

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

ORZECZNICTWO
PIŚMIENNICTWO

Tom III

Jacek Gudowski

GUDI
LEX

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

ORZECZNICTWO
PIŚMIENNICTWO

Tom III

Orzecznictwo Sądu Najwyższego z lat 1918–2020
oraz piśmiennictwo z lat 1830–2020,
dotyczące Kodeksu postępowania cywilnego
lub zachowujące ścisły związek z jego przepisami

Jacek Gudowski

**GUDI
LEX**

Stan prawny na 15 maja 2020 r.

Wydawca
Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne
Violet Design Wioletta Kowalska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

© Copyright by Jacek Gudowski, 2020

ISBN 978-83-8187-752-7

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Pamięci dr. Jana Niejadlika,
sędziego sądów tarnowskich i krakowskich,
sędziego Sądu Najwyższego w latach 1977–1991,
mojego Patrona, Nauczyciela i Mistrza,
poświęcam

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	23
Przedmowa	31
Co to jest GUDI-LEX i jak z niego korzystać	41
Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego	47
TYTUŁ VI	
Postępowanie	49
DZIAŁ IV	
Orzeczenia	49
Rozdział 1	
Wyroki	49
Oddział 1	
Wydanie wyroku	49
Art. 316. [Podstawa rozstrzygnięcia]	49
Art. 317. [Wyrok częściowy]	62
Art. 318. [Wyrok wstępny]	66
Art. 319. [Ograniczenie odpowiedzialności pozwanego]	75
Art. 319 ¹ . [Wskazanie waluty, w jakiej ma być spełnione świadczenie]	78
Art. 320. [Rozłożenie świadczenia na raty]	79
Art. 321. [Zakaz wyrokowania ponad żądanie]	83
Art. 322. [Zasądzenie odpowiedniej sumy]	102
Art. 323. [Zasada bezpośredniości]	111
Art. 324. [Narada]	112
Art. 325. [Sentencja wyroku]	120
Art. 326. [Ogłoszenie wyroku]	132
Art. 327. [Pouczenie co do sposobu i terminów zgłoszenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem oraz wniesienia środków zaskarżenia; doręczenie wyroku z urzędu]	137
Art. 327 ¹ . [Elementy uzasadnienia wyroku]	141
Art. 328. [Wniosek o doręczenie wyroku z uzasadnieniem]	169
Art. 329. [Termin sporządzenia pisemnego uzasadnienia wyroku]	180
Art. 330. [Podpisanie uzasadnienia]	181

Art. 331.	[Doręczenie wyroku z uzasadnieniem]	184
Art. 331 ¹ .	[Wygłoszenie uzasadnienia i utrwalenie go za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk]	185
Art. 332.	[Związanie wyrokiem; umorzenie postępowania wskutek cofnięcia pozwu]	186
Oddział 2		
Natychmiastowa wykonalność wyroków		188
Art. 333.	[Nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności]	188
Art. 334.	[Rygor natychmiastowej wykonalności zależny od zabezpieczenia]	190
Art. 335.	[Niedopuszczalność orzeczenia rygoru natychmiastowej wykonalności]	191
Art. 336.	[Obowiązywanie rygoru natychmiastowej wykonalności]	191
Art. 337.	[Wygaśnięcie natychmiastowej wykonalności]	191
Art. 338.	[Uchylenie lub zmiana wyroku]	192
Oddział 3		
Wyroki zaoczne		194
Art. 339.	[Przesłanki pozytywne]	194
Art. 340.	[Wydanie wyroku zaocznego w następstwie niestawienia się pozwanego na rozprawę; negatywna przesłanka wydania wyroku zaocznego]	199
Art. 341.	[Zastrzeżony wyrok zaoczny]	200
Art. 342.	[Uzasadnienie wyroku zaocznego]	201
Art. 343.	[Doręczenie wyroku zaocznego]	202
Art. 343 ¹ .	[Brak zdolności sądowej, procesowej, brak organu – uchylenie wyroku zaocznego]	203
Art. 344.	[Sprzeciw od wyroku zaocznego]	204
Art. 345.	[Następstwa wniesienia sprzeciwu od wyroku zaocznego]	209
Art. 346.	[Zawieszenie lub uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności]	209
Art. 347.	[Ponowne rozpoznanie sprawy]	210
Art. 348.	[Koszty]	212
Art. 349.	[Cofnięcie sprzeciwu]	212
Oddział 4		
Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia wyroków		213
Art. 350.	[Sprostowanie wyroku]	213
Art. 350 ¹ .	[Wniosek o sprostowanie wyroku złożony jedynie dla zwłoki w postępowaniu]	225
Art. 351.	[Uzupełnienie wyroku]	226
Art. 352.	[Wykładnia wyroku]	236
Art. 353.	[Bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia]	241

Rozdział 1a	
Nakazy zapłaty	242
Art. 353 ¹ . [Nakaz zapłaty]	242
Art. 353 ² . [Odpowiednie stosowanie]	242
Rozdział 2	
Postanowienia sądu	243
Art. 354. [Postanowienie]	243
Art. 355. [Postanowienie o umorzeniu postępowania]	244
Art. 356. [Postanowienia wpisywane do protokołu]	258
Art. 357. [Uzasadnianie i doręczanie postanowień]	258
Art. 358. [Związanie postanowieniem]	264
Art. 359. [Zmiana okoliczności sprawy]	266
Art. 360. [Skuteczność postanowień]	269
Art. 361. [Odpowiednie stosowanie przepisów o wyrokach]	270
Art. 362. [Odpowiednie stosowanie do zarządzeń]	270
Art. 362 ¹ . [Odpowiednie stosowanie do postanowień referendarza]	271
Rozdział 3	
Prawomocność orzeczeń	272
Art. 363. [Warunki prawomocności]	272
Art. 364. [Stwierdzenie prawomocności]	277
Art. 365. [Zakres związania]	278
Art. 366. [<i>Res iudicata</i>]	297
DZIAŁ V	
Środki odwoławcze	330
Rozdział 1	
Apelacja	330
Art. 367. [Dopuszczalność apelacji; skład orzekający]	330
Art. 368. [Wymagania apelacji]	360
Art. 369. [Właściwość sądu; termin wniesienia apelacji]	377
Art. 370. (uchylony)	385
Art. 370 ¹ . (utracił moc)	385
Art. 371. [Przedstawienie akt sądowi drugiej instancji]	385
Art. 372. (uchylony)	386
Art. 373. [Odrzucenie apelacji przez sąd drugiej instancji]	386
Art. 373 ¹ . [Doręczenie odpisów apelacji pozostałym stronom; termin wniesienia odpowiedzi na apelację]	405
Art. 374. [Rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym]	406
Art. 375. [Wyznaczenie rozprawy]	406
Art. 376. [Brak obowiązku stawiennictwa stron na rozprawie]	407
Art. 377. [Sprawozdanie]	407
Art. 378. [Granice zaskarżenia]	408
Art. 379. [Nieważność]	428
Art. 380. [Rozszerzenie zakresu rozpoznania]	490

Art. 381.	[Prekluzja dowodowa]	500
Art. 382.	[Podstawa orzeczenia sądu drugiej instancji]	518
Art. 383.	[Rozszerzenie żądania]	539
Art. 384.	[Zakaz reformationis <i>in peius</i>]	548
Art. 385.	[Oddalenie apelacji]	556
Art. 386.	[Inne rozstrzygnięcia]	557
Art. 387.	[Uzasadnienie]	592
Art. 387 ¹ .	[Obowiązek zawiadamiania o zmianie miejsca zamieszkania]	606
Art. 388.	[Wstrzymanie wykonania zaskarżonego orzeczenia]	606
Art. 389.	[Zwrot akt sądowi pierwszej instancji]	609
Art. 390.	[Przedstawienie zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu]	609
Art. 391.	[Odpowiednie stosowanie]	627
Art. 391 ¹ .	[Apelacja od wyroku stwierdzającego oczywistą bezzasadność powództwa]	629

Rozdział 1'

(uchylony)	629
Art. 392–393 ²⁰ . (uchylone)	629

Rozdział 2

Zażalenie	629
Art. 394. [Dopuszczalność zażalenia]	629
Art. 394 ¹ . [Zażalenie do Sądu Najwyższego]	661
Art. 394 ^{1a} . [Zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji]	673
Art. 394 ^{1b} . [Sąd właściwy do rozpoznania zażalenia złożonego do Sądu Najwyższego oraz do innego składu sądu pierwszej instancji]	678
Art. 394 ² . [Zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji]	678
Art. 394 ³ . [Zażalenie wniesione jedynie dla zwłoki w postępowaniu]	682
Art. 395. [Przedstawienie zażalenia sądowi właściwemu do jego rozpoznania]	683
Art. 396. [Wstrzymanie wykonania zaskarżonego postanowienia]	686
Art. 397. [Skład sądu rozpoznającego zażalenie; sporządzenie uzasadnienia postanowienia kończącego postępowanie; odpowiednie stosowanie przepisów o postępowaniu apelacyjnym]	687
Art. 397 ¹ . (uchylony)	690
Art. 398. [Odpowiednie stosowanie przepisów do zarządzeń przewodniczącego]	690

DZIAŁ Va

Skarga kasacyjna	691
Art. 398 ¹ . [Dopuszczalność skargi kasacyjnej]	691
Art. 398 ² . [Niedopuszczalność skargi kasacyjnej]	717

Art. 398 ³ .	[Podstawy skargi kasacyjnej]	770
Art. 398 ⁴ .	[Wymagania skargi kasacyjnej]	858
Art. 398 ⁵ .	[Termin do wniesienia skargi kasacyjnej]	886
Art. 398 ⁶ .	[Odrzucenie skargi kasacyjnej]	896
Art. 398 ⁷ .	[Odpowiedź na skargę kasacyjną]	929
Art. 398 ⁸ .	[Stanowisko Prokuratora Generalnego]	931
Art. 398 ⁹ .	[Przyjęcie do rozpoznania]	932
Art. 398 ¹⁰ .	[Skład Sądu Najwyższego]	944
Art. 398 ¹¹ .	[Rozpoznanie skargi kasacyjnej]	944
Art. 398 ¹² .	[Zawieszenie postępowania przed Sądem Najwyższym]	946
Art. 398 ¹³ .	[Granice rozpoznania skargi kasacyjnej]	946
Art. 398 ¹⁴ .	[Oddalenie skargi kasacyjnej]	963
Art. 398 ¹⁵ .	[Uwzględnienie skargi kasacyjnej]	966
Art. 398 ¹⁶ .	[Orzeczenie co do istoty sprawy]	973
Art. 398 ¹⁷ .	[Zagadnienie prawne]	976
Art. 398 ¹⁸ .	[Koszty procesu]	977
Art. 398 ¹⁹ .	[Odrzucenie pozwu, umorzenie postępowania]	977
Art. 398 ²⁰ .	[Związanie wykładnią]	978
Art. 398 ²¹ .	[Odpowiednie stosowanie przepisów o apelacji]	985

DZIAŁ Vb

Skarga na orzeczenie referendarza sądowego	988
Art. 398 ²² . [Wniesienie skargi na orzeczenie referendarza]	988
Art. 398 ²³ . [Rozpoznanie skargi na orzeczenie referendarza]	991
Art. 398 ²⁴ . [Odpowiednie stosowanie przepisów o zażaleniu]	992

DZIAŁ VI

Wznowienie postępowania	992
Art. 399. [Dopuszczalność wznowienia postępowania]	992
Art. 400. [Niedopuszczalność skargi o wznowienie postępowania]	1005
Art. 401. [Nieważność]	1006
Art. 401 ¹ . [Niezgodność aktu normatywnego z Konstytucją]	1016
Art. 402. (uchylony)	1023
Art. 403. [Inne podstawy]	1023
Art. 404. [Przestępstwo]	1045
Art. 405. [Właściwość sądu]	1046
Art. 406. [Odpowiednie stosowanie przepisów o postępowaniu pierwszoinstancyjnym]	1053
Art. 407. [Termin do wniesienia skargi o wznowienie postępowania]	1056
Art. 408. [Prekluzja]	1064
Art. 409. [Wymagania skargi o wznowienie postępowania]	1067
Art. 410. [Odrzucenie skargi o wznowienie postępowania]	1068
Art. 411. (uchylony)	1076
Art. 412. [Ponowne rozpoznanie sprawy]	1076
Art. 413. [Wyłączenie sędziego]	1082

Art. 414.	[Wstrzymanie wykonania wyroku]	1082
Art. 415.	[Zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia, przywrócenie stanu poprzedniego]	1083
Art. 416.	[Niedopuszczalność dalszego wznowienia]	1087
Art. 416 ¹ .	[Postanowienia niekończące postępowania w sprawie]	1088
 DZIAŁ VII		
(uchylony)		1088
Art. 417–424.	(uchylone)	1088
 DZIAŁ VIII		
Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia		1089
Art. 424 ¹ .	[Dopuszczalność skargi]	1089
Art. 424 ^{1a} .	[Wyłączenie skargi]	1116
Art. 424 ^{1b} .	[Odszkodowanie]	1116
Art. 424 ² .	[Legitymacja Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich]	1116
Art. 424 ³ .	[Ograniczenie wielokrotności skargi]	1117
Art. 424 ⁴ .	[Podstawy skargi]	1117
Art. 424 ⁵ .	[Treść skargi]	1118
Art. 424 ⁶ .	[Termin wniesienia]	1129
Art. 424 ⁷ .	[Przedstawienie akt Sądowi Najwyższemu]	1131
Art. 424 ⁸ .	[Odrzucenie skargi]	1131
Art. 424 ⁹ .	[Odmowa przyjęcia skargi]	1133
Art. 424 ¹⁰ .	[Granice rozpoznania]	1134
Art. 424 ¹¹ .	[Rozstrzygnięcia]	1134
Art. 424 ¹² .	[Odpowiednie stosowanie przepisów o skardze kasacyjnej]	1136
 TYTUŁ VII		
Postępowania odrębne		1137
 DZIAŁ I		
Postępowanie w sprawach małżeńskich		1137
 Rozdział 1		
Przepisy ogólne		1137
Art. 425.	[Rodzaje spraw]	1137
Art. 426.	[Pełnomocnictwo szczególne]	1141
Art. 427.	[Wyłączenie jawności]	1142
Art. 428.	[Skutki nieusprawiedliwionego niestawiennictwa strony]	1142
Art. 429.	[Środki przymusu wobec strony]	1143
Art. 430.	[Zakaz przesłuchiwania]	1144
Art. 431.	[Czynności dyspozytywne strony; podstawy wydania wyroku zaocznego]	1144

Art. 432.	[Obligatoryjne przesłuchanie stron]	1145
Art. 433.	[Treść protokołu]	1146
Art. 434.	[Wywiad środowiskowy]	1147
Art. 434 ¹ .	(uchylony)	1147
Art. 435.	[Skuteczność wyroku]	1147

Rozdział 2

Sprawy o rozwód i o separację	1148
Art. 436. [Skierowanie do mediacji]	1148
Art. 437–438. (uchylone)	1152
Art. 439. [Niedopuszczalność powództwa wzajemnego i odrębnej sprawy]	1152
Art. 440. [Zawieszenie postępowania]	1153
Art. 441. [Postępowanie dowodowe]	1154
Art. 442. [Uznanie żądania pozwu]	1157
Art. 443. (uchylony)	1159
Art. 444. [Roszczenia alimentacyjne małżonka]	1159
Art. 445. [Niedopuszczalność wszczęcia sprawy o alimenty]	1159
Art. 445 ¹ . [Niedopuszczalność wszczęcia sprawy dotyczącej władzy rodzicielskiej]	1161
Art. 445 ² . [Skierowanie do mediacji]	1162
Art. 445 ³ . [Odpowiednie stosowanie przepisów o kontaktach z dzieckiem]	1164
Art. 446. [Umorzenie]	1164

Rozdział 3

Inne sprawy	1166
Art. 447. [Kurator w sprawie o unieważnienie małżeństwa]	1166
Art. 448. [Powództwo prokuratora o unieważnienie małżeństwa]	1167
Art. 449. [Pozycja prokuratora]	1167
Art. 450. [Postępowanie w razie śmierci jednego z małżonków] ...	1168
Art. 451. [Odpowiednie stosowanie]	1168
Art. 452. [Zniesienie wspólności majątkowej]	1168

DZIAŁ II

Postępowanie w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi	1170
Art. 453. [Rodzaje spraw]	1170
Art. 453 ¹ . [Zdolność procesowa rodziców]	1173
Art. 454. [Powództwo prokuratora]	1173
Art. 454 ¹ . [Wyjątki w sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa, macierzyństwa, o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa]	1175
Art. 455. [Niestawiennictwo strony]	1175
Art. 456. [Postępowanie w razie śmierci jednej ze stron]	1175
Art. 456 ¹ . [Zawiadomienie mężczyzny]	1177
Art. 457. [Pozycja prokuratora]	1177
Art. 458. [Odpowiednie stosowanie; wyjątki]	1178

DZIAŁ IIa

Postępowanie w sprawach gospodarczych	1179
Art. 458 ¹ . [Zakres stosowania przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych; stosowanie przepisów o innych postępowaniach]	1179
Art. 458 ² . [Sprawy gospodarcze]	1185
Art. 458 ³ . [Obowiązek wskazania adresu poczty elektronicznej powoda]	1217
Art. 458 ⁴ . [Udzielanie pouczeń stronie niezastępowanej przez profesjonalnego pełnomocnika procesowego]	1217
Art. 458 ⁵ . [Obowiązek powołania wszystkich twierdzeń i dowodów w pozwie lub odpowiedzi na pozew]	1218
Art. 458 ⁶ . [Rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych]	1224
Art. 458 ⁷ . [Przekazanie sprawy innemu właściwemu sądowi]	1224
Art. 458 ⁸ . [Zmiana przedmiotu roszczenia w toku postępowania]	1225
Art. 458 ⁹ . [Umowa dowodowa]	1225
Art. 458 ¹⁰ . [Dopuszczenie dowodu z zeznań świadków]	1227
Art. 458 ¹¹ . [Ograniczenie możliwości wykazywania czynności strony w inny sposób niż dokumentem]	1227
Art. 458 ¹² . [Obciążenie kosztami procesu w następstwie zaniechania próby dobrowolnego rozwiązania sporu]	1227
Art. 458 ¹³ . [Tytuł zabezpieczenia]	1228

DZIAŁ III

Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych	1229
--	------

Rozdział 1

Przepisy ogólne	1229
Art. 459. [Rodzaje spraw]	1229
Art. 460. [Zdolność sądowa i procesowa]	1254
Art. 461. [Właściwość sądu]	1261
Art. 462. [Organizacje pozarządowe, inspektorzy pracy]	1266
Art. 463. (uchylony)	1268
Art. 464. [Niedopuszczalność odrzucenia pozwu]	1268
Art. 465. [Pełnomocnik pracownika lub ubezpieczonego]	1273
Art. 466. [Zgłoszenie powództwa do protokołu]	1278
Art. 467. [Wezwanie do usunięcia braków pisma wszczynającego postępowanie]	1278
Art. 468. (uchylony)	1280
Art. 469. [Czynności dyspozytywne stron]	1280
Art. 470. [Reprezentacja pozwanego]	1289
Art. 471. [Termin posiedzenia]	1289
Art. 472. [Wezwanie do przedstawienia dokumentów]	1289
Art. 473. [Wyłączenie stosowania ograniczeń dowodowych]	1290

Art. 474.	(uchylony)	1292
Art. 475.	[Grzywna]	1292
Art. 475 ¹ .	[Wyłączenie stosowania]	1292
Art. 476.	[Definicje]	1292

Rozdział 2

Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy	1323
Art. 477. [Wezwanie z urzędu do udziału w sprawie]	1323
Art. 477 ¹ . [Roszczenia alternatywne]	1324
Art. 477 ^{1a} . [Rozpoznanie żądania zobowiązania pracodawcy do wydania świadectwa pracy jako żądanie ustalenia uprawnienia do otrzymania świadectwa pracy]	1332
Art. 477 ^{1b} . [Treść i znaczenie prawne wyroku uwzględniającego żądanie zobowiązania pracodawcy do wydania lub sprostowania świadectwa pracy]	1332
Art. 477 ² . [Rygor natychmiastowej wykonalności; obowiązek dalszego zatrudnienia]	1332
Art. 477 ³ –477 ⁵ . (uchylone)	1333
Art. 477 ⁶ . [Natychmiastowa wykonalność wyroku zasądzającego świadczenie]	1333
Art. 477 ⁷ . [Wyłączenie stosowania]	1334
Art. 477 ^{7a} . [Wyłączenie możliwości zawieszenia postępowania na wniosek Bankowego Funduszu Gwarancyjnego]	1334

Rozdział 3

Postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych	1334
Art. 477 ⁸ . [Właściwość sądu]	1334
Art. 477 ⁹ . [Odwołanie od decyzji organów rentowych]	1338
Art. 477 ¹⁰ . [Wymagania formalne]	1343
Art. 477 ¹¹ . [Strony]	1345
Art. 477 ¹² . [Niedopuszczalność zawarcia ugody ani poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego]	1351
Art. 477 ¹³ . [Zmiana decyzji przez organ rentowy]	1352
Art. 477 ¹⁴ . [Rozstrzygnięcia sądu]	1353
Art. 477 ^{14a} . [Przekazanie do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu]	1359
Art. 477 ¹⁵ –477 ¹⁶ . (uchylone)	1362

DZIAŁ IV

Postępowanie w sprawach o naruszenie posiadania	1362
Art. 478. [Zakres badania]	1362
Art. 479. [Niedopuszczalność powództwa wzajemnego]	1368

DZIAŁ IVa

Postępowanie w sprawach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów oraz w sprawie praktyk nieuczciwie wykorzystujących przewagę kontraktową	1369
---	------

Rozdział 1

(uchylony)	1369
Art. 479 ¹ –479 ²⁷ . (uchylone)	1369

Rozdział 2

(uchylony)	1369
Art. 479 ²⁸ . [Sąd ochrony konkurencji i konsumentów]	1369
Art. 479 ²⁹ . [Strony; uczestnicy; pełnomocnicy]	1373
Art. 479 ^{29a} . (uchylony)	1373
Art. 479 ³⁰ . [Wstrzymanie wykonania decyzji]	1373
Art. 479 ^{30a} . [Możliwość zawarcia ugody w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów; elementy ugody]	1374
Art. 479 ^{30b} . [Zawieszenie postępowania przez sąd ochrony konkurencji i konsumentów]	1375
Art. 479 ^{30c} . [Zatwierdzenie ugody w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów]	1375
Art. 479 ^{30d} . [Umorzenie postępowania w zakresie objętym zatwierdzoną ugodą w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów]	1376
Art. 479 ^{30e} . [Zniesienie kosztów postępowania zatwierdzającego ugodę w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów]	1376
Art. 479 ^{30f} . [Stosowanie w postępowaniu apelacyjnym przepisów dotyczących ugody w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów]	1376
Art. 479 ³¹ . (utracił moc)	1376
Art. 479 ^{31a} . [Rozstrzygnięcia]	1377
Art. 479 ³² . [Zażalenie na postanowienie Prezesa Urzędu]	1378
Art. 479 ³³ . [Ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa]	1378
Art. 479 ³⁴ . (utracił moc)	1380
Art. 479 ³⁵ . [Skarga kasacyjna]	1380

DZIAŁ IVb

(uchylony)	1380
Art. 479 ³⁶ –479 ⁴⁴ . (uchylone)	1380
Art. 479 ⁴⁵ . [Rejestr klauzul niedozwolonych]	1380
Art. 479 ⁴⁵ . (uchylony)	1381

DZIAŁ IVc

Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji energetyki	1381
Art. 479 ⁴⁶ . [Właściwość sądu]	1381
Art. 479 ⁴⁷ . [Odwołanie]	1383
Art. 479 ⁴⁸ . [Czynności Prezesa Urzędu]	1383
Art. 479 ⁴⁹ . [Wymogi odwołania]	1383
Art. 479 ⁵⁰ . [Strony]	1383
Art. 479 ⁵¹ . [Pełnomocnik Prezesa Urzędu]	1384
Art. 479 ⁵² . [Wstrzymanie wykonania decyzji]	1384

Art. 479 ^{52a} . [Dopuszczalność zawarcia ugody w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów]	1384
Art. 479 ⁵³ . [Rozstrzygnięcia]	1384
Art. 479 ⁵⁴ . (uchylony)	1384
Art. 479 ⁵⁵ . [Odpowiednie stosowanie]	1384
Art. 479 ⁵⁶ . [Skarga kasacyjna]	1385

DZIAŁ IVd

Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji

telekomunikacji i poczty	1385
Art. 479 ⁵⁷ . [Właściwość sądu]	1385
Art. 479 ⁵⁸ . [Odwołanie]	1386
Art. 479 ⁵⁹ . [Czynności Prezesa Urzędu]	1386
Art. 479 ⁶⁰ . [Wymogi odwołania]	1387
Art. 479 ⁶¹ . [Strony]	1387
Art. 479 ⁶² . [Pełnomocnik Prezesa Urzędu]	1388
Art. 479 ⁶³ . [Wstrzymanie wykonania decyzji]	1388
Art. 479 ^{63a} . [Dopuszczalność zawarcia ugody w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów]	1388
Art. 479 ⁶⁴ . [Rozstrzygnięcia]	1388
Art. 479 ⁶⁵ . (uchylony)	1389
Art. 479 ⁶⁶ . [Zastosowanie przepisów do zażaleń]	1389
Art. 479 ^{66a} . [Odpowiednie stosowanie]	1389
Art. 479 ⁶⁷ . [Skarga kasacyjna]	1389

DZIAŁ IVe

Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego

Art. 479 ⁶⁸ . [Właściwość sądu]	1390
Art. 479 ⁶⁹ . [Odwołanie]	1391
Art. 479 ⁷⁰ . [Czynności Prezesa Urzędu]	1391
Art. 479 ⁷¹ . [Wymogi odwołania]	1391
Art. 479 ⁷² . [Strony]	1391
Art. 479 ⁷³ . [Pełnomocnik Prezesa Urzędu]	1391
Art. 479 ⁷⁴ . [Wstrzymanie wykonania decyzji]	1392
Art. 479 ^{74a} . [Dopuszczalność zawarcia ugody w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów]	1392
Art. 479 ⁷⁵ . [Rozstrzygnięcia]	1392
Art. 479 ⁷⁶ . (uchylony)	1392
Art. 479 ⁷⁷ . [Zastosowanie przepisów do zażaleń]	1392
Art. 479 ^{77a} . [Odpowiednie zastosowanie]	1392
Art. 479 ⁷⁸ . [Skarga kasacyjna]	1392

DZIAŁ IVf

Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji

ryнку wodno-kanalizacyjnego	1393
Art. 479 ⁷⁹ . [Właściwość sądu ochrony konkurencji i konsumentów]	1393

Art. 479 ⁸⁰ . [Wniesienie odwołania od decyzji organu regulacyjnego; odrzucenie odwołania]	1393
Art. 479 ⁸¹ . [Przekazanie odwołania sądowi; uwzględnienie odwołania przez organ regulacyjny przed przekazaniem odwołania sądowi]	1394
Art. 479 ⁸² . [Wymagania dla odwołania od decyzji organu regulacyjnego]	1394
Art. 479 ⁸³ . [Strony postępowania]	1394
Art. 479 ⁸⁴ . [Pełnomocnik organu regulacyjnego]	1394
Art. 479 ⁸⁵ . [Wstrzymanie wykonania decyzji]	1394
Art. 479 ^{85a} . [Dopuszczalność zawarcia ugody w sprawie odwołania do sądu ochrony konkurencji i konsumentów]	1395
Art. 479 ⁸⁶ . [Rozstrzygnięcia sądu]	1395
Art. 479 ⁸⁷ . [Zażalenie na postanowienie organu regulacyjnego]	1395
Art. 479 ⁸⁸ . [Dopuszczalność wniesienia skargi kasacyjnej]	1395

DZIAŁ IVg

Postępowanie w sprawach własności intelektualnej	1396
--	------

Rozdział 1

Przepisy ogólne	1396
Art. 479 ⁸⁹ . [Zakres stosowania przepisów działu]	1396
Art. 479 ⁹⁰ . [Sąd właściwy]	1397
Art. 479 ⁹¹ . [Zakres zastosowania innych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego]	1398
Art. 479 ⁹² . [Brak związania postanowieniem o przekazaniu sprawy]	1398
Art. 479 ⁹³ . [Zasądzenie w granicach uznania sędziowskiego]	1398
Art. 479 ⁹⁴ . [Zagrożenie naruszeniem]	1398
Art. 479 ⁹⁵ . [Okoliczności uwzględniane przy stosowaniu środków dowodowych]	1399

Rozdział 2

Zabezpieczenie środka dowodowego	1399
Art. 479 ⁹⁶ . [Podmiotowy zakres stosowania przepisów o obowiązującym]	1399
Art. 479 ⁹⁷ . [Termin udzielenia zabezpieczenia środka dowodowego]	1399
Art. 479 ⁹⁸ . [Przesłanki udzielenia zabezpieczenia środka dowodowego]	1399
Art. 479 ⁹⁹ . [Elementy wniosku o zabezpieczenie środka dowodowego]	1400
Art. 479 ¹⁰⁰ . [Postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia środka dowodowego]	1400
Art. 479 ¹⁰¹ . [Sposób zabezpieczenia środka dowodowego]	1401
Art. 479 ¹⁰² . [Wyznaczenie terminu wniesienia pozwu]	1401
Art. 479 ¹⁰³ . [Wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu środka dowodowego]	1401

Art. 479 ¹⁰⁴ . [Kaucja na zabezpieczenie roszczeń]	1401
Art. 479 ¹⁰⁵ . [Odpowiednie stosowanie przepisów o postępowaniu zabezpieczającym]	1402

Rozdział 3

Wyjawienie lub wydanie środka dowodowego	1402
Art. 479 ¹⁰⁶ . [Żądanie wyjawienia lub wydania środka dowodowego]	1402
Art. 479 ¹⁰⁷ . [Elementy wniosku o wyjawienie lub wydanie środka dowodowego]	1402
Art. 479 ¹⁰⁸ . [Odpowiedź pozwanego]	1402
Art. 479 ¹⁰⁹ . [Skutki uwzględnienia żądania]	1403
Art. 479 ¹¹⁰ . [Zażalenie na postanowienie w przedmiocie wyjawienia lub wydania środka dowodowego]	1403
Art. 479 ¹¹¹ . [Wyjawienie lub wydanie dokumentów bankowych, handlowych lub finansowych]	1403

Rozdział 4

Wezwanie do udzielenia informacji	1404
Art. 479 ¹¹² . [Stosowanie przepisów dotyczących obowiązanego]	1404
Art. 479 ¹¹³ . [Wezwanie do udzielenia informacji o pochodzeniu i sieciach dystrybucji towarów lub usług skierowane do naruszającego]	1404
Art. 479 ¹¹⁴ . [Wezwanie do udzielenia informacji o pochodzeniu i sieciach dystrybucji towarów lub usług skierowane do innego podmiotu]	1405
Art. 479 ¹¹⁵ . [Zakres przedmiotowy wezwania do udzielenia informacji o pochodzeniu i sieciach dystrybucji towarów lub usług]	1405
Art. 479 ¹¹⁶ . [Elementy wniosku o udzielenie informacji]	1406
Art. 479 ¹¹⁷ . [Czynności przed wyznaczeniem posiedzenia]	1406
Art. 479 ¹¹⁸ . [Skutki uwzględnienia wniosku o udzielenie informacji]	1406
Art. 479 ¹¹⁹ . [Zażalenie na postanowienie w przedmiocie udzielenia informacji]	1406
Art. 479 ¹²⁰ . [Posiedzenie niejawne w celu ustnego wyjaśnienia udzielonych informacji]	1407
Art. 479 ¹²¹ . [Obowiązek zwrotu kosztów i wydatków związanych z udzieleniem informacji]	1407

Rozdział 5

Powództwa szczególne	1407
Art. 479 ¹²² . [Dopuszczalność powództwa wzajemnego]	1407
Art. 479 ¹²³ . [Wymogi formalne pozwu wzajemnego]	1408
Art. 479 ¹²⁴ . [Związanie sądu podstawą prawną unieważnienia lub stwierdzenia wygaśnięcia prawa]	1408
Art. 479 ¹²⁵ . [Zakres stosowania przepisów Prawa własności przemysłowej]	1408

Art. 479 ¹²⁶ . [Żądanie udzielenia informacji skierowane do Prezesa Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej]	1408
Art. 479 ¹²⁷ . [Zawieszenie postępowania z urzędu]	1409
Art. 479 ¹²⁸ . [Przesłanie prawomocnego wyroku unieważniającego prawo lub stwierdzającego wygaśnięcie prawa do Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej]	1409
Art. 479 ¹²⁹ . [Powództwo o ustalenie, że działania nie stanowią naruszenia praw własności intelektualnej]	1409

DZIAŁ V

Postępowanie nakazowe i upominawcze	1410
--	------

Rozdział 1

Przepisy ogólne	1410
Art. 480. (uchylony)	1410
Art. 480 ¹ . [Przesłanki wydania nakazu zapłaty]	1410
Art. 480 ² . [Treść nakazu zapłaty; termin zaspokojenia roszczenia; doręczenie nakazu zapłaty]	1414
Art. 480 ³ . [Wniesienie środka zaskarżenia od nakazu zapłaty]	1417
Art. 480 ⁴ . [Wydanie nakazu zapłaty]	1420
Art. 481–484. (uchylone)	1420

Rozdział 2

Postępowanie nakazowe	1420
Art. 484 ¹ . [Wniosek o wydanie nakazu zapłaty]	1420
Art. 485. [Podstawy wydania nakazu zapłaty]	1421
Art. 486. [Termin pierwszego posiedzenia w sprawie wydania nakazu zapłaty]	1430
Art. 487–491. (uchylone)	1430
Art. 492. [Tytuł zabezpieczenia i tytuł wykonawczy]	1430
Art. 492 ¹ . (uchylony)	1432
Art. 493. [Zarzuty; rozstrzygnięcia sądu]	1432
Art. 494–496. (uchylone)	1444
Art. 497. [Cofnięcie zarzutów]	1444

Rozdział 3

Postępowanie upominawcze	1445
Art. 497 ¹ –498. (uchylone)	1445
Art. 499. [Negatywne przesłanki wydania nakazu zapłaty]	1445
Art. 500–504. (uchylone)	1448
Art. 505. [Sprzeciw od nakazu zapłaty]	1448

DZIAŁ VI

Postępowanie uproszczone	1450
Art. 505 ¹ . [Zakres stosowania]	1450
Art. 505 ² . [Posiedzenie przygotowawcze]	1457
Art. 505 ³ . [Zakaz kumulacji i rozdrabniania roszczeń]	1457

Art. 505 ⁴ . [Zmiana powództwa; powództwo wzajemne; zarzut potrącenia]	1458
Art. 505 ⁵ . (uchylony)	1458
Art. 505 ⁶ . [Zasądzenie odpowiedniej sumy]	1458
Art. 505 ⁷ . [Zasięgnięcie opinii biegłego]	1459
Art. 505 ⁸ . [Zrzeczenie się prawa do wniesienia apelacji; uzasadnienie wyroku]	1460
Art. 505 ⁹ . [Zarzuty apelacji]	1460
Art. 505 ¹⁰ . [Rozpoznanie apelacji]	1461
Art. 505 ¹¹ . (uchylony)	1461
Art. 505 ¹² . [Rozstrzygnięcia]	1461
Art. 505 ¹³ . [Uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji]	1462
Art. 505 ^{13a} . [Uzasadnienie postanowienia sądu drugiej instancji]	1463
Art. 505 ¹⁴ . [Sprawy z zakresu prawa pracy]	1463

DZIAŁ VII

Europejskie postępowania w sprawach transgranicznych	1463
---	------

Rozdział 1

Europejskie postępowanie nakazowe	1463
Art. 505 ¹⁵ . [Przesłanki]	1463
Art. 505 ¹⁶ . [Właściwość sądu]	1465
Art. 505 ¹⁷ . [Posiedzenie niejawne]	1465
Art. 505 ¹⁸ . [Nakaz dotyczący części roszczenia]	1465
Art. 505 ¹⁹ . [Skutki wniesienia sprzeciwu]	1466
Art. 505 ^{19a} . [Odrzucenie sprzeciwu]	1466
Art. 505 ²⁰ . [Uchylenie europejskiego nakazu zapłaty]	1466

Rozdział 2

Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń	1467
Art. 505 ²¹ . [Przesłanki]	1467
Art. 505 ²² . [Właściwość sądu]	1468
Art. 505 ²³ . [Posiedzenie niejawne]	1468
Art. 505 ²⁴ . [Zwrot pozwu – postanowienie]	1469
Art. 505 ²⁵ . [Zeznania pisemne]	1469
Art. 505 ²⁶ . [Chwila związania wyrokiem]	1469
Art. 505 ²⁷ . [Postępowanie apelacyjne]	1469
Art. 505 ^{27a} . [Uchylenie wyroku]	1469

DZIAŁ VIII

Postępowania elektroniczne	1470
---	------

Rozdział 1

Elektroniczne postępowanie upominawcze	1470
Art. 505 ²⁸ . [Stosowanie przepisów o postępowaniu upominawczym; negatywne przesłanki wydania nakazu zapłaty]	1470

Art. 505 ²⁹ . [Wyłączenie stosowania przepisów o postępowaniach odrębnych; zaskarżanie i doręczanie postanowień]	1474
Art. 505 ^{29a} . [Termin do wniesienia pozwu]	1475
Art. 505 ³⁰ . [Utrwalanie czynności w postępowaniu]	1475
Art. 505 ³¹ . [Wnoszenie pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego]	1475
Art. 505 ³² . [Treść pozwu; wskazanie dowodów]	1476
Art. 505 ³³ . [Umorzenie postępowania]	1476
Art. 505 ³⁴ . [Uznanie nakazu zapłaty za doręczony; uchylenie nakazu zapłaty w przypadku niemożliwości jego doręczenia]	1477
Art. 505 ³⁵ . [Treść sprzeciwu]	1477
Art. 505 ³⁶ . [Skutki wniesienia sprzeciwu]	1478
Art. 505 ³⁷ . [Koszty procesu w przypadku umorzenia postępowania; wniesienie pozwu o to samo roszczenie w innym postępowaniu]	1479
Art. 505 ³⁸ . [Rozpoznanie zażalenia]	1479
Art. 505 ³⁹ . [Wznowienie postępowania – właściwość sądu]	1479

WYKAZ SKRÓTÓW

Acta IL	Acta Iuridica Lebusana
Acta SAO	Acta Scientifica Academiae Ostroviensis
Acta UL FI	Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica
Acta UNC	Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Prawo
Acta UW r	Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo
Admin. Publ.	Administracja Publiczna
Admin. Publ. SKiM	Administracja Publiczna. Studia Krajowe i Międzynarodowe
Admin. TDP	Administracja. Teoria-Dydaktyka-Praktyka
ADR	ADR. Arbitraż i Mediacja
AFPiFS	Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej
AIS	Acta Iuris Stetinensis
Annales UMCS	Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
AMS	Archiwum Medycyny Sądowej
BGP	Biuletyn Generalnej Prokuratury
Bibl. Orz.	Biblioteka Orzecznictwa. Orzecznictwo do kodeksu zobowiązań i przepisów związkowych, Księgarnia Powszechna, Kraków-Warszawa
Bibl. Sędz.	Biblioteka Sędziego
Bibl. UP	Biblioteka Umiejętności Prawniczych
Biul. Arb.	Biuletyn Arbitrażowy
Biul. RPO	Biuletyn RPO. Materiały
BMS	Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
BSN	Biuletyn Sądu Najwyższego
BSP	Białostockie Studia Prawnicze
Czas. Adw. Polsk., Dz. Woj. Zach.	Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział Województw Zachodnich
Czas. PiE	Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne
Czas. PKiNP	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
Czas. PPiUP	Czasopismo Poświęcone Prawu i Umiejętnościom Politycznym
Czas. Sędz.	Czasopismo Sędziowskie
DPP	Demokratyczny Przegląd Prawniczy
e-Biuletyn CBKE	e-Biuletyn Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej
EP	Edukacja Prawnicza
EPS	Europejski Przegląd Sądowy
Fin. Kom.	Finanse Komunalne
FI UW r	Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis

Forum Praw.	Forum Prawnicze
GA	Gazeta Administracji
GAiPP	Gazeta Administracyjna i Policji Państwowej
Gł.Adw.	Głos Adwokatów
Gł.Gosp.	Głos Gospodarczy
Gł.Prawa	Głos Prawa
Gł.Sąd.	Głos Sądownictwa
GP	Gazeta Prawnicza
GS	Gazeta Sądowa
GSiP	Gazeta Sądowa i Penitencjarna
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
GSP-Przegl.Orz.	Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa
GSW	Gazeta Sądowa Warszawska
GSW-NKZ	Gazeta Sądowa Warszawska – Nowy Kodeks Zobowiązań
HZNPCz	Humanistyczne Zeszyty Naukowe Prawa Człowieka/ Humanistyczne Zeszyty Naukowe. Prawa Człowieka
IC	Izba Cywilna. Biuletyn Sądu Najwyższego
IKAiR	Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny
Inf.Pr.	Informacja Prawnicza
IPP TBSP UJ	Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ
KKSiP	Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury
Kort.Przegl.Praw.	Kortowski Przegląd Prawniczy
KP	Kontrola Państwowa
KPN	Krakowski Przegląd Notarialny
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
KSP	Krakowskie Studia Prawnicze
Kwartalnik AGd	Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej
Kwartalnik PCiH	Kwartalnik Prawa Cywilnego i Handlowego
Kwartalnik PCiK	Kwartalnik Prawa Cywilnego i Karnego
Kwartalnik PCz.	Kwartalnik o Prawach Człowieka
Kwartalnik PP	Kwartalnik Prawa Publicznego
Kwartalnik PSE	Kwartalnik Prawo-Społeczeństwo-Ekonomia
M.P.H.	Monitor Prawa Handlowego
M.Pod.	Monitor Podatkowy
M.Pr.Bank.	Monitor Prawa Bankowego
M.Pr.Pracy	Monitor Prawa Pracy
Mł.Jurysta	Młody Jurysta
Mł.Pal.	Młoda Palestra
MoP	Monitor Prawniczy
MPHiW	Miesięcznik Prawa Handlowego i Wekslowego
NP	Nowe Prawo
N.Pal.	Nowa Palestra
NPC	Nowy Proces Cywilny
NPN	Nowy Przegląd Notarialny

- NZS** Nowe Zeszyty Samorządowe
- OG** Orzecznictwo Gospodarcze
- OPSN** Orzecznictwo powojenne Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, wybór i opracowanie W. Świączki, Łódź 1948
- OSA** Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSA-P** Opolskie Studia Administracyjno-Prawne
- OSN IPC** Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Pierwszej Cywilnej (dotyczące b. Królestwa Kongresowego) z lat trzynastu (1917–1929 włącznie), red. A. Słomiński, Łódź 1931
- OSNKN** Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych
- OSN** Orzecznictwo Sądu Najwyższego (od 1945 r. do 1962 r.)
- OSNAPIUS** Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1995 r. do 2002 r.)
- OSNC** Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna (od 1995 r.)
- OSNCP** Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna, Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 r. do 1994 r.)
- OSNC-ZD** Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
- OSNP** Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003 r.)
- OSNPG** Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Biuletyn Prokuratury Generalnej
- OSP** Orzecznictwo Sądów Polskich
- OSPika** Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
- OSwSG** Orzecznictwo Sądów w Sprawach Gospodarczych
- Pał.** Palestra
- PES** Problemy Egzekucji Sądowej
- PiA** Prawo i Administracja
- PiM** Prawo i Medycyna
- PiP** Państwo i Prawo
- PiS** Państwo i Społeczeństwo
- PiZS** Praca i Zabezpieczenie Społeczne
- PiŻ** Prawo i Życie
- PN AE** Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu
- PN PR** Prace Naukowe Politechniki Radomskiej
- PN UŚ** Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego
- PN** Przegląd Notarialny
- POiPPS** Przegląd Orzecznictwa i Piśmiennictwa z Zakresu Prawa Spółdzielczego
- PP** Państwo Prawne
- PPC** Polski Proces Cywilny
- PPE** Przegląd Prawa Egzekucyjnego
- PP-E** Przegląd Prawno-Ekonomiczny
- PPH** Przegląd Prawa Handlowego
- PPHZ** Problemy Prawne Handlu Zagranicznego

PPiA	Przegląd Prawa i Administracji
PPK	Przegląd Prawa Konstytucyjnego
PPiPS	Prawo Pracy i Polityka Socjalna
PPP	Przegląd Prawa Publicznego
PPPM	Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego
Pr. i Pod.	Prawo i Podatki
Pr.Adm.Kościół	Prawo – Administracja – Kościół
Pr.Asek.	Prawo Asekuracyjne
Pr.Bank.	Prawo Bankowe
Pr.Gosp.	Prawo Gospodarcze
Pr.Med.Elek.	Prawo Mediów Elektronicznych
Pr.Pracy	Prawo Pracy
Pr.Rol.	Prawo Rolne
Pr.Sp.	Prawo Spółek
Probl.Alkohol.	Problemy Alkoholizmu
Probl.PHZ	Problemy Prawne Handlu Zagranicznego
Probl.PiA	Problemy Prawa i Administracji
Probl.Praw.	Problemy Praworządności
Probl.Pr.Przew.	Problemy Prawa Przewozowego
Probl.UG	Problemy Ustawodawstwa Gospodarczego
Probl.WPMEiP	Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Przegl.Geod.	Przegląd Geodezyjny
Przegl.Legis.	Przegląd Legislacyjny
Przegl.Orz.Podat.	Przegląd Orzecznictwa Podatkowego
Przegl.Podat.	Przegląd Podatkowy
Przegl.Polic.	Przegląd Policyjny
Przegl.POŚ	Przegląd Prawa Ochrony Środowiska
Przegl.Pr.Pr.	Przegląd Prawa Pracy
Przegl.Prawn. UAM	Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
Przegl.Prawn. UW	Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego
Przegl.Pr.Wyzn.	Przegląd Prawa Wyznaniowego
Przegl.Sejm.	Przegląd Sejmowy
Przegl.Ubez.	Przegląd Ubezpieczeń
Przegl.Zw.	Przegląd Związkowy
PS	Przegląd Sądowy
PSiA	Przegląd Sądowy i Administracyjny
Psych.Pol.	Psychiatria Polska
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
PUSiG	Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych
PUSiZ	Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Zdrowotnych
PwD	Prawo w Działaniu
PWS	Problemy Wymiaru Sprawiedliwości

PZP	Prawo Zamówień Publicznych
RAiP	Roczniki Administracji i Prawa
Rej.	Rejent
RiP	Rodzina i Prawo
RNP	Roczniki Nauk Prawnych KUL
ROiPPS	Rocznik Orzecznictwa i Piśmiennictwa z Zakresu Prawa Spółdzielczego
ROiPPSoPSH	Rocznik Orzecznictwa i Piśmiennictwa z Zakresu Prawa Spółdzielczego oraz Prawa Spółek Handlowych
Rozpr.Ubezp.	Rozprawy Ubezpieczeniowe
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
R.Pr.	Radca Prawny
R.Pr. ZN	Radca Prawny. Zeszyty Naukowe
RWNPIE	Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL
Rzesz.ZN	Rzeszowskie Zeszyty Naukowe. Prawo i Ekonomia
SAiT	Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem
SC	Studia Cywilistyczne
SE	Studia Europejskie
SEWr	Studia Erasmiana Wratislaviensia
SI	Studia Iuridica
SIA	Studia Iuridica Agraria
SIL	Studia Iuridica Lublinensia
SIMTK	Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego
SIS	Studia Iuridica Silesiana
SIT	Studia Iuridica Toruniensia
Śl.Prac.	Śłużba Pracownicza
SP	Studia Prawnicze
SP KUL	Studia Prawnicze KUL
SP-E	Studia Prawno-Ekonomiczne
SPiA	Studia Prawnicze i Administracyjne
SPO	Systematyczny Przegląd Orzecznictwa. Dział Cywilny. Księgarnia L. Frommera, Kraków
SPP	Studia Prawa Prywatnego
SPPAiE	Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne
SPU	Studia Prawnoustrojowe
ST	Samorząd Terytorialny
St.Pr.Publ.	Studia Prawa Publicznego
St.Pr.RiM	Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały
St.Pr.Wyzn.	Studia z Prawa Wyznaniowego
St.Ubezp.	Studia Ubezpieczeniowe
SZN UMCS	Studenckie Zeszyty Naukowe Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
SZP	Studenckie Zeszyty Prawnicze
SZPAiZ	Studia z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania

SZPPiPS	Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej
TiGM	Technika i Gospodarka Morska
TKP	Teka Komisji Prawniczej
TPP	Transformacje Prawa Prywatnego
TRPCz	Toruński Rocznik Praw Człowieka
Wiad.Praw.	Wiadomości Prawnicze
Wiad.Ubezp.	Wiadomości Ubezpieczeniowe
Wil.Prz.Praw.	Wileński Przegląd Prawniczy
WiR	Wynalazczość i Racjonalizacja
WMP	Współczesna Myśl Prawnicza
Wok.	Wokanda
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy
WSS	Wrocławskie Studia Sądowe
Zb.Urz.	Zbiór Urzędowy Orzeczeń Sądu Najwyższego (od 1917 r. do 1939 r.)
ZC Lege Artis	Zeszyty Cywilistyczne Lege Artis
ZH-PSD	Zeszyty Historyczno-Polityczne Stronnictwa Demokratycznego
ZN AE	Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej (w Krakowie, Katowicach lub Poznaniu)
ZN ASW	Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych
ZN BWST	Zeszyty Naukowe Beskidzkiej Wyższej Szkoły Turystyki w Żywcu
ZN IBPS	Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZN GWSH	Zeszyty Naukowe Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej w Katowicach
ZN KUL	Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
ZN PB	Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej. Ekonomia i Zarządzanie
ZN PG	Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej. Ekonomia
ZN PGiH	Zeszyty Naukowe Prawa Gospodarczego i Handlowego
ZN PWSZ	Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy
ZN SA	Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego
ZN TDUJ	Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nauki Społeczne
ZN UE	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie
ZN UG	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego
ZN UJ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZN UŁ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego
ZN UMK	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Prawo
ZN UP-H	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach
ZN URz	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego
ZN UŚz	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego

ZN UW	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego
ZN WA-P	Zeszyty Naukowe, Wydział Administracyjno-Prawny, Akademia Polonia w Częstochowie
ZN WPiEWSH-P	Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Ekonomii Wyższej Szkoły Humanistyczno-Przyrodniczej w Sandomierzu
ZN WSE	Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej
ZN WSHiP	Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego
ZN WSIZiA	Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji
ZN WSM	Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Menedżerskiej
ZN WSZiP	Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa
ZN WZG WSH	Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania Górnośląskiej WSH
ZPAMS	Zeszyty Problemowo-Analityczne Ministerstwa Sprawiedliwości
ZP BAS	Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych
ZPBSiEKS	Zeszyty Prawnicze Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu
ZP TBSP UJ	Zeszyty Prawnicze Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa UJ
ZP UKSW	Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
ZP WSEiA	Zeszyty Prawnicze Wyższej Szkoły Ekonomii i Administracji
ZS KNWPiA UAM	Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM

PRZEDMOWA

I.

Prawo procesowe cywilne jest częścią prawa publicznego, a więc prawa uwzględniającego interes ogółu, regulującego stosunki społeczne z punktu widzenia interesu wspólnego. Jego akces do prawa publicznego jest jednak swoisty, służy ono bowiem także – a nierzadko ten cel ma charakter pierwszorzędny – ochronie i realizacji norm prawa prywatnego. Obecność w prawie procesowym cywilnym pierwiastków prywatnoprawnych, a niekiedy klasycznych instytucji prawa prywatnego (uznanie, ugoda, potrącenie itd.), jest zatem całkiem naturalna. Różny bywa także rozkład elementów inkwizycyjno-śledczych i elementów kontradyktoryjnych, czyli stopień tzw. publicyzacji procesu, jednak proces jako całość oraz wszystkie jego instytucje i urzędnienia zawsze, mimo niekiedy teleologicznej niejednorodności, mają charakter *iuris publici*. Odgrywa to istotną rolę przy opisie, objaśnianiu i stosowaniu tych instytucji, a także przy wykładni i rozstrzyganiu powstających w praktyce problemów jurystycznych (prawnoprosesowych). Niebagatelne znaczenie mają także aspekty historyczne, a więc sięganie wstecz, do źródeł poszczególnych instytucji, rozpoznawanie celów i przyczyn powodujących ich powstanie, ustalanie roli, jaką odgrywały, oraz śledzenie faz rozwoju, któremu podlegały.

Źródeł prawa procesowego cywilnego w jego nowożytnym, współczesnym kształcie należy poszukiwać u zarania wieku XIX. W ślad za kodeksami cywilnymi – Kodeksem Napoleona z 1804 r., kodeksem cywilnym austriackim z 1811 r. oraz kodeksem cywilnym niemieckim z 1896 r. – zaczęły powstawać kodeksy postępowania cywilnego wypełnione normami gwarantującymi skuteczną realizację praw prywatnych. W wyniku uwarunkowań historycznych na ziemiach polskich obowiązywało kilka porządków procesowych, narzuconych przez zaborców, osadzonych na wspólnych fundamentach, ale różniących się co do zasad i poszczególnych rozwiązań normatywnych. Odmienności wynikały z wielu przyczyn: z różnic w organizacji sądownictwa, z tradycji, z decyzji imperatora oraz z dorobku doktrynalnego.

O charakterze porządku procesowego zasadniczo zawsze decydowały dwa kryteria: balans między elementami kontradyktoryjności i inkwizycyjności oraz osnowa (typ) środków zaskarżenia. Spoglądając wstecz, na ostatnie stulecie, można stwierdzić, że w państwach demokratycznych kształtujących społeczeństwo obywatelskie oraz edukujące je w poczuciu odpowiedzialności za własne działania proces sądowy odznaczał się przewagą elementów kontradyktoryjności (sporności), natomiast elementy zasady śledczej dominowały w państwach totalitarnych lub autorytarnych albo tych, w których z innych powodów zaznaczała się omnipotencja państwa. Linie podziału między systemami środków

zaskarżenia wyznaczały natomiast uznawane koncepcje doktrynalne, mające także silne zakotwiczenie terytorialne; w krajach germańskich i pozostających pod ich wpływem funkcjonował system rewizyjny, natomiast we Francji i krajach, w których zdomował się Kodeks Napoleona, obowiązywał system kasacyjny.

II.

W Polsce roku 1918, na progu II Rzeczypospolitej, obowiązywały odziedziczone po zaborcach cztery systemy postępowania sądowego w sprawach cywilnych.

Rosyjska ustawa postępowania cywilnego z dnia 20 listopada 1864 r. (tom XVI cz. I Zводу Praw), przeszycona pierwiastkiem prawa francuskiego, obejmowała postępowanie w sprawach spornych i niespornych, łącząc harmonijnie zasadę kontradyktoryjności z elementami instrukcyjności, w zakresie środków odwoławczych przewidując apelację oraz kasację, funkcjonującą jako środek nadzwyczajny, obok restytucji i tzw. opozycji trzeciego. Procedura rosyjska, mająca moc na terenie Królestwa Polskiego od 1875 r., czerpała wiele rozwiązań instytucjonalnych z francuskiego kodeksu postępowania cywilnego z 1806 r., obowiązującego na ziemiach polskich od 1808 r. wraz z Kodeksem Napoleona.

Na obszarze zaboru pruskiego obowiązywała ustawa o postępowaniu cywilnym z dnia 30 stycznia 1877 r., normująca zarówno postępowanie w sprawach spornych, jak i w sprawach egzekucyjnych (z wyjątkiem zarządu przymusowego i licytacji nieruchomości), a ze spraw niespornych tylko sprawy o ubezwłasnowolnienie oraz tzw. postępowanie wywoławcze. Procesem rządziła niepodzielnie zasada kontradyktoryjności, praktycznie bez jakichkolwiek koncesji na rzecz zasady inkwizycyjności. Środkiem przeciwko orzeczeniom było odwołanie oraz rewizja przysługująca od wyroków sądów apelacyjnych.

Aktem prawnym regulującym postępowanie cywilne na terenie zaboru austriackiego była ustawa o postępowaniu sądowym w cywilnych sprawach spornych z dnia 1 sierpnia 1895 r., tzw. procedura kleinowska¹, obowiązująca od dnia 1 stycznia 1898 r. Towarzyszyła jej ustawa ustrojowa z dnia 1 sierpnia 1895 r. o wykonywaniu sądownictwa i właściwości sądów zwyczajnych w sprawach cywilnych, zwana „Normą Jurysdykcyjną”, zawierająca także przepisy dotyczące spraw niespornych, zwłaszcza z zakresu właściwości sądów. Procedurze „kleinowskiej” przyświecała myśl, że proces cywilny służy nie tylko prywatnym interesom stron, ale również dobru ogólnemu (publicznemu), toteż zasada kontradyktoryjności korygowana była w dużym stopniu elementami instrukcyjnymi. Osnowę systemu zaskarżania orzeczeń w procedurze austriackiej stanowiło odwołanie, przysługujące od wyroków sądów pierwszej instancji, oraz rewizja od wyroków sądów odwoławczych, uzupełniane rekuresem i zażaleniem.

Czwartym systemem postępowania cywilnego, mającym niewielkie znaczenie, była wywodząca się ze źródeł germańskich procedura węgierska, obowiązująca szczątkowo na terenach Spiszu i Orawy.

¹ Od nazwiska Franciszka Kleina, profesora Uniwersytetu Wiedeńskiego, rzecznika i orędownika reformy postępowania cywilnego.

Z chwilą odzyskania niepodległości, najszybciej, jak to było możliwe, przystąpiono do prac unifikacyjnych mających na celu ustalenie zasad, a następnie stworzenie jednolitej polskiej procedury cywilnej. Równolegle toczyły się dyskusje nad modelem ustroju sądów, zakończone dość szybko, przynajmniej co do pryncypiów, z chwilą uchwalenia Konstytucji Marcowej.

Zaczątek prac nad kodyfikacją polskiego prawa procesowego cywilnego stanowi powołanie w 1917 r. komisji prawa cywilnego pod przewodnictwem Jana Jakuba Litauera, grupującej najwybitniejszych prawników warszawskich, sędziów i adwokatów. Komisja przygotowała „Główne zasady polskiej procedury cywilnej”, które stały się przedmiotem krytycznej analizy dokonanej w 1918 r. przez tzw. podkomisję krakowską działającą pod przewodnictwem wybitnego procesualisty Franciszka Ksawerego Fiericha.

W dniu 10 listopada 1919 r. odbyło się pierwsze posiedzenie Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej, której prezydentem został właśnie Franciszek Ksawery Fierich. W jej ramach wyłoniono sekcję dla postępowania sądowego cywilnego, podzieloną na komitety: krakowski, warszawski i poznański. Przed twórcami kodeksu stało nie tylko trudne zadanie zaprojektowania nowoczesnego, oryginalnego, spójnego i użytecznego aktu prawnego, ale także, wcale nie łatwiejsze, zadanie znalezienia rozwiązań godzących występujące w poszczególnych rejonach Polski różnice, zakorzenione mocno w mentalności, utrwalone obyczajem oraz wieloletnią praktyką sądową i adwokacką. Rzeczą kodyfikatorów było również wypracowanie kompromisów doktrynalnych, gdyż na skutek rozbieżności różnymi drogami poszła także polska nauka procesu cywilnego.

W 1926 r., na podstawie referatów i koreferatów przygotowanych przez członków sekcji, komitet redakcyjny przygotował projekt kodeksu postępowania cywilnego, poprawiany i uzupełniany wielokrotnie, jak też poddawany szerokiemu osądowi środowisk prawniczych, zwłaszcza sądów oraz izb adwokackich. Projekt bazował na kodeksach państw zaborczych, czerpiąc z nich rozwiązania osadzone na utrwalonych praktyką ponadczasowych konstrukcjach prawnodogmatycznych, uznane za optymalne dla jednolitego prawa niepodległej Polski. Sięgano także do unormowań innych państw europejskich, a w szczególności do bardzo nowoczesnych w owym czasie kodeksów postępowania cywilnego kantonów Konfederacji Szwajcarskiej – Berno i Zurych.

W dniu 21 grudnia 1929 r. Komisja Kodyfikacyjna przedstawiła oficjalny projekt kodeksu z uzasadnieniem, po czym Prezydent Rzeczypospolitej nadał mu kształt rozporządzenia, wydanego w dniu 29 listopada 1930 r. (Dz.U. Nr 83, poz. 652), które weszło w życie z dniem 1 stycznia 1933 r.² Kodeks z 1930 r. – dzięki wielkiemu wkładowi Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej oraz doktryny – okazał się dziełem wybitnym, aktem prawnym spójnym, nowoczesnym, oryginalnym i użytecznym.

² Obwieszczeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 grudnia 1932 r. (Dz.U. Nr 112, poz. 934) ogłoszony został jednolity tekst kodeksu postępowania cywilnego, łączący rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r., obejmującym prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U. Nr 93, poz. 803).

III.

Jest oczywiste, że po drugiej wojnie światowej, po przełomie ustrojowym dokonanym w latach 40. ubiegłego stulecia, kodeks postępowania cywilnego z 1930 r. nie mógł się „utrzymać”. Raził nowe władze nie tylko „złym pochodzeniem”, ale przede wszystkim – jak podnoszono – nie był w stanie realizować „podstawowych założeń Konstytucji PRL w dziedzinie procesu cywilnego”. Nie mógł być również „skutecznym orężem w umacnianiu praworządności ludowej, ochrony własności społecznej i praw obywateli”. Podkreślano, że jakkolwiek nowelizacje przybliżyły przedwojenny kodeks do „nowych potrzeb”, to jednak społeczeństwo wciąż oczekiwało na unormowanie procesu typu socjalistycznego. Trzeba przy tym pamiętać, że inne ważne akty prawne ustanowione w okresie międzywojennym, w tym kodeks handlowy, pozostały w porządku prawnym tylko dlatego, że w „nowej rzeczywistości” miały zupełnie marginesowe znaczenie albo nie miały go w ogóle.

Na gruncie krytyki starego kodeksu wyrosło także nowe spojrzenie na funkcje i cele procesu cywilnego. Nauka zaczęła upowszechniać i stale powtarzać marksistowską tezę, że postępowanie cywilne pełni rolę służebną wobec prawa materialnego i służy wyłącznie realizacji jego norm. Tym samym wykazywano – i o to chodziło w tej tezie – że również prawo procesowe jest ściśle związane ze stosunkami produkcyjnymi i społecznymi.

Zapowiedzią nowego kodeksu postępowania cywilnego – wtedy jeszcze nieplanowanego – była reforma dokonana w lipcu 1950 r., a następnie w kwietniu 1953 r.³ Jakkolwiek z punktu widzenia legislacyjnego chodziło tylko o nowelizację kodeksu z 1930 r., to doszło do gruntownej przebudowy systemu prawa procesowego, gdyż dogłębnym zmianom o charakterze ustrojowym (nowa struktura sądów, dwuinstancyjność, likwidacja wydziałów handlowych, wprowadzenie ławników, udział prokuratora w postępowaniu cywilnym) towarzyszyło także przewartościowanie naczelnych zasad procesu. Pożegnanie z pryncypiami procesu nie było oczywiście możliwe, zatem usiłowano starym zasadom nadać nową, „socjalistyczną” treść.

W sposób drastyczny nadwątłono zasadę dyspozycyjności; zasadę bezwzględną, stanowiącą refleks i atrybut autonomii praw prywatnych, oznaczającą, że sędzia może brać pod rozwagę tylko ten wycinek rzeczywistości, który zostanie mu przez powoda podany. W ujęciu ówczesnej nauki, czerpiącej bezkrytycznie z doświadczeń radzieckich, zasada dyspozycyjności – łączona ściśle z zasadą oficjalności – polegała na możliwości realizacji praw przysługujących stronie tylko w sposób zgodny z interesami socjalizmu; w razie konfliktu państwo, czyli sąd, miało prawo, a nawet obowiązek, interweniować. Prawo strony do wszczęcia procesu zostało ograniczone uprawnieniem prokuratora do wytoczenia powództwa w każdej sprawie, a związanie żądaniem powoda wyłączono w tych sytuacjach, w których w grę wchodziła ochrona mienia społecznego. Jednocześnie poddano szerszej kontroli sądu procesowe akty dyspozycyjne stron, takie jak cofnięcie

³ Ustawa z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 38, poz. 349) oraz dekret z dnia 23 kwietnia 1953 r. o zmianie niektórych przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 23, poz. 90).

pozwu, uznanie powództwa itd., oraz wyposażono prokuratora w prawo zaskarżania orzeczeń, niezależnie od tego, czy wytoczył powództwo i czy chciał tego strony.

Dotkliwy cios zadano także kontrydiktoryjności przez ustanowienie zasady prawdy obiektywnej. Tę właśnie zasadę wyróżniano jako nadrzędną, przenikającą wszystkie normy i instytucje prawa procesowego. Wiele przepisów kodeksu dostosowano do jej wymagań, a sąd obciążono obowiązkiem niespotykanymi w żadnym innym modelu procesu cywilnego. Do wypaczenia procesu przyczyniła się także zasada ochrony własności społecznej, kryjąca się za dogmatem prawdy obiektywnej i osadzona mocno na fundamentach ustroju socjalistycznego (art. 8 i 48 Konstytucji PRL); przez wyraźne faworyzowanie jednostek gospodarki uspołecznionej doprowadziła m.in. do zachwiania nienaruszalnej zasady równoprawnienia stron.

Reforma prawa procesowego cywilnego dokonana w latach 50. nie zakończyła dzieła przebudowy. Kilka istotnych zmian wniosła jeszcze ustawa z 1962 r.⁴, ale był to już tylko krok do uchwalenia nowego kodeksu postępowania cywilnego, który stanowił zwieńczenie i podsumowanie dotychczasowych dokonań.

IV.

Kodeks postępowania cywilnego z dnia 17 czerwca 1964 r.⁵, obowiązujący do dzisiaj, był produktem konkretnej epoki, więc przyjęte w nim rozwiązania nie mogą dziwić ani zaskakiwać, zwłaszcza że związki między kształtem procesu a ustrojem państwa są naturalne i oczywiste. Wszystkie zasady oraz innowacje zaszczerpione do polskiego postępowania cywilnego w latach 50. zostały uwzględnione, w wielu wypadkach w rozwiniętej i usystematyzowanej formie, w innych jednak złagodzone lub stępione. Szczególnie widoczne było zawłaszczenie pola aktywności stron przez ograniczenie ich inicjatywy i samostanowienia o własnych interesach. Obciążając sąd obowiązkiem, którym nie był w stanie podolać, stwarzano iluzję, że jedyna droga dojścia do sprawiedliwości wiedzie przez prawdę, która jest obiektywna i poznawalna, a jedynym strażnikiem na tej drodze jest państwo, sąd.

Tak czy inaczej, nowy kodeks – osadzony na szkieletach kodeksu z 1930 r. i wzorowany na jego założeniach – prezentował wysoki poziom legislacyjny i normatywny; był owocem wielu lat pracy wybitnych specjalistów z dziedziny prawa postępowania cywilnego⁶, a następnie licznych, zazwyczaj pozytywnych, testów podejmowanych w codziennej praktyce sądowej. Był dziełem integralnym i spójnym, dobrze znoszącym tradycyjne zabiegi wykładni, podatnym na zmiany i gotowym do wzięcia na swe barki nowych – prawnych i pozaprawnych – zjawisk współczesności.

Oczywiście, lata 1989 i 1990 – postanowienia Okrągłego Stołu oraz radykalne przekształcenie wizji ustroju państwa i sądów oraz pojmowania funkcji procesu

⁴ Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 10, poz. 46).

⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296).

⁶ Publicznie ogłoszono trzy projekty nowego kodeksu postępowania cywilnego – z 1955, 1960 i 1964 r.

– przyniosły przełom i wymusiły wiele zmian. Były one jednak podejmowane rozważnie, z namysłem, w sposób stroniący od radykalizmu, z intencją ocalenia tego, co dobre i skuteczne. Zdawano sobie sprawę, że prawo procesowe cywilne ma dużą bezwładność, w związku z czym nie poddaje się zmianom nazbyt śmiałym i nowatorskim; sprzężone silnie z interesami prywatnymi obywateli wymaga uwzględniania także świadomości społecznej, wpływając na nią wprawdzie, ale nie wyprzedzając jej zbyt raptownie.

Pierwszym krokiem na drodze odnowy kodeksu postępowania cywilnego i przystosowania go do nowej rzeczywistości była ustawa z dnia 13 lipca 1990 r.⁷, która przez wyeliminowanie przepisów faworyzujących jednostki gospodarki uspołecznionej doprowadziła do zrównania podmiotów występujących w procesie. W ten sposób polski proces cywilny stosunkowo łatwo pożegnał się z zasadą ochrony własności społecznej, a wzmocnieniu uległa zasada równouprawnienia stron.

Kolejny ważny krok został uczyniony ustawą z dnia 1 marca 1996 r.⁸ Tym razem doszło do wyraźnego wyłomu w zasadzie prawdy obiektywnej oraz ożywienia zasady kontradyktoryjności i dyspozycyjności. Okazało się jednak, że dogmat „prawdy obiektywnej” jest tak mocno wdrukowany w świadomość społeczną oraz w sposób tak bardzo skomplikowany zaszyfrowany w przepisach kodeksu, że po kilku latach konieczne stały się dalsze zmiany w tym zakresie. Poza tym, i to był także bardzo istotny efekt noweli z 1996 r., zniesiono dwuinstancyjność oraz towarzyszącą jej rewizję nadzwyczajną, wprowadzając system trójinstancyjny, oparty na apelacji tzw. pełnej oraz kasacji. I w tym wypadku wyszło na jaw, że model kasacji, kopiujący bezkrytycznie kasację przedwojenną, będzie wymagał w przyszłości istotnych korekt.

Kierunek zmian wytyczony w 1996 r. został podtrzymany w ustawie z dnia 24 maja 2000 r.⁹, która umocniła zasadę szybkości (sprawności) postępowania oraz zasadę koncentracji materiału dowodowego, jak też nadała bardziej wyraźny profil kasacji, która przez pewien czas zawisa między konstrukcją zwyczajnego i nadzwyczajnego środka odwoławczego.

Kolejny etap zmian kodeksu postępowania cywilnego wyznaczyła ustawa z dnia 2 lipca 2004 r.¹⁰, przewidująca wyłączenie możliwości orzekania przez sąd o roszczeniach stron z urzędu. Duże znaczenie miały również zmiany „oczyszczające” kodeks z reliktywów zasady prawdy obiektywnej, polegające na wyeliminowaniu tych unormowań, które nie zostały usunięte wcześniej, przy okazji

⁷ Ustawa z dnia 13 lipca 1990 r. o powołaniu sądów apelacyjnych oraz o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeks postępowania cywilnego, Kodeks postępowania karnego, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym i o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz.U. Nr 53, poz. 306).

⁸ Ustawa z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189).

⁹ Ustawa z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.).

¹⁰ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1804).

nowelizacji z 1996 i 2000 r. Bardzo istotna była ustawa z dnia 22 grudnia 2004 r.¹¹, reformująca kasację w kierunku wyznaczanym przez jej prawnodogmatyczny wzorzec nadzwyczajnego środka zaskarżenia przysługującego od prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji – kasację zastąpiono wówczas skargą kasacyjną – oraz wprowadzająca do polskiego procesu cywilnego skargę o stwierdzenie niezgodności prawomocnego orzeczenia z prawem.

Ostatnimi poważnymi, przemyślanymi i dobrze zaplanowanymi zabiegami legislacyjnymi przystosowującymi kodeks z 1964 r. do wymagań współczesności i zachodzących przemian były – obok doraźnych zmian przystosowujących do wymagań regulacji europejskich – ustawy z lat 2005–2008, reformujące gruntownie przepisy o sędzie polubownym¹² oraz o międzynarodowym postępowaniu cywilnym¹³, a także ustawa wprowadzająca instytucję mediacji¹⁴. Projekty wszystkich omówionych zmian przygotowała, poddała dyskusji i rekomendowała ustawodawcy Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego, kierowana przez Zbigniewa Radwańskiego, a następnie przez Tadeusza Erecińskiego.

Kolejnym krokiem, nieodzownym, bo wymuszonym ogólną sytuacją normatywną, ale wspieranym zarazem spójną ideą doktrynalną oraz jasno sformułowanymi oczekiwaniami praktyki, było przystąpienie do prac nad nowym – nowym i nowoczesnym, wchodzącym głęboko w XXI wiek – kodeksem postępowania cywilnego¹⁵. Prace nad nim zostały jednak przerwane w połowie grudnia 2015 r. wraz z likwidacją Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego; dzieło zmian doraźnych trafiło w ręce sędziów – urzędników Ministerstwa Sprawiedliwości, a raczej pozaprawne zmarginalizowały dialog społeczny i naukowy oraz kompetencje merytoryczne¹⁶.

Obydwa kodeksy, z 1930 r. i z 1964 r., mimo pewnych różnic – w niektórych okresach narastających, a w innych malejących – mają tego samego „procesowego ducha”. Wyrastają ze wspólnych lub bliskich sobie korzeni i choć kodeks powojenny starał się nadać starym, naczelnym zasadom procesowym „nową” treść, to w gruncie rzeczy – po rzuceniu z niego w latach 90. tej powłoki – okazał się w swych zrębach kodeksem nowoczesnym, pozwalającym zbliżyć postępowanie cywilne do klasycznego, demokratycznego modelu liberalnego, upatrującego główną funkcję sądów, stanowiących element monteskiuszowskiego podziału władz, w ochronie praw obywateli wyposażonych w oręż umożliwiający im

¹¹ Ustawa z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98).

¹² Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 178, poz. 1478).

¹³ Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 234, poz. 1571).

¹⁴ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1438).

¹⁵ Por. T. Ereciński, *O potrzebie nowego kodeksu postępowania cywilnego*, PiP 2004/4, s. 3; W. Broniewicz, *Czy potrzebny jest nowy kodeks postępowania cywilnego*, PiP 2004/4, s. 11; K. Weitz, *Czy nowa kodyfikacja postępowania cywilnego?*, PiP 2007/3, s. 13

¹⁶ Skutki tego posunięcia pouczająco ilustruje tzw. duża zmiana kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r. (ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1469).

wolne, zależne tylko od ich autonomicznych decyzji, dochodzenie swoich praw, ale zarazem czynieniu ich współodpowiedzialnymi za wynik procesu.

V.

W obu kodeksach znalazło się wiele konstrukcji stworzonych i przetestowanych w ustawodawstwie francuskim, niemieckim i austriackim, funkcjonujących w wolnej Polsce także w ramach prawa dzielnicowego. Z tego względu w znacznym stopniu ocalał i zachował aktualność bogaty dorobek myśli prawniczej z przełomu wieku XIX i XX oraz z okresu międzywojennego, a także z czasów powojennych poprzedzających wejście w życie kodeksu postępowania cywilnego. To samo dotyczy orzecznictwa Sądu Najwyższego, który powstał już w dniu 1 września 1917 r. i od razu rozpoczął swą działalność judykacyjną. Liczne instytucje stanowiące element prawa dzielnicowego obowiązującego w Polsce przed wojną oraz rozmaite – powstające przy ich stosowaniu – „procesowe przypadki” stały się zatem przedmiotem rozstrzygnięć także polskiego Sądu Najwyższego. Wiele z nich zachowało aktualność, a zwłaszcza te, które dotyczą instytucji recypowanych do kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r. lub przeniesionych do niego dopiero w latach 90. ubiegłego stulecia, po demokratycznym przełomie ustrojowym. Orzeczenia te są wciąż chętnie wykorzystywane w praktyce sądowej oraz w nauce, co dotyczy także pozycji piśmiennictwa, aktualnych do dzisiaj lub mających z przepisami kodeksu ścisły związek.

Dorobek piśmienniczy i orzeczniczy łączący się z kodeksem postępowania cywilnego, pochodzący z wieku XIX oraz z okresu międzywojennego, jest rozproszony, nierzadko zapoznany, ale zawsze trudno dostępny dla współczesnego „zwykłego” prawnika, który chce dotrzeć do poszukiwanej lub oczekiwanej pozycji szybko i bez większego mozółu. Dawne publikacje prawnicze wielokrotnie miały charakter nieregularny, a nakłady były niewielkie, przy czym wiele egzemplarzy i roczników bibliotecznych zaginęło bezpowrotnie w pożodze wojennej. Dotyczy to zarówno bibliografii Karola Estreichera (starszego)¹⁷, także w wersji elektronicznej¹⁸, jak i polskiej bibliografii prawniczej XIX i XX wieku Adolfa Suligowskiego, obu sporządzonych na wysokim poziomie naukowym, ale jednak mało przydatnych z praktycznego punktu widzenia. Owszem, sporadycznie ukazywały się takie, ale miały charakter efemeryczny i fragmentaryczny. Przykładem z dziedziny prawa procesowego cywilnego mogą być zbiory orzecznictwa opracowane przez Adama Słomińskiego¹⁹ lub Bronisława Feller²⁰. Przez pewien czas w formie wymiennokartkowej prowadzono „Bibliotekę Orzecznictwa” (red. działu cywilnego Tadeusz H. Godłowski) oraz „Systematyczny Przegląd Orzecznictwa” (red. Ignacy Rosenblüth). Interesującą inicjatywą był wychodzący

¹⁷ Karol Estreicher, *Bibliografia polska*, wydawana od 1872 r. Dzieło kontynuowali: syn Stanisław i wnuk Karol (do 1951 r.).

¹⁸ <https://www.estreicher.uj.edu.pl/home/>

¹⁹ *Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Pierwszej Cywilnej, dotyczące b. Królestwa Kongresowego, z lat trzynastu – 1917–1929 włącznie*, Łódź 1931.

²⁰ *Kodeks postępowania cywilnego z orzecznictwem Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych, nowymi ustawami, okólnikami i rozporządzeniami Min. Sprawiedliwości, Komunikacji oraz Skarbu z 1937 r. na 926 stronach*, Warszawa 1937 (kolejne wydania w 1938 i 1939 r.).

od stycznia 1938 r. miesięcznik „Prasa Prawnicza” (red. Adam Daniel Szczygielski), mający na celu przegląd wszystkich ukazujących się wówczas periodyków prawnych, których wychodziło ok. 50.

Okres powojenny jest opracowany dużo lepiej i dokładniej, głównie dzięki *Polskiej Bibliografii Prawniczej*, wydawanej przez Instytut Nauk Prawnych PAN od 1965 r., a także *Bibliografii prawa i postępowania cywilnego* Zbigniewa Trybalskiego, obejmującej lata 1945–1981, oraz – będącej jej kontynuacją, mniej jednak dokładną – *Bibliografii prawa i postępowania cywilnego* Alfreda Goli i Tadeusza Żyżnowskiego, obejmującej lata 1982–1990. Opracowania te to klasyczne opracowania bibliograficzne oparte na metodzie podmiotowo-przedmiotowej, która zapewnia względną rzetelność oraz odnalezienie pozycji znanych, ale nie ułatwia poszukiwania pozycji nieznanymi, według kryterium bardziej szczegółowego niż szeroko określany „przedmiot”. Z tego względu w praktyce prawniczej bardzo przydatne i łatwe w użyciu są opracowania bibliograficzne osadzone na podstawie i strukturze kodeksu, ułożone i posegregowane według jego artykułów (paragrafów, ustępów). W swoim czasie dużym powodzeniem cieszyły się opracowania Witolda Świącieckiego (*Orzecznictwo powojenne Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych*, Łódź 1948), Kazimierza Lipińskiego (*Kodeks postępowania cywilnego z orzecznictwem okresu powojennego i komentarzem*, Warszawa 1957 i 1961), Kazimierza Lipińskiego i Janusza Pietrzykowskiego (*Kodeks postępowania niespornego*, Warszawa 1959) oraz Jana Krajewskiego i Kazimierza Piaseckiego (*Kodeks postępowania cywilnego. Tekst, orzecznictwo, piśmiennictwo*, Warszawa 1968 i 1977). W latach 90. ubiegłego wieku ukazały się podobne, dużo obszerniejsze zbiory Jacka Gudowskiego (*Kodeks postępowania cywilnego. Tekst, orzecznictwo, piśmiennictwo*, Warszawa 1998, następnie w formie wymiennokartkowej, Warszawa 1999–2011).

Oddawany teraz w ręce P.T. Czytelników tom jest także takim opracowaniem, wychodzącym naprzeciw oczekiwaniom praktyki, wypełniającym istotną lukę wydawniczą oraz stanowiącym remedium na niedostatki współczesnych publikacji. Wydawnictwo Wolters Kluwer zdecydowało się wydać w formie książkowej oraz elektronicznej moje zbiory bibliograficzne dotyczące kodeksu cywilnego, kodeksu postępowania cywilnego oraz kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, gromadzone od 40 lat, najpierw w formie tradycyjnej, a od 30 lat w formie elektronicznej, obejmujące obecnie – w dziedzinie prawa cywilnego – ok. 70 000 pozycji, w tym ponad 30 000 orzeczeń Sądu Najwyższego oraz grubo ponad 30 000 pozycji piśmiennictwa. Zbiór obejmuje ponad 15 000 orzeczeń i ok. 12 000 pozycji piśmiennictwa dotyczących kodeksu postępowania cywilnego albo wiążących się z nim ściśle lub pośrednio. Pozycje piśmiennicze obejmują okres od 1830 r., a orzeczenia Sądu Najwyższego od 1918 r. – wszystkie znajdują się w pięciu tomach pt. *Kodeks postępowania cywilnego – orzecznictwo, piśmiennictwo*. Całość opatruje znak „GUDI-LEX”, noszony przez moje zbiory od chwili ich powstania.

Obecna edycja – dotycząca kodeksu postępowania cywilnego – stanowi kontynuację rozpoczętego w 2018 r. cyklu „GUDI-LEX”, zainicjowanego opracowaniem orzecznictwa i piśmiennictwa do kodeksu cywilnego (4 tomy, 5 woluminów).

CO TO JEST GUDI-LEX I JAK Z NIEGO KORZYSTAĆ

Orzecznictwo

1. GUDI-LEX zawiera wszystkie orzeczenia Sądu Najwyższego dotyczące kodeksu postępowania cywilnego wydane w okresie od 1918 do 2020 r., drukowane, a więc publikowane „na papierze”, w zbiorach orzecznictwa, czasopismach i innych periodykach, a także we wszelkich opracowaniach wydawanych okazjonalnie lub nieregularnie.

Stosunkowo duży segment zbioru stanowią orzeczenia niepublikowane. Są to orzeczenia najnowsze, które nie doczekały się jeszcze publikacji, albo takie, które nigdy – z różnych powodów – nie zostały w ten sposób upowszechnione. W tej grupie są też orzeczenia uznane za ważne, istotne lub z innych powodów godne druku. Jest to wybór autorski, nieunikniony w czasach, gdy „zalew” orzeczeń ukazujących się w obiegu powszechnym osiągnął już rozmiary, których ogarnąć niepodobna. Należy pamiętać, że Sąd Najwyższy wydaje rocznie tysiące orzeczeń – o różnej wadze jurydycznej i społecznej, także błahych i powtarzających się – zatem ich publikowanie bez ograniczeń jest pozbawione sensu; zamiast dotarcia do poszukiwanej informacji, szczegółowej lub znajdującej względny stopień uogólnienia czytelnicy są przytłoczeni nadmiarem informacji bez jakiegokolwiek nośności merytorycznej. Rozumna i kompetentna selekcja zapobiega niekontrolowanemu rozrostowi publikacji oraz ułatwia rozpoznanie tego, co istotne i ważne.

Sprzyja temu także wyróżnianie przy użyciu stosownego ideogramu poszczególnych orzeczeń według kryteriów:

bardzo ważne – !!!

ważne – !!

warte uwagi – !

Czytelnik, rzucając okiem, rychło wyłowi orzeczenia, którym należy poświęcić szczególną uwagę. I w tym wypadku ta swoista waloryzacja orzeczeń jest dziełem autorskim; wyróżnienie konkretnego orzeczenia nie oznacza jednak, że inne są mniej ważne lub nawet nieważne. Ostateczna kwalifikacja należy do Czytelnika, który zazwyczaj wie, czego poszukuje i co ma dla niego znaczenie.

2. Orzeczenia przypisane są do poszczególnych artykułów kodeksu, przy czym łącznikiem podstawowym jest brzmienie (temat) tezy orzeczenia. Orzeczenia wiążące się ściśle z kilkoma artykułami zostały umieszczone pod każdym z nich; tezy sformułowane w punktach – jeżeli było to możliwe i uzasadnione

– rozdzielono, inne powtórzono we właściwym miejscu. Chroni to Czytelnika przed uciążliwym systemem odsyłaczy tekstowych.

Orzeczenia przypisane do poszczególnych artykułów ułożono w porządku chronologicznym, według daty wydania. W niektórych przypadkach – dla przejrzystości i wygody Czytelnika – w ramach konkretnego artykułu orzeczenia zostały podporządkowane kolejnym paragrafom danego artykułu albo podzielone według kryterium rzeczowego (patrz zestawienie). Orzeczenia dotyczące kwestii ogólnych lub wieloaspektowych ułożono pod pierwszym artykułem właściwego tytułu (działu), ewentualnie w grupie orzeczeń zatytułowanej „ogólne”.

3. Każde orzeczenie jest opatrzone informacją o procesowej formie jego wydania, datą, sygnaturą oraz adresami, pod którymi zostało opublikowane. Adresy dotyczą publikacji tradycyjnych (papierowych) i nie obejmują w zasadzie tylko dzienników lub czasopism o charakterze publicystycznym (prasy codziennej lub tygodniowej). Jeżeli do orzeczenia opublikowano głosę, notkę, notę, omówienie lub komentarz, to fakt ten znajduje szczegółowe zaznaczenie, obejmujące autora oraz miejsce publikacji. W tej grupie informacji ujęte są również wszystkie wypowiedzi zawarte w przeglądach orzecznictwa oraz opracowaniach (artykułach) poświęconych omówieniu danego orzeczenia.

W opisie orzeczeń w zasadzie nie przytacza się pełnych tytułów przeglądów orzecznictwa, niekiedy bardzo rozbudowanych, opisujących m.in. okresy i sądy, których dotyczą. W celu skrócenia i uproszczenia tych tytułów ograniczono się do podanego kursywą określenia „Przegląd orzecznictwa”. Ostatnio coraz częściej nadaje się tytuły także klasycznym glosom; i w tym wypadku pozostano przy określeniu „głosa”.

4. Wiele orzeczeń publikowano, zwłaszcza przed wojną, w różnych czasopiśmiech z niejednakowym brzmieniem tezy. Wynikało to z tego, że tylko stosunkowo nieliczne rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego, upowszechniane w zbiorze urzędowym, miały swoją tezę oficjalną, pozostałe natomiast były formułowane przez redaktorów poszczególnych periodyków, według ich uznania i wycucia. Przyjęto zasadę, że orzeczenie publikowane w zbiorze urzędowym zachowuje brzmienie uwidocznione w tym zbiorze, natomiast w innych wypadkach wybór tezy najlepiej oddającej istotę rozstrzygniętego zagadnienia ma charakter autor-ski.

Tezy zasadniczo zachowują więc brzmienie oryginalne; w wypadkach koniecznych, jeżeli archaizmy językowe były zbyt rażące lub nieczytelne – zarówno leksykalne, jak i syntaktyczne – uwspółcześniano je, zachowując jednak umiar i powściągliwość. Korygowano też oczywiste błędy pisarskie (drukarskie), a także – gdy było to możliwe, a zazwyczaj było – błędy w oznaczeniu orzeczenia, najczęściej dotyczące sygnatury lub daty wydania. W wypadku różnic w przytaczaniu sygnatury orzeczenia (np. pominięcia litery lub cyfry) starano się zachować brzmienie sygnatury podanej w zbiorze urzędowym lub – w danym wypadku – w źródle najbardziej wiarygodnym.

W dążeniu do zachowania oryginalnego brzmienia tezy nie usuwano z tekstu określeń, zwłaszcza techniczno-prawnych, dzisiaj już przestarzałych lub nieaktualnych. Chodzi o dawne nazwy niektórych instytucji prawnych lub nieistniejące już organy, o uchylone akty prawne, stare oznaczenia artykułów kodeksów itd. W takich sytuacjach ingerencja autora ograniczyła się do umieszczenia w nawiasie kwadratowym określenia (oznaczenia) współczesnego. Niekiedy określenia nieaktualne lub przestarzałe zostały zaznaczone cionką wyróżniającą (kursywą), kiedy indziej całkiem zbędne fragmenty tezy pominięto z pozostawieniem śladu w postaci wielokropka. W dość licznych przypadkach przedstawiono także krótkie fragmenty uzasadnień orzeczeń; funkcjonują one w zbiorze jako samodzielne tezy albo jako dopełnienie tez oficjalnych.

5. W zbiorze nie uwzględniono kwalifikacji i podziału orzeczeń na „aktualne” i „nieaktualne”, w związku z czym pominięto tylko te, które np. na skutek uchylenia ustawy lub bezpowrotnego zaniku funkcjonującej ongiś instytucji prawnej, często powołanej do życia lub stosowanej incydentalnie, całkowicie utraciły znaczenie. Znajdują się zatem w zbiorze orzeczenia formalnie nieaktualne, tzn. nieodnoszące się do obowiązującego stanu prawnego, jednak np. przez swą ponadczasową doniosłość zachowujące walor historyczny, sięgające swymi skutkami poza czas obowiązywania przepisu albo też unaoczniające sposób rozstrzygania przez najwyższą instancję sądową zagadnień mających charakter uniwersalny. Są także orzeczenia, które utraciły aktualność w tym sensie, że z zajętego w nich stanowiska Sąd Najwyższy się wycofał. Wszystkie te orzeczenia, określane potocznie jako nieaktualne, mają istotną wartość historyczną i poznawczą.

Piśmiennictwo

1. GUDI-LEX zawiera wszystkie pozycje piśmiennictwa prawniczego dotyczące kodeksu postępowania cywilnego opublikowane w okresie 1830–2020. Obejmuje monografie, książki tematyczne, księgi pamiątkowe, dzieła zbiorowe itd., a także artykuły (inne formy) ogłaszane w czasopismach lub innych periodykach prawnych (np. uczelnianych zeszytach naukowych), ale także w innych publikacjach, niekiedy nieznanych, lokalnych, środowiskowych, efemerycznych lub o niewielkim zasięgu rozpowszechniania. Zbiór obejmuje wyłącznie teksty opublikowane w języku polskim, wydawane w Polsce, a przed 1918 r. – na terenach polskich anektowanych przez zaborcę. W wyjątkowych wypadkach przytoczono pozycje piśmiennicze wydane poza granicami kraju; dotyczy to pozycji opublikowanych w języku polskim w zbiorach wydanych przez zagraniczne ośrodki naukowe, obejmujących dorobek konferencji organizowanych z udziałem przedstawicieli polskich uczelni.

2. Podobnie jak orzeczenia, pozycje piśmiennictwa przypisane są do poszczególnych artykułów kodeksu, przy czym łącznikiem podstawowym jest tytuł publikacji oraz jej dominujący temat. Pozycje piśmiennictwa wiążące się z kilkoma artykułami zostały umieszczone pod każdym z nich, co chroni Czytelnika przed uciążliwym systemem odsyłaczy tekstowych.

Pozycje piśmiennictwa przypisane poszczególnym artykułom kodeksu zostały ułożone w porządku alfabetycznym według nazwisk autorów (w ramach autorów według brzmienia tytułu), a zapisy bibliograficzne, oprócz nazwiska i imienia oraz tytułu dzieła, wskazują miejsce publikacji – w wypadku czasopism z określeniem tytułu, rocznika, numeru i strony. Jeżeli dana pozycja stanowi część dzieła zbiorowego, jest to wyraźnie zaznaczone, ze wskazaniem redaktora (redaktorów) całości, a także tomu, miejsca i roku wydania oraz strony. W tytułach pozycji starszych, pochodzących z XIX w., w niektórych, nielicznych wypadkach uwspółcześniono archaiczną pisownię tytułu, dostosowując ją do obecnych zasad. Czyniono to jednak tylko wtedy, gdy zapis oryginalny utrudniał zrozumienie albo brzmiał dzisiaj rażąco sztucznie. Ingerencje te nie deformują oryginału, są niewielkie i dotyczą wyłącznie transkrypcji.

3. Wykazy piśmiennictwa nie zawierają żadnych wyróżnień „ważności” dzieła, w wykazach są zatem – obok dzieł o fundamentalnym znaczeniu i mających ponadczasową doniosłość – także teksty drobne, przyczynkarskie lub pozbawione istotnych walorów naukowych lub poznawczych. Jest wiele prac nieznanych, publikowanych w czasopismach „niszowych”, zapoznanych, niewidocznych w bibliografiach lub opracowaniach monograficznych. Wybór i ocena dzieła należą do Czytelnika; każdy szuka czego innego, kieruje się innymi kryteriami i dysponuje innym „aparatem skojarzeniowym”.

4. W wykazach piśmiennictwa pominięto podręczniki, komentarze, zbiory orzecznictwa, wzory pism procesowych oraz bibliografie. Pozycje te – dotyczące prawa cywilnego w całokształcie – są powszechnie znane oraz na stałe obecne w bibliotekach i księgarniach. Pominięto także poradniki, zbiory kasusów, artykuły publicystyczne, opracowania popularyzatorskie, recenzje, doraźne notki polemiczne i przeglądy orzecznictwa; autorów i adresy przeglądów uwzględniono przy orzeczeniach, których dotyczą. To samo dotyczy glos (komentarzy, notek itp.), w związku z czym i w tym wypadku Czytelnik powinien poszukiwać wiadomości o nich przy konkretnych orzeczeniach. Taki sposób prezentacji tych form piśmienniczych jest wystarczający, a sama treść tezy orzeczenia stanowi zazwyczaj dostateczny wyznacznik tematu glosy.

5. Pozycje piśmiennictwa dotyczące kwestii ogólnych lub wieloaspektowych (np. monografie) zostały ułożone pod pierwszym artykułem właściwego tytułu (działu), ewentualnie w grupie zatytułowanej „ogólne” (patrz zestawienie). Pozycje związane z daną kwestią luźniej Czytelnik znajdzie pod innymi artykułami danego tytułu (działu), ewentualnie w innych miejscach wybranych w drodze „systemowych” skojarzeń lub na podstawie dyktowanych wiedzą i doświadczeniem wskazówek. Czytelnik ma pełną gwarancję, że pod wytypowanym artykułem nie spotka pozycji piśmiennictwa przypisanych tam przypadkowo, błędnie lub pozostających bez żadnego związku z unormowaną w tym artykule kwestią.

**ZESTAWIENIE ARTYKUŁÓW KODEKSU, W KTÓRYCH ZASTOSOWANO
PODZIAŁ MERYTORYCZNY ORZECZNICTWA I PIŚMIENNICTWA**

ORZECZNICTWO

ART. 458²

Przedsiębiorca
Działalność gospodarcza
Sprawa gospodarcza

PIŚMIENNICTWO

ART. 316

Wyrokowanie ogólnie
Wyroki nieistniejące

ART. 367

Ogólne
Apelacja
Rewizja
Varia

ART. 398¹

Ogólne
Dopuszczalność skargi kasacyjnej

ART. 436

Sprawy o rozwód i o separację – różne
Mediacja

ART. 459

Ogólne
Sprawy z zakresu prawa pracy
Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych
Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy
Postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych
Koszty procesu
Środki zaskarżenia
Wykonanie orzeczeń
Mediacja i arbitraż
Jurysdykcja krajowa

USTAWA

z dnia 17 listopada 1964 r.

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

(tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1460; zm.: Dz.U. z 2019 r. poz. 1469, poz. 1495, poz. 1649, poz. 1655, poz. 1798, poz. 1802, poz. 1818, poz. 2070, poz. 2128, poz. 2217; z 2020 r. poz. 288, poz. 462, poz. 875)

TYTUŁ VI

POSTĘPOWANIE

(...)

DZIAŁ IV

ORZECZENIA

ROZDZIAŁ 1

WYROKI

ODDZIAŁ 1

WYDANIE WYROKU

Art. 316. [Podstawa rozstrzygnięcia]

§ 1. Po zamknięciu rozprawy sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy; w szczególności zasądzeniu roszczenia nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że stało się ono wymagalne w toku sprawy.

§ 2. Rozprawa powinna być otwarta na nowo, jeżeli istotne okoliczności ujawniły się dopiero po jej zamknięciu.

ORZECZNICTWO	49
PIŚMIENNICTWO	58
Wyrokowanie ogólnie	58
Wyroki nieistniejące	61

ORZECZNICTWO

Wyrokiem jest takie postanowienie sądu, które określa prawno-cywilne stosunki stron w wynikłym między nimi sporze i daje odpowiedź na żądanie powodowe.

orzeczenie SN z 25 października 1920 r., C 205/20, Zb.Urz. 1920, poz. 51

Fakty przez strony nie twierdzone, które wyszły na jaw w postępowaniu dowodowym, winny być uwzględnione przy wydaniu wyroku.

orzeczenie SN z 21 stycznia 1932 r., III. 1 Rw 2762/31, PPIA 1932/2, poz. 170, s. 258; PS 1932, poz. 424

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie zawierają ograniczenia, by roszczenie, które nie było jeszcze wymagalne w chwili zgłoszenia pozwu, wtedy tylko ulegało zasądzeniu, gdy stało się ono wymagalne w dacie wydania wyroku przez sąd pierwszej instancji [a zatem roszczenie może być zasądzone, gdy stało się wymagalne w postępowaniu apelacyjnym].

Wytoczenie pozwu o roszczenie, które nie jest jeszcze wymagalne w czasie jego zgłoszenia, może mieć tylko ten skutek, że o ile pozwany udowodni, iż nie było potrzeby zgłoszenia pozwu, mogą być na jego rzecz zasądzone koszty procesu.

orzeczenie SN z 25 października 1935 r., C.I. 425/35, Zb.Urz. 1936, poz. 271; Wil.Prz.Praw. 1936/11, s. 403; Wil.Prz.Praw. 1937/1, s. 13; Gł.Sąd. 1936/10, s. 819; Gł.Sąd. 1936/11, s. 905; RPEiS 1936/3, s. 637; PS 1936, poz. 620; Gł.Adw. 1936/11, s. 351; Gł.Prawa 1936/4–6, s. 268; GSW 1936/21, s. 328; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 2; SPO, t. 1, poz. 3 do art. 339–358

Zasądzenie roszczenia może nastąpić nawet, jeżeli stało się wymagalne po wyroku pierwszej instancji.

orzeczenie SN z 19 lutego 1937 r., C.I. 799/36, Wil.Prz.Praw. 1937/9, s. 261; PS 1938, poz. 63; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXI, poz. 1

Okoliczności faktycznych nie przytoczonych przez strony w uzasadnieniu ich żądania lub obrony nie uwzględnia sąd nawet wówczas, gdy były one przedmiotem ich zeznań, gdyż zeznania nie mogą zastąpić twierdzeń stron.

orzeczenie SN z 28 grudnia 1937 r., C.III. 305/37, RPEiS 1939/1, s. 156; Wiad.Praw. 1939/3, poz. 49

Sąd nie jest zobowiązany rozpatrywać dowodów zgłoszonych dopiero po zamknięciu rozprawy.

orzeczenie SN z 16 maja 1938 r., C.II. 3348/37, OSP 1938/10–12, poz. 577; RPEiS 1939/1, s. 156, 157 i 159; SPO, t. 1, poz. 12 do art. 164–179 k.p.c., poz. 38 do art. 221–242 k.p.c., poz. 41 do art. 221–242 k.p.c., poz. 29 do art. 243–261 k.p.c.

Twierdzenia i wnioski postawione w skardze apelacyjnej nie stają się wskutek uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji częścią składową przewodu sądu pierwszej instancji, odnoszą się one bowiem do innej sytuacji procesowej (art. 395 i 404 [368 i 381] k.p.c.), a ponadto wskutek uchylenia wyroku postępowanie powraca do tego stadium, w jakim znajdowało się przed wydaniem uchylonego wyroku. Sąd pierwszej instancji nie ma zresztą możliwości zapoznania się z treścią skargi apelacyjnej, bo przepis art. 406 § 1 [377] k.p.c. nie obowiązuje w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji.

orzeczenie SN z 8 września 1938 r., C.II. 150/38, SPO, t. 1, poz. 86 do art. 393–418 k.p.c.

Przy określaniu wysokości zadośćuczynienia za krzywdę moralną sąd drugiej instancji powinien (...) ocenić sprawę ze stanowiska stosunków w chwili wydania swego wyroku, a nie wyroku sądu pierwszej instancji.

orzeczenie SN z 15 marca 1946 r., C.II. 129/46, PiP 1946/5–6, s. 218; PN 1947/5–6, s. 511; OPSN, poz. 68, s. 135

O zasadności powództwa rozstrzyga stan faktyczny istniejący w chwili wydania wyroku.

orzeczenie SN z 3 września 1947 r., C.II. 854/47, PN 1948/9–10, s. 314

Sąd orzeka według stanu prawnego z chwili wyrokowania. Jeżeli więc stan prawny po wytoczeniu powództwa uległ zmianie, sąd obowiązany jest uwzględnić ten nowy stan prawny, gdy wchodzące w grę nowe przepisy prawa materialnego mają zastosowanie do stosunków powstałych przed ich wejściem w życie.

orzeczenie SN z 29 września 1954 r., II C 1370/53, PiP 1956/11, s. 913 z glosą W. Siedleckiego; BMS 1957/3, s. 73

Sądowi nie wolno zasądzić czegokolwiek na podstawie innego stanu faktycznego niż ten, który jest podstawą powództwa. Chodzi o podstawę faktyczną, a nie o kwalifikację prawną.

orzeczenie SN z 2 maja 1957 r., 2 CR 305/57, OSN 1958/3, poz. 72; NP 1957/12, s. 142; PiP 1958/4, s. 658 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Zarówno z brzmienia art. 316 § 1 i 2 k.p.c., jak i z ogólnych zasad rządzących odszkodowaniem wynika, iż odszkodowanie przysługuje z reguły za straty już poniesione. Wyjątki od tej zasady, zezwalające na zasądzenie odszkodowania za straty mogące powstać w przyszłości, są na ogół przez ustawodawcę wyraźnie unormowane; dotyczą one przede wszystkim odszkodowania z tytułu uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia i śmierci osoby bliskiej (art. 444 § 2, art. 446 § 2 i art. 127 k.c.).

z uzasadnienia uchwały SN z 12 sierpnia 1970 r., III CZP 54/70, OSNCP 1971/6, poz. 95; OSNPG 1971/1, poz. 4; RPEiS 1971/1, s. 322

W postępowaniu wszczętym na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 czerwca 1962 r. o przejmowaniu nieruchomości rolnych na własność Państwa za zaległe należności (jedn. tekst: Dz.U. z 1969 r. Nr 17, poz. 130) sąd nie jest związany oszacowaniem, tj. określeniem wartości nieruchomości (gruntów, drzewostanów itd.), dokonany przed wszczęciem postępowania o przyjęcie nieruchomości w tym trybie. Oszacowanie to powinno być wyrazem rzeczywistej wartości nieruchomości zgodnie z obowiązującymi przepisami. Podstawę oceny i orzeczenia sądu musi stanowić – zgodnie z ogólną zasadą (art. 316 § 1 k.p.c.) – stan rzeczy i jej wartość w chwili zamknięcia rozprawy.

postanowienie SN z 9 września 1971 r., III CRN 242/71, OSNCP 1972/2, poz. 37

Wszystkie zdarzenia mające wpływ na stosunek prawny, będący przedmiotem procesu, które nastąpiły przed zamknięciem rozprawy, powinny być powołane przez stronę zainteresowaną i uwzględnione w wyroku. Strona, która w czasie procesu do chwili zamknięcia rozprawy nie powoła się na zdarzenie dla niej korzystne, nie może skutecznie powołać się na nie po zamknięciu rozprawy. Dotyczy to oczywiście zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji sądowej. Po zamknięciu rozprawy strony nie mogą działać w procesie, sąd więc rozstrzyga sprawę bez uwzględnienia zdarzeń nie powołanych przez strony.

z uzasadnienia uchwały SN z 30 lipca 1974 r., III CZP 44/74, OSNCP 1975/5, poz. 78; OSPIKA 1975/11, poz. 237 z glosą L. Stępniaika; PUG 1974/12, s. 421; OSNPG 1975/4, poz. 19; NP 1976/3, s. 502 z glosą A. Kuźniar; NP 1976/2, s. 296 i NP 1976/9, s. 1290 z omówieniem

A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1976/5, s. 129 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1976/7–8, s. 1142 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Oceny pojęcia „ważnych powodów” skutkujących w rozumieniu art. 125 k.r.o. rozwiązanie stosunku przysposobienia należy dokonać według chwili orzekania o rozwiązaniu stosunku przysposobienia, a to zgodnie z zasadą aktualności orzeczenia (art. 316 k.p.c.).

wyrok SN z 5 września 1975 r., I CR 526/75, OSNCP 1976/7–8, poz. 171; NP 1977/5, s. 689 z omówieniem J.S. Piątowskiego, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1977/12, s. 120 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Przepis art. 445 § 1 k.c. nie czyni wyłomu w zasadzie, że sąd ocenia stan sprawy według chwili orzekania (art. 316 § 1 k.p.c.). Można więc w drodze zadośćuczynienia dochodzić naprawienia tylko takiej krzywdy, jaka ujawniła się przed wytoczeniem powództwa i w toku sprawy.

wyrok SN z 24 stycznia 1978 r., I CR 481/77, niepubl.

„Zmiana stanu rzeczy” w rozumieniu art. 316 § 1 w związku z art. 393 k.p.c. powstaje także na skutek uzyskania przez osobę niepełnoletnią – w momencie wyrokowania przez sąd pierwszej instancji w sprawie o rozwiązanie przysposobienia – pełnoletniości w toku postępowania rewizyjnego [apelacyjnego]. Z taką zmianą istotnego elementu stanu faktycznego sprawy wiąże się ważna w konsekwencjach zmiana podstawy prawnej rozstrzygnięcia w sprawie o rozwiązanie przysposobienia.

Z uzasadnienia:

„Stan rzeczy” istniejący w chwili orzekania, który powinien być wzięty pod rozwagę, nie może być – w razie przejścia sprawy na skutek środka prawnego do instancji rewizyjnej [apelacyjnej] – ograniczony do stanu utrwalonego w momencie zamknięcia rozprawy w pierwszej instancji.

wyrok SN z 30 czerwca 1979 r., IV CR 194/79, OSNCP 1980/2, poz. 27; OSPiKA 1980/5, poz. 87; PiP 1981/9–12, s. 111 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Sąd rewizyjny [drugiej instancji] uwzględnia zmianę wartości składników majątkowych wchodzących w skład dzielonego majątku wspólnego małżonków, w stosunku do wartości tych składników wynikającej z akt sprawy sądu pierwszej instancji, jeżeli te zmiany wartości są następstwem zmienionego (nowego) stanu prawnego, na podstawie którego ma być wydane rozstrzygnięcie. W sytuacji gdy zmiany wartości składników majątkowych wynikają z okoliczności faktycznych, sąd rewizyjny uwzględnia te zmiany wtedy, kiedy zmiany wartości są faktami powszechnie znanymi lub wiadomymi sądowi rewizyjnemu [drugiej instancji] urzędowo (art. 385 § 2 [art. 228 § 2 w związku z art. 391] k.p.c.) albo gdy skarżący powołał się na zmienioną wartość przedmiotu podziału jako całości lub części tego przedmiotu, która ma w stosunku do całości wartość przeważającą, jeżeli nie mógł on powołać się na te fakty w pierwszej instancji (art. 368 pkt 6 [381] k.p.c.) lub nawet w rewizji [apelacji] (art. 371 § 1 zdanie ostatnie [381] k.p.c.).

Z uzasadnienia:

„Stanem rzeczy” w rozumieniu art. 316 k.p.c. są zarówno przepisy prawa, na których podstawie ma być wydane rozstrzygnięcie, jak i okoliczności faktyczne sprawy.

uchwała składu 7 sędziów SN – zasada prawna – z 22 września 1983 r., III CZP 23/83, OSNCP 1984/4, poz. 44; Probl.Praw. 1984/12, s. 56 z omówieniem E. Wiśniewskiej, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1986/1, s. 95 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Przyczyna restytucyjna, charakterystyczna dla instytucji wznowienia postępowania, polega przede wszystkim na tym, że opiera się na okolicznościach, które pozostają w związku przyczynowym z treścią rozstrzygnięcia sprawy (art. 403 § 2 k.p.c.). Nie mogą być więc brane pod uwagę przyczyny, które nie wchodziły w zakres okoliczności, które składały się na podstawę stanu rzeczy istniejącego w chwili orzekania w sprawie zarówno przez sąd pierwszej instancji, jak i przez sąd drugiej instancji (art. 316 k.p.c.).

postanowienie SN z 30 listopada 1984 r., I CO 18/84, niepubl.

Dla oceny zupełności i trwałości rozkładu pożycia małżeńskiego stron w płaszczyźnie zarzutów podniesionych w *rewizji nadzwyczajnej* nie bez znaczenia jest również stan obecny stosunków między stronami, a więc w dacie rozpoznawania *rewizji nadzwyczajnej*.

wyrok SN z 14 grudnia 1984 r., III CRN 290/84, niepubl.

O tym, jakie okoliczności – jako istotne (art. 227 i 316 § 1 k.p.c.) – wymagają wyjaśnienia, decydują przepisy prawa materialnego, które powinny być zastosowane w rozpoznawanej sprawie.

wyrok SN z 30 sierpnia 1990 r., IV CR 236/90, OSNCP 1991/10–12, poz. 125; Probl.UG 1991/1, poz. 3

Sąd – wydając wyrok po ponownym rozpoznaniu sprawy w wyniku wznowienia postępowania – bierze za podstawę rozstrzygnięcia stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy wyznaczonej w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania (art. 361 § 1 w związku z art. 410 § 1 *in fine*, art. 406 oraz art. 412 § 1 i 2 k.p.c.).

postanowienie SN z 7 kwietnia 1994 r., III CZP 41/94, BSN 1994/5, s. 22; PS 1998/2, s. 100 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

W postępowaniu wieczystoksięgowym obowiązuje – poza art. 47 ustawy o księgach wieczystych i hipotece – wyrażona w art. 316 § 1 k.p.c. zasada orzekania przez sąd pierwszej instancji na podstawie okoliczności faktycznych i przepisów prawnych z chwili wyrokowania (por. art. 37 cyt. ustawy w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).

z uzasadnienia postanowienia SN z 28 czerwca 1995 r., II CRN 61/95, OSNC 1995/11, poz. 166; Rej. 1996/1, s. 184

Podstawą wydania wyroku może być jedynie stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.), więc w uzasadnieniu wyroku sąd nie może się powoływać na późniejsze zdarzenia.

wyrok SN z 19 października 1995 r., II URN 35/95, OSNAPiUS 1996/10, poz. 144; PS 2000/4, s. 116 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Obowiązek wskazania dowodów potrzebnych dla rozstrzygnięcia sprawy obciąża stronę, sąd zaś wyposażony został w uprawnienie (a nie obowiązek) dopuszczenia dalszych jeszcze, nie wskazanych przez żadną ze stron dowodów, kierując się przy tym własnym rozeznaniem i oceną, czy zebrany w sprawie materiał jest – czy też nie jest – dostateczny do jej rozstrzygnięcia (art. 316 § 1 *in principio* k.p.c.).

wyrok SN z 24 października 1996 r., III CKN 6/96, OSNC 1997/3, poz. 29; OSP 1997/4, poz. 88; BSN 1996/12, s. 8; R.Pr. 1997/3, s. 75; Pr.Sp. 1998/7–8, s. 99; PS 2001/4, s. 85 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.) obejmuje zarówno obowiązujące przepisy, mogące stanowić podstawę rozstrzygnięcia, jak i okoliczności faktyczne rozpoznawanej sprawy.

wyrok SN z 7 marca 1997 r., II CKN 70/96, OSNC 1997/8, poz. 113; BSN 1997/6, s. 8; R.Pr. 1997/5, s. 57; PUG 1997/10, s. 20; PS 1998/6, s. 107 z głosem J. Wiercińskiego; MoP 2000/9, s. 580 z głosem R. Stefanickiego

Przepis art. 316 § 1 k.p.c. nie wymaga, aby sąd, zamykając rozprawę, uznał, że został w postępowaniu osiągnięty skutek w postaci dostatecznego wyjaśnienia sprawy do rozstrzygnięcia.

wyrok SN z 20 maja 1997 r., II UKN 125/97, OSNAPiUS 1998/6, poz. 190

! Przy ustaleniu stanu faktycznego stanowiącego podstawę wyroku nie można uwzględniać jego przypuszczalnych zmian po zamknięciu rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.).

wyrok SN z 11 czerwca 1997 r., I PKN 199/97, OSNAPiUS 1998/10, poz. 294

Wynikający z art. 316 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. obowiązek orzekania przez sąd według stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy dotyczy sądu pierwszej oraz drugiej instancji i w sprawie o uznanie za bezskuteczne wypowiedzenia umowy o pracę oznacza, że jeżeli w chwili wydania wyroku upłynął już okres wypowiedzenia umowy o pracę, sąd – uznając wypowiedzenie za sprzeczne z prawem – powinien orzec o przywróceniu pracownika do pracy na poprzednich warunkach (albo o zasądzeniu odszkodowania – art. 45 § 1 k.p.).

wyrok SN z 4 grudnia 1997 r., I PKN 422/97, OSNAPiUS 1998/20, poz. 600

Treść art. 316 § 1 k.p.c. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie kodeksu postępowania cywilnego (...) (Dz.U. Nr 43, poz. 189) nie może być rozumiana jako pozostawienie nadal obowiązku badania z urzędu przez sądy obu instancji, czy „sprawa jest dostatecznie wyjaśniona do stanowczego rozstrzygnięcia”.

postanowienie SN z 8 grudnia 1997 r., III CKN 285/97, OSNC 1998/5, poz. 89; R.Pr. 1998/3, s. 106; BSN 1998/2, s. 15

W obowiązującym aktualnie systemie postępowania apelacyjnego, wynikające z treści art. 316 § 1 k.p.c. nakazy w zakresie orzekania odnoszą się nie tylko do sądu pierwszej instancji, ale także do sądu drugiej instancji.

Z uzasadnienia:

„Stanem rzeczy” w rozumieniu art. 316 k.p.c. są zarówno przepisy prawa, na których podstawie ma być wydane rozstrzygnięcie, jak i okoliczności faktyczne

sprawy. Oznacza to, że sąd drugiej instancji uwzględnia i ocenia wszelkie zmiany powstałe w toku sprawy w zakresie stanu prawnego i faktycznego.

postanowienie SN z 29 lipca 1998 r., II CKN 748/97, BSN 1999/1, s. 9; R.Pr. 1999/3, s. 92

W postępowaniu wieczystoksięgowym sąd orzeka na podstawie okoliczności faktycznych i przepisów prawnych z chwili wydawania orzeczenia.

postanowienie SN z 23 września 1998 r., II CKN 720/97, niepubl.

Odpowiednie stosowanie w postępowaniu apelacyjnym przepisu art. 316 § 1 k.p.c. oznacza, że sąd drugiej instancji obowiązany jest – przy uwzględnieniu unormowań zawartych w art. 381 i 382 k.p.c. – brać pod uwagę zmiany w stanie faktycznym i prawnym sprawy, wpływające na treść orzeczenia.

postanowienie SN z 10 listopada 1998 r., III CKN 259/98, OSNC 1999/4, poz. 82; BSN 1999/2, s. 7; R.Pr. 1999/3, s. 87

Naruszenie art. 316 § 1 k.p.c. może polegać na pominięciu takich okoliczności faktycznych i prawnych, które zaistniały przed zamknięciem rozprawy i mają istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, a nie na pominięciu przy dokonywaniu ustaleń w sprawie przeprowadzonego w jej toku dowodu, bez wskazania w uzasadnieniu wyroku przyczyn, dla których sąd tak postąpił.

postanowienie SN z 16 września 1999 r., II CKN 785/98, niepubl.

Powolywanie się na błędy w ustaleniach faktycznych i uchybienia w postępowaniu dowodowym nie uzasadnia kasacyjnego zarzutu naruszenia art. 316 § 1 k.p.c.

wyrok SN z 9 marca 2001 r., II UKN 33/01, OSNAPiUS 2002/20, poz. 503

Sąd rozpoznający apelację bierze przy orzekaniu pod uwagę z urzędu stan prawny, bez względu na stanowiska stron.

wyrok SN z 5 września 2001 r., I CKN 179/99, OSNC 2002/4, poz. 54; BSN 2002/2, s. 11

Przepis art. 316 § 1 k.p.c. nie dotyczy pominięcia okoliczności faktycznych wynikających z przeprowadzonych dowodów, przy ocenie materiału dowodowego zebranego w sprawie i ustaleniu stanu faktycznego.

wyrok SN z 22 listopada 2001 r., I PKN 700/00, OSNP 2003/21, poz. 517; MoP 2004/6, s. 280

Jeżeli sąd drugiej instancji uwzględnia powstałą w toku postępowania apelacyjnego – ze względu na upływ czasu – zmianę wartości składników majątkowych wchodzących w skład majątku wspólnego, dokonuje ponownego ustalenia na dzień zamknięcia rozprawy przed sądem drugiej instancji wartości wszystkich składników majątku wspólnego.

postanowienie SN z 27 lutego 2002 r., III CKN 449/00, OSNC 2003/2, poz. 27; BSN 2002/7–8, s. 11; MoP 2002/18, s. 851; R.Pr. 2003/2, s. 111

Interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. jest przesłanką materialnoprawną, która określa legitymację powoda i podlega ocenie według stanu sprawy w chwili orzekania (art. 316 § 1 k.p.c.).

wyrok SN z 15 marca 2002 r., II CKN 919/99, IC 2002/7–8, s. 56

Przez stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy – w rozumieniu art. 316 § 1 k.p.c. – należy rozumieć stan faktyczny, ustalony przez sąd na podstawie dowodów, przeprowadzonych zgodnie z regułami postępowania dowodowego przewidzianymi w art. 227 i nast. k.p.c. oraz obowiązujący stan prawny.

postanowienie SN z 26 czerwca 2002 r., III CKN 537/00, IC 2003/3, s. 52

Z art. 316 § 1 k.p.c. wynika, że sąd musi zastosować stan prawny obowiązujący w chwili orzekania.

wyrok SN z 17 września 2004 r., V CK 58/04, niepubl.

Z art. 316 § 1 k.p.c. nie wynika obowiązek przeprowadzenia dowodów w celu ustalenia niezdolności do pracy, która miała powstać po wydaniu zaskarżonej odwołaniem decyzji odmawiającej prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

wyrok SN z 25 stycznia 2005 r., I UK 152/04, OSNP 2005/17, poz. 273

Obowiązek sądu wieczystoksięgowego wynikający z art. 316 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. wymaga badania zasadności wniosku o wpis z uwzględnieniem stanu rzeczy z chwili orzekania, który obejmuje także skutki prawne zastosowania zasady wstecznego działania innego wcześniej dokonanego wpisu (art. 29 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. Nr 19, poz. 147 ze zm.).

postanowienie SN z 6 maja 2005 r., II CK 683/04, IC 2006/5, s. 53

Sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę w każdym stanie sprawy nieważność czynności prawnej (art. 58 § 1 k.c.), jednak tylko na podstawie materiału zgromadzonego zgodnie z regułami wskazanymi w art. 479¹² § 1 [458⁵] i art. 381 k.p.c.

uchwała SN z 17 czerwca 2005 r., III CZP 26/05, OSNC 2006/4, poz. 63; OSP 2006/7–8, poz. 85 z głosem W. Broniewicza; IC 2005/7–8, s. 4; Rej. 2005/6, s. 164; BSN 2005/6, s. 8; Wok. 2005/7–8, s. 13; NPN 2005/3, s. 57; MoP 2006/6, s. 312; Rej. 2006/4, s. 185; R.Pr. 2006/3, s. 109; PPE 2006/1–3, s. 98 z głosem S. Dalki; MoP 2006/18, wkładka, s. 27 z uwagami A. Tomaszka; Pal. 2005/7–8, s. 238 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*; Pal. 2006/9–10, s. 274 z omówieniem E. Stawickiej, *Czy sąd ma obowiązek z urzędu brać pod uwagę nieważność czynności prawnej w każdym stanie sprawy i niezależnie od dotrzymania przez strony proceduralnych rygorów zgłaszania dowodów na tę okoliczność?*; GSP-Przegl.Orz. 2006/2, s. 22 z omówieniem M. Koennera, *Przegląd orzecznictwa*

Zarzut naruszenia art. 316 § 1 k.p.c. może stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej, jeżeli skarżący wskaże konkretne zdarzenia, których sąd nie uwzględnił, oraz wpływ tych zdarzeń na wynik sprawy.

wyrok SN z 21 marca 2006 r., III SK 2/06, OSNP 2007/9–10, poz. 146

Regułę wyrażoną w art. 316 § 1 k.p.c. mogą wyłączyć przepisy przejściowe nakazujące stosowanie przepisów dotychczasowych, jak również przepisy prawa materialnego o charakterze szczególnym.

wyrok SN z 20 kwietnia 2006 r., IV CSK 38/06, niepubl.

Zmiana stanu prawnego w toku postępowania międzyinstancyjnego nie daje podstaw do zmiany orzeczenia wydanego zgodnie z prawem.

wyrok SN z 16 maja 2006 r., I PK 210/05, M.Pr.Pracy 2006/11, s. 593

W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych sąd ocenia legalność decyzji rentowej według stanu rzeczy w chwili jej wydania. W uzasadnionych jednakże sytuacjach, kiedy przesłanka prawa do renty dotycząca wymaganego stażu ubezpieczeniowego spełni się w sposób pewny po wydaniu zaskarżonej decyzji, sąd może przyznać ubezpieczonemu świadczenie (art. 316 § 1 k.p.c.).

wyrok SN z 2 sierpnia 2007 r., III UK 25/07, OSNP 2008/19–20, poz. 293; OSP 2009/4, poz. 45 z głosem R. Babińskiej-Góreckiej

Sąd, rozpoznając wniosek o wpis w księdze wieczystej, związany jest stanem rzeczy istniejącym w chwili złożenia wniosku i kolejnością jego wpływu.

uchwała składu 7 sędziów SN – zasada prawna – z 16 grudnia 2009 r., III CZP 80/09, OSNC 2010/6, poz. 84; BSN 2009/12, s. 8; IC 2010/1, s. 6; Rej. 2010/1, s. 172; Rej. 2010/7–8, s. 174; Głosa 2011/2, s. 55 z głosem A. Maziarz; Rej. 2011/6, s. 147 z głosem P. Mysiaika; Forum Praw. 2010/1, s. 106 z omówieniem K. Pałki, M. Kučki i J. Pisulińskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Sąd, rozpoznając wniosek o wpis w księdze wieczystej, związany jest stanem rzeczy istniejącym w chwili złożenia wniosku i kolejnością jego wpływu.

postanowienie SN z 22 stycznia 2010 r., V CSK 190/09, Głosa 2011/2, s. 55 z głosem A. Maziarz

Stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.) należy odnosić do żądania i jego podstawy faktycznej (art. 187 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.). W sprawie dotyczącej żądania opartego na podstawie faktycznej odnoszącej się do wskazanego okresu (wywodzonego ze zdarzeń zaistniałych w tym okresie), sąd na podstawie art. 316 § 1 k.p.c. uwzględnia stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy, ale wyłącznie w odniesieniu do tego żądania i jego podstawy faktycznej, czyli zdarzeń zaistniałych we wskazanym okresie.

postanowienie SN z 4 września 2013 r., II PK 367/12, OSNP 2015/1, poz. 7

Nieważność czynności prawnej sąd bierze pod rozważę – na podstawie materiału zgromadzonego w sprawie zgodnie z zasadami prawa procesowego – z urzędu na każdym etapie postępowania sądowego.

wyrok SN z 22 stycznia 2014 r., III CSK 55/13, niepubl.

Sąd rozpoznający odwołanie od decyzji odmawiającej prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych uwzględnia zaistniałą w toku postępowania sądowego zmianę stanu prawnego, polegającą na odstąpieniu od warunku rozwiązania stosunku pracy (art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 184 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jedn. tekst: Dz.U. z 2015 r. poz. 748 ze zm.).

wyrok SN z 24 marca 2015 r., I UK 279/14, OSNP 2017/1, poz. 10

Wynikająca z art. 26 ust. 1 w związku z art. 24 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (jedn. tekst: Dz.U. z 2012 r. poz. 1356 ze zm.) przesłanka zobowiązania do podjęcia obowiązkowego leczenia w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego, polegająca na powodowaniu rozkładu życia rodzinnego w związku z nadużywaniem alkoholu, musi występować w chwili orzekania.

postanowienie SN z 25 marca 2015 r., II CSK 828/14, niepubl.

Istnienie ważnych powodów wyłączenia współnika należy oceniać według stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.).

wyrok SN z 8 września 2016 r., II CSK 781/15, OSNC-ZD 2018/A, poz. 15

Zasada, że sąd wydaje wyrok, biorąc pod uwagę stan rzeczy (faktyczny i prawny) istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.), oznacza, że sąd jest obowiązany respektować zmiany normatywne, które miały miejsce w toku postępowania, jeżeli nastąpiły przed zamknięciem rozprawy. Obowiązujący w chwili zamknięcia rozprawy stan prawny podlega ocenie z uwzględnieniem właściwych norm intertemporalnych, ustalanych, w razie potrzeby, także w drodze analogii.

postanowienie SN z 8 września 2017 r., II CSK 178/17, niepubl.

PIŚMIENNICTWO

Wyrokowanie ogólnie

Abuszenko Dymitr, *Wybrane zagadnienia związane z ustaleniem chwili zmiany i ustania stosunku materialnoprawnego przy uchwaleniu orzeczenia na podstawie pozwu o ustalenie*, SI 2017/70, s. 17

Allerhand Maurycy, *Kilka uwag o wyrokach konstytucyjnych*, PPC 1936/10, s. 289; PPC 1936/11, s. 321

Apołłow Konstanty, *Zmiany w przepisach o wyrokach, postanowieniach i zażaleniach w k.p.c., a dotychczasowe orzecznictwo*, GSW 1939/14–15, s. 197

Bładowski Bogdan, *Czynności sędziego w sprawach cywilnych (ujęcie prakseologiczne)*, ZN ASW 1988/51, s. 81

Bładowski Bogdan, *Wydanie wyroku w procesie cywilnym*, NP 1983/11–12, s. 27

Bosakirska Magdalena, *Niektóre problemy wyrokowania w sprawach o roszczenia z czynów niedozwolonych*, Pal. 1981/10–12, s. 1

Broniewicz Witold, *Przyczyny oddalenia powództwa*, PiP 1964/5–6, s. 831

Chwalibóg Hipolit, *Wykład postępowania sądowego cywilnego (O wyrokach)*, PS 1872/15, s. 105

Dalka Sławomir, *Zasady wyrokowania dotyczące czasu orzekania*, PS 1992/4, s. 41

Fierich Edward, *O dowodzie ze świadków, znawców i przysięg tudzież o wyroku*, Kraków 1888

Gapska Edyta, *Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010

Gapska Edyta, *Konstytucyjne elementy orzeczenia sądu cywilnego*, Rej. 2007/7–8, s. 59

Gapska Edyta, *Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009

Gidyński Józef Kazimierz, *O aktach prawnych wyrokowania w sądach pierwszej instancji według kodeksu postępowania cywilnego*, RPEiS 1932/2, s. 156

Godlewski Stanisław, *Skutki prawne zamknięcia rozprawy sądowej w procesie cywilnym*, Gł.Sąd. 1935/7–8, s. 534

- Gołąb Stanisław, *Rozstrzygnięcia sądowe*, Wiad.Praw. 1934/6–7, s. 167
- Góra-Błaszczkowska Agnieszka, *Orzeczenia w procesie cywilnym*. Art. 316–366 k.p.c., Warszawa 2003
- Góra-Błaszczkowska Agnieszka, *Wyrokowanie w sprawach z zakresu prawa pracy* (w:) *System prawa pracy*, t. 6, *Procesowe prawo pracy*, red. K.W. Baran, Warszawa 2016, s. 680
- Góra-Błaszczkowska Agnieszka, *Zasady orzekania* (w:) *System prawa procesowego cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 2, cz. 2, *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 564
- Hanausek Stanisława, *Wady orzeczeń sądowych i ich przyczyny w postępowaniu cywilnym* (w:) *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967, s. 91
- Hroboni Jan, *Wyroki w świetle polskiego k.p.c.*, PS 1932/11, s. 349
- Jankowski Janusz, *Wadliwa postać orzeczenia sądu I instancji w procesie cywilnym*, Pal. 1987/12, s. 15
- Jendl Alfred, *Próba uzupełniającej wykładni przepisów k.p.c. dotyczących wyrokowania*, PS 1933/11, s. 444
- Klich-Rump Jadwiga, *Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia sądowego w procesie cywilnym*, Warszawa 1977
- Korczemny Włodzimierz, *Niewyświetlenie okoliczności sprawy*, PPC 1937/13–14, s. 408
- Korzan Kazimierz, *Charakter i skutki wyroków ustalających i zaprzeczających ojcostwu oraz zagadnienia legitymacji*, PN UŚ 1975/6, s. 71
- Korzan Kazimierz, *Charakter i skutki wyroków wydanych w sprawach małżeńskich*, SC 1975/25–26, s. 95
- Korzan Kazimierz, *Istota i charakter orzeczeń wydawanych w postępowaniu cywilnym* (w:) *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga Pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, red. M. Jędrzejewska. T. Ereciński, Warszawa 1985, s. 155
- Korzan Kazimierz, *Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972
- Korzan Kazimierz, *Orzeczenia zastępujące oświadczenia woli w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1977
- Korzan Kazimierz, *Podstawy i skutki orzeczeń ustanawiających odrębną własność lokali*, NP 1981/3, s. 14
- Korzan Kazimierz, *Podział i charakter orzeczeń* (w:) *System prawa procesowego cywilnego*, red. W. Berutowicz, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, red. Z. Resich, Ossolineum 1987, s. 310
- Kotuk Tadeusz, *Wpływ zbiegu norm na wyrokowanie w procesie cywilnym*, PS 2011/9, s. 46
- Kozak Artur, *Umiarkowanie konwencjonalistyczna charakterystyka orzeczenia sądowego* (w:) *Wokół problematyki orzeczeń*, red. Ł. Błaszczak, Toruń 2007, s. 163

- Krajewski Jan, *Orzeczenia sądowe oraz koszty procesu (art. 316–366 oraz 98–124 k.p.c.)*, Katowice 1965
- Krzemiński Zdzisław, *Wyrok w sprawach małżeńskich*, Pal. 1973/3, s. 3
- Kuc Kamil, *Zaspokojenie w toku sprawy roszczeń pieniężnych powoda przez pozwanego negującego zasadność żądania*, PS 2016/7–8, s. 90
- Litauer Jan Jakub, *Forma i typy orzeczeń sądowych w kodeksie postępowania cywilnego*, PPIA 1931, s. 292
- Markiewicz Krystian, *Moment właściwy dla oceny występowania przesłanek do orzeczenia o obowiązkowym leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego*, PPC 2013/3, s. 400
- Mendrek Aneta, *Wyrokowanie na posiedzeniu niejawnym – zagadnienia wybrane (w:) Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak, Warszawa 2017, s. 364
- Miączyński Andrzej, *Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, ZN UJ. Prace Prawnicze 1972/55, s. 103
- Miączyński Andrzej, *Struktura i funkcja orzeczeń w sprawach cywilnych*, ZN UJ. Prace Prawnicze 1971/51, s. 139
- Neufeld Stanisław, *Wydanie wyroku w przypadku art. 240 § 2 k.p.c.*, Pal. 1933/8, s. 492
- Osowy Piotr, *Skutki prawne zamknięcia rozprawy sądowej w procesie cywilnym – zarys problematyki*, Annales UMCS 2003–2004/50–51, s. 137
- Piasecki Kazimierz, *Orzeczenia sądowe i ich podział (w:) System prawa procesowego cywilnego*, red. W. Berutowicz, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, red. Z. Resich, Ossolineum 1987, s. 215
- Piasecki Kazimierz, *Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, handlowych i gospodarczych*, Warszawa 2007
- Piasecki Kazimierz, *Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 1981
- Piasecki Kazimierz, *Zasady orzekania (w:) System prawa procesowego cywilnego*, red. W. Berutowicz, t. 2, *Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, red. Z. Resich, Ossolineum 1987, s. 271
- Piekarski Mieczysław, *O usprawnienie postępowania sądowego w sprawach cywilnych*, Wiad.Praw. 1939/2, s. 50; Wiad.Praw. 1939/3, s. 104
- Pietrkowski Henryk, *Orzeczenia i ugody w praktyce sądów cywilnych*, Warszawa 2007
- Rejman Stanisław, *Wyrokowanie w sprawach cywilnych*, Ławnik Ludowy 1966/4, s. 8
- Resich Zbigniew, *Wyroki w procesie cywilnym (w:) Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci prof. Włodzimierza Berutowicza*, Acta UWr 1990/170, s. 185
- Schubert Romuald, *O wyroku wedle nowej procedury cywilnej*, Reforma Sądowa 1897/1–2, s. 18; Reforma Sądowa 1897/3, s. 53; Reforma Sądowa 1897/4–5, s. 86; Reforma Sądowa 1897/11, s. 249
- Siedlecki Władysław, *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym (w:) Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967, s. 301

- Siedlecki Władysław, *Rola sądu w postępowaniu cywilnym (rozpoznawczym)*, PiP 1966/12, s. 854
- Siedlecki Władysław, *Zasady orzekania oraz zasady zaskarżania orzeczeń w postępowaniu cywilnym w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Pal. 1982/1–3, wkładka
- Siedlecki Władysław, *Zasady orzekania w postępowaniu cywilnym*, NP 1965/6, s. 587
- Siedlecki Władysław, *Zasady wyrokowania w procesie cywilnym*, Warszawa 1957
- Stelmachowski Bronisław, *Wyrok w procesie cywilnym*, Poznań 1939
- Wach Andrzej, *W sprawie wyroków koniecznych w postępowaniu cywilnym*, PPC 2016/3, s. 506
- Wach Andrzej, *Wyrokowanie z urzędu w sprawach o unieważnienie małżeństwa*, NP 1991/4–6, s. 17
- Wagner Marcin A., *Zasady wyrokowania dotyczące czasu wyrokowania w procesie cywilnym*, PS 2017/2, s. 114
- Walasik Marcin, *Wyrokowanie przez sądy w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej (w:) Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, red. T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak, Warszawa 2017, s. 522
- Waligórski Marian, *Zmiana stanu sprawy po wniesieniu pozwu*, PPC 1934/6, s. 162
- Wolwiak Ireneusz, *Zakończenie postępowania rozpoznawczego*, Warszawa 2019

Wyroki nieistniejące

- Bładowski Bogdan, *Orzeczenia nie istniejące w cywilnym postępowaniu odwoławczym*, NP 1991/1–3, s. 79
- Błaszczak Łukasz, *Orzeczenia nieistniejące (sententia non existens) w sądowym postępowaniu cywilnym (w:) Wokół problematyki orzeczeń*, red. Ł. Błaszczak, Toruń 2007, s. 7
- Błaszczak Łukasz, *Wybrane przypadki orzeczeń nieistniejących (sententia non existens) w procesie cywilnym na przykładzie orzecznictwa Sądu Najwyższego*, R.Pr. 2012/130, dodatek naukowy, s. 2
- Czepita Stanisław, *Zagadnienie orzeczeń nieistniejących w postępowaniu cywilnym w świetle koncepcji czynności konwencjonalnych (w:) Konwencjonalne i formalne aspekty prawa*, red. S. Czepita, Szczecin 2006, s. 139
- Czepita Stanisław, Szacoń Grzegorz, *Teoretyczne i praktyczne aspekty zagadnienia tak zwanych wyroków nieistniejących w procesie cywilnym (w:) Proces cywilny. Nauka-kodyfikacja-praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012, s. 99
- Gapska Edyta, *Ewolucja koncepcji orzeczeń prawnie nieistniejących w postępowaniu cywilnym (w:) Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin–Niechorze, 28–30 września 2007 r.*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 351

- Gapska Edyta, *Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009
- Góra-Błaszczykowska Agnieszka, *Nieistnienie orzeczenia – kilka uwag na temat praktycznych konsekwencji uznania orzeczenia za nieistniejące* (w:) *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin–Niechorze, 28–30 września 2007 r.*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 183
- Korzan Kazimierz, *Wyroki nie istniejące*, Acta UWr 1976/307, s. 185
- Jankowski Janusz, *Wadliwa postać orzeczenia sądu I instancji w procesie cywilnym*, Pal. 1987/12, s. 15
- Marciniak Andrzej, *Problem sententia non existens w polskiej literaturze prawa procesowego cywilnego* (w:) *Scritti in onore di Elio Fazzalari*, t. 2, *Diritto processuale generale*, Mediolan 1993, s. 269
- Markiewicz Krystian, *Problem sententia non existens na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Rej. 2002/11, s. 92
- Miączyński Andrzej, *Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, ZN UJ. Prace Prawnicze 1972/55, s. 103
- Sikora Jerzy, *Orzeczenia nie istniejące*, SC 1978/29, s. 177
- Stawicki Piotr, *Katalog czynności prawnych nieistniejących na gruncie polskiego porządku prawnego*, RNP KUL 2011/2, s. 109
- Stefko Kamil, *Wadliwe akty sądu w postępowaniu cywilnym* (w:) *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego*, red. W. Osuchowski, M. Sośniak, B. Walaszek, Kraków–Warszawa 1964, s. 325

Art. 317. [Wyrok częściowy]

§ 1. Sąd może wydać wyrok częściowy, jeżeli nadaje się do rozstrzygnięcia tylko część żądania lub niektóre z żądań pozwu; to samo dotyczy powództwa wzajemnego.

§ 2. Na tej samej podstawie sąd może wydać wyrok częściowy, rozstrzygając o całości żądania powództwa głównego lub wzajemnego.

ORZECZNICTWO

! Wyrok częściowy może być wydany nie tylko przez sąd procesowy [pierwszej instancji], lecz i przez sąd wyższej instancji.

orzeczenie SN z 4 kwietnia 1923 r., Rw. 328/23, OSP 1924, poz. 144

W wyroku częściowym nie należy orzekać o kosztach sporu.

orzeczenie SN z 5 czerwca 1928 r., C 55/28, OSP 1928, poz. 482; PS 1929, poz. 552; RPEiS 1928/2, s. 1042; PN 1929/3, s. 288

We wniosku o uwzględnienie całego powództwa nie można dopatrywać się *implicit*e wniosku o wydanie wyroku częściowego. Jednak żądanie powoda w instancji odwoławczej utrzymania w mocy wyroku częściowego jest uzupełnieniem braku wniosku.

orzeczenie SN z 14 września 1934 r., C.III. 260/34, Zb.Urz. 1935, poz. 88; RPEiS 1935/1, s. 205; PS 1935, poz. 568 i 571; Gł.Adw. 1935/5, s. 151; Gł.Prawa 1935/5–6, s. 368; PPC 1936/5–6, s. 150 z omówieniem Z. Fenichela, *Próba charakterystyki orzecznictwa procesowego Sądu Najwyższego*; Bibl.Orz., k.p.c. dział XVI, poz. 4, dział XXIII, poz. 5; SPO, t. 1, poz. 5 i 20 do art. 339–358 k.p.c.

Orzeczenie co do skargi wzajemnej wyrokiem częściowym (...) dopuszczalne jest wówczas tylko, gdy przedmiot skargi wzajemnej jest samodzielny w tym sensie, że orzeczenie co do niego pozostaje bez wpływu na dalszą nierozstrzygniętą część sporu.

orzeczenie SN z 11 stycznia 1935 r., C.III. 37/34, RPEiS 1935/2, s. 728

Jeżeli roszczenie objęte pozwem głównym dojrzało już do rozstrzygnięcia, roszczenia zaś objęte pozwem wzajemnym do rozstrzygnięcia nie jest jeszcze dojrzałe, sąd może co do roszczenia dochodzonego pozwem głównym wydać wyrok częściowy, gdy roszczenie to nie pozostaje w związku z roszczeniem dochodzonym pozwem wzajemnym.

orzeczenie SN z 7 lutego 1935 r., C.II. 2412/34, OSP 1936, poz. 25

Wydanie wyroku częściowego może nastąpić jedynie na wniosek powoda.

orzeczenie SN z 29 maja 1935 r., C.I. 441/35, Zb.Urz. 1936, poz. 61; Gł.Prawa 1936/1–3, s. 109; Gł.Sąd. 1936/5, s. 426; GSW 1936/10, s. 148; PPC 1937/1–2, s. 42 z omówieniem M. Allerhanda, *Wyrok częściowy (art. 340 k.p.c.)*; SPO, t. 1, poz. 6 do art. 339–358 k.p.c.

Przepis art. 232 § 2 [218] k.p.c. nie przemawia za słusznością stanowiska, że można wydać wyrok częściowy co do roszczenia głównego wówczas, gdy pozwany, nie wytaczając powództwa wzajemnego, przeciwstawia tylko roszczenie wzajemne do potrącenia.

orzeczenie SN z 18 maja 1937 r., C.II. 52/37, OSP 1938, poz. 224; PPC 1937/18–19, s. 602; RPEiS 1938/3, s. 680; PS 1938, poz. 773; Gł.Adw. 1938/10–11, s. 346; SPO, t. 1, poz. 72 do art. 426–441 k.p.c.

Fakt, że sąd, zamiast załatwić jednym wyrokiem definitywnie wszystkie żądania pozwu, wydał bez dostatecznej podstawy wyrok wstępny, względnie częściowy, nie uzasadnia skargi kasacyjnej, jeżeli nie uzasadnione wydanie takiego wyroku dla ostatecznego wyniku sprawy pozostało bez istotnego znaczenia.

orzeczenie SN z 26 stycznia 1938 r., C.III. 1697/36, RPEiS 1939/1, s. 158; Wiad.Praw. 1939/3, poz. 54

Nie można wydawać oddzielnego wyroku co do roszczenia głównego i oddzielnego wyroku co do pretensji wzajemnej, przeciwstawionej do potrącenia. Przed rozpoznaniem przeciwstawionej do potrącenia pretensji wzajemnej sąd może na wniosek powoda wydać wyrok częściowy tylko co do tej części niespornego lub udowodnionego roszczenia głównego, o którą to roszczenie przewyższa przeciwstawioną do potrącenia pretensję wzajemną.

orzeczenie SN z 19 grudnia 1938 r., C.III. 2244/38, PPC 1939/13–14, s. 440

Wydając wyrok częściowy, sąd nie powinien w ogóle rozstrzygać o kosztach, ponieważ wyrok taki nie kończy sprawy w instancji.

orzeczenie SN z 14 marca 1962 r., 3 CR 582/61, RPEiS 1963/3, s. 334

Wyrok częściowy można wydać tylko na wniosek powoda, jeżeli dla tej części żądania jest bez znaczenia rozstrzygnięcie co do pozostałej części żądania.

orzeczenie SN z 6 czerwca 1962 r., 4 CR 930/61, RPEiS 1963/4, s. 254

W postępowaniu o zniesienie współwłasności nieruchomości jest niedopuszczalne wydanie postanowienia częściowego, zawierającego rozstrzygnięcie o podziale tej nieruchomości w naturze, bez równoczesnego wyrównania wartości udziałów współwłaścicieli spłatami lub dopłatami i bez rozstrzygnięcia istniejącego sporu o nakłady, jeżeli wielkość tych nakładów mogłaby rzutować na sposób podziału albo wysokość spłat lub dopłat.

uchwała SN z 8 czerwca 1977 r., III CZP 40/77, OSNCP 1978/2, poz. 24

! Nie jest wyłączone odpowiednio (art. 13 § 2 k.p.c.) – a więc z uwzględnieniem rodzaju rozpoznawanej sprawy – stosowanie art. 317 k.p.c. w postępowaniu nieprocesowym, w szczególności także w postępowaniu o dział spadku (art. 680 i nast. k.p.c.).
Z uzasadnienia:

Wydane w postępowaniu o dział spadku postanowienie częściowe co do określonego składnika majątkowego czyni zadość wymogom art. 317 § 1 k.p.c., jeżeli stanowi przyznanie danego przedmiotu lub prawa jednemu ze spadkobierców z obowiązkiem spłaty pozostałych, gdy zatem rozstrzyga całościowo co do objętego działem spadku składnika, rozliczając go kompleksowo między wszystkimi spadkobiercami.

postanowienie SN z 4 lipca 1983 r., III CRN 129/83, OSNCP 1984/5, poz. 75; PiP 1986/1, s. 95 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

W sprawie o podział majątku wspólnego jest dopuszczalne, przy odpowiednim stosowaniu art. 317 § 1 k.p.c. (art. 13 § 2 k.p.c.), wydanie postanowienia częściowego obejmującego tylko niektóre składniki tego majątku. Orzeczenie takie musi jednak zawierać rozstrzygnięcie zarówno o przyznaniu tych składników, jak i koniecznych rozliczeniach z tego tytułu.

uchwała SN z 16 stycznia 1984 r., III CZP 72/83, OSNCP 1984/7, poz. 115; OSPiKA 1984/9, poz. 182; PiP 1986/1, s. 95 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Postanowienie częściowe wydane w sprawie o podział majątku wspólnego nie może ulec zmianie w postanowieniu końcowym orzekającym co do istoty sprawy z tej przyczyny, że w toku dalszego postępowania co do podziału pozostałych składników majątkowych uległy zmianie okoliczności stanowiące podstawę jego wydania.

uchwała SN z 19 lutego 1992 r., III CZP 1/92, OSNCP 1992/9, poz. 154; PS 1994/9, s. 75 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

1. W postępowaniu o zniesienie współwłasności dopuszczalność wydania postanowienia częściowego jest ograniczona do przypadków rozstrzygnięcia o wzajemnych roszczeniach współwłaścicieli z tytułu posiadania rzeczy oraz gdy za

wydaniem postanowienia częściowego przemawiają względy celowości wymagające istnienia wyjątkowych okoliczności.

2. Wydanie postanowienia wstępnego w postępowaniu nieprocesowym dopuszczalne jest tylko w wypadkach przewidzianych w art. 567 § 2, art. 618 § 1 oraz art. 685.

postanowienie SN z 25 maja 1994 r., I CRN 49/94, PS 1995/1, s. 93 z glosą A. Marcinkowskiego; PS 1998/2, s. 115 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Dział spadku obejmujący jego część (podział majątku wspólnego obejmujący jego część) orzeczony postanowieniem wydanym na podstawie art. 317 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. nie jest częściowym działem spadku (częściowym podziałem majątku wspólnego) w rozumieniu art. 1038 § 1 k.c. w związku z art. 46 k.r.o.

postanowienie SN z 6 stycznia 2000 r., I CKN 283/99, OSNC 2000/7–8, poz. 132; BSN 2000/4, s. 13; R.Pr. 2000/4, s. 119; MoP 2000/6, s. 378; PS 2001/9, s. 115 z omówieniem S. Dmowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Jeżeli powód żąda zasądzenia od pozwanych świadczenia solidarnie, sąd nie może, na podstawie art. 317 § 1 k.p.c., wydać wyroku częściowego w stosunku tylko do jednego z pozwanych.

wyrok SN z 27 kwietnia 2012 r., V CSK 204/11, IC 2013/7–8, s. 30

Zasada odpowiedzialności pozwanego, przesądzona w prawomocnym wyroku uwzględniającym część roszczenia, jest wiążąca w sprawie o zasądzenie pozostałej części.

wyrok SN z 6 marca 2014 r., V CSK 203/13, OSNC 2015/2, poz. 23; BSN 2014/5, s. 13; MoP 2015/2, s. 83

Postanowienie częściowe wydane w sprawie o podział majątku wspólnego musi zawierać całkowite rozstrzygnięcie wszystkich kwestii odnoszących się do dzielonego składnika majątku wspólnego, a więc zarówno rozstrzygnięcie o przyznaniu go jednemu z uczestników, jak i definitywne rozliczenia z tego tytułu.

postanowienie SN z 17 czerwca 2015 r., I CZ 53/15, niepubl.

PIŚMIENNICTWO

Allerhand Maurycy, *Wyrok częściowy (art. 340 k.p.c.)*, PPC 1937/1–2, s. 42

Góra-Błaszczkowska Agnieszka, *Rodzaje wyroków. Wyrok częściowy (w:) System prawa procesowego cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 2, cz. 2, *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 634

Hroboni Jan, *Przyczynek do zagadnienia wyroku częściowego*, NPC 1933/15, s. 469

Hroboni Jan, *Wyroki w świetle polskiego k.p.c.*, PS 1932/11, s. 349

Marciniak Andrzej, *Wyrok częściowy w procesie cywilnym (w:) Proces cywilny. Nauka-kodyfikacja-praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzcyk, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012, s. 235

Waligórski Marian, *Czy wyrok częściowy może być wydany co do części żądania pozwu przez zasądzenie roszczenia od niektórych pozwanych, czy też tylko co do części*

przedmiotu sporu?, PPC 1938/11–12, s. 368; *Kodeks Postępowania Cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”*, red. J.J. Litauer, W. Świącicki, Warszawa 1949, s. 184, poz. 109

Art. 318. [Wyrok wstępny]

§ 1. Sąd, uznając roszczenie za usprawiedliwione w zasadzie, może wydać wyrok wstępny tylko co do samej zasady, co do spornej zaś wysokości żądania – zarządzić bądź dalszą rozprawę, bądź jej odroczenie.

§ 2. W razie zarządzenia dalszej rozprawy, wyrok co do wysokości żądania, jak również rozstrzygnięcie co do kosztów może zapaść dopiero po uprawomocnieniu się wyroku wstępnego.

ORZECZNICTWO

Przed wydaniem wyroku wstępnego co do zasady roszczenia odszkodowawczego konieczne jest w sporze o odszkodowanie ustalenie rzeczywistego istnienia szkody.

orzeczenie SN z 10 stycznia 1936 r., C.III. 520/34, Zb.Urz. 1936, poz. 450; SPO, t. 1, poz. 7 do art. 339–358 k.p.c.

Wyrok co do samej zasady roszczenia (art. 341 [318] k.p.c.), o ile zachodzą warunki przewidziane w art. 380 [363 § 1] k.p.c., ma powagę rzeczy osądzonej w granicach przez art. 382 [366] k.p.c. ustanowionych.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 27 maja 1936 r., C.I. 1058/36, OSP 1937/1, poz. 29 z głosem W. Miszewskiego

Wyrok rozstrzygający apelację od wyroku wstępnego co do zasady powództwa nie powinien orzekać o kosztach postępowania apelacyjnego, ponieważ obowiązek zwrotu kosztów zależy od wyniku sprawy, wyrok zaś wstępny o zasadzie powództwa nie kończy sprawy.

orzeczenie SN z 11–24 lipca 1936 r., C.III. 1033/36, Wiad.Praw. 1937/6, poz. 46

!! Wyrok wstępny co do zasady (art. 341 [318] k.p.c.) oraz wyrok Sądu Najwyższego oddalający skargę kasacyjną na taki wyrok nie mogą zawierać rozstrzygnięcia o kosztach procesu; powinno ono zapaść dopiero w wyroku orzekającym o spornej wysokości żądania pozwu.

orzeczenie SN z 29 stycznia 1937 r., C.III. 2047/36, Zb.Urz. 1938, poz. 41; Gł.Sąd. 1938/3, s. 257; RPEiS 1937/2, s. 387; PS 1937/7, poz. 380; Wiad.Praw. 1938/1, poz. 35; PS 1938, poz. 449; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 6; SPO, t. 1, poz. 20 do art. 98–111 k.p.c., poz. 49 do art. 339–358 k.p.c., poz. 57 do art. 426–441 k.p.c.

Sąd apelacyjny, zmieniając wyrok sądu okręgowego oddalający powództwo, nie może odsyłać sprawy temuż sądowi do rozpoznania tylko wysokości żądania.

orzeczenie SN z 19 lutego 1937 r., C.III. 2979/36, Zb.Urz. 1938, poz. 74; Gł.Sąd. 1938/3, s. 257; Gł.Sąd. 1938/4, s. 346; RPEiS 1938/1, s. 172; PPC 1938/13–15, s. 445 z omówieniem M. Allerhanda, Wyrok wstępny. Powództwo na rzecz osoby trzeciej; SPO, t. 1, poz. 49 do art. 393–418 k.p.c.

Wyrok co do zasady zapaść może dopiero wówczas, gdy załatwione są wszelkie kwestie dotyczące podstawy powództwa i wszelkie zarzuty godzące w istnienie pretensji powoda.

orzeczenie SN z 4 maja 1937 r., C.III. 2379/36, RPEiS 1938/3, s. 677; PS 1938, poz. 704; SPO, t. 1, poz. 64 do art. 339–358 k.p.c.

Jeżeli rozmiary zobowiązania są większe aniżeli twierdzi powód, to strona pozwana występuje z zarzutami mającymi uzasadnić te węższe rozmiary, zaprzeczając częściowemu istnieniu roszczenia, a więc kwestionuje samą zasadę i sąd, uznając takie zarzuty za słuszne, powinien w ich granicach powództwo oddalić, ustalając ograniczone roszczenie powoda, nie może zaś uznać roszczenia za słuszne w zasadzie, gdyż tym samym przesądziłby żądanie pozwu w granicach dochodzonych przez powoda.

orzeczenie SN z 30 sierpnia 1937 r., C.III. 1750/36, RPEiS 1938/1, s. 112; SPO, t. 1, poz. 50 do art. 339–358 k.p.c.

Orzeczenie oddalające roszczenie nie może zapaść w formie wyroku wstępnego.

orzeczenie SN z 21 września 1937 r., C.II. 1397/37, Czas.Sędz. 1938/2, s. 110; PS 1938, poz. 442; SPO, t. 1, poz. 24 do art. 221–242 k.p.c., poz. 65 do art. 339–358 k.p.c.

Jeżeli poszkodowany sam przyczynił się do powstania szkody, sąd powinien dopiero w wyroku końcowym zmniejszyć odpowiednio wysokość odszkodowania, nie powinien natomiast już w wyroku wstępnym orzekać, iż należy się poszkodowanemu tylko połowa odszkodowania.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 13 grudnia 1937 r., C.II. 1466/37, Zb.Urz. 1938, poz. 417; RPEiS 1938/3, s. 688; PS 1939/2, poz. 66 i 67; GSW-NKZ 1939/6, s. 19; SPO, t. 2, poz. 22 do art. 157–167 k.z.

Fakt, że sąd, zamiast załatwić jednym wyrokiem definitywnie wszystkie żądania pozwu, wydał bez dostatecznej podstawy wyrok wstępny, względnie częściowy, nie uzasadnia skargi kasacyjnej, jeżeli nie uzasadnione wydanie takiego wyroku dla ostatecznego wyniku sprawy pozostało bez istotnego znaczenia.

orzeczenie SN z 26 stycznia 1938 r., C.III. 1697/36, RPEiS 1939/1, s. 158; Wiad.Praw. 1939/3, poz. 54

W razie wydania przez sąd drugiej instancji wyroku wstępnego, sąd ten po uprawomocnieniu się tego wyroku orzeka także co do wysokości żądania.

orzeczenie SN z 7 marca 1938 r., C.II. 2346/37, PPIA 1938/2, poz. 251; PS 1939, poz. 421; SPO, t. 1, poz. 66 do art. 339–358 k.p.c.

W razie zaskarżenia wyroku wstępnego, wartością przedmiotu zaskarżenia jest pełna wartość przedmiotu sporu.

orzeczenie SN z 17 marca 1938 r., C.I. 3049/37, Zb.Urz. 1939, poz. 42; PPC 1938/21–22, s. 694; Gł.Sąd. 1939/5, s. 454; Wil.Prz.Praw. 1939/6, s. 193; PS 1939/1, poz. 48; SPO, t. 1, poz. 45 do art. 15–23 k.p.c., poz. 52 do art. 425 k.p.c.

Postanowienie [wyrok], którym sąd apelacyjny uchylił wyrok pierwszej instancji [oddalający powództwo], nie ma mocy wyroku wstępnego, uznającego roszczenie za usprawiedliwione w zasadzie.

orzeczenie SN z 16 sierpnia 1938 r., C.II. 3355/37, Gł.Prawa 1939/3–5, s. 224

Po uprawomocnieniu się wyroku uznającego roszczenie o odszkodowanie w zasadzie za usprawiedliwione, dopuszczalne jest podniesienie w dalszym postępowaniu co do wysokości pretensji zarzutu, że powstała z winy strony pozwanej szkoda powiększyły inne okoliczności, za które strona pozwana nie odpowiada, oraz zarzutu *compensationis cum damno*.

orzeczenie SN z 27 lutego 1939 r., C.III. 3448/37, OSP 1939/6, poz. 327

Sąd apelacyjny, zmieniając wyrok sądu okręgowego oddalający powództwo i uznając wyrokiem wstępnym roszczenie za usprawiedliwione, w zasadzie nie może odsyłać sprawy sądowi pierwszej instancji do rozstrzygania o wysokości roszczenia i o kosztach, lecz jest obowiązany sam rozstrzygnąć sprawę po uprawomocnieniu się wyroku wstępnego.

Z uzasadnienia:

Sąd apelacyjny może na mocy art. 417 [391] i 341 § 1 [318] k.p.c. wydać wyrok wstępny co do zasady, jeżeli uznaje roszczenie w zasadzie za usprawiedliwione, ale jak wynika z brzmienia § 1 art. 341 [318] i wyżej powołanych przepisów kodeksu postępowania cywilnego może – po wydaniu wyroku wstępnego – albo zarządzić dalszą rozprawę co do wysokości żądania, albo odroczyć rozprawę, w każdym zaś przypadku może wydać wyrok o wysokości roszczenia i kosztach dopiero po uprawomocnieniu się wyroku wstępnego. Natomiast nie ma w kodeksie postępowania cywilnego przepisu zezwalającego na odsyłanie sprawy sądowi pierwszej instancji do rozstrzygania o wysokości roszczenia i o kosztach.

orzeczenie SN z 27 stycznia 1947 r., C.III. 894/46, OSN 1947/2, poz. 57; OPSN, poz. 98, s. 201

Sentencja wyroku wstępnego nie ma materialnej prawomocności z art. 381 [365 § 1] k.p.c., wobec czego pozwany może aż do zamknięcia rozprawy przed wyrokiem końcowym przytoczyć ekscepcje wpływające na zmniejszenie rozmiaru żądania pozwu.

orzeczenie SN z 27 czerwca 1947 r., C.II. 402/47, OPSN, poz. 128, s. 256

Nie można wydać wyroku wstępnego, gdy sporna jest tylko zasada roszczenia i nie ma sporu o wysokość roszczenia.

orzeczenie SN z 4 stycznia 1950 r., C 1736/49, PiP 1951/1, s. 127 z głosem A. Szpunara

Prawomocne rozstrzygnięcie wyrokiem wstępnym co do zasady odpowiedzialności przesądza sprawę w ten sposób, że jeśli nawet potem skutek zmiany ustawodawstwa podstawa prawna odpowiedzialności odpadła, nie można już z tej przyczyny oddalić powództwa, ale należy obliczyć i zasądzić odszkodowanie.

orzeczenie SN z 17 listopada 1951 r., Ł.C. 501/51, PiP 1952/5–6, s. 883

Zagadnienie współwiny w spowodowaniu wypadku sąd jest obowiązany rozpatrzyć w wyroku wstępnym, na co wskazują względy ekonomii procesowej.

orzeczenie SN z 21 marca 1952 r., C 1886/51, OSN 1953/3, poz. 69; PiP 1952/12, s. 887

Zagadnienie, w jakim stopniu zmarły na skutek wypadku w zatrudnieniu przyczynił się do wypadku, jako zagadnienie z pogranicza odpowiedzialności co do zasady i odszkodowania, może być rozstrzygnięte zarówno w wyroku wstępnym, jak i w wyroku końcowym.

orzeczenie SN z 30 kwietnia 1956 r., 2 CR 885/55, OSN 1957/2, poz. 48; BMS 1957/11, s. 69; PiP 1957/12, s. 1071 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

W wyroku wstępnym sąd powinien przesądzić o konkretnym prawie lub stosunku prawnym, a nie może się ograniczyć tylko do dania wyrazu swemu pogładowi faktycznemu czy prawnemu, bo wówczas nie rozstrzyga zasady powództwa.

z uzasadnienia uchwały SN z 19 listopada 1957 r., 4 CO 15/57, OSN 1958/4, poz. 114; PiP 1958/5–6, s. 997

Sąd rewizyjny [drugiej instancji] może wydać wyrok reformatoryjny także wtedy, gdy orzeka tylko co do zasady dochodzonego roszczenia (art. 318 k.p.c.).

orzeczenie SN z 18 września 1963 r., II PR 632/62, NP 1964/9, s. 905 z głosą W. Siedleckiego; RPEiS 1964/2, s. 330; NP 1965/7–8, s. 873 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

W myśl art. 318 § 1 k.p.c. wyrok wstępny może być wydany, gdy sąd uzna roszczenie za usprawiedliwione w zasadzie. Niedopuszczalne jest zatem wydanie wyroku wstępnego, jeżeli sąd uzna roszczenie za bezzasadne. W takim wypadku powinien zapaść wyrok oddalający powództwo.

wyrok SN z 19 października 1966 r., I CR 333/66, PUG 1967/6, s. 212

W postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku sąd, rozstrzygając spór o ustalenie ważności lub nieważności testamentu, może wydać w tym przedmiocie postanowienie wstępne.

Z uzasadnienia:

Zakres dopuszczalności postanowień wstępnych w postępowaniu nieprocesowym określa art. 318 § 1 k.p.c. stosowany odpowiednio z uwzględnieniem istoty danego rodzaju postępowania (art. 13 § 2 k.p.c.).

uchwała SN z 9 maja 1967 r., III CZP 37/67, OSNCP 1967/11, poz. 198; OSPiKA 1968/2, poz. 30 z głosą B. Dobrzańskiego; RPEiS 1968/1, s. 334; PiP 1968/7, s. 138 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

W postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku wydanie postanowienia wstępnego jest niedopuszczalne.

uchwała składu 7 sędziów SN – zasada prawna – z 26 lutego 1968 r., III CZP 101/67, OSNCP 1968/12, poz. 203; OSPiKA 1969/2, poz. 29; OSNPG 1968/11, poz. 59; *Orzecznictwo Sądu Najwyższego w składach powiększonych Izby Cywilnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych za lata 1960–1970*, Warszawa 1973, poz. 141 z omówieniem K. Piaseckiego

Wyrok wstępny winien przesądzać o konkretnym prawie lub stosunku prawnym, a nie może ograniczać się do stwierdzenia nieokreślonej bliżej zasady odpowiedzialności pozwanym, bez uwzględnienia ich udziału przy powstaniu poszczególnych szkód.

wyrok SN z 21 kwietnia 1968 r., I CR 94/68, niepubl.

! Wartością przedmiotu zaskarżenia wyroku wstępnego jest wartość przedmiotu sporu.

postanowienie SN z 13 sierpnia 1970 r., II CZ 103/70, OSNCP 1970/3, poz. 58; RPEiS 1971/2, s. 299; PiP 1972/2, s. 1103 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1975/6, s. 878 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

! Wyrok wstępny nie może rozstrzygać wysokości roszczenia bez względu na to, czy chodzi o ustalenie jej kwotowe, czy ułamkowe. Gdyby poszkodowany przyczynił się do powstania szkody, to można by – ze względu na ekonomię procesową – stopień tego przyczynienia przesądzić w wyroku wstępnym.

wyrok SN z 18 listopada 1971 r., II CR 218/71, OSPiKA 1973/2, poz. 28 z glosą W. Broniewicza; NP 1974/1, s. 67 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*

! Wartością przedmiotu zaskarżenia wyroku wstępnego jest wartość przedmiotu sporu.

uchwała SN z 25 kwietnia 1974 r., III CZP 11/74, OSNCP 1974/12, poz. 211; NP 1975/6, s. 878 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Sąd, wydając na podstawie art. 318 k.p.c. wyrok wstępny, uznający za usprawiedliwione roszczenia odszkodowawcze wynikające z czynu niedozwolonego, obowiązany jest określić w sentencji zakres roszczeń, jaki przysługuje powodowi przy uwzględnieniu również okoliczności, które stosownie do art. 362 k.c. uzasadniają zmniejszenie ciężącego na pozwanym obowiązku naprawienia szkody.

wyrok SN z 15 lipca 1975 r., I CR 441/75, niepubl.

! W wyroku wstępnym sąd powinien przesądzić o konkretnym prawie lub stosunku prawnym. W wyroku takim nie można natomiast rozstrzygać tylko w kwestii legitymacji procesowej czynnej lub biernej. Termin bowiem „zasada” w rozumieniu art. 318 § 1 k.p.c. odnosi się do strony przedmiotowej, a nie przedmiotowej procesu.

Z uzasadnienia:

Wyrok wstępny ma charakter wyroku ustalającego w ramach procesu o zasądzenie. Ustalenie w nim zawarte dotyczy zasady dochodzonego świadczenia. (...) Wyrok wstępny może być wydany we wstępnej fazie całego procesu, a więc powinien być pierwszym w sprawie wydanym wyrokiem.

wyrok SN z 28 czerwca 1982 r., IV CR 230/82, OSNCP 1983/2–3, poz. 42; OSPiKA 1983/10, poz. 221 z glosą J. Mokrego; POiPPS 1983, poz. 37 z komentarzem E. Łętowskiej; PiP 1984/10, s. 80 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

W wypadku gdy do ustanowienia odrębnej własności lokali w małym domu mieszkalnym konieczne jest w celu uczynienia z nich lokali samodzielnych dokonanie odpowiednich robót, a współwłaściciele sami tych robót w ramach porozumienia nie dokonują, sąd może w postępowaniu o zniesienie współwłasności orzec w postanowieniu wstępnym (art. 318 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), że ustanowienie odrębnej własności jest co do zasady dopuszczalne, z równoczesnym upoważnieniem zainteresowanego współwłaściciela do dokonania tych robót.

postanowienie SN z 8 września 1983 r., III CRN 185/83, OSPiKA 1985/5, poz. 99 z glosą J. Winiarza

Wydanie postanowienia wstępnego w postępowaniu nieprocesowym dopuszczalne jest tylko w wypadkach przewidzianych w art. 567 § 2, art. 618 § 1 oraz art. 685.

postanowienie SN z 25 maja 1994 r., I CRN 49/94, PS 1995/1, s. 93 z glosą A. Marcinkowskiego; PS 1998/2, s. 115 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

1. Wartość przedmiotu zaskarżenia kasacją [skargą kasacyjną] wyroku oddalającego rewizję lub apelację od wyroku wstępnego pokrywa się z wartością przedmiotu sporu.

2. Brak uzasadnienia dla takiej wykładni art. 393 pkt 1 [398² § 1] k.p.c., według której przewidziane w tym przepisie uzależnienie dopuszczalności kasacji [skargi kasacyjnej] od wartości przedmiotu zaskarżenia nie odnosi się do kasacji [skargi kasacyjnej] od wyroku oddalającego rewizję lub apelację od wyroku wstępnego.

postanowienie SN z 8 kwietnia 1997 r., I CZ 32/97, niepubl.

Wyrok sądu drugiej instancji oddalający rewizję [apelację] od wyroku wstępnego sądu pierwszej instancji jako kończący postępowanie w sprawie w rozumieniu art. 392 § 1 [398¹ § 1] k.p.c. podlega zaskarżeniu w drodze kasacji [skargi kasacyjnej].

wyrok SN z 16 kwietnia 1997 r., II CKN 106/97, OSNC 1997/11, poz. 170; BSN 1997/9, s. 12; R.Pr. 1998/1, s. 65; Pal. 1998/5–6, s. 239 z glosą A. Zielińskiego; PS 1999/10, s. 63 z omówieniem A. Górskiego, *Problematyka procesowa w świetle opublikowanych w 1998 r. głos do orzeczeń Izby Cywilnej Sądu Najwyższego*

Wartością przedmiotu zaskarżenia kasacji [skargi kasacyjnej] złożonej od wyroku wstępnego jest wartość przedmiotu sporu.

postanowienie SN z 2 czerwca 1997 r., I PKN 192/97, OSNAPiUS 1998/11, poz. 335; Pal. 1998/9–10, s. 189

Nie jest możliwe i dopuszczalne wydanie wyroku wstępnego w odniesieniu do roszczenia nie objętego powództwem, lecz zarzutem potrącenia.

wyrok SN z 29 października 1997 r., II CKN 365/97, OSNC 1998/4, poz. 66; R.Pr. 1998/3, s. 105; BSN 1998/2, s. 12

W sprawie, w której przedmiotem sporu jest jedynie zasada dochodzonego roszczenia, wydanie wyroku wstępnego jest niedopuszczalne.

postanowienie SN z 19 marca 1998 r., I PKN 567/97, niepubl.

Wyrok wstępny, a także wyrok sądu drugiej instancji oddalający apelację od takiego wyroku, nie mogą zawierać rozstrzygnięcia o kosztach procesu; może ono zapaść dopiero w wyroku końcowym orzekającym o wysokości żądania pozwu.

postanowienie SN z 24 marca 1998 r., I CKN 787/97, niepubl.

Jeżeli doszło do przyczynienia się poszkodowanego do powstania lub zwiększenia szkody, wyrok wstępny powinien określać także jego stopień.

wyrok SN z 18 marca 1999 r., I CKN 1057/97, niepubl.

Skutkiem prawomocności wyroku wstępnego jest nie tylko moc wiążąca strony (art. 365 § 1 k.p.c.), ale i przymiot powagi rzeczy osądzonej co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia między tymi samymi stronami (art. 366 k.p.c.).

wyrok SN z 20 października 1999 r., III CKN 448/99, niepubl.

Postanowienie wstępne wydane w postępowaniu nieprocesowym na podstawie art. 318 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. rozstrzygające o samej zasadzie żądania, wywołuje skutki orzeczenia formalnie prawomocnego (art. 365 § 1 k.p.c.), wiąże zatem sąd orzekający w sprawie.

postanowienie SN z 21 października 1999 r., I CKN 169/98, OSNC 2000/5, poz. 86; OSP 2001/4, poz. 63 z głosem I. Kunickiego; BSN 2000/2, s. 9; R.Pr. 2000/3, s. 145

! Moc wiążąca wyroku wstępnego oznacza, że po jego uprawomocnieniu się nie można podważać zasadności dochodzonego roszczenia.

wyrok SN z 1 grudnia 1999 r., I PKN 401/99, OSNAPiUS 2001/8, poz. 259

! W sprawie o złożenie oświadczenia woli wyłączone jest wydanie wyroku wstępnego.

wyrok SN z 4 lutego 2000 r., II CKN 738/98, OSNC 2000/7–8, poz. 146; OSP 2000/9, poz. 141; BSN 2000/5, s. 12; R.Pr. 2000/4, s. 121

Niedopuszczalne jest wydanie wyroku wstępnego po wniesieniu zarzutów od nakazu zapłaty.

wyrok SN z 3 listopada 2000 r., IV CKN 151/00, OSNC 2001/5, poz. 71; BSN 2001/3, s. 11; R.Pr. 2001/3, s. 141

Przez pojęcie „żądanie usprawiedliwione w zasadzie” należy rozumieć istnienie pomiędzy stronami procesu stosunku prawnego uzasadniającego uwzględnienie powództwa.

wyrok SN z 13 stycznia 2005 r., IV CK 446/04, niepubl.

Przedmiotem postanowienia wstępnego w sprawie o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności małżeńskiej nie może być ustalenie dotyczące nakładów na majątek wspólny.

postanowienie SN z 9 lutego 2005 r., III CK 431/04, IC 2005/12, s. 60

Wyroku sądu drugiej instancji uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania nie można uznać za wyrok wstępny.

postanowienie SN z 9 stycznia 2007 r., II PZ 70/06, OSNP 2008/5–6, poz. 70

W postępowaniu o dział spadku, w którym jeden ze spadkobierców jest jednocześnie zapisobiercą, sąd może na podstawie art. 318 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. wydać postanowienie wstępne co do istnienia zapisu.

uchwała SN z 16 marca 2007 r., III CZP 17/07, OSNC 2008/2, poz. 20; OSP 2009/9, poz. 93 z głosem I. Kunickiego; IC 2007/4, s. 8; BSN 2007/3, s. 11; R.Pr. 2008/1, s. 91; Rej. 2008/2, s. 192

Termin „zasada” w rozumieniu art. 318 § 1 k.p.c. odnosi się do przedmiotowej i podmiotowej strony procesu.

wyrok SN z 7 maja 2008 r., II CSK 12/08, OSNC-ZD 2009/B, poz. 46

Dopuszczalne jest wydanie wyroku wstępnego częściowego, np. uznającego za usprawiedliwione co do zasady jedynie jedno z żądań lub część żądania.

wyrok SN z 4 grudnia 2008 r., I CSK 238/08, niepubl.

W wyroku wstępnym sąd nie orzeka o przyczynieniu się poszkodowanego.

wyrok SN z 24 września 2009 r., IV CSK 207/09, OSNC 2010/4, poz. 58; BSN 2009/11, s. 13; Pal. 2009/11–12, s. 276; Rej. 2010/1, s. 177; MoP 2010/19, s. 1079

Po uprawomocnieniu się wyroku wstępnego podniesienie zarzutu przedawnienia roszczenia jest bezskuteczne.

wyrok SN z 30 marca 2011 r., III CSK 165/10, OSNC 2011/12, poz. 137; BSN 2011/6, s. 11; MoP 2012/6, s. 315; Pal. 2011/5–6, s. 158 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*

Sąd drugiej instancji, rozpoznając sprawę na skutek apelacji od wyroku wstępnego, może zmienić wyrok i oddalić powództwo tylko w razie stwierdzenia negatywnej przesłanki materialnoprawnej powództwa, której sąd pierwszej instancji nie uwzględnił.

wyrok SN z 24 stycznia 2013 r., II CSK 279/12, OSNC 2013/7–8, poz. 96; BSN 2013/3, s. 13; MoP 2013/17, s. 929; Pal. 2013/3–4, s. 202 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*

W sprawie o udzielenie informacji oraz udostępnienia dokumentów niezbędnych do określenia wysokości dochodzonych wynagrodzeń i opłat (art. 105 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, jedn. tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm. [art. 5, 30 i nast. ustawy z dnia 15 czerwca 2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1295)]) dopuszczalne jest wydanie wyroku częściowego, jeżeli powód dochodzi jednocześnie zasądzenia wynagrodzenia.

wyrok SN z 27 września 2013 r., I CSK 696/12, OSNC 2014/6, poz. 66; BSN 2014/1, s. 9; Rej. 2014/2, s. 161; Rej. 2014/6, s. 174; MoP 2014/15, s. 810

W sprawie o zniesienie współwłasności niedopuszczalne jest wydanie postanowienia wstępnego określającego sposób zniesienia współwłasności.

postanowienie SN z 8 listopada 2013 r., I CSK 723/12, niepubl.

Uprawomocnienie się wyroku wstępnego (art. 318 § 1 k.p.c.) przesądza o istnieniu związku przyczynowego (art. 361 § 1 k.c.) między zdarzeniem wywołującym szkodę a doznaną szkodą. Nie uniemożliwia to jednak kwestionowania istnienia tego związku na etapie ustalania rozmiaru szkody w odniesieniu do poszczególnych jej elementów (na przykład utraconych zarobków, zwiększonych wydatków, kosztów leczenia i rehabilitacji).

wyrok SN z 20 stycznia 2015 r., I PK 148/14, OSNP 2016/12, poz. 150

Artykuł 318 k.p.c. należy wyklądać ściśle oraz stosować z uwzględnieniem jego celu oraz postulatu ekonomii procesowej.

z uzasadnienia postanowienia SN z 21 lipca 2016 r., II CSK 604/15, Ius Novum 2017/3, s. 219 z głosem M. Sekuły-Lelono

Wydanie w sprawie wyroku zaocznego stanowi przeszkodę do wydania wyroku wstępnego.

postanowienie SN z 27 czerwca 2017 r., II CZ 28/17, niepubl.

W postępowaniu o ustanowienie służebności przesyłu jest dopuszczalne wydanie, na podstawie art. 318 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. postanowienia wstępnego o uznaniu żądania ustanowienia tej służebności za usprawiedliwione w zasadzie.

uchwała SN z 15 września 2017 r., III CZP 34/17, OSNC 2018/6, poz. 57; BSN 2017/9, s. 5; IC 2017/10, s. 3; Rej. 2017/10, s. 179; R.Pr. ZN 2017/4, s. 166; *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd orzecznictwa za rok 2017*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2018, s. 199 z omówieniem M. Pilicha

PIŚMIENNICTWO

Allerhand Maurycy, *Wyrok wstępny. Powództwo na rzecz osoby trzeciej*, PPC 1938/13–15, s. 445

Góra-Błaszczkowska Agnieszka, *Rodzaje wyroków. Wyrok wstępny (w:) System prawa procesowego cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 2, cz. 2, *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 643

Hrobni Jan, *Czy Sąd Najwyższy może wydać wyrok wstępny?*, PPC 1934/4, s. 115; *Kodeks Postępowania Cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”*, red. J.J. Litauer, W. Święcicki, Warszawa 1949, s. 261, poz. 160

Hrobni Jan, *Wyroki w świetle polskiego k.p.c.*, PS 1932/11, s. 349

Jagiela Józef, *Dopuszczalność wydania wyroku wstępnego w procesie cywilnym. Zagadnienia wybrane*, PPC 2010/1, s. 20

Jaglarz Franciszek, *Na podstawie jakiej sumy oblicza się wpis od apelacji od wyroku wstępnego?*, PPC 1935/15–16, s. 502; *Kodeks Postępowania Cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”*, red. J.J. Litauer, W. Święcicki, Warszawa 1949, s. 185, poz. 110

Kunicki Ireneusz, *Ustawowe przesłanki wydania wyroku wstępnego*, PS 2010/10, s. 23

Miszewski Wacław, *Wyroki wstępne w projekcie polskiej procedury cywilnej*, RPEiS 1928/1 s. 48

Misztal-Konecka Joanna, *O postanowieniu wstępnym w postępowaniu o ustanowienie służebności przesyłu (w:) Honeste procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, red. A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński, Warszawa 2017, s. 377

Plaskacz Maciej, *Przedmiot wyroku wstępnego i postępowanie przed sądem pierwszej instancji po jego wydaniu*, PPC 2014/1, s. 35

Rejman Stanisław, *Wyrok wstępny*, NP 1961/7–8, s. 1014

Zieliński Andrzej, *Wyrok wstępny a kasacja*, Pal. 1997/7–8, s. 5

Art. 319. [Ograniczenie odpowiedzialności pozwanego]

Jeżeli pozwany ponosi odpowiedzialność z określonych przedmiotów majątkowych albo do wysokości ich wartości, sąd może, nie wymieniając tych przedmiotów ani ich wartości, uwzględnić powództwo zastrzegając pozwanemu prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności.

ORZECZNICTWO

Wynikająca z przepisu art. 319 k.p.c. obligatoryjność zamieszczenia w wyroku zastrzeżenia, że pozwanemu przysługuje prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności, jest uzasadniona obowiązującą z mocy art. 837 k.p.c. kodeksową zasadą ograniczenia egzekucji, według której dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym.

Z uzasadnienia:

Przepis art. 319 k.p.c. zwalnia sąd orzekający od badania i oznaczania w wyroku szczególniej masy majątkowej, z której odpowiada pozwany.

wyrok SN z 7 maja 1971 r., I PR 426/70, OSNCP 1972/4, poz. 67; NP 1973/1, s. 92 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1973/3, s. 123 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Zgodnie z art. 44 k.r.o. były małżonek po ustaniu małżeństwa ponosi odpowiedzialność za zaciągnięte przez drugiego małżonka zobowiązania z całego swego majątku, jednakże tylko do wartości przypadającego mu udziału w majątku wspólnym. W procesie więc wytoczonym przez wierzyciela przeciwko obojgu byłym małżonkom, lecz z tytułu zadłużeń tylko jednego z nich, sąd powinien bądź ustalić wartość udziału przypadającego w majątku wspólnym byłemu małżonkowi nie będącemu dłużnikiem osobistym, bądź stosownie do art. 319 k.p.c. zastrzec temu małżonkowi prawo powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na jego ograniczoną odpowiedzialność.

wyrok SN z 7 marca 1973 r., III CRN 20/73, OSNCP 1974/1, poz. 17; OSPiKA 1974/10, poz. 197 z glosą L. Steckiego; NP 1974/6, s. 839 z glosą S. Madaja i E. Wengerka; NP 1975/3, s. 427 z omówieniem B. Dobrzańskiego, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1975/4, s. 109 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1975/6, s. 876 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Artykuł 319 k.p.c. uprawniający sąd do ograniczenia w sentencji wyroku zakresu odpowiedzialności dłużnika za dług spadkowy do wartości czynnego spadku (przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza z art. 1031 § 2 k.c.), nie daje podstawy do oddalenia powództwa na tej podstawie, że zmarły nie pozostał spadku. Ustalenie, czy istnieje spadek (majątek) pozwalający na zaspokojenie przypadającej od dłużnika należności, należy do postępowania egzekucyjnego.

wyrok SN z 9 września 1976 r., IV PR 135/76, OSNCP 1977/4, poz. 80; PiP 1978/6, s. 119 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Przewidziane w art. 319 k.p.c. zastrzeżenie, że pozwanemu przysługuje prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczoną

odpowiedzialność, odnosi się również do przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Sąd jest obowiązany zamienić w wyroku to zastrzeżenie z urzędu, przy czym uzupełnienie w tym zakresie może nastąpić również w postępowaniu rewizyjnym [apelacyjnym].

wyrok SN z 22 października 1977 r., II CR 335/77, OSNCP 1978/9, poz. 159; OSPiKA 1979/6, poz. 106 z glosą Z. Świebody; Pal. 1979/11–12, s. 104 z glosą S. Dalki; NP 1979/7–8, s. 186 z glosą E. Skowrońskiej-Kuśnier; PiP 1979/11, s. 118 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

W wypadku gdy hipoteka przymusowa została ustanowiona na podstawie tytułu egzekucyjnego zawierającego ograniczenie odpowiedzialności spadkobiercy do wartości spadku, spadkobierca dłużnika w toku egzekucji z nieruchomości obciążonej tak powstałą hipoteką przymusową może skutecznie powołać się na ograniczenie swej odpowiedzialności za długi spadkowe.

uchwała SN z 2 września 1983 r., III CZP 40/83, OSNCP 1984/4, poz. 46; OSPiKA 1984/5, poz. 110 z glosą E. Skowrońskiej

Zastrzeżenie, że pozwanemu przysługuje prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczoną odpowiedzialność, dotyczy również sytuacji, gdy tymczasowego zarządcę albo organ związków zawodowych zapozwano o zapłatę długu zaciągniętego przez byłą podstawową lub ponadpodstawową organizację związkową. Za zobowiązania bowiem odpowiadają oni tylko do wartości objętego w zarząd lub przejętego majątku byłych organizacji związkowych (art. 319, 792, 837 k.p.c.).

wyrok SN z 11 lipca 1985 r., II CR 212/85, OSNCP 1986/5, poz. 75; PiP 1987/12, s. 96 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Spadkobierca dłużnika, który – po nadaniu przeciwko niemu klauzuli wykonalności – złożył oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza, nie może skutecznie żądać ograniczenia klauzuli wykonalności do wartości stanu czynnego spadku (art. 1031 § 2 k.c.) bez względu na to, czy dokonano spisu inwentarza. Natomiast może on wytoczyć powództwo z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.

uchwała SN z 30 września 1985 r., III CZP 49/85, OSNCP 1986/7–8, poz. 109; OSPiKA 1987/9, poz. 167 z glosą L. Steckiego

Zastrzeżenie w tytule wykonawczym prawa pozwanemu do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności (art. 319 k.p.c.) nie może urzeczywistnić się w wyniku powództwa opozycyjnego opartego na podstawie z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., a tylko w następstwie powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na istniejące ograniczenia prowadzące do umorzenia postępowania (art. 837 k.p.c.).

wyrok SN z 15 listopada 1996 r., II CKN 7/96, OSNC 1997/4, poz. 39; BSN 1997/1, s. 14; PS 2001/4, s. 122 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Wierzyciel hipoteczny jest uprawniony do wytoczenia przeciwko dłużnikowi hipotecznemu, nie będącemu dłużnikiem osobistym, powództwa o świadczenie – z zachowaniem wymagań określonych w art. 319 k.p.c. – celem umożliwienia prowadzenia egzekucji z obciążonej nieruchomości.

wyrok SN z 16 lipca 2003 r., V CK 19/02, IC 2004/6, s. 42

Przewidziane w art. 69 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.) w związku z art. 1025 § 3 k.p.c. ograniczenie odpowiedzialności dłużnika hipotecznego z tytułu odsetek powinno być zastrzeżone w treści tytułu egzekucyjnego (art. 319 k.p.c.).

wyrok SN z 14 lutego 2008 r., II CSK 525/07, OSNC 2009/4, poz. 61; BSN 2005/08, s. 11; Rej. 2008/6, s. 179; NPN 2008/2, s. 101; MoP 2008/22, s. 1216; Rej. 2009/6, s. 158

Zastrzeżenie dokonane na podstawie art. 319 k.p.c. nie oznacza wiążąco zakresu odpowiedzialności, lecz stanowi klauzulę umożliwiającą na etapie postępowania wykonawczego zweryfikowanie rzeczywistego zakresu, w jakim dłużnik jest zobowiązany spełnić świadczenie wynikające z prawomocnego orzeczenia. Ocena, jak daleko sięga odpowiedzialność dłużnika, następuje na podstawie przepisów materialnoprawnych.

wyrok SN z 20 lutego 2014 r., I CSK 264/13, niepubl.

Tytułowi egzekucyjnemu zasądzającemu należność od dłużnika osobistego można nadać klauzulę wykonalności przeciwko nabywcy nieruchomości obciążonej hipoteką zabezpieczającą zasądzoną wierzytelność (art. 788 § 1 k.p.c.), jeżeli tytuł egzekucyjny obejmuje obowiązek zbywcy wynikający ze stosunku prawnego hipoteki.

Z uzasadnienia:

Przyjęte stanowisko ogranicza w istocie zastosowanie art. 788 § 1 k.p.c. w razie zbycia nieruchomości obciążonej hipoteką. Z wyjątkiem sytuacji, w której z treści orzeczenia uwzględniającego powództwo będzie wynikać wzmianka, o której mowa w art. 319 k.p.c., względnie orzeczenie to zostanie wydane przeciwko osobie ponoszącej wyłącznie odpowiedzialność rzeczową, warunek, aby w postępowaniu klauzulowym było możliwe ustalenie, że tytuł obejmuje obowiązek zbywcy wynikający z hipoteki, będzie z reguły stał na przeszkodzie uwzględnieniu wniosku o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko nabywcy nieruchomości. Niezależnie od ewentualnej interwencji legislacyjnej, rozwiązaniem tej sytuacji mogłaby być ewolucja praktyki sądowej w tym kierunku, aby okoliczność, że świadczenie zasądzone od dłużnika osobistego znajduje oparcie także w stosunku hipoteki, była wzmiankowana przez sąd w treści tytułu. Jakkolwiek przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie dają wprost podstawy do zamieszczania takiej wzmianki, można przyjąć, że oparcie dla rozwoju takiej praktyki mogłaby stanowić stosowna interpretacja art. 319 k.p.c.

uchwała SN z 8 grudnia 2016 r., III CZP 81/16, OSNC 2017/9, poz. 96; BSN 2016/12, s. 11; IC 2017/1, s. 10; Rej. 2017/1, s. 139; M.Pr.Bank. 2018/3, s. 14 i 23 z głosem Ł. Przyborowskiego; Pal. 2017/5, s. 108 z omówieniem M. Strus-Wołos, *Przegląd orzecznictwa*; M.Pr.Bank. 2017/10, s. 57 z omówieniem M. Bączyka, *Przegląd orzecznictwa*; *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd orzecznictwa*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2017, s. 213 z omówieniem E. Konarskiej

Uwzględniając powództwo o zapłatę ze stosunku prawnego hipoteki, sąd ogranicza odpowiedzialność pozwanego do przedmiotu hipoteki, wskazując w sentencji wyroku nieruchomość lub prawo majątkowe obciążone hipoteką (art. 319 k.p.c.).

wyrok SN z 11 października 2019 r., V CSK 287/18, OSNC 2020/5, poz. 45; BSN 2020/1, s. 18

PIŚMIENICTWO

Dzienis Paweł, *Wpływ przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza na przebieg egzekucji sądowej*, BSP 2017/4, s. 71

Ekstein Henryk, *Ograniczenie odpowiedzialności dłużnika do określonego majątku*, GSW 1929/4, s. 55

Gniewek Edward, *Egzekucja odpowiedzialności dłużników rzeczowych (w:) Odpowiedzialność cywilna. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Kraków 2004, s. 721

Jelonek-Jarco Barbara, *Uwagi o pozwaniu dłużnika i jego małżonka oraz sytuacji wierzyciela dłużnika pozostającego w związku małżeńskim*, TPP 2013/4, s. 7

Laskowska-Hulisz Agnieszka, *Zakres orzekania sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2018

Osowy Piotr, *Reguła przedmiotu orzekania, jako trwała instytucja prawa procesowego cywilnego (wybrane zagadnienia) (w:) Ars in vita. Ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, red. A. Barańska, S. Cieślak, Warszawa 2018, s. 119

Romańska Marta, *Ograniczenie odpowiedzialności dłużnika. Wybrane zagadnienia*, PPC 2011/4, s. 7

Zedler Feliks, *Dochodzenie roszczeń majątkowych od osób ponoszących odpowiedzialność, a nie będących dłużnikami*, NP 1976/9, s. 1217

Art. 319¹. [Wskazanie waluty, w jakiej ma być spełnione świadczenie]

Jeżeli z czynności prawnej, ustawy albo orzeczenia sądowego będącego źródłem zobowiązania wynika, że świadczenie pieniężne może być spełnione wyłącznie w walucie obcej, sąd, uwzględniając powództwo, zastrzega, że spełnienie tego świadczenia nastąpi wyłącznie w walucie obcej.

PIŚMIENICTWO

Lackoroński Bogusław, *Zobowiązania pieniężne wyrażone w walutach obcych w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego po zmianie wprowadzonej ustawą z 10 lipca 2015 r.*, PPC 2016/4, s. 638

Osowy Piotr, *Reguła przedmiotu orzekania, jako trwała instytucja prawa procesowego cywilnego (wybrane zagadnienia) (w:) Ars in vita. Ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, red. A. Barańska, S. Cieślak, Warszawa 2018, s. 119

Woźniak Zbigniew, *Egzekucja świadczeń wyrażonych w walutach obcych (w:) Współczesny model egzekucji sądowej i postępowania egzekucyjnego. Zbiór studiów*, red. K. Flağa-Gieruszyńska, I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, Sopot 2017, s. 159

Art. 320. [Rozłożenie świadczenia na raty]

W szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może w wyroku rozłożyć na raty zasądzone świadczenie, a w sprawach o wydanie nieruchomości lub o opróżnienie pomieszczenia – wyznaczyć odpowiedni termin do spełnienia tego świadczenia.

ORZECZNICTWO

Rozłożenie zapłaty na raty bez wniosku [strony pozwanej] stanowi niezgodne z przepisem art. 706 u.p.c. [art. 321 k.p.c.] wyrokowanie co do przedmiotu, co do którego nie zgłoszono żądania.

orzeczenie SN z 2 stycznia 1931 r., I C 2319/31, Zb.Urz. 1931, poz. 2

Orzekając eksmisję, sąd może odroczyć jej wykonanie, powinien jednak wyraźnie oznaczyć w wyroku datę, po której eksmisja może już zostać wykonana.

orzeczenie SN z 24 marca 1948 r., Lu.C. 287/48, PiP 1949/1, s. 151; PN 1949/3–4, s. 321

1. Przy ocenie, czy powód żądający eksmisji posiadaczy z gruntu nie nadużywa swego prawa (art. 3 p.o.p.c. [art. 5 k.c.]), należy brać pod uwagę całokształt okoliczności konkretnego wypadku, jak sytuację majątkową stron, ich potrzeby gospodarcze itp. Okoliczności te mogą uzasadniać oddalenie powództwa windykacyjnego na podstawie przepisu art. 3 p.o.p.c. [art. 5 k.c.], ale tylko o tyle, o ile uwzględnienie powództwa prowadziłoby do pozbawienia strony pozwanej posiadania przedmiotu własności powoda w czasie dla niego nieodpowiednim, np. wówczas, gdy pozwany ma na utrzymaniu małoletnie dzieci. Oddalenie powództwa w takich okolicznościach nie wyłączałoby jednak realizacji prawa w razie zmiany stosunków polegającej na ustaniu tych przyczyn, które spowodowały poprzednio oddalenie powództwa.

2. W wypadku gdy jest rzeczą wiadomą, że okoliczności, na które powołuje się strona pozwana, a które sprawiają, że oddanie powodowi przedmiotu jego własności byłoby dla niej szczególnie dotkliwe, mają charakter stały i nie ma widoków na ich ustanie, oddalenie powództwa windykacyjnego uzasadnione byłoby tylko wówczas, gdyby żądanie wydania rzeczy przedstawiało się jako czyn wywołujący szczególnie ujemną ocenę etyczną. Ocenę taką uzasadniałaby sytuacja, gdy właściciel nieruchomości oddaje ją osobie trzeciej z zamiarem przeniesienia własności za cenę odpowiadającą jej rzeczywistej wartości rynkowej, jednakże własności nie przenosi ze względu na niezachowanie formy aktu notarialnego, następnie zaś, pragnąc wykorzystać wzrost wartości ziemi, żąda zwrotu wydanej poprzednio nieruchomości za zwrotem otrzymanej ceny sprzedaży.

Gdy taka sytuacja nie zachodzi, art. 3 p.o.p.c. [art. 5 k.c.] może uzasadniać wstrzymanie wyroku orzekającego eksmisję pozwanych z działki gruntu (pastwiska) na czas potrzebny pozwanym do dostosowania ich gospodarki do nowych warunków wywołanych zmniejszeniem się areалу gruntów pastwiskowych.

orzeczenie SN z 12 grudnia 1956 r., I CR 981/56, OSN 1958/4, poz. 94; OSPiKA 1957/3, poz. 65 z głosem J. Marowskiego; OSNPG 1958/12, poz. 59; PiP 1958/4, s. 661 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Artykuł 3 p.o.p.c. [art. 5 k.c.] może w wyjątkowych wypadkach stanowić przeszkodę do bezwarunkowego zasądzenia całej należności z tytułu manka i uzasadnić rozłożenie na raty, jeżeliby domaganie się przez pracodawcę natychmiastowej spłaty całej należności okazało się w konkretnym wypadku sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, a przy tym ustawowe ograniczenia egzekucji nie zabezpieczałyby pracownika dostatecznie przed zbyt dokuczliwymi następstwami realizacji orzeczenia sądowego.

orzeczenie SN z 30 maja 1957 r., 4 CR 389/56, PiZS 1958/5, s. 55

Przepisu art. 212 § 3 k.c. nie stosuje się do roszczeń spadkobierców z tytułu po-branych pożytków przez osobę, która nie jest spadkobiercą i bez tytułu prawnego korzystała z majątku spadkowego. Nie wyłącza to jednak możliwości rozłożenia na raty zasądzonej od takiej osoby kwoty na podstawie art. 320 k.p.c.

postanowienie SN z 18 stycznia 1967 r., III CR 300/66, OSPiKA 1967/7–8, poz. 195; NP 1968/4, s. 629 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

W postępowaniu egzekucyjnym w celu zniesienia współwłasności nieruchomości w drodze sprzedaży publicznej art. 212 § 3 k.c. oraz art. 320 k.p.c. nie mają zastosowania.

z uzasadnienia postanowienia SN z 15 października 1968 r., III CRN 229/68, OSPiKA 1969/12, poz. 257 z głosą B. Dobrzańskiego; Inf.Pr. 1969/3, poz. 15; NP 1971/5, s. 759 z omówieniem E. Wengerka i J. Sobkowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Wprawdzie w myśl art. 320 k.p.c. w szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może, nawet bez zgody powoda, rozłożyć na raty zasądzone świadczenie, z przepisu tego jednak nie wynika, aby w wypadku opóźnienia w spełnieniu dochodzonego świadczenia i zgłoszonego w pozwie żądania zasądzenia odsetek za opóźnienie od daty opóźnienia sąd był uprawniony do uwzględnienia tego żądania tylko w zakresie odsetek za czas od uchybienia terminów płatności poszczególnych rat.

wyrok SN z 17 kwietnia 1969 r., I CR 519/68, niepubl.

Przewidziana w art. 212 § 3 k.c. możliwość rozkładania na raty tylko do-płat i spłat nie wyłącza możliwości rozkładania na raty na zasadach ogólnych (art. 320 k.p.c.) innych należności zasądzonych w orzeczeniach działowych (art. 618 § 1 i 686 k.p.c.).

postanowienie SN z 24 kwietnia 1969 r., III CRN 61/69, OSNCP 1970/1, poz. 13; RPEiS 1970/2, s. 361

! W sprawach o opróżnienie pomieszczenia sąd z mocy art. 320 k.p.c. w szczególnie uzasadnionych przypadkach, a zwłaszcza gdy wykonanie natychmiastowe wyroku kolidowałoby z zasadami współżycia społecznego, władny jest wyzna-czyć odpowiedni termin do spełnienia tego świadczenia. Przepis ten zatem ogra-nicza prawo podmiotowe żądającego opróżnienia mieszkania czy innego lokalu, a tym samym wyłącza stosowanie art. 5 k.c.

wyrok SN z 17 września 1969 r., III CRN 310/69, OSNCP 1970/6, poz. 115; OSPiKA 1970/9, poz. 192 z głosą Z. Radwańskiego; PiP 1971/2, s. 344 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1971/5, s. 750 z omówieniem E. Wengerka i J. Sobkowskiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1971/6, s. 895 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*

Rozkładając z mocy prawa art. 320 k.p.c. zasądzone świadczenia pieniężne na raty, sąd nie może – na podstawie tego przepisu – odmówić przyznania wierzycielowi żadnych odsetek za okres do dnia wydania wyroku zasądającego świadczenie; rozłożenie zasądanego świadczenia na raty ma jednak ten skutek, że wierzycielowi nie przysługują odsetki od ratałnych świadczeń za okres od daty wyroku do daty płatności poszczególnych rat.

Z uzasadnienia:

Przepis art. 320 k.p.c., obok charakteru proceduralnego, ma także – mimo zamieszczenia go w kodeksie postępowania cywilnego – cechy normy materialnoprawnej, uprawnia on bowiem sąd do modyfikowania treści łączącego strony stosunku zobowiązaniowego.

uchwała składu 7 sędziów SN – zasada prawna – z 22 września 1970 r., III PZP 11/70, OSNCP 1971/4, poz. 61; OSPiKA 1971/11, poz. 202 z glosą L. Steckiego; PUG 1971/1, s. 21; RPEiS 1971/1, s. 322; NP 1972/3, s. 443 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*; Pal. 1971/5, s. 3 z omówieniem M. Piekarskiego, *Rozłożenie w wyroku na raty zasądanego świadczenia*; PiP 1972/2, s. 108 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1972/6, s. 963 z omówieniem J. Sobkowskiego i E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Skoro w świetle art. 320 k.p.c. rozłożenie świadczenia na raty może nastąpić jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach – to możliwość taka nie istnieje w sytuacji, gdy dochodzone od pozwanego roszczenie pochodzi z czynu niedozwolonego popełnionego umyślnie, w zamiarze uzyskania korzyści majątkowej.

wyrok SN z 23 czerwca 1972 r., I CR 599/71, niepubl.

Według art. 320 k.p.c. w sprawie o opróżnienie pomieszczenia sąd może, w wypadkach szczególnie uzasadnionych, wyznaczyć odpowiedni termin do spełnienia świadczenia, jednakże oznaczenie tego terminu nie może polegać na uzależnieniu wykonania wyroku od innego zdarzenia, w szczególności od otrzymania przez zobowiązanego innego mieszkania. Wykładnia art. 320 k.p.c. uwzględniająca jego *ratio legis* uzasadnia zapatrywanie, że oznaczenie odpowiedniego terminu do opróżnienia pomieszczenia nie może być połączone z nałożeniem na wierzyciela obowiązku zapewnienia dłużnikowi mieszkania spółdzielczego.

wyrok SN z 3 czerwca 1982 r., III CRN 110/82, OSNCP 1983/1, poz. 15; OSPiKA 1983/7–8, poz. 153; Probl.Praw. 1986/2, s. 72 z glosą K. Krzekotowskiej; PiP 1984/10, s. 84 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Artykuł 320 k.p.c., umocowujący sąd do wyznaczenia dłużnikowi odpowiedniego, ściśle oznaczonego terminu do wydania nieruchomości lub opuszczenia pomieszczenia, nie wyłącza możliwości oddalenia powództwa w powołaniu się na – dający pozwanemu silniejszą ochronę – art. 5 k.c.

wyrok SN z 11 grudnia 1986 r., III CRN 332/86, niepubl.

Artykuł 320 k.p.c. ma zastosowanie także w postępowaniu nakazowym, w jego fazie wywołanej wniesieniem zarzutów.

wyrok SN z 25 czerwca 1997 r., II CKN 175/97, OSNC 1997/12, poz. 207; BSN 1997/11, s. 14; R.Pr. 1998/2, s. 65

Sąd Najwyższy może, stosownie do art. 393¹⁵ [398¹⁶] k.p.c., orzec odroczenie eksmisji pozwanego również wtedy, gdy skarżący domagał się tylko oddalenia powództwa i podstawy kasacji [skargi kasacyjnej], nie stanowi naruszenia art. 320 k.p.c.

wyrok SN z 27 maja 1999 r., II CKN 337/98, OSNC 1999/12, poz. 214; BSN 1999/9, s. 8; Rej. 1999/12, s. 148; R.Pr. 2000/1, s. 147; Pal. 2000/2–3, s. 183 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*

! Uregulowanie zawarte w art. 320 k.p.c. dopuszczalne do zastosowania w sprawach o ochronę własności, nie wyłącza *a limine* stosowania art. 5 k.c. dającego pozwanemu silniejszą ochronę.

wyrok SN z 6 stycznia 2005 r., III CK 129/04, Prok. i Pr. 2005/7–8, s. 52; Pal. 2006/9–10, s. 302 z glosą A. Zbiegień

! Rozłożenie zasądzzonego świadczenia na raty na podstawie art. 320 k.p.c. ma ten skutek – wskazany w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 września 1970 r., III PZP 11/70 – że wierzycielowi nie przysługują odsetki od ratalnych świadczeń za okres od daty wyroku do daty płatności poszczególnych rat.

uchwała SN z 15 grudnia 2006 r., III CZP 126/06, OSNC 2007/10, poz. 147; OSP 2010/4, poz. 44 z glosą E. Gapskiej; BSN 2006/12, s. 9; IC 2007/1, s. 9; NPN 2007/1, s. 55; R.Pr. 2007/5, s. 11; Pal. 2015/3–4, s. 162 z glosą P. Mogielki; Pal. 2009/7–8, s. 262 z omówieniem R. Trzaskowskiego, *Rozłożenie na raty zasądzzonego świadczenia (art. 320 k.p.c.) a obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie*

! Regulacja zawarta w art. 320 k.p.c. możliwa do zastosowania w sprawach o ochronę prawa użytkowania wieczystego, nie wyłącza *a limine* stosowania art. 5 k.c.

wyrok SN z 28 maja 2008 r., II CSK 658/07, niepubl.

Wypadek szczególnie uzasadniony, stanowiący przesłankę rozłożenia zasądzzonego świadczenia na raty na podstawie art. 320 k.p.c., obejmuje przede wszystkim okoliczności dotyczące dłużnika, jego sytuację osobistą, rodzinną i majątkową; sąd nie może jednak pomijać sytuacji wierzyciela i nie powinien działać z jego pokrzywdzeniem.

wyrok SN z 9 kwietnia 2015 r., II CSK 409/14, niepubl.

!! O rozłożeniu na raty zasądzonych świadczeń sąd może orzec także z urzędu (art. 320 k.p.c.).

wyrok SN z 30 kwietnia 2015 r., II CSK 383/14, OSNC-ZD 2016/C, poz. 59

W przypadku sądowego ustalenia istnienia stosunku pracy w miejsce stosunku cywilnoprawnego pracownik staje się bezpodstawnie wzbogacony (art. 405 k.c.) z chwilą opłacenia przez pracodawcę (płatnika) składek na ubezpieczenia społeczne pracownika w całości ze swoich środków, a nie z chwilą przekazania pracownikowi wynagrodzenia niepominięzonego o należne składki na ubezpieczenia społeczne. Żądanie zwrotu od pracownika pokrytych przez pracodawcę należności składowych, które powinny zostać sfinansowane ze środków

pracownika, nie jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 8 k.p.). Zasądzona od pracownika należność może zostać rozłożona na raty na podstawie art. 320 k.p.c.

wyrok SN z 26 września 2018 r., II PKP 151/17, OSNP 2019/4, poz. 42

PIŚMIENNICTWO

Balcerowiak Przemysław, *Materialnoprawne zagadnienia art. 320 k.p.c.*, MoP 2014/12, s. 633

Laskowska-Hulisz Agnieszka, *Zakres orzekania sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2018

Piekarski Mieczysław, *Rozłożenie w wyroku na raty zasądzzonego świadczenia (art. 320 k.p.c.)*, Pal. 1971/5, s. 3

Ratajczak Aleksandra, *Prawo sędziowskie przewidziane w art. 320 k.p.c. jako podstawa orzekania w postępowaniu cywilnym (w:) Z zagadnień współczesnego prawa polskiego*, red. A. Doczekalska, Warszawa 2011, s. 377

Trzaskowski Roman, *Rozłożenie na raty zasądzzonego świadczenia (art. 320 k.p.c.) a obowiązki zapłaty odsetek za opóźnienie*, Pal. 2009/7–8, s. 262

Wiśniewski Tadeusz, *Kilka słów na temat prawa sędziowskiego w postaci moratorium sędziowskiego*, PPC 2016/3, s. 558

Art. 321. [Zakaz wyrokowania ponad żądanie]

§ 1. Sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie.

§ 2. (uchylony)

ORZECZNICTWO

Sąd rozstrzyga wynikły między stronami spór na żądanie jednej z nich li tylko w granicach zgłoszonych roszczeń, poza które wykroczyć nie ma prawa (art. 131 i 706 u.p.c. [art. 321 k.p.c.]), granice zaś te określone są konkluzją skargi powodowej [pozwu], wyrok więc sądu jest odpowiedzią tylko na to pytanie, które wyłącza się z konkluzji powództwa.

orzeczenie SN z 22 października 1924 r., C 790/23, Zb.Urz. 1924, poz. 146; OSP 1925, poz. 98

Jeżeli powód oświadczył na rozprawie, że zgadza się na zapłacenie przez pozwanego „w najbliższych dniach” sumy mniejszej od żądanej w skardze powodowej [pozwie], a następnie, gdy pozwany wyraził zgodę na zapłatę zredukowanej sumy, lecz jedynie w ratach, powód zażądał wydania wyroku, to w tych warunkach nieuznanie przez sąd oświadczenia powoda za zmniejszenie swoich roszczeń i zasądzenie całkowitego roszczenia nie stanowi zasądzenia ponad żądanie.

orzeczenie SN z 27 stycznia 1928 r., C. 1069/26, OSP 1929, poz. 119

Sąd nie przekroczył granicy żądania skargi [pozwu], jeżeli powód wskutek rozwiązania umowy kupna-sprzedaży żądał zasądzenia pozwanego na bezwarunkowy zwrot przedmiotu kupionego, a sąd zasądził pozwanego na to świadczenie, jednak pod warunkiem zwrotu pozwanemu zatrzymanej przez powoda umowy kupna, albowiem zachodzi w tym wypadku świadczenie w rzeczywistości mniejsze.

orzeczenie SN z 15 lutego 1928 r., III. Rw. 1349/27, PS 1928, poz. 322

Wniosek skargi [pozwu] o oddanie nieruchomości nie pokrywa się z żądaniem opróżnienia nieruchomości. Wyrok zasądający na oddanie nieruchomości orzeka o czymś innym, a nie o tym, co było przedmiotem sporu, jeśli powód zażądał zasądzenia pozwanego na opróżnienie nieruchomości.

orzeczenie SN z 15 listopada 1929 r., Rw. 212/29, RPEiS 1930/3, s. 656

Rozłożenie zapłaty na raty bez wniosku [strony pozwanej] stanowi niezgodne z przepisem art. 706 u.p.c. [art. 321 k.p.c.] wyrokowanie co do przedmiotu, co do którego nie zgłoszono żądania.

orzeczenie SN z 2 stycznia 1931 r., I C 2319/31, Zb.Urz. 1931, poz. 2

Jeżeli żądanie skargi [pozwu] opiewa na dolary, względnie ich równowartość w złotych, przysądzenie pretensji w złotych nie wychodzi poza ramy żądania skargi [pozwu].

orzeczenie SN z 31 października 1933 r., C.II.Rw. 2112/33, PPIA 1934, poz. 69, s. 100

Zastąpienie jednorazowego odszkodowania rentą dożywotnią nie stanowi niedopuszczalnej zmiany istoty żądań powodowych lub zabronionego rozstrzygania sporu ponad żądanie powodowe, gdyż odszkodowanie w postaci renty dożywotniej jest mniej obciążające dla strony zobowiązanej do odszkodowania.

orzeczenie SN z 7 listopada 1933 r., C.I. 390/33, Wil.Prz.Praw. 1934/4, s. 127

Sąd nie może wyjść poza zasadę, na której się opiera żądanie pozwu.

orzeczenie SN z 9 października 1934 r., C.II. 1352/34, N.Pal. 1934/11, s. 493

Sąd nie jest władny z urzędu uzasadniać powództwa faktem rozwiązania umowy, jeżeli powód na tej zasadzie nie oparł powództwa.

Z uzasadnienia:

Przedmiotem rozpatrzenia sądu może być wyłącznie materiał procesowy, oparty na twierdzeniach przez strony przytoczonych (art. 206 § 1 l. 2 [187 § 1 pkt 2], 212, 225 [210 § 1], 227 [212], 231 § 1, 243 [278 § 1], 339 [316 § 1] i 342 [321 § 1] k.p.c.).

orzeczenie SN z 17 grudnia 1935 r., C.II. 1805/35, PPIA 1936/2, poz. 146, s. 221; Gł.Adw. 1936/9–10, s. 208; N.Pal. 1936/3, s. 140

Wyrok zasądający powództwo na zasadzie faktycznej, na której powód ani w pozwie, ani w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji nie opierał powództwa, zasądza ponad żądanie.

orzeczenie SN z 24 stycznia 1936 r., C.II. 1770/35, PPIA 1936/2, poz. 148, s. 224; PS 1936, poz. 566; Gł.Adw. 1936/7, s. 221; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 11

- ! Nadanie konstrukcji prawnej spornemu stosunkowi jest rzeczą sądu, a nie powoda, zatem kwalifikacja prawna stosunku wyrażona w pismach stron nie jest dla sądu wiążąca.

orzeczenie SN z 14 lutego 1936 r., C.II. 2264/35, N.Pal. 1936/9, s. 412

- ! Sąd nie ma prawa wyjść poza zasadę faktyczną pozwu.

orzeczenie SN z 18 sierpnia 1936 r., C.II. 739/36, PPIA 1936/4, poz. 285

- ! Jeżeli podstawą powództwa jest umowa pożyczki, nie może sąd zasądzić powództwa z tytułu niesłusznego z bogacenia [bezpodstawnego wzbogacenia].

orzeczenie SN z 13 listopada 1936 r., C.II. 1543/36, PPIA 1937/2, poz. 109

- ! Sąd nie może zasądzić na rzecz powoda zapłaty w dolarach, jeżeli powód dochodzi zapłaty tylko w złotych.

orzeczenie SN z 4 stycznia 1937 r., C.II. 2003/36, OSP 1937, poz. 607; RPEiS 1938, s. 678; PPC 1937/11–12, s. 379; PS 1938/4, poz. 253; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 10; SPO, t. 1, poz. 8 i 67 do art. 339–358 k.p.c.

Jeżeli wierzyciel dla swej pretensji wyrażonej w szylingach austriackich uzyskał egzekucję przez zajęcie również w tej walucie wyrażonej wierzytelności dłużnika wobec osoby trzeciej, w rzeczywistości jednak ta zajęta pretensja opiewa na złote, wierzyciel zaś w pozwie wniesionym przeciw dłużnikowi, wierzytelności żądał wprawdzie zapłaty swej pretensji szylingowej, ale w złotych według kursu z dnia zapłaty, tego rodzaju żądanie nie przeszkadza zasądzeniu na rzecz powoda pretensji w złotych w rozmiarach nie przekraczających dochodzonego roszczenia.

orzeczenie SN z 4 marca 1937 r., C.II. 2713/37, PPIA 1937/3, poz. 227

- ! Zasądzenie powództwa z innych podstaw prawnych niż wymienione w pozwie, jednak w oparciu o stan faktyczny przedstawiony przez strony, nie narusza art. 342 [321 § 1] k.p.c.

orzeczenie SN z 25 października 1937 r., C.II. 1174/37, Zb.Urz. 1938, poz. 334; Gł.Adw. 1938/1, s. 29; Gł.Sąd. 1938/9, s. 738; PS 1938, poz. 123; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 7; SPO, t. 1, poz. 53 do art. 339–358 k.p.c.

Przepis art. 342 [321] k.p.c. odnosi się nie tylko do roszczeń objętych sentencją wyroku, lecz do wszelkich przedmiotów z dziedziny prawa materialnego i procesowego, których również nie można w wyroku uwzględnić, o ile strony w swych twierdzeniach faktycznych i zarzutach na nie się nie powoływały. Skoro zatem powód w toku sporu nie przytoczył, że interes prawny w ustaleniu spornego stosunku prawnego upatruje w tym, że pozwany mógłby przeciw niemu podnieść w przyszłości roszczenie z powodu wykreślenia firmy z rejestru handlowego bez wiedzy i zezwolenia pozwanego, nie mógł sąd pierwszej instancji tego motywu przyjąć, a zatem zgodnie z art. 342 [321] k.p.c. sąd apelacyjny słusznie postąpił, pomijając ten motyw.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 2 listopada 1937 r., C.II. 1052/37, PPIA 1938/3, poz. 243; PPH 1938/3, s. 174; PS 1938, poz. 400 i 520

Użycie w sentencji odmiennych wyrażen jak w pozwie, nie jest zasądzeniem ponad żądanie.

orzeczenie SN z 12 stycznia 1939 r., C.II. 1399/38, PS 1939/5, poz. 281; SPO, t. 1, poz. 101 do art. 339–358 k.p.c.

Sąd nie jest uprawniony konstruować na podstawie postępowania dowodowego pewnego stanu faktycznego, który by jego zdaniem ewentualnie mógł uzasadnić jakiś żądanie, mimo że żadna ze stron nie opiera swych żądań na takim stanie rzeczy.

orzeczenie SN z 30 stycznia 1948 r., C.III. 1128/47, PN 1948/9–10, s. 314

Sąd nie jest związany sformułowaniem konkluzji pozwu dokonany przez powoda i zmieniając w wyroku brzmienie tej konkluzji nie narusza art. 342 [321 § 1] k.p.c., jeżeli nie zasądza więcej niż powód żądał.

orzeczenie SN z 21 października 1949 r., Wa.C. 87/49, DPP 1950/3, s. 61

! Artykuł 329 [321 § 1] k.p.c. zakazuje zasądzać nie tylko więcej niż powód żąda, lecz nie pozwala również wyrokować co do rzeczy, która nie była przedmiotem żądania, czyli zasądzać coś innego niż strona żądała. Żądanie powództwa określa nie tylko jego przedmiot, lecz również jego podstawa faktyczna. Zasądzenie sumy pieniężnej, która wprawdzie mieści się w granicach cyfrowych powództwa, lecz z innej podstawy faktycznej, stanowi orzeczenie ponad żądanie.

orzeczenie SN z 29 listopada 1949 r., Wa.C. 165/49, DPP 1950/3, s. 61

Zasądzenie powodowi renty dożywotniej w miejsce żądanej jednorazowej sumy w wysokości 10-letniej renty tytułem odszkodowania za częściową utratę zdolności do pracy nie będzie zasądzeniem ponad żądanie powoda.

orzeczenie SN z 14 listopada 1950 r., C 299/50, OSN 1952/1, poz. 11; PiP 1952/1, s. 436; NP 1951/11, s. 39; PiZS 1951/2, s. 93

Z art. 329 § 2 [321 § 2] k.p.c. wynika ogólny obowiązek aktywnego, społecznego, wolnego od nieuzasadnionego formalizmu, stosunku sądów do spraw o wynagrodzenie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym.

orzeczenie SN z 18–29 września 1951 r., C 852/51, NP 1952/6, s. 37

W sprawach o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym sąd ma obowiązek rozważyć, czy z przedstawionej podstawy faktycznej nie wynika jeszcze inne roszczenie, które by uzasadniało zasądzenie powództwa.

orzeczenie SN z 9–23 kwietnia 1953 r., C 3035/52, PiP 1954/1, s. 185

! Sąd nie może uwzględnić roszczenia w oparciu o inną podstawę faktyczną niż podana w pozwie, gdyż byłoby to dokonaniem przez sąd zmiany powództwa, do czego sąd nie jest uprawniony.

orzeczenie SN z 30 grudnia 1954 r., I C 1729/53, OSN 1956/3, poz. 64; BMS 1957/3, s. 75

! Sądowi nie wolno zasądzić czegokolwiek na podstawie innego stanu faktycznego niż ten, który jest podstawą powództwa. Chodzi o podstawę faktyczną, a nie o kwalifikację prawną.

orzeczenie SN z 2 maja 1957 r., 2 CR 305/57, OSN 1958/3, poz. 72; NP 1957/12, s. 142; PiP 1958/4, s. 658 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Jeżeli poszkodowany zgłosił żądanie przyznania mu jednorazowego odszkodowania, okoliczność, że sąd nie znalazł ważnych powodów uzasadniających takie żądanie, nie daje podstawy do oddalenia powództwa bez rozważenia, czy i w jakim zakresie dopuszczalne jest w danym wypadku zasądzenie renty miesięcznej.

orzeczenie SN z 4 marca 1958 r., 3 CR 912/57, RPEiS 1959/1, s. 329; NP 1959/2, s. 239

Przyznanie dłużnikowi w wyroku dobrodziejstwa zwolnienia się od zobowiązania przez spełnienie świadczenia zastępczego (*facultas alternativa*), polegającego na zapłacie określonej sumy pieniężnej zamiast świadczenia w naturze, dopuszczalne jest w zasadzie wówczas, gdy wynika ono ze zobowiązania przemiennego, i to tylko wtedy, gdy wybór świadczenia należy do dłużnika (...).

Przyznanie *facultas alternativa* dłużnikowi bez wniosku w tym przedmiocie wierzyciela uchybia art. 321 § 1 k.p.c., według którego sąd nie ma prawa wyrokować co do rzeczy, która nie była przedmiotem żądania. Określenie przez powoda jego roszczeń, do czego zobowiązany jest z mocy art. 187 § 1 k.p.c., ogranicza w zasadzie przedmiot rozpoznania i rozstrzygnięcia sądu.

orzeczenie SN z 7 kwietnia 1959 r., 1 CR 953/58, OSPiKA 1960/6, poz. 150 z notką K.P.; RPEiS 1960/2, s. 409; PiP 1961/2, s. 303 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1961/3, s. 323 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Krzywdą moralna i cierpienia fizyczne nie stanowią podstawy dwóch odrębnych roszczeń.

orzeczenie SN z 5 grudnia 1961 r., 1 CR 775/60, OSNCP 1963/2, poz. 36; PiP 1964/4, s. 630 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Jeżeli wnioskodawca opierał żądanie ubezwłasnowolnienia na przesłance pijaństwa i zakresu wniosku nie rozszerzył w toku postępowania, sąd wojewódzki [okręgowy], po stwierdzeniu niesłuszności żądania w świetle twierdzeń wniosku, nie ma prawa prowadzić z urzędu ustaleń, czy zachodzą podstawy do orzeczenia ubezwłasnowolnienia z innych przyczyn wymienionych w art. 10 p.o.p.c. [16 k.c.].

orzeczenie SN z 19 grudnia 1961 r., 1 CR 69/61, OSPiKA 1963/2, poz. 36 z glosą W. Siedleckiego

Sąd nie może oddalić powództwa o unieważnienie małżeństwa z takim uzasadnieniem, że z jakichkolwiek względów bardziej celowe byłoby rozwiązanie małżeństwa przez rozwód. Jeżeli bowiem stan faktyczny pozwala stronie powodowej na realizację dwóch uprawnień prowadzących do tego samego celu, to tylko ona może decydować o tym, z którego z tych uprawnień chce korzystać.

wyrok SN z 25 listopada 1965 r., II CR 215/65, OSNCP 1966/7–8, poz. 128; NP 1971/4, s. 579 z omówieniem B. Dobrzańskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Sąd Najwyższy jest związany wnioskiem rewizji nadzwyczajnej kwestionującej postanowienie stwierdzające nabycie spadku.

uchwała składu 7 sędziów SN – zasada prawna – z 13 marca 1967 r., III CO 89/65, OSNCP 1967/7–8, poz. 118; NP 1968/4, s. 632 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1968/7, s. 137 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; *Orzecznictwo Sądu Najwyższego w składach powiększonych Izby Cywilnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych za lata 1960–1970*, Warszawa 1973, poz. 119 z notką K. Piaseckiego

W sprawie z powództwa dożywotnika o rozwiązanie umowy o dożywocie (art. 913 § 2 k.c.) sąd nie może, wbrew woli powoda, zmienić – na żądanie pozwanego (zobowiązanego) – uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę (art. 913 § 1 k.c.).

wyrok SN z 18 lutego 1969 r., II CR 94/69, OSNCP 1969/12, poz. 225; OSPiKA 1970/10, poz. 198 z głosem I. Skórkowskiej; NP 1970/6, s. 908 i NP 1971/6, s. 920 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*

Nie jest sprzeczne z dyspozycją art. 321 § 1 k.p.c. dokonanie przez sąd rozliczenia stron z wykonania całości robót budowlanych w sytuacji, gdy twierdzenia powoda dotyczą tylko jednego składnika przedmiotu umowy o te roboty.

wyrok SN z 5 grudnia 1979 r., II CR 438/79, OSNCP 1980/9, poz. 168; PUG 1980/10, s. 292; PiP 1982/3–4, s. 92 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

! Określenie wysokości odsetek (stopy procentowej), ich okresu i terminu płatności, jest elementem określenia żądania (art. 187 § 1 k.p.c.) i wiąże sąd (art. 321 k.p.c.).

Z uzasadnienia:

Żądanie odsetek od sumy pieniężnej jest samodzielnym roszczeniem prawa materialnego. Pozostaje ono w dyspozycji osoby uprawnionej i może być – w zależności od woli tej osoby – dochodzone lub nie, łącznie z kapitałem lub osobno, w całości lub w części, za cały okres albo tylko za mniejsze odstępy czasowe.

postanowienie SN z 12 września 1990 r., I CR 466/90, niepubl.

W przedmiocie uregulowanym w art. 357¹ § 1 k.c. sąd orzeka na żądanie.

uchwała SN z 11 września 1991 r., III CZP 80/91, BSN 1991/9, s. 11

Sąd nie może uwzględnić roszczenia w oparciu o inną podstawę faktyczną niż wskazana w pozwie (art. 321 § 1 k.p.c.).

wyrok SN z 29 października 1993 r., I CRN 156/93, niepubl.

Zasądzenie żadanego przez powoda świadczenia z innych przyczyn niż wymienione w pozwie, ale na podstawie przedstawionego w pozwie stanu faktycznego, nie narusza przepisu art. 321 § 1 k.p.c.

wyrok SN z 21 marca 1997 r., II CKN 58/97, niepubl.

! Zasądzenie na rzecz powoda kwoty wyrażonej w innej walucie niż określona w żądaniu pozwu stanowi naruszenie art. 321 § 1 k.p.c.

wyrok SN z 28 kwietnia 1998 r., II CKN 712/97, OSNC 1998/11, poz. 187 (sprost. OSNC 1999/1, s. 102); PUG 1998/10, s. 28; R.Pr. 1998/6, s. 88; MoP 1998/11, s. 430; BSN 1998/7, s. 12; PS 2000/4, s. 93 z omówieniem W. Robaczyńskiego, *Przegląd orzecznictwa*; PPH 2004/4, s. 45 i PPH 2004/5, s. 44 z omówieniem M. Gocłowskiego i R. Trzaskowskiego, *Przegląd orzecznictwa*; R.Pr. 1999/4, s. 61 z omówieniem T. Mróz, *Hipoteka a zasada walutowości i problem klauzul wyloryzacyjnych*

!! W sprawie, w której powód żądał ustalenia nieważności czynności prawnej, sąd nie może orzec w wyroku, że czynność ta była bezskuteczna (art. 189 w związku z art. 321 § 1 k.p.c.).

Z uzasadnienia:

1. Nie istnieje – w sensie procesowym – stosunek ilościowy między żądaniem ustalenia nieważności bezwzględnej umowy a żądaniem ustalenia jej bezskuteczności; oba żądania mają samoistny charakter, zmierzają do ochrony innych wartości, jak też są oparte na odmiennych przesłankach faktycznych i prawnych.

2. W sprawach o ustalenie lub nieistnienie stosunku prawnego lub prawa nie jest dopuszczalne – pomijając przypadki kumulacji żądań – częściowe uwzględnienie powództwa; żądanie powoda, w kształcie, jaki mu nadał w pozwie, jest albo uzasadnione, albo nieuzasadnione, a stany pośrednie nie zachodzą. Przykładowo, sąd nie może „częściowo” uwzględnić powództwa o ustalenie, że powód jest właścicielem rzeczy, przez stwierdzenie, iż przysługuje mu tylko – mające mniejszą moc – prawo rzeczowe ograniczone lub uprawnienie o charakterze względnym (np. jest użytkownikiem lub najemcą), a w pozostałej części powództwo oddalić.

wyrok SN z 11 grudnia 1998 r., II CKN 96/98, OSNC 1999/5, poz. 98; *Rej.* 1999/6–7, s. 174; *R.Pr.* 1999/4, s. 119; *BSN* 1999/3, s. 7

Wskazanie przez powoda przepisów prawa materialnego, mających stanowić podstawę prawną orzeczenia, jakkolwiek nie wymagane, nie pozostaje bez znaczenia dla przebiegu i wyniku sprawy, albowiem pośrednio określa także okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie pozwu.

wyrok SN z 23 lutego 1999 r., I CKN 252/98, OSNC 1999/9, poz. 152; *R.Pr.* 1999/5, s. 144; *R.Pr.* 1999/6, s. 127; *BSN* 1999/6, s. 8

Na podstawie art. 36 ust. 1 ustawy z dnia 2 lipca 1994 r. o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych (*Dz.U.* z 1998 r. Nr 120, poz. 787) sąd może, także z urzędu, orzec w wyroku nakazującym opróżnienie lokalu o uprawnieniu najemcy do otrzymania lokalu socjalnego. Jedynie w tym wypadku sąd z urzędu bada, czy zachodzą przesłanki do wydania takiego orzeczenia.

wyrok SN z 19 marca 1999 r., II CKN 239/98, OSNC 1999/9, poz. 163; *R.Pr.* 1999/5, s. 145; *R.Pr.* 1999/6, s. 127; *BSN* 1999/6, s. 11; *Pal.* 2000/2–3, s. 187 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*

Sąd orzekający w sprawie o stwierdzenie obowiązku strony do złożenia oznaczonego oświadczenia woli jest uprawniony do nadania mu treści wynikającej z treści łączącego strony stosunku prawnego w sytuacji, gdy żądanie powoda tej treści nie odpowiada (art. 64 k.c. i art. 1047 k.p.c.).

wyrok SN z 26 maja 1999 r., III CKN 243/98, niepubl.

Przyjęcie przez sąd innej kwalifikacji prawnej dochodzonego roszczenia niż podana w pozwie, nie narusza art. 321 § 1 k.p.c.

wyrok SN z 19 stycznia 2000 r., II CKN 686/98, niepubl.

W sprawach z zakresu prawa pracy sąd drugiej instancji nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem ani zasądzać ponad żądanie będące przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji, chyba że powód skutecznie zmienił powództwo (art. 383 k.p.c.).

wyrok SN z 29 czerwca 2000 r., I PKN 717/99, OSNAPiUS 2002/1, poz. 11; *PPiPS* 2001/11, s. 62; *Pal.* 2002/7–8, s. 199

O prawie zatrzymania można orzec tylko na zarzut zgłoszony przez wierzyciela.
wyrok SN z 30 listopada 2000 r., I CKN 309/00, niepubl.

Sąd jest związany żądaniem pozwu także w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym (art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, Dz.U. Nr 19, poz. 147 ze zm.).

wyrok SN z 21 marca 2001 r., III CKN 1214/98, OSNC 2001/11, poz. 165; BSN 2001/10, s. 9; R.Pr. 2001/6, s. 118; Rej. 2001/11, s. 166

W sprawie o usunięcie niezgodności pomiędzy stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym sąd jest związany żądaniem pozwu.

wyrok SN z 8 października 2002 r., IV CKN 1304/00, niepubl.

W sprawie o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionych w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym sąd nie jest związany wskazanym przez stronę sposobem usunięcia tej niezgodności.

wyrok SN z 6 listopada 2003 r., II CK 192/02, MoP 2004/20, s. 949 z głosem S. Rudnickiego

Żądanie dopełnienia czynności potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych przez złożenie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie powinno być skonkretyzowane przez osobę domagającą się ochrony prawnej, w szczególności przez określenie treści oświadczenia, którego złożenia się domaga. Dokonana przez sąd zmiana treści oświadczenia, którą określił powód, polegająca jedynie na nadaniu mu poprawności pod względem językowym, nie stanowi wyrokowania ponad żądanie (art. 321 § 1 k.p.c.).

wyrok SN z 11 marca 2004 r., V CK 337/03, niepubl.

W wyroku nakazującym opróżnienie lokalu mieszkalnego sąd może z urzędu orzec o uprawnieniu pozwanego do otrzymania lokalu, który zobowiązał się dostarczyć powód.

wyrok SN z 20 kwietnia 2004 r., V CK 598/03, OSNC 2005/5, poz. 83; BSN 2004/10, s. 10; MoP 2005/6, s. 307; R.Pr. 2005/3, s. 102; GSP 2006/1, poz. 8 z głosem F. Sporka

W sytuacji gdy strona domaga się zasądzenia świadczenia w walucie obcej, zasądzenie równowartości takiego świadczenia w złotych polskich, bez zmiany stanowiska strony co do rodzaju waluty, w jakiej świadczenie powinno zostać zasądzone, jest orzekaniem, wbrew art. 321 k.p.c., o świadczeniu, którego strona w ogóle nie dochodzi.

wyrok SN z 23 lipca 2004 r., III CK 339/03, IC 2005/2, s. 49

Jeżeli pokrzywdzony żąda jedynie zastosowania środków ochrony dóbr osobistych o charakterze prewencyjnym (zakaz naruszania dóbr osobistych w przyszłości), to sąd, uwzględniając takie powództwo, nie może, z uwagi na art. 321 § 1 k.p.c., zobowiązać sprawcy naruszenia dóbr osobistych także do podjęcia czynności potrzebnych do usunięcia skutków tego naruszenia.

z uzasadnienia wyroku SN z 16 lutego 2005 r., IV CK 519/04, OSNC 2005/9, poz. 165; R.Pr. 2005/5, s. 117

Oparcie wyroku na podstawie faktycznej niepowołanej przez powoda jest orzeczeniem ponad żądanie w rozumieniu art. 321 k.p.c.

Z uzasadnienia:

Artykuł 321 k.p.c., określając granice wyrokowania, wskazuje jednak także, że nie można wyrokować co do rzeczy, która nie była przedmiotem żądania, czyli zasądzić coś innego niż strona żądała. Żądanie powództwa określa więc nie tylko jego przedmiot, lecz również jego podstawa faktyczna. Zasądzenie sumy pieniężnej, która wprawdzie mieści się w granicach kwotowych powództwa, lecz z innej podstawy faktycznej, stanowi orzeczenie ponad żądanie.

wyrok SN z 18 marca 2005 r., II CK 556/04, OSNC 2006/2, poz. 38; BSN 2005/5, s. 10; R.Pr. 2006/2, s. 118; PiP 2005/10, s. 123 z glosą E. Łętowskiej

W wyroku nakazującym opróżnienie lokalu mieszkalnego przez osobę, która samowolnie go zajmuje, sąd nie orzeka co do lokalu socjalnego.

uchwała składu 7 sędziów SN z 20 maja 2005 r., III CZP 6/05, OSNC 2006/1, poz. 1; BSN 2005/5, s. 7; IC 2005/6, s. 16; Rej. 2005/6, s. 164; NPN 2005/3, s. 56; R.Pr. 2006/1, s. 99

Nie stanowi naruszenia art. 321 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. ustalenie przez sąd wcześniejszej niż wskazana przez wnioskodawcę daty upływu terminu zasiedzenia. postanowienie SN z 7 października 2005 r., IV CK 133/05, niepubl.

Wynikający z art. 321 § 1 k.p.c. zakaz orzekania ponad żądanie oznacza, że sąd nie może zasądzać czego innego od tego, czego żądał powód, więcej niż żądał powód, ani na innej podstawie faktycznej. Zakaz ten nie stanowi jednak przeszkody do dokonania przez sąd stosownej modyfikacji niejasno skonstruowanej konkluzji pozwu, jeśli modyfikacja taka jest zgodna z wolą powoda.

wyrok SN z 19 stycznia 2006 r., IV CK 376/05, niepubl.

Sąd jako organ egzekucyjny jest związany wnioskiem wierzyciela co do wskazanego sposobu egzekucji.

uchwała SN z 28 czerwca 2006 r., III CZP 23/06, OSNC 2007/1, poz. 11; OSP 2006/12, poz. 142; BSN 2006/6, s. 5; Wok. 2006/9, s. 9; Rej. 2006/7–8, s. 221; Wok. 2006/10, s. 7; R.Pr. 2007/1, s. 90; MoP 2007/14, s. 795; PPE 2007/4, s. 93 z glosą W. Kowalskiego; MoP 2007/17, s. 968 z glosą K. Knoppka; Pal. 2006/9–10, s. 282 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa; Studia i Analizy Sądu Najwyższego* 2007, t. 1, s. 90 z omówieniem P. Grzegorzcyka, *Uwagi o egzekucji wyroku uwzględniającego roszczenie o złożenie oświadczenia w razie dokonanego naruszenia dobra osobistego*; MoP 2009/1, s. 14 z omówieniem K. Skubisz-Kępki, *Obowiązek publikacji orzeczeń sądowych w środkach społecznego przekazu*; PPE 2016/2, s. 27 z omówieniem M. Kierskiej i T. Marka, *Egzekucja sądowa roszczenia o usunięcie skutków naruszenia dóbr osobistych poprzez złożenie oświadczenia w odpowiedniej treści i formie*

Oparcie rozstrzygnięcia sądu na innej podstawie prawnej niż podstawa powołana przez powoda nie stanowi naruszenia art. 321 § 1 k.p.c.

wyrok SN z 12 stycznia 2007 r., IV CSK 286/06, niepubl.

Jeżeli powód domaga się zasądzenia określonej kwoty tytułem zwrotu pożyczki, art. 321 § 1 k.p.c. nie stoi na przeszkodzie uwzględnieniu powództwa na podstawie przepisów o nienależnym świadczeniu.

wyrok SN z 24 maja 2007 r., V CSK 25/07, OSNC-ZD 2008/B, poz. 32; BSN 2007/10, s. 14; Rej. 2007/12, s. 206; Pr.Bank. 2008/4, s. 22; EP 2009/11, s. 22 z glosą M. Rzewuskiej i M. Rzewuskiego

Nie dochodzi do naruszenia art. 321 § 1 k.p.c., gdy w umowie o roboty budowlane (art. 647 k.c.) przewidziano wynagrodzenie dla wykonawcy obejmujące także podatek od towarów i usług, a wynagrodzenie to mieści się w ogólnej sumie żądanej przez wykonawcę, jeżeli wykonawca ten domagał się w pozwie jedynie wynagrodzenia netto (bez podatku) i nie rozszerzał powództwa w toku postępowania.

wyrok SN z 27 czerwca 2007 r., II CSK 119/07, niepubl.

Związanie granicami żądania nie oznacza, że sąd jest bezwzględnie związany sformułowaniem zgłoszonego żądania. Jeżeli żądanie zostało sformułowane niewłaściwie, niewyraźnie lub nieprecyzyjnie, sąd może je zmodyfikować zgodnie z wolą powoda i w ramach podstawy faktycznej powództwa.

wyrok SN z 28 czerwca 2007 r., IV CSK 115/07, niepubl.

Sąd nie jest związany wnioskiem, o którym mowa w art. 373 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.). postanowienie SN z 22 sierpnia 2007 r., III CSK 45/07, OSP 2009/3, poz. 34 z glosą F. Zedlera

Zasądzenie świadczenia pieniężnego w sumie nominalnej w sytuacji, gdy przedmiotem żądania pozwu jest zasądzenie świadczenia w zwaloryzowanej wysokości (art. 358¹ § 3 k.c.), a brak jest przesłanek do zwaloryzowania świadczenia, nie stanowi orzeczenia co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem (art. 321 § 1 k.p.c.).

uchwała SN z 2 kwietnia 2008 r., III CZP 23/08, OSNC 2009/6, poz. 77; BSN 2008/4, s. 6; IC 2008/5, s. 4; Rej. 2008/4, s. 175; Rej. 2008/5, s. 186; Rej. 2009/7–8, s. 174; Pal. 2008/5–6, s. 277 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*; Pr.Asek. 2009/3, s. 77 z omówieniem S. Repsa, *Przegląd orzecznictwa*

Przewidziane w art. 321 k.p.c. związanie sądu żądaniem, poza wyjątkiem zawartym w art. 477¹ k.p.c., ma w procesie charakter bezwzględny.

z uzasadnienia wyroku SN z 11 czerwca 2008 r., V CSK 33/08, OSNC-ZD 2009/B, poz. 51; BSN 2008/9, s. 8; NPN 2008/3, s. 131; MoP 2009/5, s. 281; ROiPPS 2011, poz. 12, s. 386 z omówieniem K. Królikowskiej, *Przegląd orzecznictwa*; ROiPPS 2012, poz. 4 z komentarzem A. Zbiegień-Turzańskiej

W sprawie o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym sąd jest związany żądaniem pozwu.

uchwała SN z 28 sierpnia 2008 r., III CZP 76/08, OSNC 2009/7–8, poz. 113; OSP 2009/7–8, poz. 84 z glosą S. Rudnickiego; BSN 2008/8, s. 7; IC 2008/9, s. 9; Rej. 2008/9, s. 189; NPN 2008/3, s. 128; Rej. 2009/9, s. 197; Pal. 2008/11–12, s. 283 z omówieniem K. Weitza, *Związanie sądu granicami żądania w sprawie o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym*; Pal. 2009/7–8, s. 269 z omówieniem E. Stawickiej, *Czy w sprawie o usunięcie niezgodności między stanem prawnym ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym (art. 10 § 1 u.k.w.h.) sąd jest związany żądaniem pozwu*

W sprawie o nakazanie opublikowania sprostowania lub odpowiedzi (art. 39 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe, Dz.U. Nr 5, poz. 24 ze zm.) biernie legitymowany jest każdorazowy redaktor naczelny dziennika lub czasopisma.

Sąd jest uprawniony do ingerencji w treść sprostowania lub odpowiedzi w takim zakresie, w jakim jest to dopuszczalne w odniesieniu do żądań powoda.

uchwała SN z 17 września 2008 r., III CZP 79/08, OSNC 2009/5, poz. 69; BSN 2008/9, s. 5; IC 2008/10, s. 5; Rej. 2008/10, s. 196; Rej. 2009/6, s. 157

Warunkiem umożliwiającym sądowi należytą realizację obowiązków przewidzianych w art. 357¹ k.c. jest wyłączenie działania art. 321 § 1 k.p.c. w tym sensie, że właściwą formułę rozstrzygnięcia powinien wskazać sąd po rozważeniu interesów stron i uwzględnieniu etycznych wskazówek wynikających z zasad współżycia społecznego, nie będąc związany propozycjami stron, w tym propozycją powoda ujętą w żądaniu pozwu. Naruszenie art. 321 § 1 k.p.c. stanowiłoby natomiast wykroczenie poza granice stosunku prawnego, którego modyfikacji domaga się powód.

wyrok SN z 14 stycznia 2009 r., IV CSK 385/08, niepubl.

W sprawie o ustalenie nieważności czynności prawnej w części sąd nie może ustalić, że czynność ta jest nieważna w całości (art. 321 k.p.c.).

wyrok SN z 18 lutego 2009 r., I CSK 389/08, niepubl.

Jeżeli powód domaga się zasądzenia określonej kwoty pieniężnej na podstawie umowy zawartej z pozwanym, sąd – stwierdziwszy nieważność tej umowy – może uwzględnić powództwo na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, bez potrzeby dokonywania przedmiotowej zmiany powództwa. Wniesienie pozwu z powołaniem się na umowę przerywa w takim wypadku bieg terminu przedawnienia roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia.

wyrok SN z 11 marca 2010 r., IV CSK 401/09, IC 2011/5, s. 26

W sprawie o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym sąd jest związany żądaniem pozwu.

uchwała składu 7 sędziów SN z 18 maja 2010 r., III CZP 134/09, OSNC 2010/10, poz. 131; BSN 2010/5, s. 8; IC 2010/6, s. 6; Rej. 2010/6, s. 145; Rej. 2010/7–8, s. 175; Rej. 2010/11, s. 196; Rej. 2011/2, s. 141; MoP 2010/23, dodatek, s. 34 z komentarzem M. Kowalczuk-Szymańskiej; LEX nr 577301 z glosą M. Kozłowskiego

Do istoty konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji) należy sprawiedliwość proceduralna; obejmuje ona prawo do rzetelnego procesu, w którym podstawowym uprawnieniem jest możliwość bycia wysłuchanym. Naruszenie przez sąd tego uprawnienia stron przez rozstrzygnięcie o roszczeniu na innej podstawie prawnej niż wskazywana przez stronę bez poinformowania o takiej możliwości przed zamknięciem rozprawy, skutkuje nieważnością postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości obrony jej praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.).

wyrok SN z 2 grudnia 2011 r., III CSK 136/11, PPC 2012/4, s. 684 z glosą E. Łętowskiej; Pal. 2012/1–2, s. 136 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*

Wnioskowany z pozwie tekst przeprosin może być skorygowany przez sąd przez dostosowanie go do treści żądania pozwu.

wyrok SN z 13 stycznia 2012 r., I CSK 133/11, IC 2013/1, s. 48; Rej. 2013/3, s. 195

W postępowaniu wszczętym na podstawie art. 64 ust. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 29, poz. 154 ze zm.) przepis art. 321 § 1 k.p.c. nie ma zastosowania.

wyrok SN z 27 kwietnia 2012 r., V CSK 207/11, OSNC-ZD 2012/C, poz. 69; OSP 2013/2, poz. 18 z głosem F. Zedlera; BSN 2012/6, s. 14; Rej. 2012/7–8, s. 215; Rej. 2012/11, s. 177

1. Naruszenie art. 321 § 1 k.p.c. powoduje nieważność postępowania tylko wówczas, gdy jest spełniona jedna z przesłanek określonych w art. 379 k.p.c.

2. Sąd drugiej instancji może z urzędu uwzględnić naruszenie art. 321 § 1 k.p.c. przez sąd pierwszej instancji, tylko w przypadku, gdy doprowadziło do nieważności postępowania (art. 378 § 1 k.p.c.).

wyrok SN z 26 marca 2013 r., II PK 216/12, OSNP 2014/1, poz. 5

Korygując brzmienie żądania pozwu, sąd nie narusza art. 321 k.p.c., jeżeli korekta ta odpowiada rzeczywistym i oczywistym intencjom powoda.

wyrok SN z 23 maja 2013 r., I CSK 555/12, IC 2015/6, s. 56

Zasądzenie na rzecz powodów części świadczenia pieniężnego, pomimo zgłoszenia żądania solidarnej zapłaty całego świadczenia, nie stanowi naruszenia art. 321 k.p.c.

wyrok SN z 28 stycznia 2014 r., I CSK 200/13, niepubl.

! 1. Związanie granicami żądania w rozumieniu art. 321 § 1 k.p.c. nie oznacza bezwzględnego związania literalnym sformułowaniem żądania pozwu.

2. Sąd w sprawie o stwierdzenie obowiązku złożenia przez pozwanego oświadczenia woli (art. 64 k.c.) może nadać temu oświadczeniu treść wynikającą z łączącego strony stosunku prawnego.

wyrok SN z 12 września 2014 r., I CSK 635/13, niepubl.

!! Zasadzenie świadczenia pieniężnego z naruszeniem art. 321 § 1 k.p.c. powoduje niezgodność wyroku z prawem w rozumieniu art. 424¹ § 1 k.p.c.

wyrok SN z 9 grudnia 2014 r., III CNP 36/13, OSNC-ZD 2016/A, poz. 15

Uchylenie decyzji w całości jest właściwym rozstrzygnięciem, gdy sąd stwierdza uchybienie przez Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej wymogom proceduralnym, których nie można sanować na etapie postępowania sądowego lub brak kompetencji organu do podjęcia interwencji w danej sprawie (art. 479⁶⁴ § 2 w związku z art. 321 k.p.c.).

wyrok SN z 16 kwietnia 2015 r., III SK 7/14, OSNP 2917/4, poz. 50

!! O rozłożeniu na raty zasądzonych świadczeń sąd może orzec także z urzędu (art. 320 k.p.c.).

wyrok SN z 30 kwietnia 2015 r., II CSK 383/14, OSNC-ZD 2016/C, poz. 59

! Związanie sądu granicami żądania nie oznacza, że sąd jest związany w sposób bezwzględny samym jego sformułowaniem. Jeżeli jego treść jest sformułowana niewłaściwie, niewyraźnie lub nieprecyzyjnie, sąd może ją odpowiednio zmodyfikować, jednak zgodnie z wolą powoda i w ramach podstawy faktycznej

powództwa. Dotyczy to zwłaszcza żądania złożenia oświadczenia o przeprosinach, skoro z art. 24 § 1 k.c. wprost wynika, że ma ono mieć odpowiednią treść.

wyrok SN z 23 lipca 2015 r., I CSK 549/14, Acta SAO 2016/8, s. 154 z omówieniem A.D. Wiśniewskiej, *Zniekształcenie nazwy identyfikującej działalność przedsiębiorcy jako forma dozwolonej krytyki w świetle wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23.07.2015 r. (sygn. I CSK 549/14)*

Zakaz orzekania ponad żądanie oznacza, że sąd nie może orzec co do przedmiotu, który nie był objęty zaskarżoną decyzją organu rentowego.

wyrok SN z 8 października 2015 r., I UK 452/14, ZN SA 2016/1, s. 109

Zastosowanie art. 441 § 1 k.c. i orzeczenie o odpowiedzialności pozwanego solidarnie z osobą trzecią niebędącą stroną, od której prawomocnym wyrokiem wydanym wcześniej w innej sprawie zostało zasądzone świadczenie pieniężne z tego samego tytułu, nie narusza zakazu ustanowionego w art. 321 § 1 k.p.c.

wyrok SN z 28 października 2015 r., II CSK 787/14, niepubl.

Orzeczenie o ustaleniu nieistnienia umownego stosunku prawnego, gdy powód żądał ustalenia nieważności umowy mającej być źródłem tego stosunku, a podane przez niego okoliczności faktyczne uzasadniały wniosek, że umowa nie została zawarta, nie stanowi naruszenia art. 321 § 1 k.p.c.

wyrok SN z 6 listopada 2015 r., II CSK 56/15, niepubl.

Zasądzenie dochodzonej wierzytelności od pozwanych solidarnie – mimo braku wniosku powoda w tym zakresie – oznacza orzeczenie ponad żądanie (art. 321 § 1 k.p.c.).

wyrok SN z 11 marca 2016 r., I CSK 168/15, niepubl.

Korekta treści żadanego oświadczenia o przeproszeniu, zmiana miejsca publikacji oraz dostosowanie wymagań oświadczenia do realiów publikacji w internecie, nie jest wyrokowaniem ponad żądanie w rozumieniu art. 321 § 1 k.p.c.

z uzasadnienia wyroku SN z 11 marca 2016 r., I CSK 90/15, OSNC-ZD 2017/B, *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd orzecznictwa*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2017, s. 98 z omówieniem N. Rycki; CSP-Przegl.Orz. 2018/1, s. 14 z omówieniem I. Adrych-Brzezińskiej, *Przegląd orzecznictwa*

Dopuszczalne jest ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c. czasu trwania umownego stosunku dzierżawy. Ustalenie krótszego czasu niż wskazany w pozwie nie narusza art. 321 § 1 k.p.c.

wyrok SN z 7 kwietnia 2016 r., II CSK 370/15, niepubl.

W sprawach o ochronę dóbr osobistych wyrokowaniem ponad żądanie w rozumieniu art. 321 § 1 k.p.c. nie jest dokonana, ale przez sąd, korekta treści żadanego oświadczenia o przeproszeniu, zmiana miejsca publikacji oraz dostosowanie wymogów oświadczenia do realiów publikacji w internecie, jednakże wspomniana korekta także musi mieścić się w granicach wyznaczonych regulacją art. 193 k.p.c. Sąd może zaś kształtować treść oświadczenia przez ograniczenie jego zakresu, uściślenie czy wyeliminowanie określonych sformułowań, nadanie przejrzystości i poprawności pod względem językowym, ponieważ w ten sposób nadaje woli powoda określonej zakresem zgłoszonego żądania, poprawną

jurydycznie formę. Okoliczność, iż na powódzie spoczywa obowiązek sprecyzowania oświadczenia będącego przedmiotem żądania, nie oznacza zatem, iż sąd nie jest uprawniony, a nawet w pewnych sytuacjach zobowiązany do ingerowania w treść tego oświadczenia.

z uzasadnienia wyroku SN z 26 lipca 2016 r., II PK 193/15, M.Pr.Pracy 2017/1, s. 30

Artykuł 79 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2018 r. poz. 1191), przewidujący zasądzenie odszkodowania jako wielokrotność potencjalnego wynagrodzenia wyliczonego na chwilę dochodzenia żądania, nie przełamuje procesowej zasady rozporządzalności (art. 321 § 1 k.p.c.). Dopuszczalne jest zatem zasądzenie kwoty niższej, wyliczonej według kwoty bazowej wskazanej przez powoda.

wyrok SN z 16 lutego 2017 r., I CSK 100/16, Glosa 2018/2, s. 80 z glosą P. Katnera

W postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia naruszenie art. 321 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. może polegać na błędnej interpretacji granic wniosku lub naruszeniu związania granicami wniosku.

postanowienie SN z 3 marca 2017 r., I CSK 340/16, niepubl.

Związanie granicami żądania nie oznacza, że sąd jest związany samym sformułowaniem zgłoszonego żądania; w razie niewłaściwego (nieprecyzyjnego, niewyraźnego) sformułowania żądania sąd może, a nawet ma obowiązek odpowiednio je zmodyfikować zgodnie z wolą powoda i w ramach podstawy faktycznej powództwa.

postanowienie SN z 14 lipca 2017 r., II CZ 33/17, niepubl.

Jeżeli powód kwalifikuje umowę łączącą strony jako sprzedaż i domaga się zasądzenia określonej kwoty jako ceny sprzedaży, art. 321 § 1 k.p.c. nie stoi na przeszkodzie zakwalifikowaniu przez sąd umowy jako użyczenia, a roszczenia dochodzonego pozewem jako odszkodowania za nienależyte wykonanie umowy użyczenia, jeżeli taka konstrukcja podstawy rozstrzygnięcia znajduje uzasadnienie w okolicznościach faktycznych uzasadniających żądanie.

wyrok SN z 20 lipca 2017 r., I CSK 699/16, niepubl.

W sprawie o rozgraniczenie nieruchomości sąd – ustalając stan prawny granic – z urzędu uwzględnia zasiedzenie przygranicznych pasów gruntu.

postanowienie SN z 26 lipca 2017 r., III CSK 279/16, OSNC 2018/4, poz. 44; BSN 2017/11, s. 16; NPN 2018/1, s. 106

Zakaz wynikający z art. 321 § 1 k.p.c. działa zarówno wtedy, gdy sąd uwzględni powództwo, jak i wtedy, gdy je oddała. Sąd nie może więc ani przyznać, ani odmówić stronie więcej lub czegoś innego niż żądała.

wyrok SN z 28 lipca 2017 r., II CSK 685/16, niepubl.

W sprawie, w której przedmiotem zaskarżonej decyzji organu rentowego jest wyłącznie kwestia podlegania danej osoby pracowniczemu tytułowi ubezpieczenia społecznego, sąd ubezpieczeń społecznych nie może orzec o wysokości

podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia (art. 321 w związku z art. 477¹⁴ § 2 i art. 477^{14a} k.p.c.).

wyrok SN z 19 września 2017 r., II UK 413/16, OSNP 2018/7, poz. 96

Stwierdzenie zasiedzenia własności nieruchomości może nastąpić tylko na rzecz osoby wskazanej przez wnioskodawcę lub innego uczestnika postępowania także wtedy, gdy z ich twierdzeń oraz ustaleń sądu wynika, że na skutek zasiedzenia nieruchomość weszła do majątku wspólnego wnioskodawcy oraz jego małżonka, którego wniosek nie dotyczył. W takiej sytuacji sąd powinien jednak zwrócić uwagę uczestników na ewentualną potrzebę zmiany wniosku.

uchwała SN z 19 października 2017 r., III CZP 49/17, OSNC 2018/7–8, poz. 71; BSN 2017/10, s. 10; IC 2017/11, s. 4; Rej. 2017/11, s. 173; NPN 2017/3, s. 124; R.Pr. ZN 2017/4, s. 166; PS 2018/7–8, s. 168 z głosą C.P. Waldzińskiego; *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd orzecznictwa za rok 2017*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2018, s. 22 z omówieniem A. Grebieniowa

Sąd, korygując brzmienie zgłoszonego żądania w sentencji na formułę, która w sposób nie budzący wątpliwości odpowiada rzeczywistym intencjom powoda, nie narusza art. 321 § 1 k.p.c.

postanowienie SN z 10 listopada 2017 r., V CZ 70/17, niepubl.

Zgłoszenie przez wnioskodawców żądania stwierdzenia na ich rzecz zasiedzenia prawa własności wydzielonej fizycznie części nieruchomości w równych udziałach nie wyłącza możliwości stwierdzenia przez sąd – bez naruszenia art. 321 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. – zasiedzenia własności wydzielonych fizycznie części tej nieruchomości w uwzględnieniu żądania zgłoszonego przez innych uczestników.

postanowienie SN z 24 listopada 2017 r., I CSK 62/17, niepubl.

Nie stanowi naruszenia art. 321 k.p.c. określenie przez sąd w sentencji wyroku uwzględniającego powództwo oparte na konstrukcji skargi pauliańskiej elementu konstrukcyjnego w postaci wierzytelności, której ochrony domagał się powód, a element ten został szczegółowo opisany nie w samym żądaniu pozwu, lecz w jego uzasadnieniu.

wyrok SN z 29 listopada 2017 r., II CSK 86/17, M.Pr.Bank. 2018/11, s. 43 z omówieniem M. Bączyka, *Przegląd orzecznictwa*

Orzeczenie o powództwie rozszerzonym w piśmie procesowym niedoręczonym stronie przeciwnej zgodnie z art. 132 § 1¹ k.p.c. nie jest orzeczeniem ponad żądanie (art. 321 § 1 k.p.c.), jego wydanie może jednak w okolicznościach sprawy powodować nieważność postępowania z powodu pozbawienia pozwanego możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.).

wyrok SN z 15 lutego 2018 r., IV CSK 713/16, BSN 2019/2, s. 10

Nie dochodzi w świetle art. 321 § 1 k.p.c. do wyrokowania co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem ani zasądzania ponad żądanie, w sytuacji wieloaspektowej i skomplikowanej jurystycznie sprawy, gdy zasądzona sumarycznie kwota wyrównania wynagrodzenia za pracę za kilka miesięcy pracy nie

przekracza kwoty sprecyzowanej w pozwie, choćby w niektórych miesiącach roszczenie powoda było niższe od zasądanego w wyroku.

wyrok SN z 5 lipca 2018 r., II PK 109/17, niepubl.

Podstawową zasadą postępowania w sprawie o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym jest związanie sądu żądaniem pozwu. Żądanie pozwu w sprawie o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym powinno być skonkretyzowane jednoznacznie i precyzyjnie, aby niemal mogło być przeniesione w postaci gotowej do sentencji orzeczenia.

wyrok SN z 9 sierpnia 2018 r., V CSK 464/17, Nieruchomości 2019/10, s. 24 z głosem D. Jakimca

Zakres żądania powoda wynika nie tylko ze sformułowania samego żądania i wskazanej w pozwie podstawy faktycznej, lecz także z twierdzeń powoda co do okoliczności faktycznych przedstawionych w toku postępowania aż do zamknięcia rozprawy (art. 321 § 1 k.p.c.).

postanowienie SN z 6 września 2018 r., V CSK 483/17, niepubl.

W sprawie o stwierdzenie zasiedzenia własności nieruchomości sąd nie może stwierdzić zasiedzenia udziału we współwłasności, lecz – w razie stwierdzenia braku podstaw do stwierdzenia zasiedzenia nieruchomości – powinien oddalić wniosek.

Z uzasadnienia:

Między żądaniem stwierdzenia zasiedzenia własności nieruchomości i żądaniem stwierdzenia zasiedzenia własności części nieruchomości zachodzi różnica ilościowa, natomiast między żądaniem stwierdzenia zasiedzenia własności nieruchomości oraz żądaniem stwierdzenia zasiedzenia udziału we współwłasności różnica jakościowa.

postanowienie SN z 12 września 2018 r., II CSK 527/17, niepubl.

Sąd ubezpieczeń społecznych nie może orzekać o wysokości podstawy wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, gdy decyzja organu rentowego rozstrzygała tylko o niepodleganiu tym ubezpieczeniom z określonego tytułu (art. 321 k.p.c. w związku z art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r. poz. 300 ze zm.).

wyrok SN z 22 listopada 2018 r., II UK 361/17, OSNP 2019/8, poz. 101

Zakres żądania powoda wynika nie tylko ze sformułowania samego żądania i wskazanej podstawy faktycznej w pozwie, ale także z jego dalszych twierdzeń przedstawionych w toku postępowania, jeżeli są ściśle powiązane z okolicznościami przytoczonymi w pozwie i stanowią ich rozwinięcie.

z uzasadnienia wyroku SN z 11 stycznia 2019 r., V CSK 551/17, OSNC-ZD 2020/A, poz. 13

Rozstrzygnięcie o żądaniu zgłoszonym w piśmie obejmującym rozszerzenie powództwa, doręczonym pozwanemu bezpośrednio (art. 132 § 1 zdanie

pierwsze k.p.c.), z uchybieniem zasadzie oficjalności doręczeń (art. 131 § 1 k.p.c.), nie narusza art. 321 § 1 k.p.c.

wyrok SN z 22 lutego 2019 r., IV CSK 121/18, OSNC-ZD 2020/B, poz. 20

Granice orzekania (art. 321 § 1 k.p.c.) wyznacza żądanie zasądzenia zadośćuczynienia w określonej kwocie pieniężnej za rozstrój zdrowia i jego podstawa faktyczna, a nie podstawa prawna wskazana przez powoda.

wyrok SN z 26 marca 2019 r., I PK 269/17, OSNP 2020/1, poz. 4

Sąd, dzieląc zarzut przyczynienia się poszkodowanego do powstania szkody, odnosi się do żądania pozwu i odpowiednio zmniejsza zasądzone zadośćuczynienie, obowiązany jest jednak uwzględnić ograniczenie roszczenia z tej przyczyny, wskazane w podstawie faktycznej powództwa.

Z uzasadnienia:

Żądanie pozwu może podlegać wykładni zmierzającej do uwzględnienia rzeczywistej woli powoda. W sytuacji wątpliwej, obok jego dosłownego brzmienia, należy uwzględniać zakres wyznaczony uzasadnieniem pozwu. W wypadku sformułowania żądania w sposób budzący wątpliwości, sąd może je odpowiednio zmodyfikować, jednak nie może zasądzać czegoś innego (*aliud*) ani więcej (*super*), gdyż zawsze związany jest wolą powoda. Przed wydaniem orzeczenia sąd dokonuje weryfikacji podstawy faktycznej powództwa i uwzględniając materiał dowodowy zebrany w sprawie tworzy podstawę faktyczną rozstrzygnięcia, a następnie – wzięwszy pod uwagę normy prawa materialnego – rozstrzyga spór.

uchwała SN z 11 kwietnia 2019 r., III CZP 105/18, OSNC 2020/2, poz. 18; BSN 2019/4, s. 8; Rej. 2019/5, s. 156; R.Pr. ZN 2019/2, s. 182; Pal. 2020/1 s. 92 z omówieniem K. Tenenbaum-Kulig, *Przegląd orzecznictwa* (red. J. Pisuliński)

1. Modyfikacja treści oświadczenia zmierzającego do usunięcia skutków naruszenia dobra osobistego, polegająca na usunięciu z niego określonych fragmentów tekstu lub uściśleniu jego treści, mieści się w granicach żądania w rozumieniu art. 321 § 1 k.p.c.

2. Przepisu art. 321 § 1 k.p.c. nie narusza ograniczenie przez sąd kręgu osób, do których skierowane ma zostać oświadczenie zmierzające do usunięcia skutków naruszenia dobra osobistego.

wyrok SN z 12 kwietnia 2019 r., I CSK 169/18, niepubl.

Jeżeli roszczenie odszkodowawcze przeciwko członkowi zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością zostało oparte na podstawie prawnej wyznaczonej przez art. 293 § 1 k.s.h., to wyrokowanie na podstawie art. 415 k.c. narusza zakaz orzekania ponad żądanie (art. 321 k.p.c.).

wyrok SN z 8 maja 2019 r., V CSK 207/18, Glosa 2019/4, s. 10 z omówieniem P. Popardowskiego, *Przegląd orzecznictwa*; Doradca Restrukturyzacyjny 2019/4, s. 138 z glosą A. Cybulskiej-Bienioszek

Jeżeli żądania powodów – współuczestników jednolitych (art. 73 § 2 k.p.c.) – są różne, przedmiot sprawy określa żądanie idące najdalej.

postanowienie SN z 19 czerwca 2019 r., II CSK 283/18, BSN 2020/1, s. 15

Sąd nie może orzec o zasiedzeniu służebności na rzecz innej nieruchomości władnącej niż wskazana we wniosku.

postanowienie SN z 26 lutego 2020 r., II CSK 441/18, niepubl.

PIŚMIENNICTWO

Amielińczyk Krzysztof, *Zasada skargowości i zakaz orzekania ponad żądanie w procesie rzymskim* (w:) *Księga Jubileuszowa 45-lecia Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego*, red. J. Stelina, A. Szmyt, GSP 2015/33, s. 33

Dąbrowski Łukasz Dawid, *Zastosowanie art. 321 k.p.c. w sprawach odwołań od decyzji Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej*, Ius Novum 2016/4, s. 157

Ereciński Tadeusz, *Orzekanie ponad żądanie w sprawach o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym (kilka uwag na tle art. 321 § 2 k.p.c.)* (w:) *Odpowiedzialność cywilna. Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Adama Szpunara*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Kraków 2004, s. 113

Filipek Katarzyna, *Zasada dyspozycyjności w polskim postępowaniu cywilnym po 1989 roku*, SZN UMCS 2008/17, s. 196

Flejszar Radosław, *Ograniczenia zasady dyspozycyjności w sprawach z zakresu prawa pracy*, SZPPiPS 2012, s. 44

Flejszar Radosław, *Zasada dyspozycyjności – uwagi prawnoporównawcze* (w:) *Postępowanie cywilne w dobie przemian*, red. I. Gil, Warszawa 2017, s. 29

Flejszar Radosław, *Zasada dyspozycyjności w postępowaniu nieprocesowym* (w:) *Honeste procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, red. A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński, Warszawa 2017, s. 138

Jodłowski Jerzy, *Z zagadnień polskiego procesu cywilnego (Nowe drogi polskiego procesu cywilnego. Zasada dyspozycyjności w polskim procesie cywilnym)*, Warszawa 1961

Koczur Sebastian, *Granice dopuszczalności modyfikacji roszczenia pracownika przez sąd pracy*, MoP 2013/8, s. 399

Kraczek Jacek, *Zakres związania sądu żądaniem wniosku o ubezwłasnowolnienie*, Pal. 2016/5, s. 69

Laskowska-Hulisz Agnieszka, *Ne eat iudex ultra petita partium od prawa rzymskiego do czasów współczesnych. Uwagi na tle polskiego procesu cywilnego*, ZN KUL 2017/3, s. 407

Laskowska-Hulisz Agnieszka, *Zakres orzekania sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2018

Lewandowski Marek, *Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym w sprawach gospodarczych*, Acta UNC 1996/35, s. 41

Malczyk-Herdzina Małgorzata, *Orzekanie bez żądania w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy*, SZPPiPS, red. A. Świątkowski, Kraków 2008, s. 25

Markiewicz Krystian, *Czy sąd jest związany wnioskiem co do zakresu (rodzaju) ubezwłasnowolnienia?*, PPC 2014/2, s. 263

- Misztal-Konecka Joanna, *Zakaz wyrokowania ponad żądanie strony (ne eat iudex ultra petita partium) – rzymskie tradycje i współczesne regulacje polskiego procesowego prawa cywilnego*, ZP UKSW 2012/12.4, s. 41
- Niewodniczański Jan, *O wyrokach sądowych, zapadających bez powództwa cywilnego, połączonych z interesem rządu, skarbu i instytucji społecznych*, GSW 1920/36, s. 283; GSW 1920/38, s. 298, do art. 321 i 506
- Osowy Piotr, *Reguła przedmiotu orzekania, jako trwała instytucja prawa procesowego cywilnego (wybrane zagadnienia) (w:) Ars in vita. Ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, red. A. Barańska, S. Cieślak, Warszawa 2018, s. 119
- Piasecki Kazimierz, *Orzekanie ponad żądanie w procesie cywilnym*, Warszawa 1975
- Rafacz-Krzyżanowska Maria, *Problem zasądzenia ponad żądanie*, Pal. 1966/6, s. 23
- Rowiński Tadeusz, *Wyrokowanie z urzędu w sprawach ze stosunków rodzinnych w polskim procesie cywilnym*, Pal. 1956/11, s. 10
- Stawicka Ewa, *Czy w sprawie o usunięcie niezgodności między stanem prawnym ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym (art. 10 § 1 u.k.w.h.) sąd jest związany żądaniem pozwu?*, Pal. 2009/7–8, s. 269
- Struzik Andrzej, *Da mihi factum dabo tibi ius (w:) Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, t. 1, s. 599
- Szczurek Zbigniew, *Zasada dyspozycyjności w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, GSP 2010/24, s. 55
- Wach Andrzej, *Wyrokowanie z urzędu w sprawach o unieważnienie małżeństwa*, NP 1991/4–6, s. 17
- Waldziński Cezary Paweł, *Sprostowanie orzeczenia w postępowaniu cywilnym – uwagi de lege lata*, MoP 2020/2, s. 76
- Weitz Karol, *Skutki naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. (w:) Proces cywilny. Nauka-kodyfikacja-praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012, s. 349
- Weitz Karol, *Związanie sądu granicami żądania w procesie cywilnym (w:) Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, t. 1, s. 679
- Weitz Karol, *Związanie sądu granicami żądania w sprawie o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym*, Pal. 2008/11–12, s. 283
- Wolak Grzegorz, *Zakres związania sądu żądaniem wniosku w sprawie o stwierdzenie nabycia własności przez zasiedzenie*, KPN 2017/3, s. 101
- Zieliński Adam, *Postępowanie sądowe w sprawach o roszczenia pracowników w świetle zasady rozporządzalności*, Pal. 1967/5, s. 39

Art. 322. [Zasądzenie odpowiedniej sumy]

Jeżeli w sprawie o naprawienie szkody, o dochody, o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia lub o świadczenie z umowy o dożywocie sąd uzna, że ściśle udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe, nader utrudnione lub oczywiście niecelowe, może w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy.

ORZECZNICTWO

Korzystając z przepisu § 287 u.p.c. [art. 322 k.p.c.] przy ustaleniu wysokości odszkodowania, sąd winien przytoczyć, na jakich przesłankach oparł swe ustalenie, a zarazem uzasadnić, jakimi pobudkami kierował się przy pominięciu świadków.

wyrok SN z 7 maja 1926 r., C 91/26, OSP 1927, poz. 71; RPEiS 1926/4, s. 934

Pod oceną sądu, o której mowa w art. 102 [100] k.p.c., pojmować należy udzielone sądowi wyrokującemu w art. 343 [322] k.p.c. w sprawach o szkody i straty lub dochody uprawnienie zasądzenia odpowiedniej sumy według swego wyrozumienia, opartego na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy, jeśli ściśle wykazanie wysokości żądania okaże się niemożliwe lub nader utrudnione.

orzeczenie SN z 24 września 1935 r., C.I. 528/35, OSP 1936, poz. 181; Wil.Prz.Praw. 1937/2, s. 50; GSW 1936/45–46, s. 636; SPO, t. 1, poz. 8 do art. 98–111 k.p.c.

Artykuł 343 [322] k.p.c., jako przepis wyjątkowy, nie ulega wykładni rozszerzającej.

orzeczenie SN z 18 grudnia 1935 r., C.I. 1039/35, Zb.Urz. 1936, poz. 348; Wil.Prz.Praw. 1936/11, s. 404; Gł.Sąd. 1936/11, s. 905; Gł.Adw. 1937/2–3, s. 100; Gł.Prawa 1936/10–12, s. 545; GSW 1936/33–34, s. 484; SPO, t. 1, poz. 10 do art. 339–358 k.p.c.

Oznaczenie na zasadzie art. 343 [322] k.p.c. wysokości odszkodowania nie jest wyłącznie oceną faktyczną wyników przeprowadzonych dowodów, a zatem nie jest tylko ustaleniem faktycznym, którym by Sąd Najwyższy był związany; wobec tego Sąd Najwyższy władny jest zasądzić na zasadzie art. 343 [322] k.p.c. odpowiednią sumę odszkodowania według swego przekonania, opartego na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy, ustalonych przez sąd drugiej instancji.

orzeczenie SN z 28 grudnia 1935 r., C.II. 1797/35, Zb.Urz. 1936, poz. 292; SPO, t. 1, poz. 11 do art. 339–358 k.p.c.

Oznaczenie przez sąd sumy odszkodowania na zasadzie art. 343 [322] k.p.c. według swej oceny, gdy ściśle udowodnienie żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, nie jest ustaleniem faktycznym, które by było dla Sądu Najwyższego wiążące, i dlatego Sąd Najwyższy – orzekając co do istoty sprawy w myśl art. 439 [398¹⁶] k.p.c. – władny jest według swego uznania i oceny, opartej na rozważeniu wszelkich okoliczności sprawy, wysokość sumy odszkodowania, oznaczoną przez sąd drugiej instancji, stosownie obniżyć lub podwyższyć.

orzeczenie SN z 6 czerwca 1936 r., C.II. 443/36, GSW-NKZ 1936/33–34, s. 117; PS 1936, poz. 551; Bibl.Orz., k.z. dział XIX, poz. 7; SPO, t. 2, poz. 1 do art. 157–167 k.z.

W procesie o zwrot rzeczywistych wydatków oznaczenie tych wydatków wedle oceny sądu jest niedopuszczalne, nastąpić to jednak może w drodze domniemania faktycznego.

orzeczenie SN z 6 maja 1938 r., C.II. 2838/37, PPIA 1938/4, poz. 251; SPO, t. 1, poz. 26 do art. 243–261 k.p.c., poz. 82 do art. 339–358 k.p.c.

Artykuł 343 [322] k.p.c. nie ma zastosowania do roszczeń z tytułu niesłusznego zbogacenia [bezpodstawnego wzbogacenia].

orzeczenie SN z 17 marca 1948 r., Wa.C. 17/48, PN 1949/3–4, s. 325

Przepis art. 343 [322] k.p.c. nie zwalnia sądu od obowiązku należytego uzasadnienia rozstrzygnięcia. W szczególności sąd winien podać fakty, które uznał za udowodnione, a z których wynika, że udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione. Tak samo winien sąd podać, jakie ustalił fakty mające znaczenie przy określaniu wysokości zasądzanej sumy.

orzeczenie SN z 17 listopada 1948 r., Wa.C. 189/48, OSN 1949/2–3, poz. 53; PiP 1949/9–10, s. 163

Artykuł 330 [322] k.p.c. stosuje się nie tylko wówczas, gdy w sprawie o szkody i straty ściśle udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, lecz także w przypadku, gdy nie da się ustalić, o ile do powstania szkody przyczynił się poszkodowany, a o ile jej sprawca, skutkiem czego powstają warunki, uzasadniające odpowiednie zmniejszenie odszkodowania z art. 158 § 2 k.z. [art. 362 k.c.].

orzeczenie SN z 28 października 1953 r., I C 2792/52, PiP 1955/6, s. 1102; PUG 1954/5, s. 193; NP 1954/5–6, s. 185; PiZS 1954/8–9, s. 80

Artykuł 330 [322] k.p.c. pozwala na swobodną ocenę wysokości szkody po stwierdzeniu istnienia przesłanek w tym przepisie przewidzianych, jednakże nie zezwala na jakąś zupełną dowolność i nie zwalnia sądu od obowiązku zebrania i wykorzystania całego dostępnego bez szczególnych trudności materiału dowodowego.

orzeczenie SN z 24 września 1957 r., 1 CR 253/57, OSN 1959/3, poz. 73; PUG 1959/6, s. 213; RPEiS 1959/1, s. 338; PiP 1960/6, s. 927 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1960/6, s. 796 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Artykuł 330 [322] k.p.c. nie ma zastosowania, gdy sam fakt powstania szkody i przynajmniej zbliżona jej wysokość nie zostały udowodnione.

orzeczenie SN z 23 października 1957 r., 1 CR 881/56, RPEiS 1958/4, s. 325

Rozstrzygnięcie na podstawie art. 330 [322] k.p.c. nie zwalnia sądu od przeprowadzenia dowodów powołanych przez strony bądź uznanych przez sąd z urzędu za konieczne w celu poczynienia ustaleń, na podstawie których zastosowanie art. 330 [322] k.p.c. stałoby się możliwe.

orzeczenie SN z 22 kwietnia 1959 r., 4 CR 709/58, RPEiS 1960/2, s. 409

Artykuł 330 [322] k.p.c. może mieć zastosowanie tylko w przypadku, gdy ściśle udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, i nie może być rozciągnięty na przypadki, gdy udowodnienie istnienia roszczenia jest w ogóle niemożliwe.

orzeczenie SN z 20 września 1960 r., 1 CR 713/59, RPEiS 1961/4, s. 302; NP 1962/11, s. 1427 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Istotę art. 330 [322] k.p.c. stanowi, że wyrokowanie na jego podstawie dotyczy tylko elementu wysokości szkody. Kwestia zasady odpowiedzialności, powstania szkody i związku przyczynowego między działaniem a szkodą nie należy do zakresu uregulowanego w art. 330 [322] k.p.c.

orzeczenie SN z 25 stycznia 1961 r., 4 CR 409/61, OSPiKA 1963/1, poz. 1 z notką K.P.; PiP 1964/4, s. 629 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1964/9, s. 861 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Użycie w art. 166 k.z. [art. 446 § 4 k.c.] wyrażenia „odpowiednia suma pieniędzy” jest wynikiem tego, że nie można ze względu na istotę krzywdy określić z natury rzeczy, w sposób adekwatny, odszkodowania w formie zadośćuczynienia. Z tej też przyczyny nie może w tym wypadku mieć zastosowania art. 330 [art. 322] k.p.c.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 2 stycznia 1962 r., 4 CR 343/61, OSNCP 1963/3, poz. 59; OSPiKA 1963/2, poz. 37 z głosem A. Szpunara

Podstawą prawną odszkodowania za szkodę materialną, spowodowaną nieprawdziwym ogłoszeniem w prasie przez przedsiębiorstwo organizujące imprezę artystyczną o wystąpieniu w niej pewnego artysty, stanowi art. [415 k.c.]. Ze względu na niemożliwość ścisłego ustalenia szkody w takim wypadku sąd powinien posłużyć się ewentualnie przepisem art. 330 [322] k.p.c.

Na przeszkodzie zastosowania w takiej sprawie tego przepisu nie może w szczególności stać przyjęte w orzecznictwie wymaganie, aby ustalenie odszkodowania w tej wyjątkowej drodze było poprzedzone przynajmniej przybliżonym udowodnieniem wysokości szkody.

orzeczenie SN z 12 stycznia 1962 r., 1 CR 142/61, PiP 1963/2, s. 354 z głosem A. Szpunara; PiP 1964/4, s. 629 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1964/9, s. 861 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Podstawę ustalenia, w jakim zakresie poszkodowany przyczynił się do powstania szkody, może stanowić art. 330 [322] k.p.c.

orzeczenie SN z 3 lutego 1962 r., 4 CR 289/61, RPEiS 1963/1, s. 342

Przepis art. 330 [322] k.p.c. nie uzasadnia przyznania odszkodowania według oceny sądu w sytuacji, gdy sam fakt powstania szkody nie został udowodniony.

wyrok SN z 16 grudnia 1963 r., 1 CR 412/62, OSNCP 1964/10, poz. 212; NP 1965/7–8, s. 869 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Ustalenie sądu karnego co do wysokości szkody, mieszczące się w określeniu „około”, oznacza, że sąd karny określił górną granicę szkody. Wysokość szkody w takim wypadku może sąd w postępowaniu cywilnym określić również na podstawie art. [231 i 322] k.p.c.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 2 grudnia 1964 r., I PR 408/64, OSPiKA 1966/6, poz. 128 z głosem Z. Radwańskiego

Artykuł 322 k.p.c. nie może mieć zastosowania, gdy nie chodzi o ścisłe udowodnienie wysokości żądania, lecz z ustalenia długotrwałości okresu zdolności do pracy w normalnych warunkach przy istnieniu samoistnego schorzenia.

wyrok SN z 9 lipca 1966 r., II PR 271/66, niepubl.

W razie trudności w ustaleniu wysokości niedoboru oraz zakresu odpowiedzialności pracownika za szkodę, sąd może skorzystać z uprawnień, jakie daje mu art. 322 k.p.c.

wyrok SN z 28 lutego 1968 r., II PR 198/67, PiZS 1969/2, s. 52

Artykuł 322 k.p.c. nie ma zastosowania do roszczeń z tytułu wynagrodzenia za pracę.

z uzasadnienia wyroku SN z 3 października 1969 r., II PR 313/69, OSNCP 1970/9, poz. 147; PiZS 1970/7, s. 57; PiP 1972/3, s. 112 z omówieniem W. Szuberta, *Przegląd orzecznictwa*

Jeżeli niemożliwe jest rzeczywiste ustalenie, w jakich granicach konkretne zdarzenie pogłębiło istniejący już stan schorzenia lub samoistnie go wywołało, a nie mogło samo przez się spowodować pełnej niezdolności do pracy poszkodowanego, sąd może określić wysokość odszkodowania według swej oceny opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy w myśl zasad określonych w art. 322 k.p.c., przyjmując jako miernik ustalenia tego odszkodowania procentową niezdolność do pracy poszkodowanego.

wyrok SN z 20 lipca 1972 r., II CR 285/72, niepubl.

Okolicznością, która powinna mieć decydujące znaczenie dla zastosowania przepisu art. 322 k.p.c., powinny być względy ekonomii procesowej, u której podstaw leżą wymagania, aby funkcjonowanie organów wymiaru sprawiedliwości pociągało za sobą tylko minimum kosztów społecznych związanych z przeprowadzeniem procesu cywilnego i pozwoliło na osiągnięcie maksimum jego jurydycznej i społecznej efektywności.

wyrok SN z 5 stycznia 1973 r., II CR 625/72, GS 1973/18, s. 2

Brak jest podstawy do zastosowania przepisu art. 322 k.p.c. w sprawach płacowych w stosunkach pracy objętych obowiązującą w tym zakresie dyscypliną finansową.

wyrok SN z 20 września 1973 r., II PR 246/73, NP 1974/9, s. 1200 z glosą A. Małanowskiego

Zasadę przewidzianą w art. 322 k.p.c. – według której w sprawie m.in. o naprawienie szkody sąd może, gdy ściśle udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny – stosować należy również przy ustalaniu wysokości wierzytelności wzajemnej (z tytułu naprawienia szkody), zgłoszonej przez pozwanego do potrącenia w drodze zarzutu. Treść art. 322 k.p.c. nie zwalnia jednak sądu od obowiązku ustalenia zarówno wysokości pieniężnego żądania pozwu, jak i wierzytelności pieniężnej zgłoszonej do potrącenia, w konkretnie oznaczonej kwocie. Stosowanie przy ustalaniu wysokości takiej wierzytelności tych samych reguł, jakie obowiązują przy ustalaniu wierzytelności dochodzonej pozwem, wynika zarówno z zasady równości procesowej stron, jak i z zasady ekonomii procesowej.

wyrok SN z 18 grudnia 1973 r., III CRN 272/73, OSNCP 1974/10, poz. 177; OSNPG 1974/3–4, poz. 26; PiP 1976/8–9, s. 246 z glosą A. Kuźniar; NP 1975/6, s. 876 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1975/7–8, s. 1057 z omówieniem A. Szpunara i W. Wana-towskiej, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1975/10, s. 106 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Jeżeli dokument jest w takim stopniu wadliwy na skutek uchybień formalnych, że nie można na jego podstawie ustalić wysokości szkody, to przekreślona zostaje jego wartość dowodowa. W takiej sytuacji pozostaje poszkodowanemu możliwość udowodnienia wysokości szkody innymi środkami dowodowymi, sąd zaś może zastosować art. 322 k.p.c.

wyrok SN z 5 czerwca 1974 r., I PR 474/73, PiZ 1974/47, s. 14

Artykuł 322 k.p.c. odnosi się nie tylko do żądania odszkodowania, lecz także do żądania bezpodstawnego wzbogacenia.

z uzasadnienia wyroku SN z 22 października 1974 r., II CR 406/74, OSNCP 1975/10–11, poz. 153; OSPIKA 1976/5, poz. 93 z głosem J. Bleszyńskiego

Z uprawnienia zawartego w art. 322 k.p.c. sąd *meriti* może dopiero skorzystać wówczas, gdy po wyczerpaniu wszystkich dostępnych dowodów okaże się, że ściśle udowodnienie żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione.

wyrok SN z 26 stycznia 1976 r., I CR 954/75, niepubl.

Przepis art. 322 k.p.c. stanowi normę szczególną i jako taki może być stosowany tylko w sprawach w nim wymienionych. W sytuacji gdy w sprawie o zniesienie współwłasności, poczynione przez uczestniczkę postępowania nakłady na nieruchomości (budynek) zostały ściśle ustalone, art. 322 k.p.c. nie może mieć zastosowania.

postanowienie SN z 23 maja 1980 r., III CRN 51/80, niepubl.

Jeżeli żądanie odszkodowania wiąże się z wyrządzeniem kilku różnych szkód, powód powinien określić, w jakiej wysokości domaga się odszkodowania za wyrządzenie każdej ze szkód. Od obowiązku tego nie zwalnia przepis art. 322 k.p.c.

wyrok SN z 31 marca 1987 r., II CR 287/86, niepubl.

Przepis art. 322 k.p.c. pozwalający zasądzić odpowiednią sumę według oceny sądu, opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy, jeżeli ściśle udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, nie ma zastosowania w sprawach o jednorazowe odszkodowanie, o którym mowa w art. 9 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jedn. tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.).

wyrok SN z 21 września 1999 r., II UKN 104/99, OSNAPiUS 2000/23, poz. 872

Przepisu art. 322 k.p.c. nie można interpretować w ten sposób, że uwalnia on poszkodowanego od obowiązku udowodnienia wysokości swojej szkody. Dowodzenie istnienia i rozmiaru szkody następuje przy pomocy wszelkich dowodów.

wyrok SN z 24 marca 2000 r., I CKN 559/98, niepubl.

Przepis art. 322 k.p.c. nie ma zastosowania do zasądzenia zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę na podstawie art. 445 § 1 k.c.

wyrok SN z 29 września 2000 r., V CKN 527/00, OSNC 2001/3, poz. 42; BSN 2000/12, s. 8; R.Pr. 2001/2, s. 108; PS 2005/11–12, s. 218 z omówieniem W. Robaczyńskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Objęcie odpowiedzialnością szkody w postaci *lucrum cesans* wynikłej w następstwie popełnienia czynu nieuczciwej konkurencji (art. 10 ust. 1 i 18 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, jedn. tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 ze zm.) i zastosowanie art. 322 k.p.c. powinno nastąpić dopiero po wyjaśnieniu przez sąd orzekający okoliczności mających wpływ na wysokość szkody.

wyrok SN z 26 listopada 2004 r., I CK 300/04, BSN 2005/3, s. 13

W obowiązującym modelu postępowania cywilnego art. 322 k.p.c. znajduje zastosowanie nie tylko kiedy ściśle udowodnienie wysokości szkody jest obiektywnie niemożliwe, ale także wówczas, kiedy nie da się jej dokładnie ustalić na podstawie materiału dowodowego, który został przedstawiony do oceny sądu przez powoda.

wyrok SN z 26 stycznia 2006 r., II CSK 108/05, OSP 2007/3, poz. 29 z glosą A. Jakubeckiego

W sytuacji gdy właściciel rzeczy dochodzi od samoistnego posiadacza w złej wierze wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy, sąd powinien wyliczyć to wynagrodzenie, odwołując się w pierwszym rzędzie do rynkowych cen wynajmowania rzeczy tego rodzaju. Gdyby okazało się, że nie można ustalić rynkowych cen, wynajmowanie takich rzeczy sąd, także w oparciu o art. 322 k.p.c., powinien dążyć do ustalenia odpowiedniego wynagrodzenia, biorąc pod uwagę całokształt okoliczności towarzyszących korzystaniu przez samoistnego posiadacza w złej wierze z rzeczy należącej do właściciela. Pomocny może tu być między innymi okres jego amortyzacji, z którego wynika, ile w danym roku należy zgromadzić środków, aby w przyszłości zapewnić sobie kupno nowego.

wyrok SN z 6 października 2006 r., V CSK 192/06, Glosa 2012/2, s. 34 z omówieniem M. Juški, *Przegląd orzecnictwa*

Decyzja sądu oparta na art. 322 k.p.c. – zarówno pozytywna, jak i negatywna – wymaga przedstawienia uzasadnienia nawiązującego do przesłanek zastosowania tego przepisu, ocenionych w powiązaniu z okolicznościami sprawy.

wyrok SN z 14 lutego 2007 r., II CSK 423/06, niepubl.

Treść art. 764⁶ § 3 k.c. rzutuje na ocenę rozkładu ciężaru dowodu w procesie o wypłatę agentowi odpowiedniej sumy pieniężnej za ograniczenie działalności konkurencyjnej. Przy ustalaniu wysokości sumy należnej z tego tytułu agentowi nie jest wyłączone odpowiednie stosowanie art. 322 k.p.c.

wyrok SN z 27 kwietnia 2007 r., I CSK 37/07, niepubl.

Stosując art. 322 k.p.c. do rozliczenia wynagrodzenia za czas pracy, nie można pomijać przepisów o pracy w godzinach nadliczbowych, dodatku nocnym, dodatku za pracę w dzień wolny i wzrostach podstaw wymiaru wynagrodzenia urlopowego oraz za czas niezdolności do pracy.

wyrok SN z 8 maja 2007 r., II PK 275/06, OSNP 2008/9–10, poz. 132

Przepis art. 322 k.p.c. ma zastosowanie w sprawie o wynagrodzenie za pracę, jeśli przepisy określające jego wysokość zostały skonstruowane w sposób uniemożliwiający sądowi ściśle ustalenie wysokości wynagrodzenia.

wyrok SN z 5 czerwca 2007 r., I PK 61/07, OSNP 2008/15–16, poz. 214

Orzeczenie na podstawie własnego uznania o wysokości szkody, której istnienie zostało udowodnione lub przyznane (art. 322 k.p.c.), może nastąpić tylko wtedy, gdy przedstawienie przez powoda dowodów co do wysokości szkody jest niemożliwe lub poważnie utrudnione.

wyrok SN z 4 października 2007 r., V CSK 188/07, niepubl.

Artykuł 322 k.p.c. ma charakter przepisu szczególnego. Warunkiem jego zastosowania w sprawie o naprawienie szkody jest istnienie szkody. Fakt ten może zaś być wykazany jedynie na zasadach ogólnych. Przepis art. 322 k.p.c. może być wykorzystany tylko do ustalenia wysokości szkody.

wyrok SN z 12 października 2007 r., V CSK 261/07, niepubl.

! Do roszczenia przewidzianego w art. 296 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (jedn. tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117 ze zm.) o zwrot bezpodstawnie uzyskanych korzyści może mieć zastosowanie w drodze analogii art. 322 k.p.c.

wyrok SN z 24 października 2007 r., IV CSK 203/07, OSNC 2009/1, poz. 13

Artykuł 322 k.p.c. nie ma zastosowania w sprawach o zapłatę kwot niezbędnych do pokrycia kosztów związanych z realizacją obowiązku wynikającego z art. 4a ustawy z dnia 16 grudnia 1994 r. o negocyjnym systemie kształtowania przyrostu przeciętnych wynagrodzeń u przedsiębiorców oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1995 r. Nr 1, poz. 2 ze zm.).

wyrok SN z 7 grudnia 2007 r., III CSK 194/07, OSNC-ZD 2008/C, poz. 94

Przepis art. 322 k.p.c. nie zwalnia sądu z obowiązku zebrania i wykorzystania całości materiału dowodowego. Prawidłowe zastosowanie tego przepisu wymaga wskazania faktów, z których wynika, iż udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione.

wyrok SN z 11 grudnia 2007 r., I PK 157/07, OSNP 2009/3–4, poz. 33; M.Pr.Pracy 2008/5, s. 33; GSP-Przeł.Orz. 2008/4, s. 155 z głosem A. Musiały

! Przepis art. 322 k.p.c. nie ma zastosowania w sytuacji, w której wysokości żądania nie można dokładnie ustalić tylko dlatego, że dowody zgłoszone w sprawie gospodarczej uległy sprekludowaniu na podstawie art. 479¹² § 1 [458⁵] k.p.c.

wyrok SN z 16 kwietnia 2008 r., V CSK 563/07, OSNC-ZD 2009/B, poz. 42; BSN 2008/7, s. 11; MoP 2009/3, s. 145; MoP 2010/10, dodatek, s. 58 z komentarzem A. Tomaszka

! Przepis art. 322 k.p.c. może być zastosowany tylko wtedy, gdy powód określił dokładnie żądanie i wskazał uzasadniające je okoliczności faktyczne (art. 187 § 1 k.p.c.).

wyrok SN z 17 kwietnia 2008 r., II PK 289/07, OSNP 2009/17–18, poz. 227

Oparcie się na matematycznych wyliczeniach biegłego nie uniemożliwia sądowi zastosowania art. 322 k.p.c. po dokonaniu wszechstronnej oceny materiału dowodowego i rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy.

wyrok SN z 17 lutego 2009 r., I PK 160/08, OSNP 2010/17–18, poz. 213

! Przepis art. 322 k.p.c. nie ma zastosowania w sytuacji, w której wysokości żądania nie można ustalić tylko dlatego, że dowody zgłoszone w sprawie gospodarczej uległy prekluzji na podstawie art. 479¹² [458⁵] k.p.c.

wyrok SN z 15 czerwca 2010 r., II CSK 27/10, OSNC-ZD 2010/D, poz. 118; BSN 2010/9, s. 10; Rej. 2010/12, s. 135; MoP 2011/9, dodatek, s. 27 z komentarzem A. Gołębiowskiej

! Artykuł 322 k.p.c. ma zastosowanie także do odszkodowania przysługującego na podstawie umowy ubezpieczenia.

wyrok SN z 9 września 2010 r., I CSK 538/09, niepubl.

! Artykuł 322 k.p.c. ma zastosowanie do ustalenia wysokości świadczenia przewidzianego w art. 764³ § 1 k.c.

wyrok SN z 29 września 2011 r., IV CSK 650/10, OSNC 2012/4, poz. 51; BSN 2012/1, s. 9; MoP 2012/17, s. 934; MoP 2013/22, s. 1219 z głosą K. Topolewskiego

! W sprawach o roszczenia przewidziane w art. 224 i 225 k.c. może mieć zastosowanie art. 322 k.p.c.

wyrok SN z 4 lipca 2012 r., I CSK 669/11, OSNC 2013/3, poz. 38; BSN 2012/9, s. 8; Rej. 2013/4, s. 185

Ustalenie wysokości świadczenia wyrównawczego, o którym mowa w art. 764³ k.c., powinno nastąpić z uwzględnieniem konkretnego stanu faktycznego i jego specyfiki, przesłanek nabycia roszczenia o to świadczenie, sposobu wynagradzania agenta i kosztów działalności jego przedsiębiorstwa, a także symetrii między świadczeniem wyrównawczym a dochodem uzyskiwanym przez agenta lub zwyczajowo przyjętym w stosunkach danego rodzaju. Przy ustalaniu tej wysokości dopuszczalne jest zastosowanie art. 322 k.p.c.

wyrok SN z 8 listopada 2013 r., I CSK 712/12, OSNC-ZD 2015/A, poz. 7

W sprawie o naprawienie szkody art. 322 k.p.c. ma zastosowanie tylko wtedy, gdy powód wykorzystał wszystkie dostępne i znane mu środki dowodowe, a mimo to ustalenie wysokości szkody jest niemożliwe lub nader utrudnione.

wyrok SN z 19 grudnia 2013 r., II CSK 179/13, OSNC-ZD 2015/B, poz. 22

Artykuł 322 k.p.c. ma zastosowanie w sprawie o zwrot nienależnego świadczenia (*condictio indebiti*).

wyrok SN z 10 stycznia 2014 r., I CSK 213/13, niepubl.

Przepis art. 322 k.p.c. pozwala na odstępianie od ogólnej zasady potrzeby udowodnienia w sposób ścisły i dokładny elementów żądania wyrażających się w kategorii wysokości, nie może natomiast mieć zastosowania do ustalenia samej podstawy odpowiedzialności. Warunkiem zastosowania art. 322 k.p.c. w sprawach o odszkodowanie jest bowiem ustalenie na podstawie ogólnych reguł dowodowych i przepisów prawa materialnego zasady odpowiedzialności, powstania szkody i związku przyczynowego między szkodą a zdarzeniem będącym podstawą odpowiedzialności.

wyrok SN z 24 czerwca 2015 r., II CSK 554/14, M.P.H. 2016/1, s. 32; MoP 2016/18, s. 25 z komentarzem P. Mikosika

Do określenia rozmiaru „rażącej straty” przyjmującego zamówienie (art. 632 § 2 k.c.) ma zastosowanie art. 322 k.p.c.

wyrok SN z 29 października 2015 r., I CSK 901/14, OSNC-ZD 2017/B, poz. 30

Artykuł 322 k.p.c. może mieć zastosowanie do ustalenia odszkodowania w postaci *lucrum cessans* należnego poszkodowanemu czynem nieuczciwej konkurencji (art. 18 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, jedn. tekst: Dz.U. z 2018 r. poz. 419).

wyrok SN z 8 marca 2018 r., II CSK 118/17, niepubl.

W sprawie o naprawienie szkody wyrządzonej przez wadliwe wykonanie obiektu budowlanego jednym z elementów stanowiących podstawę ustalenia odpowiedniej sumy na podstawie art. 322 k.p.c., służącej naprawieniu szkody, mogą być określone przez biegłego koszty przyszłego usunięcia wad budynku, w tym jego odtworzenia, jeżeli jest to konieczne ze względu na charakter wad.

wyrok SN z 8 marca 2019 r., III CSK 106/17, niepubl.

Artykuł 322 k.p.c. nie ma zastosowania do ustalania podstawy odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego oraz związku przyczynowego.

wyrok SN z 29 listopada 2019 r., I CSK 479/18, niepubl.

PIŚMIENNICTWO

Allerhand Maurycy, *Oznaczenie wysokości odszkodowania lub dochodów według art. 343 k.p.c.*, Gł.Prawa 1937/7–8, s. 337

Golak Mateusz Wiktor, *Wykorzystanie w procesie cywilnym badań fokusowych nad świadomością i postawami społecznymi wobec prawa – zarys problemu*, Iustitia 2019/2, s. 74

Góra-Błaszczkowska Agnieszka, *Zasądzenie odpowiedniej sumy według uznania sądu (zagadnienia wybrane na tle orzecznictwa SN) (w:) Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, Sopot 2016, s. 99

Laskowska-Hulisz Agnieszka, *Zakres orzekania sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym na podstawie art. 322 k.p.c. (w:) Aequitas sequitur legem Księga jubileuszowa z okazji 75 urodzin Prof. Andrzeja Zielińskiego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2014, s. 231

Laskowska-Hulisz Agnieszka, *Zakres orzekania sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2018

Olaś Andrzej, *Ius moderandi w postępowaniu cywilnym po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, PPC 2020/1, s. 81

Osowy Piotr, *Reguła przedmiotu orzekania, jako trwała instytucja prawa procesowego cywilnego (wybrane zagadnienia) (w:) Ars in vita. Ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, red. A. Barańska, S. Cieślak, Warszawa 2018, s. 119

Piasecki Kazimierz, *Charakter i zasady wyrokowania na podstawie art. 330 k.p.c.*, NP 1961/5, s. 606

Piechocki Witold, *Ustalenie wysokości odszkodowania z tytułu nieprawidłowości w konkursach*, NP 1972/5, s. 753

Rylski Piotr, *Niemożliwość lub nadmierne utrudnienie udowodnienia wysokości żądania jako przesłanki zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej w procesie cywilnym (art. 322 k.p.c.)* (w:) *Prawo handlowe XXI wieku. Czas stabilizacji, ewolucji czy rewolucji. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Okolskiego*, red. M. Modrzejewska, Warszawa 2010, s. 908

Art. 323. [Zasada bezpośredniości]

Wyrok może być wydany jedynie przez sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa poprzedzająca bezpośrednio wydanie wyroku.

ORZECZNICTWO

W razie zmiany w składzie sądu orzekającego sąd nie jest obowiązany do ponawiania wszystkich dowodów przeprowadzonych w poprzednim postępowaniu.

orzeczenie SN z 20 lutego 1929 r., Rw. 1557/28, OSP 1930, poz. 74

Przepis § 3 art. 347 [324 § 3], stanowiący, że sentencję wyroku podpisują wszyscy sędziowie, przed którymi odbyła się rozprawa poprzedzająca bezpośrednio wydanie wyroku (art. 346 [323] k.p.c.), jest przepisem bezwzględnie obowiązującym, a nie jedynie przepisem instrukcyjnym.

orzeczenie SN z 27 maja 1947 r., C.III. 81/47, OSN 1948/1, poz. 17; NP 1948/5, s. 50; DPP 1948/5, s. 50; OPSN, poz. 35a, s. 66

Oparcie się sądu na materiale dowodowym zebranym przez inny skład nie narusza art. 332 [323] k.p.c.

orzeczenie SN z 15 września 1954 r., II CR 514/54, BMS 1953/3, s. 50

1. Z mocy art. 322 d.k.p.c. [323 k.p.c.] wyrok może być wydany jedynie przez tych sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa bezpośrednio poprzedzająca wydanie wyroku. Przepisy dotyczące wyroku uzupełniającego (art. 356, 358 [351] k.p.c.) nie zawierają w tej mierze wyjątków.

2. Wyrok uzupełniający – jak każdy wyrok z wyjątkiem wyroku zaocznego – podlega z mocy art. 355 i 339 d.k.p.c. [art. 326 i 351 § 3 k.p.c.] ogłoszeniu. Okoliczność, że wyrok uzupełniający może zapaść na posiedzeniu niejawnym, nie zwalnia od obowiązku jego należytego ogłoszenia. Wydanie zatem wyroku na posiedzeniu niejawnym musi się ograniczyć do dopełnienia czynności przewidzianych w art. 333 d.k.p.c. [art. 324 k.p.c.], a w szczególności do podpisania przez sędziów sentencji wyroku. Ogłoszenie zaś wyroku musi się odbyć publicznie na specjalnym w tym celu wyznaczonym posiedzeniu sądowym, na które należy wezwać strony i sporządzić protokół z posiedzenia.

wyrok SN z 4 maja 1965 r., I CR 78/65, OSNCP 1965/11, poz. 197

Ogłoszenie wyroku przez sędziego, bez którego udziału została przeprowadzona rozprawa, stanowi naruszenie art. 323 k.p.c., co z kolei skutkuje nieważność postępowania (art. 369 pkt 4 [379 pkt 4] k.p.c.).

wyrok SN z 19 stycznia 1977 r., IV CR 219/77, niepubl.

Omyłkowe wymienienie w wyroku nazwisk sędziów może być sprostowane (art. 350 § 1 k.p.c.) przez zastąpienie ich nazwiskami sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa poprzedzająca bezpośrednio wydanie wyroku oraz którzy w rzeczywistości wydali i podpisali wyrok. W takiej sytuacji nie zachodzi nieważność postępowania (art. 379 pkt 4 w związku z art. 323 k.p.c.).

wyrok SN z 4 kwietnia 2000 r., I PKN 476/99, OSNAPIUS 2001/16, poz. 515; Pal. 2001/9–10, s. 199; PPIPS 2001/6, s. 63

! Wyrok nie może być wydany przez sędziego, który nie brał udziału w całej rozprawie bezpośrednio poprzedzającej jego wydanie (art. 323 k.p.c.).

postanowienie SN z 18 stycznia 2007 r., I CSK 330/06, OSNC 2007/12, poz. 185; R.Pr. 2007/6, s. 128; R.Pr. 2007/6, s. 128; Rej. 2008/1, s. 187; Pal. 2007/5–6, s. 293 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*; Pal. 2008/3–4, s. 216 z omówieniem K. Weitza, *W kwestii składu sądu wydającego wyrok* (art. 323 k.p.c.)

!!! W razie ogłoszenia wyroku przez sędziego, który nie brał udziału w jego wydaniu, zachodzi nieważność postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.).

uchwała SN z 22 lutego 2007 r., III CZP 160/06, OSNC 2008/1, poz. 7; IC 2007/3, s. 26; BSN 2007/2, s. 9; RiP 2007/2, s. 89; R.Pr. 2008/1, s. 90; MoP 2008/1, wkładka, s. 27 z komentarzem R. Roszkowskiego; Pal. 2007/3–4, s. 287 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*

PIŚMIENICTWO

Weitz Karol, *W kwestii składu sądu wydającego wyrok* (art. 323 k.p.c.), Pal. 2008/3–4, s. 216

Art. 324. [Narada]

§ 1. Sąd wydaje wyrok po niejawnej naradzie sędziów. Narada obejmuje dyskusję, głosowanie nad mającym zapaść orzeczeniem i zasadniczymi powodami rozstrzygnięcia albo uzasadnieniem, jeżeli ma być wygłoszone, oraz spisanie sentencji wyroku.

§ 2. Przewodniczący zbiera głosy sędziów według ich starszeństwa służbowego, a ławników według ich wieku, poczynając od najmłodszego, sam zaś głosuje ostatni. Sprawozdawca, jeżeli jest wyznaczony, głosuje pierwszy. Wyrok zapada większością głosów. Sędzia, który przy głosowaniu nie zgodził się z większością, może przy podpisywaniu sentencji zgłosić zdanie odrębne i obowiązany jest uzasadnić je na piśmie przed podpisaniem uzasadnienia. W razie zgłoszenia zdania odrębnego nie wygłasza się uzasadnienia.

§ 3. Sentencję wyroku podpisuje cały skład sądu.

§ 4. W postępowaniu wszczętym za pośrednictwem systemu teleinformatycznego wyrok może być utrwalony w systemie teleinformatycznym i opatrzonej kwalifikowanym podpisem elektronicznym.

ORZECZNICTWO

Ustawa dopuszcza zgłoszenie zdania odrębnego (art. 703 u.p.c. [art. 324 § 2 k.p.c.]) celem podkreślenia niezawisłości sędziowskiej oraz zaznaczenia, że sędzia przegłosowany nie przyjmuje na siebie odpowiedzialności za wydany przez sąd wyrok; zdanie więc odrębne jest aktem sądowym wewnętrznym i nie ulegającym ogłoszeniu wraz z wyrokiem; nie może ono przeto żadną miarą stanowić części składowej wyroku, którego redakcja winna być utrzymana w granicach zakreślonych w art. 142 u.p.c. [art. 325 k.p.c.].

orzeczenie SN z 10 maja 1928 r., I C 379/28, Zb.Urz. 1928, poz. 96; OSP 1928, poz. 416; OSN IPC, poz. 1359

Sentencja wyroku sądowego winna być bezwzględnie podpisana przez cały komplet sądowy i brak podpisu na sentencji jednego sędziego pozbawia taki wyrok wszelkiej mocy prawnej.

orzeczenie SN z 9 stycznia 1930 r., C 1478/29, Gł.Sąd. 1930/11, s. 690

Wyrok wydany na piśmie przez sąd państwowy bez podpisu sędziego, który go wydał, (...) nie jest jeszcze wyrokiem stanowiącym dokument.

Wyrok sądu polubownego bez podpisu wszystkich sędziów, którzy go wydali, nie jest w ogóle wyrokiem w rozumieniu ustawy.

orzeczenie SN z 5 marca 1930 r., III.1. Rw. 19/30, Zb.Urz. 1930, poz. 54

Uchybienia (...), że sędzia *grodzki* nie podpisał wyroku z uzasadnieniem, nie może być podnoszone po raz pierwszy w skardze kasacyjnej.

orzeczenie SN z 24 kwietnia 1931 r., C 2585/30, Gł.Sąd. 1931/11, s. 651

Według zasad, uznanych ogólnie w teorii i orzecznictwie, nieważność orzeczenia w sensie orzeczenia niebyłego zachodzi tylko wówczas, gdy brak zewnętrznej formy orzeczenia, gdy przekroczono granice jurysdykcji, gdy podmiot sporu nie istnieje, a wreszcie, gdy treść wyroku jest sprzeczna lub ma na względzie świadczenie niemożliwe w ogóle jest określona tak wadliwie, że nie daje podstawy do stwierdzenia powagi rzeczy osądzonej i że nie nadaje się do egzekucji. We wszystkich innych przypadkach wady postępowania oraz formy i treści orzeczenia dochodzone być mogą wyłącznie przez korzystanie ze środków odwoławczych, a w drodze wyjątku w drodze wznowienia postępowania.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 22 marca 1935 r., C.III. 246/34, Zb.Urz. 1935, poz. 402

Nieczytelny podpis pod uzasadnieniem nie może zastąpić wymienienia nazwiska sędziego w sentencji wyroku lub postanowienia; brak powyższy uniemożliwia kontrolę kasacyjną, czy orzeczenie wydał właściwy sędzia.

orzeczenie SN z 28 października 1935 r., C.III. 402/35, Zb.Urz. 1936, poz. 231; PS 1936, poz. 694; Gł.Prawa 1936/4–6, s. 265; Gł.Sąd. 1936/6, s. 514; Wil.Prz.Praw. 1936/8, s. 296; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXVII, poz. 3; SPO, t. 1, poz. 13 do art. 339–358 k.p.c.

Zdanie odrębne złożone przez sędziego nie ma żadnego znaczenia procesowego.

orzeczenie SN z 21 września 1937 r., C.II. 637/37, PPIA 1938/1, poz. 21; PS 1938, poz. 594

Oryginały wyroków i postanowień należy sporządzać bez odsyłaczy i niezrozumiałych skrótów. Oryginalne wyroki i postanowienia powinny być podpisane przez sędziów. Tych wyroków i postanowień, które powinny znajdować się w aktach, nie mogą zastąpić wypisy lub odpisy, uwierzytelnione przez sekretarza, zupełnie niepotrzebnie znajdujące się w aktach.

orzeczenie SN z 2 marca 1938 r., C.III. 3366/37, OSP 1938/5–6, poz. 248; PS 1938, poz. 762; SPO, t. 1, poz. 83 do art. 339–358 k.p.c., poz. 12 do art. 374–379 k.p.c.

Jeżeli jeden z członków sądu przedstawi projekt wyroku sformułowany na piśmie, a inni po zapoznaniu się z projektem wyrażą swą zgodę lub sprzeciw, to takie postępowanie łączy już w sobie naradę i głosowanie.

orzeczenie SN z 8 września 1938 r., C.II. 3328/37, PPIA 1938/4, poz. 338; SPO, t. 1, poz. 95 do art. 339–358 k.p.c.

Przepis § 3 art. 347 [324 § 3], stanowiący, że sentencję wyroku podpisują wszyscy sędziowie, przed którymi odbyła się rozprawa poprzedzająca bezpośrednio wydanie wyroku (art. 346 [323] k.p.c.), jest przepisem bezwzględnie obowiązującym, a nie jedynie przepisem instrukcyjnym.

orzeczenie SN z 27 maja 1947 r., C.III. 81/47, OSN 1948/1, poz. 17; NP 1948/5, s. 50; DPP 1948/5, s. 50; OPSN, poz. 35a, s. 66

W aktach powinno znajdować się każde postanowienie sądu w oryginale, gdyż tylko przy zachowaniu tego przepisu uczestnicy mogą mieć pewność, że sąd wydał je prawidłowo.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 2 października 1948 r., C 568/48, OSN 1949/2–3, poz. 46

! Skutkiem braku podpisów ławników wyrok nie może być traktowany jako orzeczenie w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego, formalnie jednak zamyka on postępowanie w instancji, stanowiąc tym samym podstawę do zaskarżenia go w drodze rewizji; z powodu jednak powyższej wadliwości nie może być utrzymany w mocy i sprawa ulega odesłaniu do pierwszej instancji w celu wydania orzeczenia prawidłowego.

orzeczenie SN z 29 kwietnia 1952 r., C 654/52, OSN 1953/2, poz. 49

!! Dopóki sentencja orzeczenia nie jest podpisana przez wszystkich sędziów (ławników) biorących udział w rozprawie bezpośrednio poprzedzającej jego wydanie, orzeczenie takie nie istnieje w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego, a ogłoszenie go jest pozbawione skutków prawnych. Formalnie jednak zamyka ono postępowanie w instancji i daje tym samym podstawę do wniesienia środka odwoławczego.

orzeczenie SN z 24 lipca 1952 r., C 1161/52, NP 1953/5, s. 80

Postanowienie wydane na podstawie rozprawy, od którego przysługuje środek odwoławczy, powinno być sporządzone oddzielnie (poza protokołem) i podpisane przez cały skład orzekający.

Sentencja postanowienia zapadłego w sprawie, która podlega rozpoznaniu w składzie sędziego i dwóch ławników, podpisana tylko przez przewodniczącego, nie wywiera skutków prawnych.

orzeczenie SN z 6 listopada 1953 r., I C 1449/53, NP 1954/3, s. 94

Podpis każdego z sędziów biorących udział w rozstrzygnięciu sprawy jest istotnym elementem orzeczenia; w razie jego braku orzeczenie nie istnieje.

Z uzasadnienia:

Podpisy sędziów pod orzeczeniem w chwili jego ogłoszenia mają dawać rękojmię, że w chwili tej rozstrzygnięcie zawarte w wyroku wraz z jego uzasadnieniem odpowiadało większości głosów oddanych podczas narady. Dlatego też uzupełnienie podpisów po ogłoszeniu orzeczenia nie może mieć żadnego znaczenia.

orzeczenie SN z 27 września 1955 r., III CR 1029/54, NP 1956/1, s. 126; BMS 1956/11, s. 78

Wyrok, który został przez sąd ogłoszony, nie może być uważany za nie istniejący, choćby nawet sentencja jego nie była przez skład sądzący podpisana, albowiem od chwili ogłoszenia wyroku obowiązuje sąd, który go wydał (art. 339 [332] k.p.c.).

orzeczenie SN z 9 maja 1962 r., 3 CR 183/62, RPEiS 1963/3, s. 334; RPEiS 1964/2, s. 327

Gdy wyrok w chwili jego ogłoszenia zawiera jedynie podpisy dwóch sędziów, wada taka powoduje nieważność ogłoszonego orzeczenia i nie może być skutecznie sanowana przez późniejsze uzupełnienie brakującego podpisu.

orzeczenie SN z 27 lutego 1964 r., 2 CR 226/62, BSN 1964/12, poz. 13; RPEiS 1965/3, s. 302

1. Z mocy art. 322 d.k.p.c. [art. 323 k.p.c.] wyrok może być wydany jedynie przez tych sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa bezpośrednio poprzedzająca wydanie wyroku. Przepisy dotyczące wyroku uzupełniającego (art. 356, 358 [351] k.p.c.) nie zawierają w tej mierze wyjątków.

2. Wyrok uzupełniający – jak każdy wyrok z wyjątkiem wyroku zaocznego – podlega z mocy art. 355 i 339 d.k.p.c. [art. 326 i 351 § 3 k.p.c.] ogłoszeniu. Okoliczność, że wyrok uzupełniający może zapaść na posiedzeniu niejawnym, nie zwalnia od obowiązku jego należytego ogłoszenia. Wydanie zatem wyroku na posiedzeniu niejawnym musi się ograniczyć do dopełnienia czynności przewidzianych w art. 333 d.k.p.c. [art. 324 k.p.c.], a w szczególności do podpisania przez sędziów sentencji wyroku. Ogłoszenie zaś wyroku musi się odbyć publicznie na specjalnym w tym celu wyznaczonym posiedzeniu sądowym, na które należy wezwać strony i sporządzić protokół z posiedzenia.

wyrok SN z 4 maja 1965 r., I CR 78/65, OSNCP 1965/11, poz. 197

Jeżeli w sprawie rozpoznanej z udziałem ławników nie sporządzono uzasadnienia wyroku wskutek śmierci przewodniczącego, uzasadnienie w formie pisemnej powinni sporządzić pozostali członkowie składu orzekającego, tj. ławnicy, przedstawiając znane im z przebiegu narady i uzgodnione przez komplet sądzący powody rozstrzygnięcia.

postanowienie SN z 8 czerwca 1965 r., I CR 58/65, OSNCP 1966/5, poz. 76; OSPiKA 1968/9, poz. 196 z głosem S. Włodyki; RPEiS 1966/3, s. 312; NP 1966/12, s. 1563 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1969/8–9, s. 407 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1970/5, s. 721 z omówieniem E. Wengerka i J. Sobkowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Podpis każdego z sędziów biorących udział w rozstrzygnięciu sprawy jest istotnym elementem orzeczenia. Brak należytego podpisania orzeczenia jest równoznaczny z nieistnieniem orzeczenia.

postanowienie SN z 9 kwietnia 1968 r., II CR 112/68, BSN 1969/1, poz. 10

Jeżeli postanowienie zostało wydane na rozprawie, winno być podpisane przez cały skład sądu (art. 47 k.p.c.). Wyjątek od tej zasady wprowadza jedynie przepis art. 356 k.p.c., który stanowi, że postanowienia nie kończące postępowania i nie zaskarżalne, wydane na posiedzeniu jawnym wpisuje się do protokołu rozprawy bez spisywania odrębnej sentencji. Te ostatnie postanowienia zatem nie wymagają również podpisu całego składu sądu. Wystarczy podpis przewodniczącego i protokolanta w protokole posiedzenia.

Postanowienie o dopuszczalności interwencji ubocznej nie może być zamieszczone w protokole rozprawy, powinno być sporządzone odrębnie i podpisane przez wszystkich sędziów, przed którymi odbyła się rozprawa co do dopuszczalności interwencji ubocznej. Dopóki sentencja takiego orzeczenia nie jest podpisana przez wszystkich sędziów, orzeczenie nie istnieje, a ogłoszenie go jest pozbawione skutków prawnych. Jednak ogłoszenie sentencji orzeczenia mimo braku wszystkich podpisów zamyka formalnie postępowanie w instancji i daje podstawę do wniesienia środka odwoławczego.

postanowienie SN z 13 marca 1969 r., II CZ 216/68, BSN 1969/9, poz. 154

Wyrok ogłoszony, mimo że nie został podpisany przed ogłoszeniem przez cały skład orzekający sąd, formalnie kończy postępowanie w sprawie i nie może być uważany za wyrok w ogóle nie istniejący (nie wydany). Wyrok ten podlega jednak – wobec niepodpisania go wbrew wyraźnemu postanowieniu ustawy (art. 324 § 3 k.p.c.) – na tej właśnie podstawie zaskarżeniu w drodze rewizji [apelacji].

postanowienie SN z 3 kwietnia 1969 r., III CRN 21/69, OSNPG 1969/9, poz. 65

Zdanie odrębne i jego uzasadnienie (art. 101 k.p.k. [art. 324 § 2 k.p.c.]) stanowią akt procesowy dostępny dla stron, które mogą z niego korzystać w różny sposób, np. przez powoływanie się w rewizji [apelacji] na jego argumentację.

wyrok SN z 19 maja 1971 r., IV KR 83/71, OSPiKA 1972/6, poz. 111 z głosem E. Skrętowicza

W wypadku braku jednomyślności w składzie orzekającym co do sposobu rozstrzygnięcia sprawy uzasadnienie wyroku powinno przytaczać tylko te elementy w zakresie ustalenia stanu faktycznego, oceny wiarygodności i mocy dowodów oraz wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku, które odpowiadają przekonaniu większości składu orzekającego (art. 324 § 1 i art. 328 § 2 k.p.c.). Natomiast odmienne zapatrywania sędziego przegłosowanego co do tego, jak należało ocenić zebrany materiał dowodowy, ustalić stan faktyczny i rozstrzygnąć sprawę, mogą znaleźć wyraz jedynie w uzasadnieniu zgłoszonego przez niego zdania odrębnego (art. 324 § 2 k.p.c.).

wyrok SN z 31 października 1973 r., III CRN 249/73, OSNCP 1974/7–8, poz. 140; PiP 1975/10, s. 106 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Z mocy art. 324 § 3 k.p.c. sentencję wyroku podpisuje cały skład sądu. Jeżeli wyrok mimo braku podpisów składu sądzącego lub choćby jednego z członków tego składu został ogłoszony, to wiąże on z mocy art. 324 § 3 k.p.c. sąd od chwili ogłoszenia, co wyłącza możliwość dokonywania w nim zmian przez sąd, który go wydał, poza wyjątkami przewidzianymi w art. 322 § 2 i art. 391 k.p.c. oraz art. 350–353 k.p.c. To związanie sądu wydanym przez siebie wyrokiem nie pozwala – po ogłoszeniu wyroku – na jego uzupełnienie podpisami członków składu sądzącego w trybie art. 351 k.p.c. Wszelka inna – poza wskazanymi wyjątkami – zmiana takiego wyroku może więc być dokonana jedynie przez sąd drugiej instancji na skutek wniesienia środka odwoławczego. Sąd, który ogłosił wyrok mimo braku podpisów składu sądu pod sentencją, nie może więc usunąć wadliwości wyroku. Uzasadnia to uchylenie zaskarżonego wyroku dotkniętego tą wadą oraz przekazanie sprawy do rozpoznania sądowi pierwszej instancji w celu wydania prawidłowego orzeczenia (art. 388 § 1 [art. 386 § 2] k.p.c.).

orzeczenie SN z 16 maja 1974 r., II PR 53/74, PiŻ 1974/39, s. 14

Wyroku, który ma zostać ogłoszony, nie można uznać za nie istniejący. Jest niewątpliwe, że wyrok taki istnieje, bo został sporządzony (art. 324 k.p.c.).

Wyrok nie ogłoszony podlega zaskarżeniu na zasadach ogólnych, w konsekwencji czego niezaskarżenie go skutkuje jego prawomocność.

z uzasadnienia uchwały SN z 17 października 1978 r., III CZP 62/78, OSNCP 1979/5, poz. 88; OSPiKA 1981/7–8, poz. 128 z głosem J. Kuleszy i A. Wyrwisza; NP 1980/10, s. 138 z głosem B. Bładowskiego; NP 1980/4, s. 151 z głosem W. Siedleckiego; PiP 1980/8, s. 100 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Podpisanie sentencji wyroku przez cały skład orzekający jest wymaganiem bezwzględnym. Cały skład orzekający obowiązany jest podpisać sentencję wyroku przed jej ogłoszeniem (art. 324 § 3 k.p.c.). W konsekwencji nie jest dopuszczalne uzupełnienie brakujących podpisów członków składu orzekającego po ogłoszeniu wyroku przez odczytanie jego sentencji. Podpisanie sentencji wyroku po jego ogłoszeniu nie usuwa wadliwości polegającej na braku podpisów całego składu orzekającego w chwili ogłoszenia wyroku. Jeżeli wyrok, pomimo braku pod sentencją wymaganych podpisów wszystkich członków składu orzekającego, wiąże sąd od chwili jego ogłoszenia, to wyrok taki nie może być uważany za nieistniejący. Może on być wzruszony tylko na skutek zaskarżenia go.

wyrok SN z 18 kwietnia 1979 r., III CRN 60/79, niepubl.

Podpisanie sentencji wyroku przez cały skład orzekający jest wymogiem bezwzględnie obowiązującym i potwierdzeniem zgodności zamieszczonego w sentencji rozstrzygnięcia z przebiegiem narady nad wyrokiem oraz wolą większości składu orzekającego.

wyrok SN z 4 sierpnia 1981 r., IV PR 238/81, niepubl.

Złożenie podpisu pod sentencją orzeczenia (art. 324 § 3 k.p.c.) stanowi potwierdzenie udziału sędziego w jego wydaniu. Brak wszystkich podpisów oznacza, że zaskarżone postanowienie zostało wydane tylko w takim składzie, jaki daje się stwierdzić na podstawie złożonych podpisów.

postanowienie SN z 10 sierpnia 2000 r., IV CKN 842/00, niepubl.

Wyrok, którego sentencji skład sądu nie podpisał, nie istnieje w znaczeniu prawnoprocesowym także wówczas, gdy został ogłoszony.

uchwała SN z 26 września 2000 r., III CZP 29/00, OSNC 2001/2, poz. 25; BSN 2000/9, s. 5; R.Pr. 2001/1, s. 118; MoP 2001/3, s. 161; Rej. 2001/4, s. 151; PS 2002/1, s. 140 z glosą A. Jucewicza

Brak w pisemnej sentencji wyroku rozstrzygnięcia o całości żądania powoduje, że w tej części wyrok nie istnieje, także wtedy, gdy ogłoszono o całości żądania.

postanowienie SN z 25 stycznia 2001 r., III CKN 1382/00, OSNC 2001/9, poz. 132; BSN 2001/6, s. 10; R.Pr. 2001/4, s. 124

Wydane w trybie nieprocesowym, w składzie jednego sędziego, postanowienie rozstrzygające co do istoty sprawy niepodpisane przez sędziego, w znaczeniu prawnoprocesowym nie istnieje.

postanowienie SN z 21 stycznia 2003 r., III CZP 83/02, niepubl.

Postanowienie o charakterze formalnym, podlegające zaskarżeniu, wydane na posiedzeniu niejawnym – skonstruowane w ten sposób, że jego sentencja wraz z uzasadnieniem stanowi jeden dokument – nie istnieje w znaczeniu procesowym w sytuacji, w której skład sądu podpisał tylko uzasadnienie, natomiast nie podpisał sentencji.

postanowienie SN z 21 stycznia 2003 r., III CZP 84/02, OSNC 2003/10, poz. 140; Wok. 2003/7–8, s. 19; BSN 2003/10, s. 9; R.Pr. 2003/6, s. 159; NPN 2004/1, s. 61; MoP 2004/21, s. 993; PES 2004/1–2, s. 98 z glosą S. Dalki; MoP 2005/22, s. 1139 z komentarzem A. Marszał

Sentencja każdego postanowienia, również postanowienia nie rozstrzygającego sprawy co do istoty, mającego charakter formalnoprawny, musi być podpisana przez sąd, który je wydał, niezależnie od tego, czy sporządzone zostało uzasadnienie takiego postanowienia. W wypadku sporządzenia uzasadnienia, również dokument je zawierający podlega podpisaniu. W braku zaś podpisania sentencji postanowienie takie w sensie prawnoprocesowym nie istnieje, niezależnie od tego, czy podpisane zostało uzasadnienie.

postanowienie SN z 7 lutego 2003 r., III CZP 94/02, IC 2003/10, s. 42

Wymaganiu podpisania sentencji postanowienia nie czyni zadość podpisanie uzasadnienia, choćby sąd orzekał na posiedzeniu niejawnym, a sentencja i uzasadnienie znajdowały się na jednej karcie.

postanowienie SN z 4 kwietnia 2003 r., III CZP 10/03, niepubl.

Warunkiem istnienia w obrocie prawnym wyroku jako dokumentu procesowego jest sporządzenie go na piśmie, a następnie publiczne ogłoszenie.

postanowienie SN z 19 stycznia 2012 r., I KZP 19/11, OSNKW 2012/1, poz. 3; BSN 2012/1, s. 16

1. Nieważność postępowania spowodowana składem sądu orzekającego sprzecznym z przepisami prawa zachodzi także wtedy, gdy sentencję wyroku podpisała – obok sędziego – osoba, która nie mogła brać udziału w wydaniu wyroku.

2. W postępowaniu cywilnym w naradzie sędziów nie może brać udziału protokolant.

3. Artykuł 85 § 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r. poz. 427) nie uchyla obowiązku zachowania tajemnicy narady sędziów (art. 324 § 1 k.p.c.).

postanowienie SN z 24 czerwca 2014 r., I CZ 38/14, OSNC-ZD 2015/D, poz. 50

Brak podpisu sędziego pod sentencją wyroku lub postanowienia wydanego w składzie jednego sędziego oznacza, że to orzeczenie w sensie prawnoprocesowym nie istnieje.

postanowienie SN z 5 lipca 2018 r., I CZ 63/18, niepubl.

Wyrok, nie podpisany przez wszystkich sędziów wchodzących w skład sądu, nie istnieje w znaczeniu prawnoprocesowym (*sententia non existens*) bez względu na to, czy chodzi o skład jednoosobowy, czy wieloosobowy.

postanowienie SN z 31 sierpnia 2018 r., I CSK 300/18, OSP 2019/4, poz. 34 z głosem T. Zembrzuckiego; Glosa 2020/1, s. 69 z głosem M. Winczury; *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd orzecznictwa*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2019, s. 233 z omówieniem B. Wołodkiewicza

PIŚMIENICTWO

Bibring Julian, *Czy przewodniczący głosuje ostatni także wówczas, gdy jest sprawozdawcą?*, PPC 1937/5–6, s. 180; *Kodeks Postępowania Cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”*, red. J.J. Litauer, W. Świąćicki, Warszawa 1949, s. 187, poz. 111

Bładowski Bogdan, *Znaczenie notyfikacji wyroku w procesie cywilnym*, NP 1985/11–12, s. 83

Grochowski Mateusz, *Uzasadnienie voti separati a prawo do sądu. Zależności i gwarancje*, SP 2014/4, s. 49

Grochowski Mateusz, *Uzasadnienie zdania odrębnego (w:) Uzasadnienia decyzji stosowania prawa*, red. I. Rzucidło-Grochowska, M. Grochowski, Warszawa 2015, s. 138

Hajek Stanisław, *Przeszkody faktyczne przy wyrokowaniu*, Czas.Sędz. 1939/3, s. 144

Jendl Alfred, *Próba uzupełniającej wykładni przepisów k.p.c. dotyczących wyrokowania*, PS 1933/11, s. 444

Krysiński Ksawery, *Kilka uwag o redakcji wyroków oraz o ich ogłaszaniu z motywami*, PS 1869/2, s. 261

Litauer Jan Jakub, *Głosowanie sędziów w przyszłym polskim procesie cywilnym*, Gł.Prawa 1926/4, s. 147

Litauer Jan Jakub, *Z prac przygotowawczych do projektu polskiej ustawy postępowania cywilnego – Narada i głosowanie sędziów*, Pal. 1926/8, s. 363

Mazur Paweł, *Ujawnienie zdania odrębnego z perspektywy filozoficznoprawnej*, Acta UL FI 2017/79, s. 75

Misztal-Konecka Joanna, *Sędziowski obowiązek wydania wyroku: regulacja prawa rzymskiego na tle prawa polskiego*, Czasopismo Prawno-Historyczne 2012/64.2, s. 113

Pankiewicz Ryszard, *Votum separatum w prawie kanonicznym i prawie polskim*, Kościół i Prawo 2016/2, s. 107

Prusak Feliks, *Dopuszczalność ujawnienia zdania odrębnego*, NP 1964/1, s. 63

Tobor Zygmunt, *Spór o zdania odrębne* (w:) *Wielowymiarowość prawa*, red. J. Czapska, M. Dudek, M. Stępień, Toruń 2014, s. 215

Wojciechowski Maciej, *Epistemologia sporu w kontekście instytucji sędziowskiego zdania odrębnego*, PPIA 2015/102, s. 253

Wojciechowski Maciej, *Spory sędziowskie. Zdania odrębne w polskich sądach*, Gdańsk 2019

Wojciechowski Maciej, *Uzasadnienie zdania odrębnego jako wypowiedź dialogiczna na przykładzie wybranych orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego*, AFDiS 2018/1, s. 69

Wróblewski Jerzy, *Votum separatum w teorii i ideologii sądowego stosowania prawa*, SP-E 1975/15, s. 7

Zdziennicki Bohdan, *Zdania odrębne w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego* (w:) *Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2006, s. 135

Wyroki nieistniejące – patrz piśmiennictwo do art. 316

Art. 325.¹ [Sentencja wyroku]

Sentencja wyroku powinna zawierać wymienienie sądu, sędziów, protokolanta oraz prokuratora, jeżeli brał udział w sprawie, datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku, wymienienie stron i oznaczenie przedmiotu sprawy oraz rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron.

ORZECZNICTWO

Wyrok wydany przez sąd jest z samego prawa wydany „w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej”, choćby tych słów w nagłówku nie zawierał.

orzeczenie SN z 16 kwietnia 1923 r., C 691/22, GSW 1924/6, s. 70

¹ Art. 325 częściowo został uznany za niezgodny z art. 194 ust. 1 zdanie pierwsze w związku z art. 10 Konstytucji RP, przez pkt 4 wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 września 2017 r., K 10/17 (Dz.U. poz. 1727) z dnia 11 września 2017 r. Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony wyżej przepis traci moc w zakresie, w jakim dopuszcza rozstrzygnięcie o prawidłowości procedury wyboru sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

Art. 325 częściowo został uznany za niezgodny z art. 194 ust. 2 w związku z art. 10 Konstytucji RP oraz z art. 144 ust. 3 pkt 21 w związku z art. 10 Konstytucji RP, przez pkt 5 wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 września 2017 r., K 10/17 (Dz.U. poz. 1727) z dnia 11 września 2017 r. Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony wyżej przepis traci moc w zakresie, w jakim dopuszcza rozstrzygnięcie o prawidłowości procedury przedstawienia kandydatów na stanowisko Prezesa oraz Wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego i powołania ich przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Ustawa dopuszcza zgłoszenie zdania odrębnego (art. 703 u.p.c. [art. 324 § 2 k.p.c.]) celem podkreślenia niezawisłości sędziowskiej oraz zaznaczenia, że sędzia przegłosowany nie przyjmuje na siebie odpowiedzialności za wydany przez sąd wyrok; zdanie więc odrębne jest aktem sądowym wewnętrznym i nie ulegającym ogłoszeniu wraz z wyrokiem; nie może ono przeto żadną miarą stanowić części składowej wyroku, którego redakcja winna być utrzymana w granicach określonych w art. 142 u.p.c. [325 k.p.c.].

orzeczenie SN z 10 maja 1928 r., I C 379/28, Zb.Urz. 1928, poz. 96; OSP 1928, poz. 416; OSN IPC, poz. 1359

Jeżeli wyrokiem orzeczono, że pozwany ma świadczyć za równoczesną zapłatą pewnej kwoty przez powoda, należy zastrzec że jej wykonanie może nastąpić tylko za równoczesną zapłatą tej kwoty przez wierzyciela.

orzeczenie SN z 23 września 1931 r., III.1.R. 577/31, PS 1932, poz. 259; PPIA 1932, poz. 43

Procedura cywilna nie zawiera przepisu, aby sądowi nie wolno było w sentencji wyroku odstąpić od stylizacji żądania skargi, jeżeli stylizację tę uważa z jakichkolwiek względów za wadliwą. Sądowi nie wolno tylko orzekać o przedmiotach nie objętych żądaniem skargi.

orzeczenie SN z 13 października 1933 r., C.II. Rw. 1638/33, Zb.Urz. 1934/5, poz. 290

1. Pod względem formy orzeczeń nie ma różnicy, czy Sąd Najwyższy rozpoznawał skargę kasacyjną na wyrok, czy też na postanowienie drugiej instancji, kończące postępowanie (art. 424 § 2 [398¹ § 1] k.p.c.).

2. W formie wyroku orzeka Sąd Najwyższy:

- a) wydając orzeczenie co do istoty sprawy (art. 439 [398¹⁶ § 1] k.p.c.);
- b) oddalając skargę kasacyjną (art. 436 [398¹⁴ § 1] k.p.c.);
- c) uchylając orzeczenie sądu drugiej instancji z odesłaniem sprawy do ponownego rozpoznania (art. 437 [398¹⁵ § 1] k.p.c.).

3. W formie postanowienia orzeka Sąd Najwyższy:

- a) o uchyleniu orzeczenia sądu drugiej instancji i zniesieniu postępowania (art. 440 [398¹⁵ § 1] k.p.c.);
- b) we wszystkich innych przypadkach, w których Sąd Najwyższy nie orzeka w formie wyroku.

4. W formie uchwały orzeka Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów lub całej izby.

5. W wyrokach i postanowieniach należy przy wymienianiu składu sądującego zaznaczyć przy nazwiskach sędziów stanowisko sędziowskie tychże, używać terminu, że orzeczenie wydane zostało na posiedzeniu jawnym (a nie na rozprawie) lub na posiedzeniu niejawnym; nie wymieniać zastępujących strony adwokatów; używać w sentencjach czasu teraźniejszego, np. „Sąd Najwyższy skargę kasacyjną oddala, wyrok uchyla” itd.

6. W orzeczeniu o kosztach używać należy formuły: „Sąd Najwyższy zasądza od na rzecz koszty postępowania kasacyjnego w wysokości”.

uchwała Izby Cywilnej SN z 9 grudnia 1933 r., C.Prez. 40/33, PPC 1935/15–16, s. 453

1. Kodeks postępowania cywilnego nie zna formy wyroków oddalających przedwczesny pozew z umieszczeniem w sentencji wyroku zwrotu, iż oddalenie następuje „na razie”.

2. Pomimo braku w sentencji wyroku oddalającego z przedwczesnym pozewem zwrotu, iż oddalenie nastąpiło „na razie”, pozwany nie może bronić się zarzutem powagi rzeczy osądzonej w przypadku późniejszego wniesienia pozwu przeciwko sobie przez tego samego powoda o to samo roszczenie.

orzeczenie SN z 19 lutego 1935 r., C.II. 2543/34, Zb.Urz. 1935, poz. 366; PPIA 1935/4, poz. 315; Gł.Adw. 1936/1, s. 31; Gł.Prawa 1935/9–10, s. 614; RPEiS 1936/1, s. 157; N.Pal. 1936/1, s. 45; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 3; SPO, t. 1, poz. 13 do art. 206–216 k.p.c., poz. 2 do art. 339–358 k.p.c.

1. W sentencji nie należy przytaczać przepisów prawa, których obraży Sąd Najwyższy się dopatrył.

2. Sentencja wyroku uchylającego ma opiewać: „Sąd Najwyższy zaskarżony wyrok Sądu w uchyła i sprawę temuż Sądowi do ponownego rozpoznania odsyła, kaucję kasacyjną zwrócić skarżącemu postanawia, rozstrzygnięcie zaś wniosku przyznanie kosztów postępowania kasacyjnego pozostawia powyższemu sądowi”.

z uzasadnienia uchwały Izby Cywilnej SN z 23 lutego 1935 r., C.Prez. 51/34, RPEiS 1935/1, s. 207; RPEiS 1935/2, s. 452–454; Gł.Sąd. 1935/7–8, s. 593; Czas.Adw.Polsk., Dz.Woj.Zach. 1935/4, s. 58; PPC 1935/15–16, s. 454; PPC 1935/17–18, s. 513; Gł.Prawa 1935/3–4, s. 239; PPC 1936/5–6, s. 154 z omówieniem Z. Fenichela, *Próba charakterystyki orzecznictwa procesowego Sądu Najwyższego*; Gł.Adw. 1935/4, s. 134 z omówieniem Z. Fenichela, *Na marginesie uchwał Izby Cywilnej Sądu Najwyższego do k.p.c.*

Skrócony sposób redagowania wyroków i postanowień oryginalnych, podpiśnianych przez sędziów, jest sprzeczny z przepisem art. 348 [325] k.p.c. i przeto niedopuszczalny.

orzeczenie SN z 28 października 1935 r., C.III. 402/35, Zb.Urz. 1936, poz. 231; PS 1936, poz. 694; Gł.Prawa 1936/4–6, s. 265; Gł.Sąd. 1936/6, s. 514; Wil.Prz.Praw. 1936/8, s. 296; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXVII, poz. 3; SPO, t. 1, poz. 13 do art. 339–358 k.p.c.

W oryginalnej sentencji wyroku, podpisanej przez sędziów, nie można odsyłać do pism procesowych lub kart akt zamiast umieszczenia odpowiedniego zdania, zawierającego orzeczenie sądu. Nie można danych, które powinna zawierać sentencja wyroku, zastępować znakami „()” lub „(k. 1)” itp. Wymienianie w sentencji wyroku pełnomocników stron, adresów i innych danych nie wymienionych w art. 348 [325] k.p.c. jest zbędne.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 24 lutego 1936 r., C.III. 1195/34, Zb.Urz. 1936, poz. 429; OSP 1936, poz. 482; PS 1937, poz. 12; Gł.Sąd. 1937/5, s. 450; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 12; SPO, t. 1, poz. 14 do art. 339–358 k.p.c., poz. 41 do art. 426–441 k.p.c., poz. 14 do art. 556–568 k.p.c.

Wydanie wyroku nie ustalającego jasno i dokładnie nakazanych wyrokiem świadczeń, niewykonalnych wskutek tego bez nowego procesu o te same pretensje, stanowi pogwałcenie istotnych przepisów postępowania, które Sąd Najwyższy bierze pod rozagę z urzędu.

orzeczenie SN z 31 sierpnia 1936 r., C.III. 908/34, Zb.Urz. 1937, poz. 313; RPEiS 1936, s. 838; SPO, t. 1, poz. 4 do art. 339–358 k.p.c.

Poprawkę w sentencji wyroku, nie omówioną, a dotyczącą istotnego punktu wyroku, należy uważać za niebyłą.

orzeczenie SN z 17 września – 1 października 1937 r., C.I. 3234/36, RPEiS 1938/2, s. 419; SPO, t. 1, poz. 61 do art. 339–358 k.p.c.

Oryginały wyroków i postanowień należy sporządzać bez odsyłaczy i niezrozumiałych skrótów. Oryginalne wyroki i postanowienia powinny być podpisane przez sędziów. Tych wyroków i postanowień, które powinny znajdować się w aktach, nie mogą zastąpić wypisy lub odpisy, uwierzytelnione przez sekretarza, zupełnie niepotrzebnie znajdujące się w aktach.

orzeczenie SN z 2 marca 1938 r., C.III. 3366/37, OSP 1938/5–6, poz. 248; PS 1938, poz. 762; SPO, t. 1, poz. 83 do art. 339–358 k.p.c., poz. 12 do art. 374–379 k.p.c.

Wykonanie nadanego kupującemu przez ustawę prawa odstąpienia od umowy z powodu wady sprzedanej rzeczy przez odpowiednie oświadczenie wobec sprzedawcy pozbawia samo przez się sprzedaż wszelkich skutków prawnych i uzasadnia bezpośrednie żądanie zwrotu dokonanego przez kupującego świadczenia; w procesie więc kwestia odstąpienia od umowy, a tym samym jej rozwiązania, winna być badana tylko jako kwestia wstępna i wynik tego badania winien znaleźć wyraz w uzasadnieniu wyroku, zbędne zaś jest umieszczenie go w sentencji wyroku.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 25 marca 1938 r., C.II. 2199/37, OSP 1938/10–12, poz. 522; PPIA 1938, poz. 132; RPEiS 1939/1, s. 166; SPO, t. 2, poz. 4 do art. 306–336 k.z.

Sąd nie ma obowiązku zamieszczać w sentencji wyroku orzeczenia o zarzucie potracenia, jeżeli oddala powództwo jako nieuzasadnione.

orzeczenie SN z 18 października 1938 r., C.II. 703/38, OSP 1939, poz. 200; PS 1939/2, poz. 112; Gl.Adw. 1938/10–11, s. 315 z omówieniem M. Neumanna, *Zaskarżalność wyroków, których sentencja opiewa na korzyść skarżącego i brzmienie sentencji wyroku w razie podniesienia w sporze zarzutu kompensaty*; SPO, t. 1, poz. 102 do art. 339–358 k.p.c.

Sąd, oddalając żądanie pozwu, nie ma obowiązku przytaczać go w całej rozciągłości w sentencji wyroku.

orzeczenie SN z 20 października 1938 r., C.II. 706/38, OSP 1939/3, poz. 147; PS 1939, poz. 422

Sąd, nakazując w wyroku „usunięcie uszkodzeń”, powinien dokładnie wskazać wszystkie uszkodzenia, które strona pozwana ma usunąć albo przynajmniej określić je rodzajowo.

orzeczenie SN z 16 listopada 1938 r., C.III. 1834/37, OSP 1939, poz. 208

Jeżeli strona lub jej pełnomocnik sformułowali wniosek lub żądanie niepoprawnie, to sąd nie jest obowiązany do powtarzania niepoprawnego wniosku w sentencji wyroku; sąd powinien zrehabilitować wyrok w języku literackim, unikając prowincjonalizmów i zwrotów niezrozumiałych, jasno, dokładnie i zgodnie z zasadami gramatyki.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 29 kwietnia 1946 r., C.III. 934/45, OPSN, poz. 108, s. 221

Sądy nie powinny wpisywać do sentencji wyroków niepoprawnych językowo, zwłaszcza niezrozumiałych, wniosków, lecz po wyjaśnieniu treści wniosku orzekać w myśl ustaw i redagować swe wyroki, zwłaszcza sentencje, poprawnie,

w języku literackim, ogólnopolskim, unikając barbaryzmów (zwłaszcza germanizmów), prowincjonalizmów i błędów gramatycznych.

Strony w sentencji wyroku należy określać imieniem i nazwiskiem (nazwą). Numerowanie stron („pozwany ad 2”) jest niewłaściwe.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 17 września 1946 r., C.III. 719/45, OSN 1948/2, poz. 34; OPSN, poz. 197, s. 375

Zbędne jest wymienianie w wyroku pełnomocników stron.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 27 stycznia 1947 r., C.III. 894/46, OSN 1947/2, poz. 57; OPSN, poz. 98, s. 201

Zaznaczenie w sentencji wyroku, że ulegają wydaniu powodowi ruchomości według złożonego do akt spisu pozwanych, dostatecznie zabezpiecza prawidłowość wykonania wyroku.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 29 marca 1947 r., C.I. 91/47, OPSN, poz. 207, s. 390

Wyrok [postanowienie] działowy winien obejmować wszelkie rozrachunki powstałe między działającymi się i definitywnie ustalać wzajemne należności stron. Nie czyni temu zadość zasądzenie w wyroku [postanowieniu] spłat w „równowartości pieniężnej ziemi w chwili spłaty”, gdyż takie określenie spłat powoduje konieczność późniejszego dokonywania oszacowania wartości ziemi i obliczenia kwot należnych z tytułu spłat, a więc w konsekwencji prowadzi do nowych procesów między stronami.

orzeczenie SN z 22 maja 1948 r., Lu.C. 285/48, niepubl.

W aktach powinno znajdować się każde postanowienie sądu w oryginale, gdyż tylko przy zachowaniu tego przepisu uczestnicy mogą mieć pewność, że sąd wydał je prawidłowo.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 2 października 1948 r., C 568/48, OSN 1949/2–3, poz. 46

Wyrok uwzględniający żądanie podwyższenia alimentów powinien wyraźnie orzekać zmianę wysokości świadczeń uprzednio prawomocnie zasądzonych lub ustalonych ugodą sądową, wskazując cechy poprzedniego tytułu, nie zaś w odezwaniu od poprzedniego tytułu zasądzać alimenty w nowej wysokości. Stworzyłoby to bowiem sytuację, w której strona powodowa znalazłaby się w posiadaniu dwóch niezależnych od siebie tytułów wykonawczych.

wyrok SN z 22 lutego 1949 r., Wa.C. 277/48, DPP 1949/10, s. 50; PN 1950/3–4, s. 278

Niedopuszczalne jest zasądzenie poszukiwanej sumy od jednego z pozwanych z zastrzeżeniem, że dalsi pozwani zobowiązani będą do zapłaty tej sumy na wypadek niemożności wyegzekwowania jej od pierwszego pozwanego.

orzeczenie SN z 6 kwietnia 1949 r., To.C. 405/48, PiP 1949/12, s. 125 z głosem B. Dobrzańskiego; NP 1952/8–9, s. 78

Wyrok powinien tak dokładnie określać to, o czym sąd orzekł, by wykonanie wyroku nie nastręczało trudności. Odesłanie do pozwu, gdzie przedmiot sporu jest „bliżej określony”, jest niedopuszczalne.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 29 kwietnia 1949 r., Wa.C. 366/48, OSN 1950/1, poz. 11

Nie można w sentencji wyroku określić strony jako „spadkobiercy X”, lecz należy wymienić imiennie wszystkich spadkobierców.

orzeczenie SN z 21 listopada 1950 r., C 353/50, OSN 1951/2, poz. 47

Gdy w czasie pomiędzy wydaniem wyroku przez sąd pierwszej instancji a rozprawą rewizyjną [apelacyjną] zaszła zmiana w osobach stron, sąd rewizyjny [drugiej instancji] wymienia w swoim wyroku te osoby, które są stronami w chwili wydania tego wyroku.

orzeczenie SN z 24 stycznia 1952 r., Ł.C. 953/51, NP 1953/8–9, s. 153

Nie stanowi uchybienia orzeczenie eksmisji posiadaczy z nieruchomości bez oznaczenia działek, które każdy z nich zajmuje. Konieczność takiego ustalenia zachodziłaby jedynie wówczas, gdyby bez tego oznaczenia wykonanie wyroku było niemożliwe. Nie ma przy tym znaczenia fakt, że osoba trzecia ma w swym władaniu część działki.

orzeczenie SN z 12 grudnia 1956 r., 1 CR 981/56, OSN 1958/4, poz. 94; OSPiKA 1957/3, poz. 65 z głosem J. Marowskiego; OSNPG 1958/12, poz. 59; PiP 1958/4, s. 661 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Określenie strony, które okaże się błędne, podlega sprostowaniu w każdym stadium postępowania. Sprostowania władny jest dokonać sąd, w którym sprawa w toku czynności się znajduje.

orzeczenie SN z 1 marca 1960 r., 2 CR 1114/59, RPEiS 1960/4, s. 318

Sąd nie może nakazywać pozwanemu czynności, których wykonanie zależy nie tylko od jego woli, lecz także od stanowiska organów administracyjnych.

orzeczenie SN z 13 czerwca 1961 r., 3 CR 482/61, OSNC 1962/2, poz. 75; RPEiS 1962/1, s. 401; PUG 1962/6, s. 201; NP 1963/7–8, s. 859 z omówieniem J. Pietrzykowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Jeżeli z zebranego w sprawie materiału procesowego wynika, że wymienienie stron w pozwie zawiera niedokładność lub omyłkę, to sąd, wydając wyrok, nie może powtórzyć wymienienia stron podanego w pozwie, lecz ma obowiązek wyjaśnić wątpliwości lub wymienić strony zgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy, gdy taki stan rzeczy wynika z zebranego w sprawie materiału.

Z uzasadnienia:

Nakazane w art. 334 [325] k.p.c. wymienienie stron w sentencji wyroku nie ma charakteru tylko porządkowego. Wymienienie stron jest istotną częścią sentencji wyroku, wyjaśnia wszak, między którymi osobami wydany wyrok ma wywołać skutki prawne. Dlatego w przypadku, gdy z zebranego w sprawie materiału procesowego wynika, iż wymienienie stron w pozwie zawiera niedokładność lub omyłkę, sąd, wydając wyrok, nie może powtórzyć wymienienia stron podanego w pozwie, lecz ma obowiązek wyjaśnienia wątpliwości lub wymienienia stron zgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy, jeżeli taki stan rzeczy wynika z zebranego w sprawie materiału. Sąd, który idąc za brzmieniem oznaczenia stron podanym w pozwie, wymieni w sentencji wyroku strony sprzecznie z materiałem zebrany w sprawie i niezgodnie z rzeczywistym stanem sprawy – dopuszcza

się niedokładności lub omyłki, podlegającej sprostowaniu na podstawie art. 355 [art. 350] k.p.c.

orzeczenie SN z 10 października 1961 r., 4 CZ 90/61, OSN 1962/3, poz. 116; NP 1962/4, s. 572 z notką M.P.; NP 1963/6, s. 700 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1963/8–9, s. 288 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Sentencja orzeczenia powinna rozstrzygać o żądaniu stron w sposób samodzielny. Redakcja sentencji, w której sąd odsyła do pism procesowych i czyni z ich treści integralną część orzeczenia, jest niedopuszczalna.

postanowienie SN z 19 stycznia 1968 r., III CRN 420/67, niepubl.

Rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron powinno być tak sformułowane, by jego realizacja była możliwa na podstawie samej treści sentencji, bez potrzeby dokonywania dalszych czynności.

Jeśli przedmiotem rozstrzygnięcia jest nakazanie dłużnikowi wydania oznaczonej *in specie* rzeczy ruchomej, rzecz tę należy w sentencji wyroku określić w ten sposób, by jej zidentyfikowanie było możliwe na podstawie wymienionych w treści rozstrzygnięcia cech lub innych przesłanek natury obiektywnej związanych z samą rzeczą, względnie miejscem jej przechowania.

wyrok SN z 9 października 1968 r., I CR 366/68, niepubl.

W sentencji wyroku zasądzającego należność od jednego lub więcej pozwanych, którzy odpowiadają solidarnie z inną osobą, dopuszczalne jest umieszczenie wzmianki o tej solidarności tylko wtedy, gdy w stosunku do tej osoby zapadł już wcześniej prawomocny wyrok zasądzający od niej tę samą należność. W braku bowiem takiej wzmianki mogłaby zachodzić – przy istnieniu kilku tytułów egzekucyjnych – obawa, że wbrew istocie solidarności, polegającej na tym, iż zaspokojenie wierzyciela przez któregośkolwiek z dłużników zwalnia pozostałych (art. 366 § 1 k.c.), ta sama należność byłaby kilkakrotnie uiszczona.

wyrok SN z 20 maja 1969 r., II CR 139/69, OSNCP 1970/2, poz. 38; NP 1971/5, s. 751 z omówieniem E. Wengerka i J. Sobkowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Zarówno wtedy, gdy chodzi o uznanie na podstawie art. 59 k.c. za bezskuteczną w stosunku do powoda umowy uniemożliwiającej zadośćuczynienie roszczeniu powoda, jak i wtedy, gdy uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela zmierza na podstawie art. 527 i nast. k.c. do zapewnienia mu ochrony wobec niewypłacalności dłużnika, sentencja wyroku uwzględniającego powództwo powinna określać konkretne roszczenie (art. 59 k.c.) albo konkretną wierzytelność (art. 527 k.c.), których zaspokojeniu ma służyć uznanie umowy lub innej określonej czynności prawnej za bezskuteczną wobec powoda.

wyrok SN z 13 lutego 1970 r., III CRN 546/69, OSNCP 1970/10, poz. 192; OSPIKA 1971/4, poz. 82 z głosem A. Ohanowicza; NP 1971/5, s. 752 z omówieniem E. Wengerka i J. Sobkowskiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1971/6, s. 917 i NP 1972/3, s. 452 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*

1. W sprawie o naprawienie szkody wynikłej z uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia zasądzenie określonego świadczenia nie wyłącza jednoczesnego ustalenia w sentencji wyroku odpowiedzialności pozwanego za szkody mogące powstać w przyszłości z tego samego zdarzenia.

2. W razie przyczynienia się poszkodowanego do szkody sąd określa również w sentencji stopień jego przyczynienia się.

uchwała składu 7 sędziów SN – zasada prawna – z 17 kwietnia 1970 r., III PZP 34/69, OSNCP 1970/12, poz. 217; OSPiKA 1971/10, poz. 173 z glosą A. Ohanowicza; RPEiS 1970/4, s. 211; NP 1971/6, s. 914, NP 1972/7–8, s. 1164 i NP 1972/12, s. 1815 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1971/5, s. 751 z omówieniem E. Wengerka i J. Sobkowskiego, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1972/10, s. 131 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; *Orzecznictwo Sądu Najwyższego w składach powiększonych Izby Cywilnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych za lata 1960–1970*, Warszawa 1973, poz. 178 z omówieniem K. Piaseckiego

Sentencja wyroku rozstrzygająca o żądaniu ochrony dóbr osobistych (art. 23 i 24 k.c.) nie może się ograniczać do ogólnikowego zakazu ich naruszania, ale obok wymienienia naruszonego dobra powinna zawierać ściśle określenie czynności, która ma być zaniechana.

Z uzasadnienia:

Rozstrzygnięcie sądu o żądaniach strony powinno być tak zredagowane, żeby było ono zrozumiałe bez uzasadnienia wyroku.

wyrok SN z 9 lipca 1971 r., II CR 220/71, OSNCP 1972/1, poz. 19; NP 1972/12, s. 1799 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*; PiP 1973/3, s. 93 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1973/1, s. 93 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Zasada prawna, według której w sprawie o naprawienie szkody wynikłej z uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia zasądzenie określonego świadczenia nie wyłącza jednoczesnego ustalenia w sentencji wyroku odpowiedzialności pozwanego za szkody mogące powstać w przyszłości z tego samego zdarzenia (uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 17 kwietnia 1970 r., III PZP 34/69, OSNCP 1970, z. 12, poz. 217), nie ma zastosowania w sytuacji, gdy poszkodowany poniósł śmierć w wypadku uzasadniającym przyznanie renty lub odszkodowania przewidzianych w art. 446 § 2 i 3 k.c.

wyrok SN z 24 września 1971 r., II CR 366/71, OSPiKA 1972/3, poz. 51; OSPiKA 1972/10, poz. 178 z glosą A. Szpunara; NP 1972/12, s. 1814 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1973/5, s. 729 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*

Niewymienienie w sentencji orzeczenia w składzie sądu nazwiska sędziego nie może stanowić uzasadnionej podstawy rewizyjnej [zaskarżenia], gdyż nie ma wpływu na treść rozstrzygnięcia sprawy, nie powoduje zaś nieważności, skoro zamieszczony pod sentencją podpis sędziego nie nasuwa wątpliwości co do osoby sędziego uczestniczącego w rozpoznaniu sprawy i wydaniu postanowienia.

z uzasadnienia postanowienia SN z 24 lutego 1972 r., III CRN 527/71, OSNCP 1972/9, poz. 164, RPEiS 1972/4, s. 251; PiP 1973/7, s. 168 z glosą T. Misiuk

Postanowienie o ustanowieniu odrębnej własności lokali powinno w sentencji zawierać dane wymienione w art. 137 § 2 k.c. Ponadto powinno zawierać wszystkie dane niezbędne do ujawnienia odrębnej własności lokali w księdze wieczystej.

postanowienie SN z 17 stycznia 1975 r., III CRN 364/74, OSNCP 1976/1, poz. 10; OSPiKA 1976/2, poz. 36 z glosą Z. Radwańskiego; NP 1979/2, s. 74 z omówieniem Z. Radwańskiego i J. Pano-wicz-Lipskiej, *Przegląd orzecznictwa*

Przepis art. 325 k.p.c. wymienia tylko elementy, które wyrok powinien zawierać, nie wyłącza natomiast zamieszczenia w sentencji orzeczenia elementów uzasadnionych względami celowości i praktycznej przydatności.

z uzasadnienia uchwały składu 7 sędziów SN – zasady prawnej – z 16 kwietnia 1977 r., III CZP 14/77, OSNCP 1977/7, poz. 106; OSNPG 1977/7–8, poz. 38; NP 1978/7–8, s. 1208 z glosą M. Sychowicza; NP 1978/11–12, s. 1704 z omówieniem J.S. Piątowskiego, *Przegląd orzecnictwa*

W razie uchylenia na skutek *rewizji nadzwyczajnej* prawomocnego wyroku zasądającego świadczenie pieniężne wyegzekwowane na podstawie tego wyroku sąd, któremu sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania, zasądzając ponownie to świadczenie, zaznacza w wyroku, że zostało ono już wyegzekwowane.

uchwała SN z 4 stycznia 1979 r., III CZP 91/78, OSNCP 1979/7–8, poz. 139; OSPiKA 1979/11, poz. 195 z glosą W. Broniewicza; PiP 1981/1, s. 103 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecnictwa*

Redakcja sentencji nie może decydować o podstawie rozstrzygnięcia.

z uzasadnienia wyroku SN z 27 lutego 1981 r., III CRN 21/81, OSNCP 1981/11, poz. 217; OSPiKA 1981/7–8, poz. 140; Probl.Praw. 1982/12, s. 54 z glosą A. Oleszki

Część sentencji wyroku w sprawie ochrony dóbr osobistych, która dotyczy przeproszenia, powinna zawierać między innymi ściśle zindywidualizowane określenie czynności, która ma być dopełniona. Sąd nie może ograniczyć się do takiej formuły sentencji wyroku, w której sformułowanie treści oświadczenia, w tym także przeproszenia, pozostawia się stronie pozwanej. Tego rodzaju sposób formułowania sentencji wyroku nie odpowiada zasadzie, że sentencja wyroku musi być definitywna i kategoryczna i nie można jej konkretyzacji pozostawić którejkolwiek ze stron.

wyrok SN z 19 stycznia 1982 r., IV CR 500/81, OSNCP 1982/8–9, poz. 123; OSPiKA 1982/9–10, poz. 183; OSPiKA 1983/10, poz. 220 z glosą A. Szpunara; PiP 1983/10, s. 95 z omówieniem W. Siedleckiego *Przegląd orzecnictwa*

Przedmiot rozstrzygnięcia w sprawie powinien być sformułowany w sposób pozwalający na wykonanie wyroku bez żadnych wątpliwości, zwłaszcza w sprawach o ochronę naruszonego lub utraconego posiadania drogi, konieczne jest określenie granic udzielonej ochrony ze wskazaniem sposobu przywrócenia utraconego posiadania. Nie wystarczy ogólnie orzec o istocie sporu przez użycie formuły „przywraca naruszone posiadanie”, lecz konieczne jest określenie, na czym ono ma polegać w zależności od charakteru naruszenia. Jeśli przejazd został zniszczony przez wybranie ziemi na głębokości jednego metra, nie wystarczy użycie ogólnie przytoczonego sformułowania, lecz także sposobu, przy pomocy którego ma nastąpić wykonanie udzielonej ochrony.

wyrok SN z 24 stycznia 1985 r., III CRN 297/84, niepubl.

Ustalenie roszczenia, o którym mowa w art. 123 § 1 pkt 1 k.c., dotyczącym przerwania biegu przedawnienia, oznacza ustalenie dokonane w sentencji wyroku, a nie ustalenie w uzasadnieniu wyroku w ramach wskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia w myśl art. 328 § 2 k.p.c. Rozstrzygając sprawę, sąd

dokonuje bowiem samodzielnie ustaleń w zakresie stanu faktycznego i nie jest związany – z wyjątkiem przypadku określonego w art. 11 k.p.c. – takimi ustaleniami dokonanymi w innej sprawie o innym przedmiocie rozstrzygnięcia.

wyrok SN z 30 sierpnia 1985 r., IV PR 163/85, OSNCP 1986/5, poz. 83; NP 1986/11–12, s. 131 z głosem S. Dalki; PIP 1986/12, s. 98 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

1. Sąd, uwzględniając powództwo o przywrócenie stanu posiadania (art. 344 § 1 k.c.), jest zobowiązany do określenia sposobu jego przywrócenia, to jest do zamieszczenia w wyroku dyspozycji, których wykonanie do tego doprowadzi.

2. Niezamieszczenie takich dyspozycji w wyroku nie upoważnia komornika do odmowy wszczęcia przeciwko dłużnikowi egzekucji.

uchwała składu 7 sędziów SN – zasada prawna – z 20 września 1988 r., III CZP 37/88, OSNCP 1989/3, poz. 40; OSPIKA 1989/6, poz. 116

Nie podlega sprostowaniu w trybie art. 350 k.p.c. użycie w postanowieniu uznającym za skuteczny na obszarze Polski wyrok sądu zagranicznego, imienia uczestniczki postępowania, odmiennego niż wynikające z polskiego aktu stanu cywilnego.

uchwała SN z 9 maja 1995 r., III CZP 55/95, OSNC 1995/9, poz. 126; Rej. 1995/11, s. 139; PS 1998/6, s. 74 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Sformułowanie wyroku zmieniającego wysokość świadczenia pieniężnego (art. 358¹ § 3 k.c.), w zakresie nawiązującym do poprzednio zapadłego orzeczenia, powinno w sposób nie budzący wątpliwości wskazywać zasądzoną poprzednim orzeczeniem kwotę, która została podwyższona wyrokiem wydanym na powołanej podstawie.

wyrok SN z 24 października 1995 r., II CRN 145/95, OSNC 1996/2, poz. 30; PS 2000/4, s. 117 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Niedopuszczalne jest dokonanie przez sąd zmiany oznaczenia strony pozwanej, od której następuje zasądzenie roszczenia, z określonej w pozwie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na współnika – osobę fizyczną.

wyrok SN z 25 października 1995 r., I PRN 79/95, OSNAPiUS 1996/10, poz. 140; OSwSG 1996/6, poz. 55; PS 2000/4, s. 117 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

O przedmiocie rozstrzygnięcia przesądza wyłącznie decyzyjna część sentencji; nie ma takiego znaczenia jej opisowa, wstępna część (art. 325 k.p.c.).

postanowienie SN z 3 lipca 1998 r., III CZ 87/98, niepubl.

Oddalenie powództwa przesądza o negatywnym rozstrzygnięciu o żądaniach powoda w zakresie wszystkich zgłoszonych roszczeń (art. 325 k.p.c.), nawet jeżeli sąd ograniczył uzasadnienie jedynie do części zgłoszonych żądań.

wyrok SN z 18 lutego 1999 r., II UKN 493/98, PPiPS 2000/3, s. 66

Brak w pisemnej sentencji wyroku rozstrzygnięcia o całości żądania powoduje, że w tej części wyrok nie istnieje, także wtedy, gdy ogłoszono o całości żądania.

postanowienie SN z 25 stycznia 2001 r., III CKN 1382/00, OSNC 2001/9, poz. 132; BSN 2001/6, s. 10; R.Pr. 2001/4, s. 124

Sąd może na podstawie art. 67 § 1 k.p.c. usunąć błąd w oznaczeniu strony powodowej przez wskazanie, że jest nią gmina reprezentowana przez określony zakład budżetowy, jeśli zakład ten, występujący jako powód, wskazał już w pozwie, że jest tylko jednostką organizacyjną gminy i załączył pełnomocnictwo udzielone przez gminę jego kierownikowi do reprezentowania gminy przed sądami, a zatem jasne było, że nie jest to jednostka odrębna od gminy.

wyrok SN z 23 lipca 2004 r., III CK 266/03, IC 2005/2, s. 48

Nieumieszczenie w sentencji wyroku przyznającego prawo do emerytury orzeczenia o okresach składkowych, nieskładkowych i uzupełniających, które sąd uznał za udowodnione, nie stanowi naruszenia art. 325 k.p.c.

wyrok SN z 9 października 2006 r., II UK 65/06, OSNP 2007/19–20, poz. 298

Sentencja orzeczenia powinna zawierać rozstrzygnięcie o żądaniach stron w sposób samodzielny, bez odsyłania do pism znajdujących się w aktach sprawy. Niedopuszczalne jest w postanowieniu o podziale majątku spółki cywilnej po jej ustaniu odsyłanie do fragmentów opinii biegłego w zakresie ustalania składu majątku tej spółki (art. 325 k.p.c.).

postanowienie SN z 9 listopada 2006 r., IV CSK 189/06, IC 2007/12, s. 49

Sformułowanie w sentencji rozstrzygnięcia o żądaniach stron nie może stwarzać wątpliwości co do treści wyroku i musi umożliwiać jego wykonanie (art. 325 k.p.c.). W celu dokładnego opisu przedmiotu żądania dopuszczalne jest odwołanie się w sentencji do treści rejestru zabytków.

wyrok SN z 16 lutego 2012 r., III CSK 201/11, OSNC-ZD 2013/D, poz. 50; IC 2013/3, s. 51; Rej. 2013/10, s. 150

Częściowego oddalenia powództwa nie można domniemywać, jeżeli nie wynika ono wprost z sentencji wyroku.

wyrok SN z 22 marca 2012 r., V CSK 75/11, IC 2013/6, s. 44

Dopuszczalne jest orzeczenie o odpowiedzialności pozwanego solidarnie z osobą trzecią niebędącą stroną, od której prawomocnym wyrokiem wydanym wcześniej w innej sprawie zostało zasądzone świadczenie pieniężne z tego samego tytułu.

wyrok SN z 28 października 2015 r., II CSK 787/14, niepubl.

Sentencja wyroku musi być definitywna, kategoryczna, nadająca się do wykonania, a jej konkretyzacja nie może być pozostawiona żadnej ze stron.

z uzasadnienia wyroku SN z 11 marca 2016 r., I CSK 90/15, OSNC-ZD 2017/B, poz. 35; *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd orzecznictwa*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2017, s. 98 z omówieniem N. Rycki; GSP-Przegl.Orz. 2018/1, s. 14 z omówieniem I. Adrych-Brzezińskiej, *Przegląd orzecznictwa*

Umieszczenie w sentencji wyroku zasądzającego należność od jednego z pozwanych, odpowiadającego solidarnie z inną osobą, wzmianki o solidarności jest dopuszczane także wtedy, gdy w stosunku do tej osoby zapadł już wcześniej prawomocny nakaz zapłaty zasądzający tę samą należność.

wyrok SN z 26 kwietnia 2017 r., I CSK 425/16, niepubl.

Sąd rozpoznający sprawę o uznanie wzorca umownego lub klauzuli w nim zawartej za niedozwoloną (art. 385¹ § 1 k.c.) może sformułować treść zakazu stosownie do kontekstu normatywnego i językowego innych postanowień wzorca oraz celu, jaki przyświeca zakazowi.

wyrok SN z 13 lipca 2017 r., I CSK 706/16, R.Pr. ZN 2018/1, s. 158

1. Artykuł 325 k.p.c. wymaga takiego sformułowania rozstrzygnięcia o żądaniach stron w sentencji wyroku, które nie stwarza wątpliwości co do treści wyroku i umożliwia jego wykonanie. Rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron powinno być tak sformułowane, by jego realizacja była możliwa na podstawie samej treści sentencji bez potrzeby dokonywania dalszych czynności, należących ze względu na swój rodzaj do postępowania rozpoznawczego. W związku z tym przyjmuje się m.in., że sentencja powinna rozstrzygać o żądaniach stron bez odsyłania do pism procesowych.

2. Odwołanie się w wyroku uwzględniającym roszczenie informacyjne przewidziane w art. 105 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych [art. 5 ustawy z dnia 15 czerwca 2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. poz. 1294)] do art. 20 ust. 1 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych nie narusza art. 325 k.p.c.

wyrok SN z 11 stycznia 2019 r., V CSK 553/17, niepubl.

1. Pozew o wydanie niewyodrębnionej geodezyjnie części nieruchomości zawiera dokładne określenie żądania w rozumieniu art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c., jeżeli umożliwia jej identyfikację na gruncie. Określając żądanie, powód może odwołać się do opisu przedmiotu sporu odwzorowanego na mapie.

2. Sąd ma obowiązek zrehabilitować orzeczenie o wydanie określonej fizycznie części nieruchomości w sposób umożliwiający jego egzekucyjne wykonanie; w tym celu może z urzędu zlecić biegłemu geodecie oznaczenie spornej części gruntu na mapie, która stanowi integralną część wyroku.

postanowienie SN z 27 lutego 2019 r., II CZ 108/18, niepubl.

PIŚMIENNICTWO

Malinowski Maciej, *Nazwiska w orzeczeniach sądowych i rozstrzygnięciach administracji publicznej: odmieniać czy nie?*, Casus 2017/1, s. 47

Masłowski Paweł, *O sentencji wyroków drugiej instancji (art. 408 k.p.c.)*, Gł.Sąd. 1935/4, s. 278

Medyński H., *Do glosy: „Sentencja wyroku II instancji”*, Gł.Sąd. 1935/6, s. 445

Pinkalski Zbigniew, *Dopuszczalność wykorzystania elementów graficznych w sentencji orzeczenia – analiza na tle sporów dotyczących naruszenia praw własności intelektualnej i nieuczciwej konkurencji*, MoP 2017/3, s. 144

Walas Antoni, *Sentencja wyroku cywilnego pierwszej instancji*, DPP 1949/2, s. 44

Wasserman W., *Na marginesie glosy do art. 408 k.p.c.*, Gł.Sąd. 1935/9, s. 648

Art. 326. [Ogłoszenie wyroku]

§ 1. Ogłoszenie wyroku powinno nastąpić na posiedzeniu, na którym zamknięto rozprawę. Postanowieniem wydanym niezwłocznie po zamknięciu rozprawy sąd może odroczyć ogłoszenie wyroku na oznaczony termin przypadający nie później niż dwa tygodnie po dniu zamknięcia rozprawy. Jeżeli sprawa jest szczególnie zawiła, materiał sprawy jest szczególnie obszerny lub sąd jest znacznie obciążony czynnościami w innych sprawach, termin ten wyjątkowo może wynosić miesiąc po dniu zamknięcia rozprawy.

§ 2. Ogłoszenie wyroku następuje na posiedzeniu jawnym i może go dokonać sam przewodniczący lub sędzia sprawozdawca. Nieobecność stron nie wstrzymuje ogłoszenia wyroku.

§ 3. Ogłoszenia wyroku dokonuje się przez odczytanie sentencji. Po ogłoszeniu wyroku przewodniczący lub sędzia sprawozdawca podaje ustnie zasadnicze powody rozstrzygnięcia albo wygłasza uzasadnienie, może jednak tego zaniechać, jeżeli sprawa była rozpoznawana przy drzwiach zamkniętych.

§ 4. Jeżeli na ogłoszenie wyroku nikt się nie stawił, włączając publiczność, przewodniczący lub sędzia sprawozdawca może zarządzić odstąpienie od odczytania sentencji i podania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia. W takim przypadku wyrok uważa się za ogłoszony z chwilą zakończenia posiedzenia. Sentencję należy jednak odczytać, jeżeli będzie wygłaszane uzasadnienie wyroku.

ORZECZNICTWO

Ustawa dopuszcza zgłoszenie zdania odrębnego (art. 703 u.p.c. [art. 324 § 2 k.p.c.]) celem podkreślenia niezawisłości sędziowskiej oraz zaznaczenia, że sędzia przegłosowany nie przyjmuje na siebie odpowiedzialności za wydany przez sąd wyrok; zdanie więc odrębne jest aktem sądowym wewnętrznym i nie ulegającym ogłoszeniu wraz z wyrokiem; nie może ono przeto żadną miarą stanowić części składowej wyroku, którego redakcja winna być utrzymana w granicach zakreślonych w art. 142 u.p.c. [art. 325 k.p.c.].

orzeczenie SN z 10 maja 1928 r., I C 379/28, Zb.Urz. 1928, poz. 96; OSP 1928, poz. 416; OSN IPC, poz. 1359

Ogłoszenie sentencji wyroku po upływie kilku tygodni od rozprawy sądowej stanowi obrazę art. 183 u.p.c. [art. 326 § 1 k.p.c.], lecz uchybienie to nie jest tak istotne, by skutkować mogło uchylenie wyroku.

orzeczenie SN z 21 września 1928 r., I C 1532/27, Zb.Urz. 1928, poz. 139; OSN IPC, poz. 1358

Ogłoszenie sentencji wyroku przez innego sędziego niż tego, który wydał wyrok, nie stanowi pogwałcenia istotnych przepisów postępowania, gdyż nie może mieć stanowczego wpływu na wynik sprawy.

orzeczenie SN z 9 stycznia 1934 r., C.II. 38/33, RPEiS 1934/4, s. 1016; Wil.Prz.Praw. 1934/11, s. 330; Gł.Sąd. 1934/9, s. 705

Wydanie wyroku na piśmie i doręczenie go stronom z urzędu nie może zastąpić publicznego ogłoszenia sentencji wyroku (...). Zatem przed publicznym ogłoszeniem takiego wyroku (...) środki odwoławcze, jako skierowane przeciwko wyrokowi w ogóle nie istniejącemu (zapadłemu), nie są dopuszczalne.

orzeczenie SN z 24 września 1935 r., C.II. 944/35, Zb.Urz. 1936, poz. 84; Bibl.Orz., k.p.c. dział XI, poz. 4; SPO, t. 1, poz. 16 do art. 339–358 k.p.c.

W razie odroczenia ogłoszenia sentencji wyroku w trybie art. 349 § 2 [326 § 1] k.p.c. nie ma zastosowania przepis art. 164 § 2 [149 § 2] k.p.c. o konieczności doręczenia stronie nieobecnej na posiedzeniu wezwania na termin ogłoszenia sentencji.

Z uzasadnienia:

Ogłoszenia sentencji wyroku nie wstrzymuje nieobecność stron (art. 349 § 1 [326 § 1] k.p.c.), a w razie odroczenia ogłoszenia sentencji następuje skutecznie nawet w nieobecności stron; nie ma uzasadnionego powodu do zawiadomienia nieobecnej strony o terminie wyznaczonym do ogłoszenia sentencji, nie chodzi już bowiem o rozprawę, na której strony mogą przedsięwziąć czynności procesowe, lecz o ogłoszenie wyroku z wykluczeniem dalszych czynności stron w tej instancji.

orzeczenie SN z 31 grudnia 1936 r., C.II. 1945/36, Zb.Urz. 1937, poz. 266; PS 1937, poz. 523 i 524; Czas.Sędz. 1937/3, s. 161; SPO, t. 1, poz. 18 do art. 339–358 k.p.c.

Według art. 349 § 2 [326 § 1] k.p.c. należy datę ogłoszenia sentencji wyroku obwieścić niezwłocznie po zamknięciu rozprawy; nie przewiduje natomiast kodeks postępowania cywilnego odrębnego zawiadomienia stron o terminie publikacyjnym.

orzeczenie SN z 6 marca 1937 r., C.II. 2653/36, PS 1937, poz. 457; N.Pal. 1937/12, s. 545 z omówieniem M. Landaua, *Do wykładni art. 349 w związku z art. 164 k.p.c.*

Przepis ten [art. 326 § 1 k.p.c.] nakazujący niezwłocznie po zamknięciu rozprawy obwieszczenie daty ogłoszenia sentencji, nie nakłada na sąd obowiązku zawiadamiania stron nieobecnych na rozprawie o tej dacie. Strona zatem nieobecna przy zamknięciu rozprawy nie ma prawa żądania, by powiadomiono ją o dacie ogłoszenia sentencji.

orzeczenie SN z 23 marca 1937 r., C.III. 1764/36, RPEiS 1938/3, s. 678 i 679; SPO, t. 1, poz. 69 do art. 339–358 k.p.c., poz. 56 do art. 442–457 k.p.c.

Sąd – bez względu na stawiennictwo stron – nie ma obowiązku zawiadamiać na piśmie stron o terminie wyznaczonym do ogłoszenia sentencji wyroku, jeżeli datę tę obwieścił niezwłocznie po zamknięciu rozprawy.

orzeczenie SN z 20 września 1937 r., C.II. 693/37, OSP 1938, poz. 310; PPC 1938/5–6, s. 185; PS 1938, poz. 443; RPEiS 1938/3, s. 678; Gł.Adw. 1938/10–11, s. 345; N.Pal. 1938/5, s. 235; SPO, t. 1, poz. 52 do art. 339–358 k.p.c.

Jeżeli z wypisu udzielonego przez sąd wynika, że wyrok został ogłoszony, jakkolwiek ogłoszenie jego w rzeczywistości nie nastąpiło, to wobec stron wyrok formalnie istnieje i może być podstawą postępowania egzekucyjnego, skutkiem zaś tego musi stronom być dana możliwość usunięcia takiego wyroku drogą środka prawnego.

orzeczenie SN z 17 stycznia 1938 r., C.III. 1277/37, RPEiS 1938/2, s. 443

1. Ani art. 349 § 2 [326 § 1 *in fine*] k.p.c. stanowiący tylko, iż w sprawie zawilej sąd może odroczyć ogłoszenie sentencji na czas do dwóch tygodni, ani żaden inny przepis kodeksu postępowania cywilnego nie zawierają zakazu ponownego odroczenia ogłoszenia sentencji wyroku.

2. Przepis art. 164 § 2 [149 § 2] k.p.c. o konieczności doręczenia stronie nieobecnej na posiedzeniu wezwania na następny termin nie ma zastosowania w przypadku odroczenia ogłoszenia sentencji w myśl art. 349 § 2 [326 § 1] k.p.c.

orzeczenie SN z 16 lutego 1938 r., C.I. 3010/37, Zb.Urz. 1938, poz. 517; OSP 1938, poz. 213; PS 1938, poz. 767; PS 1939, poz. 341; SPO, t. 1, poz. 84 do art. 339–358 k.p.c.

W razie odroczenia ogłoszenia wyroku nie zachodzi konieczność odroczenia stronie nieobecnej na posiedzeniu wezwania na posiedzenie następne.

orzeczenie SN z 17 stycznia 1948 r., C.III. 2245/47, PN 1948/9–10, s. 315

Jeżeli (...) protokół nie stwierdza ogłoszenia wydanego na rozprawie postanowienia o umorzeniu postępowania, (...) orzeczenie takie w rzeczywistości nie istnieje.

orzeczenie SN z 9 grudnia 1957 r., 2 CR 1106/56, OSN 1959/3, poz. 77; RPEiS 1959/1, s. 340

W wypadku odroczenia terminu ogłoszenia wyroku (art. 326 § 1 k.p.c.) lub postanowienia rozstrzygającego co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym (art. 516 i 13 § 2 w związku z art. 326 § 1 k.p.c.) sąd nie ma obowiązku zawiadomienia przez wezwanie (art. 149 § 2 k.p.c.) o tym terminie strony (uczestnika) nieobecnej (ego) na rozprawie (posiedzeniu) także wtedy, gdy termin ogłoszenia orzeczenia został ponownie odroczony.

uchwała SN z 25 czerwca 1968 r., III CZP 62/68, OSNCP 1969/3, poz. 41; OSNPG 1968/12, poz. 65; RPEiS 1969/1, s. 375; PiP 1970/5, s. 776 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Po odczytaniu sentencji wyroku sąd związany jest wydanym wyrokiem od chwili jego ogłoszenia (art. 326 § 2 i 332 § 1 k.p.c.), a nie poglądem przewodniczącego wyrażonym w postaci ustnego podania powodów rozstrzygnięcia (art. 326 § 3 k.p.c.). Dlatego zasięg obowiązywania skuteczności wyroku i jego wykładnia nie są uzależnione od treści ustnie podanych powodów rozstrzygnięcia.

postanowienie SN z 18 września 1974 r., II PZ 43/73, OSPiKA 1975/6, poz. 141; NP 1976/7–8, s. 1135 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Ogłoszenie wyroku przez sędziego, bez którego udziału została przeprowadzona rozprawa, stanowi naruszenie art. 323 k.p.c., co z kolei skutkuje nieważność postępowania (art. 369 pkt 4 [art. 379 pkt 4] k.p.c.).

wyrok SN z 19 stycznia 1977 r., IV CR 219/77, niepubl.

Brak protokołu ogłoszenia wyroku nie wyłącza ustalenia, że w rzeczywistości wyrok był ogłoszony. Nieogłoszenie wyroku nie stanowi przeszkody do jego zaskarżenia. Wadliwość polegająca na braku ogłoszenia powoduje uchylenie zaskarżonego wyroku.

Z uzasadnienia:

Wyroku, który ma zostać ogłoszony, nie można uznać za nie istniejący. Jest niewątpliwe, że wyrok taki istnieje, bo został sporządzony (art. 324 k.p.c.).

Wyrok nie ogłoszony podlega zaskarżeniu na zasadach ogólnych, w konsekwencji czego niezaskarżenie go skutkuje jego prawomocność.

uchwała SN z 17 października 1978 r., III CZP 62/78, OSNCP 1979/5, poz. 88; OSPiKA 1981/7–8, poz. 128 z glosą J. Kuleszy i A. Wyrwisza; NP 1980/10, s. 138 z glosą B. Bładowskiego; NP 1980/4, s. 151 z glosą W. Siedleckiego; PiP 1980/8, s. 100 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Uchybienie tygodniowemu terminowi art. 988 § 1 k.p.c. przez ogłoszenie postanowienia o udzieleniu przybicia nieruchomości po jego upływie nie pozbawia tego orzeczenia skuteczności.

Z uzasadnienia:

Ze względu na zawilość sprawy ogłoszenie orzeczenia może sąd odroczyć na czas dwu tygodni. Uchybienie temu terminowi nie powoduje nieważności postępowania ani bezskuteczności prawnej orzeczenia.

uchwała SN z 27 listopada 1984 r., III CZP 68/84, OSNCP 1985/8, poz. 107; OSNPG 1985/5, poz. 17; PiP 1986/12, s. 80 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Wyrok podlegający ogłoszeniu, a nie ogłoszony, jest wyrokiem nieistniejącym w znaczeniu prawnoprocesowym.

wyrok SN z 17 listopada 2005 r., I CK 298/05, OSNC 2006/9, poz. 152; BSN 2006/3, s. 11; NPN 2006/2, s. 68; R.Pr. 2006/5, s. 124; Rej. 2006/10, s. 198; Rej. 2007/1, s. 120 z glosą Ł. Błaszczaka

Wyrok, którego ogłoszenie nie zostało stwierdzone w protokole z posiedzenia sądu, na którym miał on być ogłoszony, jest wyrokiem nieistniejącym.

wyrok SN z 30 listopada 2007 r., IV CNP 111/07, niepubl.

Delegowanie sędziego przez prezesa sądu apelacyjnego – na podstawie art. 77 § 8 i 9 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.) – do pełnienia obowiązków w innym sądzie nie upoważnia tego sędziego do ogłoszenia, po upływie okresu delegacji, wyroku wydanego z jego udziałem.

uchwała składu 7 sędziów SN z 24 maja 2012 r., III CZP 77/11, OSNC 2012/11, poz. 123; BSN 2012/5, s. 11; IC 2012/6, s. 4; Pal. 2012/9–10, s. 153 z omówieniem Z. Strusa, *Przegląd orzecznictwa*; MoP 2012/23, s. 1271 z omówieniem T. Zembrzuskiego, *Delegowanie sędziego do pełnienia obowiązków w innym sądzie*

Delegowanie sędziego przez Ministra Sprawiedliwości na podstawie art. 77 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.) do pełnienia obowiązków w sądzie wyższym na czas nieokreślony w wymiarze jednej sesji w miesiącu nie wyłącza uprawnienia delegowanego sędziego do ogłoszenia wyroku w trybie art. 326 § 1 zdanie drugie k.p.c., chociażby w danym miesiącu brał udział w innym posiedzeniu (sesji).

postanowienie SN z 14 grudnia 2012 r., III SZ 5/12, OSNP 2013/23–24, poz. 293

1. Czynności jurysdykcyjne podejmowane z udziałem sędziego delegowanego po zakończeniu delegacji do orzekania w innym sądzie w konkretnym (określonym datą) dniu są dotknięte nieważnością. W przypadku gdy delegacja wyznaczona została na określony przedział czasu, konieczne jest sprecyzowanie wymiaru tej delegacji.

2. Kierując się wytycznymi z art. 77 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.) i uwzględniając obciążenie konkretnych sądów oraz ich zasoby kadrowe, należy w akcie delegacji określić wymiar obowiązków sędziego zarówno w sądzie, do którego został on oddelegowany, jak i na czas delegacji – w sądzie macierzystym.

3. Na rozprawie wyznaczonej w ramach sesji w sądzie, do którego nastąpiło oddelegowanie, sędzia może skorzystać z prawa do odroczenia ogłoszenia wyroku w trybie art. 326 k.p.c. Istotne jest, by posiedzenie sądowe wyznaczone celem ogłoszenia wyroku przypadało na czas trwania delegacji, a nie po jej zakończeniu.

postanowienie SN z 13 grudnia 2012 r., III SZ 4/12, OSNP 2014/1, poz. 16

! Ogłoszenie wyroku przez sąd pierwszej instancji z naruszeniem art. 326 § 1 zdanie drugie k.p.c. nie wpływa na dopuszczalność apelacji.

uchwała SN z 10 lipca 2015 r., III CZP 44/15, OSNC 2016/6, poz. 72; BSN 2015/7, s. 7; IC 2015/9, s. 6; Rej. 2015/8, s. 182; Pal. 2016/1–2, s. 190 z omówieniem M. Strus-Wołos, *Przegląd orzecznictwa; Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Przegląd orzecznictwa*, red. J. Kosonoga, Warszawa 2016, s. 198 z omówieniem M. Pilicha

!! Uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji ogłoszone na podstawie art. 326 § 3 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. powinno zawierać wszystkie elementy wskazane w art. 328 § 2 [327¹] w związku z art. 391 § 1, z uwzględnieniem art. 387 § 2¹ i art. 505¹³ § 2 k.p.c. Uzasadnienie ogłoszone musi być zgodne z przyjętymi normami językowymi oraz odpowiadać podstawowym wymaganiom formalnym stawianym aktom urzędowym (sądowym).

postanowienie SN z 18 listopada 2015 r., III CSK 237/15, OSNC 2016/4, poz. 52; OSP 2016/5, poz. 43 z glosą A. Łazarskiej; BSN 2016/1, s. 11

Uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji ogłoszone na podstawie art. 326 § 3 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. powinno zawierać wszystkie elementy wskazane w art. 328 § 2 [327¹] w związku z art. 391 § 1, z uwzględnieniem art. 387 § 2¹ i art. 505¹³ k.p.c. Uzasadnienie ogłoszone musi być zgodne z przyjętymi normami językowymi oraz odpowiadać wymaganiom formalnym stawianym aktom urzędowym (sądowym).

postanowienie SN z 15 czerwca 2016 r., II CSK 630/15, niepubl.

! Wynikający z art. 330 § 1 k.p.c. obowiązek podpisania uzasadnienia wyroku przez sędziów, którzy brali udział w jego wydaniu, nie dotyczy uzasadnienia ogłoszonego na podstawie art. 326 § 3 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.

wyrok SN z 27 lipca 2016 r., V CSK 612/15, OSNC-ZD 2018/B, poz. 24

PIŚMIENICTWO

Bartz Antoni Władysław, *Czy zawsze wyrok cywilny musi być ogłoszony*, PS 1933/9, s. 346

Bartz Antoni Władysław, *Ustne ogłoszenie sentencji wyroku na piśmie w K.p.c.*, Gł.Prawa 1934/4–5, s. 260

Grajdura Wiesław, *Regulacja prawna orzeczeń sądowych w świetle nowelizacji k.p.c. dokonanej ustawą z 4.7.2019 r.*, MoP 2019/21, s. 1147

- Jendl Alfred, *Próba uzupełniającej wykładni przepisów k.p.c. dotyczących wyrokowania*, PS 1933/11, s. 444
- Jodłowski Jerzy, *Uzasadnianie i publikacja wyroków w sprawach cywilnych*, NP 1953/6, s. 6
- Kos., *Czy w razie odroczenia ogłoszenia sentencji w sprawie zawilej należy zawiadomić o czasie ogłoszenia sentencji stronę na rozprawie nieobecną?*, PS 1936/2, s. 33
- Krysiński Ksawery, *Kilka uwag o redakcji wyroków oraz o ich ogłaszaniu z motywami*, PS 1869/2, s. 261
- Kuberska Wiesława, *Ustne uzasadnienie wyroku w postępowaniu cywilnym*, Iustitia 2016/2, s. 79
- Landau Marcin, *Do wykładni art. 349 w związku z art. 164 k.p.c.*, N.Pal. 1937/12, s. 545
- Lipiński Kazimierz, *Kiedy można nie ogłaszać wyroku w postępowaniu cywilnym*, NP 1956/2, s. 92
- Lisiewski Marian, *Pytanie prawne [dot. zarządzenia wydanego po ogłoszeniu wyroku w sprawie sporządzenia protokołu]*, Pal. 1963/1, s. 68
- Masznicz Robert E., *Uchybienie terminowi ogłoszenia wyroku odroczonego w postępowaniu karnym (art. 411 k.p.k.) i cywilnym (art. 326 § 1 k.p.c.)*, PS 2008/6, s. 94
- Matuszczyk Jarosław, *O wadach ogłoszenia wyroku przez sąd I instancji i ich eliminacji w postępowaniu cywilnym*, PS 2018/6, s. 62
- Mazur Paweł, *Ujawnienie zdania odrębnego z perspektywy filozoficznoprawnej*, Acta UL FI 2017/79, s. 75
- Neufeld Stanisław, *Wydanie wyroku w przypadku art. 240 § 2 k.p.c.*, Pal. 1933/8, s. 492
- Rutkowski Tadeusz, *W jakich przypadkach sąd nie ogłasza sentencji wyroku?*, NPC 1933/13, s. 410
- Szymański Tadeusz, *Ogłaszanie wyroków w sprawach cywilnych*, Gł.Sąd. 1933/9, s. 524
- Tarmmer Henryk, *Odpowiedzi na pytania prawne [dot. skutków nieogłoszenia sentencji wyroku]*, PiP 1947/1, s. 125
- *** *Ustne uzasadnianie wyroków sądowych*, DPP 1946/5–6, s. 61
- Wyroki nieistniejące – patrz piśmiennictwo do art. 316

Art. 327. [Pouczenie co do sposobu i terminów zgłoszenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem oraz wniesienia środków zaskarżenia; doręczenie wyroku z urzędu]

§ 1. Stronę niezastępowaną przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej, obecną przy ogłoszeniu wyroku, przewodniczący pouczy o sposobie i terminie zgłoszenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem oraz warunkach, sposobie i terminie wniesienia środka zaskarżenia.

§ 2. Sąd z urzędu doręcza wyrok stronie niezastępowanej przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, która na skutek pozbawienia wolności była nieobecna przy ogłoszeniu wyroku.

§ 3. Sąd z urzędu doręcza stronom wyrok wydany na posiedzeniu niejawnym.

§ 4. Stronie niezastępowanej przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej wraz z wyrokiem, który podlega doręczeniu z urzędu, doręcza się pouczenie o sposobie i terminie zgłoszenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem oraz warunkach, sposobie i terminie wniesienia środka zaskarżenia.

§ 5. Jeżeli zastępstwo stron przez adwokatów lub radców prawnych jest obowiązkowe, należy także pouczyć stronę o treści przepisów o obowiązkowym zastępstwie oraz skutkach niezastosowania się do tych przepisów.

ORZECZNICTWO

! Mylne pouczenie strony przez sąd nie nadaje jej uprawnień sprzecznych z ustawą.

orzeczenie SN z 5 lutego 1930 r., Rw. 959/29, RPEiS 1931/1, s. 195

Obowiązek sądu udzielania pouczeń o dopuszczalności, terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia (art. 357 § 2 i art. 327 § 1 k.p.c.) nie dotyczy również strony zastępowanej przez radcę prawnego.

uchwała SN z 9 sierpnia 1993 r., III CZP 101/93, OSNCP 1994/2, poz. 34; R.Pr. 1994/1, s. 46; OSP 1994/3, poz. 51; BSN 1993/8, s. 11; PS 1997/2, s. 50 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Niepouczenie strony o przysługującym jej środku prawnym stanowi naruszenie przepisów proceduralnych.

wyrok SN z 22 stycznia 1997 r., III RN 56/96, OSNAPiUS 1997/16, poz. 283

Nieobecność strony – mimo zawiadomienia – na rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku nie powoduje, że dokonane po ogłoszeniu orzeczenia pouczenie o sposobie i terminach zaskarżenia jest bezskuteczne.

postanowienie SN z 8 kwietnia 1997 r., I CZ 19/97, niepubl.

Jeżeli strona dostosowała swoją czynność procesową do treści sądowego pouczenia, to nie może ponosić niekorzystnych skutków procesowych w związku z przyjętą później przez sąd odmienną – w stosunku do wcześniejszego pouczenia – oceny charakteru wniesionego przez stronę środka odwoławczego.

postanowienie SN z 16 kwietnia 1997 r., II CZ 48/97, niepubl.

Powzięcie przez sąd wiadomości o tym, że nieobecność strony działającej bez adwokata przy ogłoszeniu wyroku była spowodowana pozbawieniem wolności, zobowiązuje sąd do doręczenia wyroku w trybie art. 327 § 2 k.p.c.

postanowienie SN z 14 maja 1997 r., II UKN 107/97, OSNAPiUS 1998/6, poz. 198

Błędne pouczenie fachowego pełnomocnika przez sąd nie zwalnia od obowiązku wniesienia środka odwoławczego wymaganego przez przepisy ustawy.

postanowienie SN z 1 grudnia 1998 r., III CZ 143/98, Wok. 1999/4, s. 8; Pal. 2000/5–6, s. 191 z omówieniem Z. Krzemińskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Sąd drugiej instancji nie ma obowiązku udzielania wskazówek o sposobie i terminie wniesienia kasacji [skargi kasacyjnej], przy doręczeniu na wniosek odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem, stronie, która pomimo prawidłowego zawiadomienia o terminie rozprawy, nie była obecna przy ogłaszaniu wyroku.

postanowienie SN z 18 stycznia 2000 r., II UZ 157/99, OSNAPiUS 2001/19, poz. 605

Podstawy zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu kasacji [skargi kasacyjnej] z powodu sporządzenia jej osobiście przez stronę nie może stanowić twierdzenie, że stronie działającej bez adwokata lub radcy prawnego przewodniczący składu orzekającego nie udzielił wskazówek co do sposobu i terminu wniesienia kasacji [skargi kasacyjnej].

postanowienie SN z 3 października 2001 r., II UZ 63/01, PPIPS 2003/9, s. 73

Błędne pouczenie strony przez sąd o terminie do wniesienia apelacji nie powoduje przedłużenia tego terminu. Apelacja wniesiona w terminie wskazanym w pouczeniu, ale po upływie terminu określonego w art. 369 § 1 k.p.c., podlega odrzuceniu (art. 370 k.p.c.).

postanowienie SN z 11 marca 2003 r., V CZ 16/03, IC 2003/11, s. 52

Obowiązek pouczenia strony o przysługujących jej środkach zaskarżenia uregulowany w art. 327 k.p.c. określa sytuacje, w których sąd dokonuje pouczenia z urzędu – bez jakiegokolwiek aktywności strony. Natomiast w pozostałych przypadkach pouczenie o sposobie zaskarżenia wyroku jest możliwe wtedy, kiedy strona wystąpi o stosowną informację.

postanowienie SN z 23 listopada 2007 r., II UZ 31/07, OSNP 2009/5–6, poz. 82

1. Udzielenie wskazówek co do sposobu i terminów wniesienia środka zaskarżenia (art. 327 § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 391 § 1 k.p.c.) nie może ograniczać się do stwierdzenia, że wyrok sądu drugiej instancji jest prawomocny, a w postępowaniu przed Sądem Najwyższym obowiązuje przymus adwokacko-radcowski (art. 327 § 1 zdanie drugie w związku z art. 87¹ k.p.c.).

2. Po ogłoszeniu wyroku, którym oddalono apelację, należy pouczyć obecną stronę działającą bez adwokata lub radcy prawnego, co najmniej o treści art. 387 § 1 zdanie drugie oraz art. 387 § 3 zdanie pierwsze k.p.c. Pouczenie to powinno być odnotowane w protokole rozprawy apelacyjnej.

postanowienie SN z 14 kwietnia 2008 r., II UZ 28/07, OSNP 2009/15–16, poz. 214

Naruszenie obowiązku doręczenia odpisu sentencji orzeczenia stronie działającej bez profesjonalnego pełnomocnika, która na skutek pozbawienia wolności była nieobecna przy ogłoszeniu wyroku (art. 327 § 2 k.p.c.), może pozbawić stronę możliwości obrony jej praw i prowadzić do nieważności postępowania apelacyjnego (art. 379 pkt 5 k.p.c.).

wyrok SN z 5 sierpnia 2008 r., I UK 33/08, OSNP 2009/23–24, poz. 325

Niepouczenie albo błędne pouczenie strony działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego o dopuszczalności, terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia nie ma wpływu na rozpoczęcie biegu terminu do wniesienia tego środka.

uchwała połączonych Izb: Izby Cywilnej oraz Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z 22 listopada 2011 r., III CZP 38/11, OSNC 2012/5, poz. 56; BSN 2011/11, s. 6; IC 2011/12, s. 11; Rej. 2011/12, s. 189; MoP 2012/13, s. 711; Rej. 2012/6, s. 161; RiP 2012/22, s. 83; Pal. 2012/7–8, s. 115 z omówieniem P. Ryłskiego, *Wpływ braku pouczenia lub wadliwego pouczenia strony działającej bez fachowego pełnomocnika na bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia*

Powzięcie przez sąd drugiej instancji wiadomości o tym, że nieobecność strony, występującej bez profesjonalnego pełnomocnika, przy ogłoszeniu wyroku była spowodowana pozbawieniem wolności, zobowiązuje sąd do doręczenia tej stronie odpisu sentencji wyroku w sposób określony w art. 327 § 2 w związku z art. 387 § 3 zdanie drugie k.p.c. Naruszenie tego obowiązku może pozbawić stronę możliwości obrony swych praw.

postanowienie SN z 8 listopada 2013 r., I CZ 86/13, IC 2015/7–8, s. 40

Pouczenie strony działającej bez profesjonalnego pełnomocnika o sposobie dokonania czynności procesowej powinno zawierać nie tylko informację o treści art. 165 § 2 k.p.c., ale również wskazywać podmiot będący w danym momencie operatorem wyznaczonym w rozumieniu art. 3 pkt 13 ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2016 r. poz. 1113 ze zm.), a brak pouczenia o takiej treści może uzasadniać przywrócenie terminu do dokonania czynności procesowej (art. 165 § 2 w związku z art. 168 § 1 k.p.c.).

postanowienie składu siedmiu sędziów SN z 16 listopada 2016 r., III PZP 5/16, OSNP 2017/8, poz. 83; R.Pr. ZN 2017/1, s. 195

Niepouczenie albo błędne pouczenie strony działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego o dopuszczalności, terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia nie ma wpływu na rozpoczęcie biegu terminu do wniesienia tego środka.

postanowienie SN z 5 lipca 2018 r., I CZ 62/18, niepubl.

PIŚMIENICTWO

Grajdura Wiesław, *Regulacja prawna orzeczeń sądowych w świetle nowelizacji k.p.c. dokonanej ustawą z 4.7.2019 r.*, MoP 2019/21, s. 1147

Kowalska Paulina, *Błędne pouczenie sądu o dopuszczalności, terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia a brak tej informacji*, PP-E 2018/3.2, s. 303

Ryłski Piotr, *Wpływ braku pouczenia lub wadliwego pouczenia strony działającej bez fachowego pełnomocnika na bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia*, Pal. 2012/7–8, s. 115

Zembrzusi Tadeusz, *Pouczanie strony występującej w procesie cywilnym bez zawodowego pełnomocnika co do wnoszenia środków zaskarżenia (w:) Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. M. Boratyńska, Warszawa 2016, s. 843

Art. 327¹. [Elementy uzasadnienia wyroku]**§ 1. Uzasadnienie wyroku powinno zawierać:**

- 1) wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, obejmującej ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej;
- 2) wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

§ 2. Uzasadnienie wyroku sporządza się w sposób zwięzły.**ORZECZNICTWO**

Wyrok sądu powinien być uzasadniony jasno i przejrzysto, tak ażeby na podstawie zawartych w nim ustaleń i wniosków sąd kasacyjny bez wchodzenia w istotę sprawy miał możliwość sprawdzenia zasadności zarzutów, przytoczonych w skardze kasacyjnej celem obalenia pomienionych wniosków.

orzeczenie SN z 15 stycznia 1918 r., C 22/17, Zb.Urz. 1917–1918, poz. 3

Sąd nie jest obowiązany wypowiadać w motywach wyroku swe wnioski oddzielnie co do każdej okoliczności sprawy, a może się ograniczyć do wskazania tych, które za stanowcze dla rozstrzygnięcia sporu uznaje.

orzeczenie SN z 14 lipca 1921 r., C 83/21, RPEiS 1922/3, s. 574

Sąd nie jest obowiązany do rozprawienia się w powodach wyroku z zeznaniami wszystkich przesłuchanych świadków, byleby tylko widoczne było, że zeznań istotnych dla sprawy nie przeoczył.

wyrok SN z 17 lutego 1922 r., C 59/21, OSP 1921–1922, poz. 380; RPEiS 1922/3, s. 581

Sąd drugiej instancji, zatwierdzając wyrok pierwszego sędziego, może przestać na zaznaczeniu, iż podziela pobudki zaskarżonego wyroku tylko w tym przypadku, gdy wyrokuje na podstawie tych samych dowodów, które były rozważane w pierwszej instancji.

orzeczenie SN z 24 sierpnia 1922 r., C 242/22, OSP 1923, poz. 537

Uzasadnienie wyroku sądowego opierać się winno na okolicznościach danej sprawy, a nie tylko na przesłankach ogólnikowych, mogących znaleźć schematyczne zastosowanie we wszystkich sprawach danego rodzaju w oderwaniu od okoliczności szczególnych każdej z tych spraw.

orzeczenie SN z 1 grudnia 1923 r., I C 1801/22, Zb.Urz. 1923, poz. 169

Aczkolwiek ocena dowodów oraz ocena wagi i znaczenia faktów, w sprawie ustalonych, należy do sądu *meriti*, niemniej jednak w myśl art. 142 u.p.c. [art. 327¹ § 1 k.p.c.] sąd winien uzasadnić, dlaczego faktom tym nadaje takie, a nie inne znaczenie.

orzeczenie SN z 22 sierpnia 1924 r., I C 1966/23, GSW 1924/49, s. 764

Sądy nie mogą opierać swych wyroków na ustawach, których wydanie w przyszłości jest spodziewane, lecz orzekają według istotnej myśli ustaw obowiązujących, a w razie ich niedokładności, niejasności, braku lub sprzeczności, opierają wyrokowanie na ogólnych zasadach prawa.

orzeczenie SN z 5 marca 1925 r., C 1877/23, OSP 1925, poz. 488

Umotywowanie wyroku jest to przytoczenie danych faktu i prawa, które w umyśle sędziów wyrokujących, złożyły się na takie, a nie inne rozstrzygnięcie, czyli wskazanie tych przesłanek, które doprowadziły do wniosku znajdującego swój wyraz w sentencji wyroku.

orzeczenie SN z 9 września 1925 r., I C 2130/24, Zb.Urz. 1925, poz. 105

Sąd wyrokujący może posługiwać się poczuciem sprawiedliwości jako środkiem pomocniczym przy stosowaniu prawa, zwłaszcza przy wypełnieniu luk ustawowych, jednakże poczucie to nie może być przyjmowane za jedyną i wyłączną podstawę wyrokowania; sądy obowiązane są sądzić przede wszystkim według praw obowiązujących i w nich znaleźć rozwiązanie wszystkich przedstawionych sporów.

orzeczenie SN z 3 listopada 1926 r., C 1404/24, Zb.Urz. 1926, poz. 166; OSP 1927, poz. 88

Powołanie się omyłkowo przez sąd nie na właściwy artykuł ustawy nie stanowi uchybienia powodującego kasację wyroku.

orzeczenie SN z 16 maja 1928 r., C 795/27, OSP 1929, poz. 186

Sąd drugiej instancji poprzestał na tym, że wyraził swą zgodę na uzasadnienie dodane do wyroku sądu pierwszej instancji i ze swej strony nie przytoczył żadnych dalszych pobudek; to nie jest jednak konieczne, jeżeli uzasadnienie zaskarżonego wyroku jest istotnie wyczerpujące i trafne.

orzeczenie SN z 4 września 1928 r., III.Rw. 1023/28, PS 1929, poz. 230

Ograniczenie się sądu drugiej instancji do zaznaczenia, iż podziela motyw wyroku sądu pierwszej instancji, nie może być uznane za należyte i wystarczające uzasadnienie wyroku, jeżeli sąd drugiej instancji nie uzasadnił, dlaczego odrzuca krytykę strony apelacyjnej motywów wyroku pierwszej instancji i dlaczego nie bierze pod uwagę dowodów bądź złożonych dopiero w przewodzie apelacyjnym, bądź pominiętych przez sąd pierwszej instancji.

orzeczenie SN z 12 listopada 1931 r., C 1005/31, OSP 1932, poz. 168

Brak poszczególnego wypowiedzenia się sądu apelacyjnego co do zarzutów skargi apelacyjnej nie ma istotnego znaczenia, skoro wnioski wyprowadzone przez sąd okręgowy, a podzielone przez sąd apelacyjny dostatecznie orzeczenie uzasadnia.

orzeczenie SN z 4 marca 1932 r., I C 2093/31, OSP 1933, poz. 11

Nie można uważać za uzasadnienie odesłanie apelantów do motywów sądu pierwszej instancji, gdy powód w obszernym wywodzie odwołania zwalcza właśnie te motyw, a na odparcie tych zarzutów sąd odwoławczy żadnych zgół argumentów nie przytoczył.

orzeczenie SN z 20 kwietnia 1932 r., Rw. 2098/31, B. Feller, *Kodeks postępowania cywilnego z orzecznictwem*, Kraków 1938, s. 403

Jeżeli twierdzenia stron co do istotnych okoliczności były ze sobą sprzeczne, a także zeznania świadków słuchanych na powyższe twierdzenia nie były ze sobą zgodne, to ogólnikowe powołanie się sądu na „wyniki postępowania dowodowego” nie może być uważane za należyte uzasadnienie ustalonego przez sąd stanu sprawy.

orzeczenie SN z 26 stycznia 1934 r., C.III. 128/33, Zb.Urz. 1934, poz. 536

Sąd nie jest obowiązany rozważać w uzasadnieniu swego wyroku wszystkich szczegółów, zeznanych przez świadków i strony, lecz jedynie okoliczności istotne dla wyniku sprawy.

orzeczenie SN z 5 czerwca 1934 r., C.II. 809/34, RPEiS 1935/1, s. 206

Ogólnikowe uzasadnienie postanowienia, w którym nie przytoczono ani podstawy faktycznej, ani też nie wyjaśniono podstawy prawnej orzeczenia, obraża ustawę, mianowicie art. 378 i 351 [361 i 327¹ § 1] k.p.c.

orzeczenie SN z 4 stycznia 1935 r., C.III. 1176/34, Czas.Adw.Polsk., Dz.Woj.Zach. 1935/4, s. 59; RPEiS 1935/2, s. 454; Gł.Prawa 1935/3–4, s. 240

1. Powody rozstrzygnięcia wyroku sądu drugiej instancji mają zawierać ustalenie podstawy faktycznej dokonane na podstawie wyników całej rozprawy po rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy w sposób wiążący instancję kasacyjną.

2. Ustalenia faktyczne sądu drugiej instancji poczynione z pogwałceniem istotnych przepisów postępowania podlegają zaskarżeniu, natomiast ocena faktów i dowodów przez sąd drugiej instancji uchyla się spod rozpoznania w postępowaniu kasacyjnym.

orzeczenie SN z 17 stycznia 1935 r., C.II. 2237/34, PPIA 1935/2, poz. 149; PS 1935, poz. 732; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXX, poz. 41

Zmiana przytoczonych w orzeczeniu sądowym powodów rozstrzygnięcia sprawy przez zredagowanie innego uzasadnienia jest niedopuszczalne, o ile nie jest sprostowaniem, uzupełnieniem lub wykładnią samego orzeczenia.

orzeczenie SN z 6 lutego 1935 r., C.I. 2510/34, Zb.Urz. 1935, poz. 331; Gł.Sąd. 1935/11, s. 833; GSW 1936/40, s. 549; PPC 1936/5–6, s. 153 z omówieniem Z. Fenichela, *Próba charakterystyki orzecznictwa procesowego Sądu Najwyższego*; SPO, t. 1, poz. 34 do art. 339–358 k.p.c.

Brak uzasadnienia wyroku lub postanowienia, ulegających zaskarżeniu w trybie kasacyjnym, stanowi pogwałcenie istotnego przepisu postępowania i podstawę uchylecia wyroku.

orzeczenie SN z 29 marca 1935 r., C.III. 616/34, Zb.Urz. 1935, poz. 437; OSP 1935, poz. 429; Gł.Sąd. 1935/10, s. 754; Gł.Sąd. 1935/11, s. 833; Gł.Prawa 1935/11–12, s. 763; Wil.Prz.Praw. 1936/3, s. 110; PS 1936, poz. 152; Gł.Adw. 1936/2, s. 70; Gł.Adw. 1936/3, s. 101; Rocznik Prawniczy Wileński 1936/8, s. 341 z omówieniem L. Bergman, *Przegląd orzecznictwa*; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 26; SPO, t. 1, poz. 35 do art. 339–358 k.p.c.

Ogólnikowe powołanie się w uzasadnieniu wyroku lub postanowieniu na wyniki postępowania pierwszej instancji nie może zastąpić samodzielnych ustaleń i nie odpowiada wymaganiom przepisu art. 351 [327¹ § 1] k.p.c.

orzeczenie SN z 12 kwietnia 1935 r., C.III. 790/34, OSP 1935, poz. 491; Wil.Prz.Praw. 1936/5, s. 177; PS 1935, poz. 727; Gł.Adw. 1936/5–6, s. 187; Gł.Prawa 1935/7–8, s. 489; Gł.Sąd. 1936/5, s. 427; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 28; SPO, t. 1, poz. 36 do art. 339–358 k.p.c.

Uzasadnienie postanowienia sporządzone na podstawie art. 378 [357] k.p.c. powinno odpowiadać wymaganiom art. 351 [327¹ § 1] k.p.c.

orzeczenie SN z 26 kwietnia 1935 r., C.III. 733/34, B. Feller, *Kodeks postępowania cywilnego z orzecznictwem*, Kraków 1938, s. 360

1. Brak uzasadnienia orzeczenia Sąd Najwyższy na podstawie art. 434 [398¹³] k.p.c. bierze pod uwagę z urzędu.

2. Samo powtórzenie słów przepisu prawnego nie może uchodzić za odpowiadające przepisowi art. 351 [327¹ § 1] k.p.c. uzasadnienie orzeczenia sądowego, nie może więc być również uważane za uzasadnienie odmowy przyznania prawa ubogich [zwolnienia od kosztów sądowych].

orzeczenie SN z 26 kwietnia 1935 r., C.III. 773/34, Zb.Urz. 1936, poz. 96; OSP 1935, poz. 493; PS 1935, poz. 726; PS 1936, poz. 490; Gł.Adw. 1935/9–10, s. 302; Gł.Prawa 1936/1–3, s. 110; N.Pal. 1935/11, s. 508; Wiad.Praw. 1936/3, poz. 44; Gł.Sąd. 1936/5, s. 426; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 29; SPO, t. 1, poz. 37 do art. 339–358 k.p.c.

Przedstawienie stanu sprawy według twierdzeń stron nie jest „ustaleniem faktycznym”, o którym mowa w art. 243–250 [227–233] k.p.c.; podstawą ustalenia faktycznego jest wszechstronne rozważenie zebranego materiału dowodowego i ocenienie wiarygodności i mocy poszczególnych dowodów.

orzeczenie SN z 10 maja 1935 r., C.III. 153/34, Gł.Sąd. 1936/7–8, s. 633

Mimo braku szczególnego uzasadnienia orzeczenie sądu drugiej instancji czyni zadość art. 351 [327¹ § 1] k.p.c., jeżeli z okoliczności sprawy wnosić należy, że sąd apelacyjny aprobuje w całości motywy pierwszej instancji; aby jednak nie dać podstawy do zarzutów z art. 351 i 426 pkt 2 [327¹ § 1 i 398³ § 2] k.p.c. sąd, który sobie przyswaja motywy zaskarżonego orzeczenia, powinien o tym zasadniczo wspomnieć w swym orzeczeniu.

orzeczenie SN z 24 maja 1935 r., C.III. 950/35, N.Pal. 1935/11, s. 508; Gł.Adw. 1935/9–10, s. 302

Powtórzenie słów ustawy zamiast wskazania okoliczności wymienionych w art. 351 [327¹ § 1] k.p.c. stoi na równi z całkowitym brakiem uzasadnienia. Brak taki jest przyczyną kasacyjną w rozumieniu art. 426 § 2 [398³ § 1pkt 2] k.p.c., albowiem uniemożliwia sądowi kontrolę nad tym, czy zaskarżone orzeczenie nie narusza ustawy.

orzeczenie SN z 24 maja 1935 r., C.III. 950/34, PS 1936, poz. 32; Gł.Adw. 1935/9–10, s. 302

Artykuł 351 [327¹ § 1] k.p.c. ma na myśli wyczerpujące ustalenie podstawy faktycznej, luki zatem i niejasności, jakie ujawniają się po zestawieniu ustalonej podstawy faktycznej z materiałem procesowym, budzić muszą uzasadnioną wątpliwość, czy ustalenie owej podstawy faktycznej nastąpiło prawidłowo, tj. wszechstronnie po rozważeniu całego materiału procesowego.

orzeczenie SN z 11 czerwca 1935 r., C.III. 1134/34, OSP 1935, poz. 647; PS 1936, poz. 117; Gł.Sąd. 1936/5, s. 427; SPO, t. 1, poz. 39 do art. 339–358 k.p.c.

Sporządzenie uzasadnienia postanowienia jest w myśl art. 379 [328 § 1] k.p.c. osobnym aktem sądu, którego nie może zastąpić uzasadnienie postanowienia w protokole rozprawy. Doręczenie „wypisu” lub „odpisu” protokołu rozprawy,

zawierającego uzasadnienie postanowienia, nie może zastąpić doręczenia wypisu postanowienia z uzasadnieniem.

Z uzasadnienia:

Samoistność i odrębność owego aktu [uzasadnienia] (w stosunku do protokołu rozprawy) uwydatnia się choćby przez to, że w postępowaniu kolegialnym postanowienie z uzasadnieniem ma być podpisane przez wszystkich sędziów, którzy brali udział w jego wydaniu, podczas gdy protokół rozprawy ma być podpisany jedynie przez przewodniczącego i protokolanta (...). Owo „osobne uzasadnienie na piśmie” nie może być też uznawane jako zbędna formalność, albowiem wpisanie pewnych motywów do protokołu rozprawy mogło być jedynie naszkicowaniem zasad, którymi kierował się sąd przy wydaniu postanowienia, natomiast osobne uzasadnienie na piśmie ma być ostatecznym i szczegółowym przedstawieniem i wyjaśnieniem stanowiska sądu względem danego zagadnienia oraz przesłanek faktycznych i prawnych, jakimi kierował się sąd przy wydaniu orzeczenia.

orzeczenie SN z 28 października 1935 r., C.III. 214/35, OSP 1936, poz. 217; PS 1936, poz. 695; SPO, t. 1, poz. 7 do art. 374–379 k.p.c.

Uzasadnienie wyroku powinno być zrozumiałe i dokładnie wyjaśniać, na jakich ustalonych przez sąd faktach wyrok się opiera, i pod jakie przepisy prawne sąd podciąga te fakty. Jeżeli uzasadnienie wyroku nie zawiera żadnych ustaleń faktycznych i w związku z tym nie można skontrolować wypowiedzianych w nim zapatrywań prawnych na tle ustalonych faktów, to uzasadnienie takie jest niezrozumiałe i pociąga te same skutki, jak i zupełny brak uzasadnienia.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 4 listopada 1935 r., C.III. 1156/34, Zb.Urz. 1936, poz. 274; OSP 1936, poz. 152

Sąd apelacyjny nie ma obowiązku rozprawiać się z motywami wyroku pierwszej instancji z uwagi na to, że ocenia stosunek sporny samodzielnie tak pod względem faktycznym, jak i prawnym, a nie tylko w granicach motywów zaskarżonego wyroku. Poza tym brak jest przepisu, który – bez względu na prawo i obowiązek do samodzielnego rozpoznania sporu – nakazywałby sądowi apelowemu rozważanie motywów wyroku zaskarżonego apelacją.

orzeczenie SN z 6 grudnia 1935 r., C.III. 1141/34, RPEiS 1936/2, s. 372; Wil.Prz.Praw. 1937/2, s. 50; PS 1936, poz. 427; Gł.Sąd. 1937/1, s. 82; Wiad.Praw. 1936/3, poz. 43; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 27

Sąd apelacyjny zamiast sam uzasadnić wyrok, może odnieść się do należytego uzasadnienia wyroku pierwszej instancji w częściach, w których sąd apelacyjny uzasadnienie to podziela i które pogląd jego wyczerpują.

orzeczenie SN z 13 grudnia 1935 r., C.III. 680/34, Zb.Urz. 1936, poz. 379; RPEiS 1936/2, s. 372; PS 1936, poz. 369; Gł.Adw. 1936/5–6, s. 187; Wiad.Praw. 1936/3, poz. 42; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 31; SPO, t. 1, poz. 29 do art. 339–358 k.p.c.

1. Jeżeli w uzasadnieniu wyroku sąd wymienił nazwiska takich świadków, z których zeznań nie skorzystał, a zeznania te nie miały wpływu na dokonanie ustaleń, to sam fakt wymienienia nazwisk może być podstawą do uznania, iż sąd błędnie ocenił zeznania tych świadków.

2. Nieprzytoczenie przepisów prawnych według artykułów (paragrafów) nie przedstawia wady, skoro z wyjaśnień zawartych w powodach rozstrzygnięcia jest zupełnie widoczne, o które przepisy chodzi.

orzeczenie SN z 13 grudnia 1935 r., C.III. 1072/34, Gł.Sąd. 1936/7–8, s. 633

Uznanie opinii autora ustawy jako komentatora za miarodajną nie stanowi wady postępowania z art. 351 [327¹ § 1] k.p.c., skoro sąd doszedł do tych samych wyników interpretacyjnych, co komentator.

orzeczenie SN z 10 stycznia 1936 r., C.III. 520/34, Zb.Urz. 1936, poz. 450; SPO, t. 1, poz. 7 do art. 339–358 k.p.c.

Postępowanie apelacyjne jest merytorycznym sądzeniem sprawy, wobec czego wyrok sądu drugiej instancji musi się opierać na jego własnych i samoistnych ustaleniach, chociażby przez wyraźne stwierdzenie, że sąd przyjmuje jako ustalenia i pogląd sądu pierwszej instancji.

orzeczenie SN z 14 sierpnia 1936 r., C.III. 344/35, RPEiS 1936/4, s. 839; Gł.Adw. 1937/1, s. 45; N.Pal. 1936/12, s. 569

1. Sąd Najwyższy nie może traktować twierdzeń nie zaprzeczonych za ustalone.

2. Wyjaśnienie podstawy prawnej przez szczegółowe przytoczenie norm prawnych może być zbędne tam, gdzie chodzi o zastosowanie przepisów prawnych znanych tak ogólnie, a zwłaszcza stronom procesu, pod względem ich istnienia oraz ich przesłanek, że już samo ustalenie pewnego stanu faktycznego wskazuje na konieczność ich zastosowania i nie może być wątpliwe, że tylko na podstawie odnośnych przepisów następuje zasądzenie lub też oddalenie pozwu.

Z uzasadnienia:

Przepisu tego [art. 327¹ § 1 k.p.c.] w części dotyczącej wyjaśnienia podstawy prawnej nie należy rozumieć dosłownie. Szczegółowe przedstawienie tych okoliczności będzie zbędne tam wszędzie, gdzie chodzi o zastosowanie przepisów prawnych znanych tak ogólnie, a zwłaszcza stronom procesu, pod względem ich istnienia oraz przesłanek, że już samo ustalenie pewnego stanu faktycznego wskazuje na konieczność ich zastosowania i nie może być wątpliwym, że tylko na podstawie odnośnych przepisów następuje zasądzenie lub też oddalenie pozwu.

orzeczenie SN z 7 września 1936 r., C.III. 1167/35, Zb.Urz. 1937, poz. 318; Wiad.Praw. 1938/1, poz. 59, 67, 68 i 75; PS 1937, poz. 246 i 328; PS 1938, poz. 444; RPEiS 1937/1, s. 171; Gł.Adw. 1937/7–8, s. 255; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 32; SPO, dział cywilny, t. 1, poz. 19 do art. 243–261 k.p.c., poz. 41 do art. 339–358 k.p.c., poz. 34 do art. 393–418 k.p.c.

Uzasadnienie wyroku, ograniczające się do stwierdzenia, że „w świetle przeprowadzonych dowodów w toku instancji apelacyjnej sąd nie podziela stanowiska sądu pierwszej instancji, jakoby prawo zastawu dla powódki nie powstało”, nie zawiera ani ustalenia podstawy faktycznej, ani wyjaśnienia podstawy prawnej.

orzeczenie SN z 11 września 1936 r., C.III. 560/35, RPEiS 1937/1, s. 171; Wiad.Praw. 1938/1, poz. 69; SPO, t. 1, poz. 75 do art. 339–358 k.p.c.

Powołaniem się w zaskarżonym postanowieniu jedynie na motywy nim zatwierdzonego postanowienia sądu okręgowego nie pogwałcił sąd apelacyjny istotnych przepisów postępowania z art. 351, 378 i 417 [327¹ § 1, 361 i 391] k.p.c.,

skoro sąd apelacyjny bez zbędnego powtarzania tych motywów uznał je za trafne i uzasadnione stanem akt i przepisami ustawy, a tym samym uznał je za swoje, motywy te zaś, zawierając ustalenie podstawy faktycznej przez wskazanie faktów uznanych za udowodnione i dowodów, na jakich je oparto, oraz wyjaśnienia podstawy prawnej postanowienia z przytoczeniem przepisów prawa, odpowiadają przepisowi art. 351 [327¹ § 1] k.p.c.

orzeczenie SN z 22 września 1936 r., C.II. 986/36, PS 1937/1, poz. 7 i 100; Bibl.Orz., k.p.c. dział VIII, poz. 26

Nie można uznać za spełniające wymagania art. 351 i 417 [328 § 2 i art. 391] k.p.c. uzasadnienia polegającego na użyciu ogólnikowej wzmianki sądu apelacyjnego o wzięciu pod uwagę „całokształtu przeprowadzonych dowodów” i całej obrony pozwanego w poprzednich sporach. Takim beztreściwym frazesem można odeprzeć każdy, nawet najbardziej uzasadniony, zarzut.

orzeczenie SN z 12 kwietnia 1937 r., C.II. 3092/36, PS 1937, poz. 562; Gł.Adw. 1937/11, s. 372; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 34

Przepisowi art. 351 [327¹ § 1] k.p.c. staje się zadość, jeżeli z uzasadnienia wynika jasno, na jakiej drodze sąd doszedł do orzeczenia i uzasadnienie daje możliwość stronom należytego zaskarżenia wyroku, a sądowi wyższej instancji prawidłową kontrolę, czy prawo zostało bez błędu zastosowane.

orzeczenie SN z 10 maja 1937 r., C.II. 16/37, PS 1937, poz. 525; Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 33

Kwalifikacja prawna stosunku poddanego rozstrzygnięciu sądowemu jest rzeczą sądu.

orzeczenie SN z 17 sierpnia 1937 r., C.II. 450/37, PPIA 1937/4, poz. 301 z uwagą E.K.; PS 1938/4, poz. 200

Aczkolwiek sądy, uzasadniając wyroki, mogą ograniczać się do podania własnych ustaleń faktycznych ze wskazaniem jedynie nazwisk świadków lub innych dowodów, to jednak zasada ta nie zwalnia ich od konieczności omówienia zeznań sprzecznych bądź to zmienionych lub wyjaśnienia podstaw ustaleń tam, gdzie powołany środek dowodowy jest niejasny i może być różnie tłumaczony.

orzeczenie SN z 26 września 1937 r., 3 K 765/37, Gł.Sąd. 1938/3, s. 261

Powołanie się przez sąd na „całokształt ujawnionych okoliczności” niczego nie wyjaśnia i nie odpowiada ustawie, która nie zezwala na ogólnikowe powołanie się na całokształt okoliczności, lecz wymaga ścisłego określenia dowodów.

orzeczenie SN z 24 listopada 1937 r., C.III. 1680/37, RPEiS 1938/4, s. 906; Wiad.Praw. 1939/1, poz. 14; PS 1939, poz. 423; SPO, t. 1, poz. 106 do art. 339–358 k.p.c.

Postępowanie odwoławcze jest merytorycznym sądzeniem sprawy, wyrok zatem sądu odwoławczego winien opierać się na samoistnych ustaleniach zarówno faktycznych, jak i prawnych, w szczególności, o ile o te ostatnie chodzi, ma sąd odwoławczy wyjaśnić podstawę prawną wyroku, tj. podać, czy w świetle

wchodzących w zastosowanie przepisów prawnych powództwo przedstawia się jako uzasadnione, czy też nie.

orzeczenie SN z 25 listopada 1937 r., C.II. 1334/37, Zb.Urz. 1938, poz. 375; N.Pal. 1938/12, s. 555; Gł.Sąd. 1938/10, s. 825; Wil.Prz.Praw. 1938/11, s. 333; PS 1939/1, poz. 12; PPC 1939/5–6, s. 172 z omówieniem M. Allerhanda; Rocznik Prawniczy Wileński 1939/10, s. 379 z omówieniem L. Bergman, *Przegląd orzecznictwa*; SPO, t. 2, poz. 11 do art. 288–293 k.z.

! Sąd drugiej instancji, jeżeli podziela motywy sądu pierwszej instancji, nie czyni w swoim wyroku samodzielnych ustaleń ani też nie wyraża odmiennych od sądu pierwszej instancji poglądów prawnych. Szczegółowe przytaczanie w takim przypadku przez sąd drugiej instancji w wyroku jego podstawy faktycznej i prawnej byłoby niczym innym, jak mniej więcej dosłownym, a więc zbytecznym, powtórzeniem wyroku sądu pierwszej instancji.

orzeczenie SN z 14 lutego 1938 r., C.II. 2172/37, PS 1938, poz. 364 i 380, Bibl.Orz., k.p.c. dział XXIII, poz. 25; SPO, t. 1, poz. 90 do art. 339–358 k.p.c.

Jeśli sąd apelacyjny, rozpoznając sprawę w granicach wniosków (art. 408 § 1 [378] k.p.c.) i opierając się na przewodzie w sądzie okręgowym (art. 411 [382] k.p.c.), jako druga instancja uwierzytelnienia, uzna za trafne i niewadliwe ustalenie sądu pierwszej instancji, a nie uzasadnia rozprawy przez przeprowadzenie nowych dowodów, nie potrzebuje w uzasadnieniu swego wyroku powtarzać ustaleń sądu pierwszej instancji, i dowodów, na których one były oparte, lecz wystarcza i nie stanowi obrazy art. 351 [327¹ § 1] k.p.c., jeśli sąd apelacyjny wyraźnie zaznaczy, że ustalenia sądu pierwszej instancji przyjmuje za swoje.

orzeczenie SN z 9 kwietnia 1938 r., C.II. 2613/37, PS 1938/9, poz. 595

W przypadku gdy sędzia orzekający jednoosobowo zmarł przed sporządzeniem uzasadnienia wyroku na piśmie, sąd doręcza wyrok bez uzasadnienia, na odwołanie zaś strony sąd wyższej instancji uchyla orzeczenie dla pogwałcenia istotnego przepisu postępowania (art. 351 [327¹ § 1] k.p.c.).

orzeczenie SN z 22 kwietnia 1938 r., C.III. 688/36, RPEiS 1939/3, s. 731

! Sąd, oceniając wiarygodność dowodów, nie może ogólnie powołać się na całokształt sprawy, lecz musi swe stanowisko w tej materii uzasadnić.

Z uzasadnienia:

Uwaga, że sąd odmówił mocy dowodowej zeznaniom świadka X i zeznaniom powódki dlatego, ponieważ są sprzeczne z całokształtem sprawy, nie wystarcza. Powołanie się na „całokształt” sprawy nic nie mówi, nie można bowiem sprawdzić, co sąd miał przez to na myśli.

orzeczenie SN z 23 kwietnia 1938 r., C.II. 2676/37, PPIA 1938/3, poz. 252; Czas.Sędz. 1939/3, s. 149; SPO, t. 1, poz. 28 do art. 243–261 k.p.c., poz. 91 do art. 339–358 k.p.c.

Przyjęcie faktów twierdzonych przez powoda, a przyznanych przez pozwanego, sąd nie ma potrzeby w wyroku bliżej uzasadniać.

orzeczenie SN z 16 maja 1938 r., C.II. 3348/37, OSP 1938/10–12, poz. 577; RPEiS 1939/1, s. 156, 157 i 159; SPO, t. 1, poz. 12 do art. 164–179 k.p.c., poz. 38 do art. 221–242 k.p.c., poz. 41 do art. 221–242 k.p.c., poz. 29 do art. 243–261 k.p.c.